

રાજકીઆરો.

ગજાડલાલ માતીલાલ જકમેલર.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

સાચા અને કૌપીયગ્રાહીત વિભાગ

અન્કનાક ૧૧૮૮૧- પ્રા.ક

પુસ્તક નં. ૨૧૪૩૦૧૨૧૨૧

વિષય - ૨

ॐ नमः सत परमात्माने नमः

અસહી

રાજ કઠીઆરો.

નોવેલ

ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ.

કતાં

દલાલ જેઠાલાલ વાળીલાલ

દોહરો.

મુખ દુખ વિધિએ નિમ્યુ, નહીં જોયી મટના,
કુ કતાં મુખ દુખનો, કહેનાગેજ ગમા.

— X —

છપાવી પ્રસિદ્ધ કતાં

મુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ.

રીચીંગડ—અમદાવાદ.

— ૧૦૦૦ —

અ પ્રતિ ૭ ૭

પ્રત ૧૦૦૦

મો ૧૦૦

કીમત રૂ. ૧-૪-૦૦

પ્રસ્તાવના.

—(૦)—

સુગ વાંચક વૃંદ.

જો કે ઘણી પછી નોવેલો આપે વાચી હશે પરંતુ સ્વર્ણ અને મહેલુ લખાણ વાચવાથી મને જે આનંદ ઉપજે તેટલો આનંદ અઘરૂં લખાણ વાચવાથી ઉપજતો નથી. સ્વ ભાશામાં સરકૃત ભાશા ઉમેરવાથી વિદ્વતા ભયુ લખાણ ગણાય છે, ને તેને વિદ્વાનો પસંદ કરે છે પણ સરકૃત ભાશાનું જ્ઞાન ન હોય તેઓને વાચવામાં અઘરૂં થઈ પડે નરણ ભાશાનું લખાણ સર્વેને વાંચવા માટે સરળ પડે છે હંમગ નરકથી નરમી મેહેનો મીઠાબાઈ વીગેરે પુસ્તકો બહાર પડ્યા છે, તે નોવેલો જે વાચકોએ વાચ્યા હશે તેમને સ્વર્ણ લખાણથી આનંદ મળ્યો હશે રાજકઠીઆરો નોવેલમાં કર્મ બળનો આબેહુબ ચીતાઈ દર્શાવેલો છે વિદ્વાન સાક્ષર કેવી ડાઘાભાઈ ધોળશાળી ઝવેરીની કમાયલી કલ-લથી લખાયેલું ને લજવાયેલું વીણાવેલી એ નામનું નાટક જગ પ્રસીધ અને લોકપ્રિય થઈ પડેલું છે, તેથી આ નોવેલ તેમાના અસર કાગ્ક ભાષણા અને જ્ઞાન સાથે ગરમન આપનાર હોવાથી વિશેષ લોકપ્રિય એમ થશે ધારી બહાન પાડવામાં આવ્યું છે. વિશેષમાં આ જમાનાની પ્રજા ગાયનેક

વાચવાનો શોખ ધરાવતી હોવાને લીધે મમયાનુભાવ કેટલાક ચુટી કાઢેલા ગજના ગાયનો પણ મુકવામા આવેલ છે જેથી ગાયનો વાચવાના શોખીનોને પણ મરખીજ રમુજ મળશે.

આવું જ્ઞાન સાથે જન્મત આપનાર ઉમદુ પુસ્તક લખવા ઇશ્વરે મને મદબુદ્ધિ આપી, તેથી હું તે પરમ કૃપાળુનો તન મનથી આભાર માનું છું, મારા લખાણમાં લખાણની તેમજ પ્રેરે સુધાગ્વાની મધળી ખામીને માટે અમા આહુ છું.

હી શેવક

દલાલ જેઠાલાલ વાડીલાલ

ઘણા વખતથી બંધ રહેલી તેથી જિપરા જિપરી માગણીઓ થવાથી બીજી આવૃત્તી બહાર પાડી છે.

બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ.

ॐ तत् सत् परમાत्मને नમઃ

રાજકઠીઆરો.

નોવેલ

ભાગ ૧ લો

કર્મજ બળનો આગેદુખ ચિતાર

મંજળાયરણ

કર્તા—

સ્તુતી

ગજનન ! અતિ ગુણધર-શુભ આરભે એકર.
સમરૂ નામ ! તું સ્વામિ ! હે મુઠ ધર, ગજનન.
સત્ય શરણુ તુજ શુભ આરંભ વિશે,
માથુ નિવીઢને માત કાર્ય આ પુર્ણકર ગજનન
સ્થાપન શુભ કાર્યે તુજ પહેલુ,
માતુ પાર્વતી તુમ પીતા શીવ શકર; ગજનન.

અકરણુ ૧ હું

પ્રેમી દંપતીના વાર્તા વિનોદ અને વાદ વિવાદ.

એકે રમણીય કારક પુર્નમની રમણીય સત્રીના શુભ પ્રસંગે એકે પરમ પ્રેમી રાજવંશી જોડું રાજ મહેલના અત્યુગ્મ વાગતા વિનોદમાં ગુણાયુ હતું રાજવીર પોતે મુવર્ણના પલંગમાં ધીજીવેલા મુખમલના ગાદલામાં આડા પડ્યા હતા, અને સતી રાણી પતીના પગ દબાવતી પ્રેમભરી વાર્તા વીનોદ કરી સતી ધર્માનુચાર રાજાને આનંદ આપતી હતી

એ પ્રમાણે કેટલી પ્રેમ ભરી વાર્તાઓ રાણીના મુખથી રાજા પોતે શ્રવણ કરતા હતા તે અગસામાં રાજાને કાઠક સાબરી આવવાથી સ્ત્રીચક્રારીનો નીલામા રૂપી ઉદગાર રાજાના મુખમાથી નીકળી ગયો સ્ત્રીચક્રારીનો ઉદગાર સાબળી સતી રાણી મનમાં ઘણાજ ખેદ પામી, અને મન માથે વીચાર કરવા લાગી કે શુ મારી સેવામાં કાઈ ખામી આવી હશે તેથી આવો ઉદગાર બહાર પડ્યો હશે, કે બીજી કાઈ ચિતા રાજાના હૃલમાં હશે તેથી આ ઉદગાર બહાર પડ્યો હશે, જો કે હજુ સુધી તો તેમની સેવા પ્રભુજી સમાન ગણીનેજ ઉઠાવુ છું, કારણ સતિને પતિ એજ પ્રભુ છે, પતિ સેવા એજ મોક્ષનો રસ્તો છે

તેની શેવા શીવાયની ખીજી બધી શેવાઓ, દેવ, દર્શન, જપ તપ, એ સૌ નકામું અને ઢોંગ રૂપ છે. પતિના દુઃખે સતીને દુઃખી થવું જોઈએ તે ખાસ સતીનો ધર્મ છે તો તેમને શુ લાગણીથી આ ઉદગાર બહાર પડ્યો તે પુછીને પ્રવિણ થવું જોઈએ જો કે શેવામા કોઈ વાતની ખામી આવવા દીધી નથી, છતાં વખતે-જાણે અજાણે ખામી આવી હોયતો તે સુધારી તેમને સંતોષ આપવોજ 'જોઈએ, અગર ખીજી કોઈ વાતની લાગણી હોયતો તેમના દુઃખમાં કાચ લઈ તેમને યોગ્ય સલાહ આપી હીમત આપવી તે સતીનો સાચો ધર્મ છે, માટે તેણે રાજવીરને પુછ્યું ? પ્રાણપ્રભુ ! કોઈ દીવશ નહીને આજે આપના મુખમાથી નીસાસા રૂપી મીઝકારીને ઉદગાર શા કારણથી બહાર પડ્યો, તેનું કારણ આ દાશીને જણાવી કૃતાર્થ કરશે।

રાજવીરે કહ્યું, પ્રીયા તે જાણવાથી તમને શો ફાયદો છે. સતીએ કહ્યું પ્રાણેશ ! પતિના દુઃખે દુઃખી અને સુખે સુખી થવું તેજ સતીનો સાચો ધર્મ છે, તે આપનાથી કયા અજાણ્યુ છે ? આપના પ્રવિત્ર મુખમાથી આવો ઉદગાર કેમ બહાર પડ્યો તેનું કારણ હું કેવી રીતે સમજી શકું ? કદાપી આ દાશીની શેવામા કોઈ ખામી આવી હોય, તો તેને માટે ક્ષમા કરશે, અને તે કસુર આ દાશીને જણાવશે। જેથી લેવી-કસુર આ દાશી સુધારી આપને સંતોષ આપે

અગર ખીજ કોઈ વાતમા આવો ઉદગાર બહાર નીકળ્યો હોય તો તે પણ જણાવી આ દાશીને દુખમા લાગ આપો હું સદાની આપના સુખ દુખની ભાગીઅણ છું, સુખમા ભાગ આપો છો, તો દુખમા ભાગ કેમ ન આપો ! સુખની ભોક્તા બની દુખથી વિમુખ રહું, તે માત્ર નહિ પણને બાધ ન લાગે ? મારે નાથ આપના નીસામાના ઉદગાર બહાર પડવાનું કારણ આ મીન દાશીને જણાવે એવી માગણી છે, વિનતી છે, રાજવીએ કહ્યું પ્રિયા ! તમારી શેવાની અવધિ છે ! તમારી શેવાથી જે સુખ અને નતોષ મળે છે, તે વર્ણવ્યો બંધ તેમ નથી, સતી ધર્મની બાજુ હોઈ કનુર કહે તે કદાપી બનેજ નહી, પણ મારો નિનાનાનો ઉદગાર જુદા કારણ રૂપ છે

સતીએ કહ્યું તો તે કારણ જણાવી દાશીને કૃતાર્થ કહે આપના સુખ દુખની ભાગીને તે કારણ નહી જણાવાય તપુ હોય તો લાચાર ! પણ જણાવાય તેવું હોય તો સત્વર કહી અધિરોને ધીરજ મળે તેમ કરો, ગરીબને પેસાની અર હોય, તેથી તેવા ઉદગાર નીકળવા સંભવિત છે, કે જેને પેસાની અરે, ખીડ રોગીને તેવા ઉદગાર નીકળવા સંભવિત છે, કે જેને મરવાની ખીડા, પેસાદારને તેવા ઉદગાર નીકળવા સંભવિત છે, કે જેને પેસો સાચવવાની ખીડ, ગબ્બોને તેવા ઉદગાર નીકળવા સંભવિત છે. કે જેના રાજ્યમા

અધેર, પણ આપના ન્યાય અને નેકી રાજ્યમા અધેર તો શુ, પણ અન્યાયનું નામ નથી, તેમજ ગરીબ અને તવ-ગર સર્વે ઉપર એક સરખી રીતે વર્તો છો, જેથી રહ્યતનો આપના ઉપર પુણું ચાલુ છે, અને આપના નેક રાજ્યમા વાઘ અને બકરી એક આદે પાણી પીએ છે અને આપની રહ્યતના મુખ દુઃખ ઉપર પુણુ કાળજી છે તેમ / મર્મ પ્રજાને નિષ્પક્ષપાત ન્યાય મળે છે, જેથી રાજ્ય તરફની એવી કોઈ ચીજ નથી કે જેથી આવા ઉદગાર આપના મુખ માંથી બહાર પડે માટે આપના નીમામાના ઉદગાર આ ઘાશીને જણાવવા કૃપા કરશે।

રાજવીએ કહ્યું પ્રિયા ! જે જે દ્રષ્ટાંતો તમોએ કહ્યાં, તે સઘર્થ છે. પણ રાજાઓએ અદલ ન્યાય આપો તેથી શુ થયુ ? રહ્યતનો ચાલુ મેળવ્યો તેથી એ શુ થયુ ? વાઘ ને બકરી એક આદે પાણી પીએ એવુ ધરમાચરણી રાજ્ય ચલાવ્યુ તેથી એ શુ થયુ ? તે શીવાય ખીજી ચીજો નથી ! ગણીએ કહ્યુ નથી કેમ ખીજી ઘણી ચીજો છે કદાચ કોઈ દુરમન માથે જાગે અને રાજ્ય મેળવવા લડાઈ કરે તે ચીજ કેમ નહી ? ગણીએ કહ્યુ શુ કોઈ દુરમન માથે ઉભો થયો છે, જેથી તેને જીતવાની ચિંતા છે ?

રાજાએ કહ્યુ બહારનો દુશ્મન મારો, કે એકી વખતે

જીતીને વશ કરી ગકાય પણ અદગ્ના હુશ્મન યુગ કે
સદ્ગતનુ મત્યાનાશ વાળે, રાણીએ કહ્યું એવો હુશ્મન
અદગ્નો કોણ છે તે કૃપા કરી દાશીને જણાવો

રાજવીરે કહ્યું કોણ શુ ? છોકરો ખગળ નીકળે તો આપ
ને ચીતા નહીં ? નોકર ખગળ નીકળે તો શેઠને ચીતા નહીં ?

રાણીએ કહ્યું એવો કીયો નોકર ખગળ નીકળ્યો છે
અને તેમ શુ ખગળી કરી છે કે જેથી કોઈ દીવશ નહીં
ને આજ આવો ઉદગાર આપવા કોમળ મુખમાથી પ્રથમજ
બહાર પડ્યો નોકર ખગળ નીવડ્યો હોય તો તેને નોક
રીમાથી બાતલ કરો નોકરીમા રાખશો નહીં અને માટેજ
આવો ઉદગાર આપના મુખમાથી બહાર પડ્યો હોય તો
પ્રાણેશ આપ સર્વ મત્તાધિશ રાજવી હોવા છતાં ના હી મત
થઈ આવા ઉદગાર મુખમાથી કહાડી ના હી મત શુ બનો
છો ! મનિનો ઉપયોગ કરી તે નોકરને રજા આપો અને
કોઈ બીજા નોકરની પેરવી કરો

ગજાએ કહ્યું કીયા નોકરને બતરફ કરે ! એક હોય તો
એકને કરે પણ બધાએ નાહનાથી તે મોટા સુધીના તેવા
હોય, તેમને શુ કરે ! તેમને બધાને બતરફ કરે, તો તેવા
પ્રવીણ નોકરો કયાંથી મેળવી શકુ ?

રાણીએ કહ્યું પ્રાણનાથ ! શુ બધા નોકરો તેવા ?

૧૧

૧૧

રાજાએ કહ્યું હા, દરેક નોકરો હાજી હા કહેનારા ગણીએ
કહ્યું શુ પ્રધાનજી, દીવાનજી, મેનાધિપતી વગેરે તમામ
નોકરો હાજી હા કહેનારા છે ।

ગજાએ કહ્યું તમામ નોકરો હાજી હા શીવાય બીજા
પાંડ ભણ્યાજ નથી બીજા હાજી હાજી ખુશી ગહેનારા
ગજાએની માફક મને સમજી નાચુ કે જુડું, આર કે
ખુર દરેક વાતની હાજી હા કહે બાય છે ને તેથીજ હું
ખુશી છું તેમ તેઓ સમજે છે

ગણીએ કહ્યું પ્રાણપ્રભુ 'તમારે સમજવું ફેર છે. નહાના
નોકરો વખતે હાજી હા કહેનારા હશે, પણ પ્રધાનજી, દીવાનજી
અને મેનાધિપતી વગેરે મોહોટા અને રાજ્યના મોભાદાર
નોકરો કદાપી કાળે તેવા હોયજ નહી. ને તમે સદગુણ
સ પત્ત અને નિ પક્ષપાતી અદલ ન્યાયી હોવાથી તમારા
કૃત્યો તેમને કબુલ કરવાજ પડે તે કાઈ હાજી હા પણ
કહેવાય નહી

રાજાએ કહ્યું પ્રિયા તમારે કહેવું હું સમજી છું, છતા હું
કાઈ તેવો સુખ નથી કે ખાત્રી કર્યા શીવાય તેમને હાજી
હા કહેનારા કહું, ખાત્રી થવાથીજ આજ જીવને ચેન પડતું
નથી ને જો તે અમાણે તેઓ વતીશે તો રાજનું ને પ્રજાનું

ખુરે થવા સંભવ હોવાથી મન દુખાય છે, અને તેને લીધેજ આજે નીસાસાના ઉદગાર બહાર પડી ગયા છે.

રાણીએ કહ્યું, પ્રાણનાથ ! હજી પણ પુણી ખાત્રી કરો, ખાત્રી કરવાના કદાપી આપની ભુલ ન થઈ હોય !

રાજાએ કહ્યું ભુલ શેની આજની ખાત્રીથી માત્ર મનને નિશ્ચય થયો કે આવી મધ્યરાત્રીને મધ્યાનકાળ કહું તો તેઓ મારી ભુલ કાઢી મને શીક્ષણ આપવાને બદલે મધ્યા કાળ કખુલ કરશે

રાણીએ કહ્યું, પ્રાણનાથ ! આવી મધ્યરાત્રીને મધ્યાન કાળ કખુલ કરશે ! તે વાત સંભવીત નથી શું તેવા તેઓ સુખ છે ? ને જો સુખ હોય તો રાજકાજ તેમનાથી અનેજ કેમ ?

રાજાએ કહ્યું, તેઓ સુખ નથી પણ માફ કહેલું માત્રુ ઠગવી મને રાજ ગબવા ધારે છે પણ મમજતા નથી, તેમણે આ વર્તન મને નારાજ કરે છે, આજની બીનાની અવધી છે એ ફક્ત તેમની પરીક્ષા જોવા માટેજ ખોટો ન્યાય દરી ખોટો ઈનસાફ આપ્યો, પણ પ્રધાનજી કે દીવાનજી કશું બોલી શકયા નહી

રાણીએ કહ્યું, એવો જો ઉધો ન્યાય કર્યો, એવો જો

ઝોટો ફેસલો આપ્યો, કે જેમા પ્રધાનજી વીગેરે કોઈ કાઈ બોલી શકયા નહી ?

રાજાએ કહ્યું પ્રિયા ! આજના દરબારમા એક વાણીયાનું એક કણુખી પાસે લેહેણું હતું તે બાબતનું કામ હતું કામ ચાલી ગયું, સાક્ષીઓ લેવાઈ ગયા, બાદ કાનૂનો ચુકાદો આપવાનો વખત આવ્યો ત્યારે પ્રધાનજી આવી નોકરોની પરીક્ષા કરવા માટેજ ઝોટો ચુકાદો આપ્યો કે કણુખીએ વાણીયાનું લેહેણું વ્યાજ માથે ચુકાવી આપવું, પરંતુ ચાખ્ખો અન્યાય છતાં પ્રધાનજી વીગેરે કોઈ નોકર કાઈ બોલ્યાજ નહી

રાણીએ કહ્યું, વાણીયાનું લેહેણું વાણીયાને અપાવ્યું, તેમા અન્યાય શાનો ? લેહેણુદારને લેહેણું અપાવવું તે કાંઈ અન્યાય કહેવાયજ નહી, તો પછી કોઈ શું બોલી શકે ? જો તે વાણીયાનું લેહેણું વાણીયાને ન અપાવ્યું હોત તો તેઓ કાંઈ કહેત, પણ દેખીતો ન્યાય તેમા તેઓ શું કહે ?

રાજાએ કહ્યું પ્રિયા તમારૂં સમજવું ફેર છે અન્યાયને ન્યાય મારાથી કહેવાયજ નહી પરંતુ વાણીયાનું કણુખી પાસે કાંઈ લેહેણું નહોતું પરંતુ વાણીયાનો કણુખી પાસેથી ઝોટી રીતે પૈસા લેહેણા બતાવી તે લેહેણું લેવાનો દાવો હતો વાણીયાની જુબાની લેવઈ તેમા વાણીયાએ કહ્યું એક

માણસ પાસે મને દસ્તાવેજ લખાવી આપીને કળબીએ રૂપિયા વ્યાજે લીધા છે પરંતુ કળબીની જીભાની લેતા તે ભણેલો અને હોશિઆર છે તો પછી બીજા પાસે દસ્તાવેજ લખાવી આપવાનું તેમજ વાણીઆએ બીજા પાસે દસ્તાવેજ લખાવી રૂપિયા ધીરવાનું કાઈજ કારણ નહોતું તેમજ સાક્ષીઓ પણ જીભાનીમા જુઠા પડ્યા પછી ખોટું લેહેણ કેમ નહીં ? લેહેણ ખોટું ખત ખોટું સાક્ષીઓ જુઠા હતા પ્રધાનજી વિગેરેની પરીક્ષા કરવાના હેતુથી ફેસલો ખોટો આપ્યો જતા તેઓએ હાજીડા કર્યા કેયું

રાણીએ કહ્યું, તો તેમની જીલ ખરી રાજાએ કહ્યું જીલ શેની ! હાજીડા કહી મને રાજી રાખવો એજ ધણીનું ની મક ખાવું તો પછી ધણીની થતી જીલ મોહો પગ કહેવી તે દરેક નોકરોની ફરજ છે ને તેમ કહેવાથી ધણી નાગજ થાય તો ભલે, ગુસ્સે થાય તેની પરવા નહીં, નોકરીથી ખરતરફ કરે તો કાઈ ચીજ નહીં સાચાને શેર જીવાગ હમે શા ઈશ્વર આપી ગ્રહેવાનોજ, પરંતુ ધણીને ગજી રાખવા બદલ અગર ધણીના ગુસ્સે થવાને લીધે, અગર નોકરી પરથી ખરતરફ કરશે તેની બીકથી જે નોકર, ધણીએ કરેલું ખોટું અગર ખરું ધણીના મોઢે નહીં કહે તો ધણીએ કીધેલ પાપના જવાબદાર ધણી નથી, પણ તે નોકરજ છે. કારણ તે જીલમા તેનો ભાગ છે. ધણી નોકર રાખે, તે

પોતાનું કામ સલાખી જેવા માટે અને પોતાની કદાપી કાંઈ ભુલ થાય તો નોકર મારફત જાણવા માટેજ, નોકર રાખે છે છતાં તે પ્રમાણે ન વર્તતા ખોટી રીતે હાજર કરે, તેનું પાપ નોકરને માથે કેમ નહીં ધણી નાગજ રહે તો એ શું ? ગુસ્સે થાય તોએ શું ? નોકરી પગથી કાઢી મુકે તોએ શું ? પરંતુ નાચો નોકર કદાપી કાળે ખાટાનું ખરૂં ન હોઈ કહે તે નહીંજ કહે ને ખરી વાત ધણીના મોઢા ઉપગ્ર કહેવાનો અભુજ ધણી હશે ને મુગ્યાલંચી તેવા નોકરને રાજ આપશે, તો તેવાને હમેશા ઈશ્વર મદદગાર છે અને તેના કરતાં સારા ધણી રાખવા તૈયાર છે પણ આપણા નોકરો જેવા તો ધણીનું સહતરને માટે સત્યાનાશ વાળનાર છે, તે ઉઘાડુજ છે માટેજ નીસામના ઉદગારો નીકળે છે

રાણીએ કહ્યું, પ્રાણુ પ્રભુ માણન માત્રની ભુલ થાય છે, તો કદાપી તેમની ભુલ થઈ હશે, તેમા આપ આટલા બધા ગુસ્સે શા માટે થાઓ છે, તેમને મમળુત આપો, કે હવેથી તેવી ભુલ ન કરે

રાજાએ કહ્યું તેમની ભુલ નથી પણ જાણુ પણ છતાં મને રાજી રાખવાની તેમની હાજર હા છે. તેમ મારી તો ખાત્રી થઈ ચુકી છે

રાણીએ કહ્યું, પ્રાણુશ ! કદાપીઆપની ભુલ ન થતી

હોય માટે વીચાર કરો, અને એ પ્રમાણે તેમને ઢોશીન
ગણી તેમના ઉપર ગુસ્સો નહીં લાવો

રાજાએ કહ્યું, રાણી, એ વાત હવે રહેવાદો મારૂં મગ
જ હાલ ઠેકાણે નથી મારા તપેલા લોહીને વધુ નહીં
તપાવો મારી તો ખાત્રી થઈ ચુકી છે કે આ મધ્ય રાત્રીને
તેઓ પાને મધ્યાનકાળ કબુલ કરાવુ

રાજાએ કહ્યું પ્રાણેશ ! આપની ભુલ છે શું તેઓ એ
ટલા બધા મુર્ખ છે, કે આવી શરદ યુનેમની મધ્ય રાત્રીને
તેઓ મધ્યાન કાળ કહેશે

રાજાએ કહ્યું મારી તો ખાત્રી છે કે ચોક્કસ કહેવાનાજ
તમારૂં માનવુ જુદું છે, રાણીએ કહ્યું, મારી તો ખાત્રી થતી
નથી રાજાએ કહ્યું જો ખાત્રી ન થતી હોય તો કાંઈ શસ્ત્ર
કરો એટલે ખતી કરાવી આપુ

રાણીએ કહ્યું તમારી ઈચ્છા મુજબ શસ્ત્ર કરો, તો મારે
કબુલ છે. - તુનાથ ? આપનું મગજ આજ ઠેકાણે નથી
એમ મને લાગે છે, રાજાએ કહ્યું મગજ ઠેકાણે છે કે નથી
તેની ખાત્રી હું તમોને હાલ આપુછું, પણ શસ્ત્રમા એટ-
લુજ કે જોડાણ હા કહેનાગચાથી આ મધ્ય રાત્રીને તે-
મના મુખેથી મધ્યાન કાળ કહેવાતી તમોને ખાત્રી કરી
આપુ તો તમારે બે વરસ નનવાય જવું, કેમ શસ્ત્ર કબુલ છે ?

રાણીએ કહ્યું, હા કબુલ છે, (રાણીએ વિચાર્યું એતો મરકરી કરે છે) રાજાએ કહ્યું, જો જો ? રાણી, હું એક વચની છું, પછી પસ્તાયો, માટે હજી પણ શરત કબુલ કરતા પહેલા વિચાર કરે.

રાણીએ વીચાર્યું કે એક ઘડી પણ મારાથી વીખુટા ગઈ શકતા નથી, તો પછી બાર વરસ કેવી રીતે રહી શકનાર છે પણ પ્રથમ તો આ મધ્યરાત્રીનેજ મધ્યાનકાળ કહેવરાવી શકનાર નથી, તો શરત કયા રહેવાની છે છતાં કહેવગવશે તો પણ મને સગભાને વનવાસ મોકલે તેણે કદાપિ કાળે બનવાનું નથી, માટે નોકરોનું પાણી તો જોડુ (રાજાજીને) પ્રાણનાથ ! જાઓ કબુલ છે મારી ખાત્રી કરી આપો, આ મધ્યરાત્રીને મધ્યાનકાળ કહેવરાવો.

રાજાએ તુરત પ્રધાનજી, દીવાનજી, સેનાધિપતી, અને નગર શેઠ, એ પ્રમાણે ચાર માણસોને રાજાજીને હાલ ને હાલ તમારું કામ પડ્યું છે માટે અત્યુરમા બોલાવે છે. એવી શેષકને આજ્ઞા આપી, શેષકને આજ્ઞા મળતા ચારે જણને બોલાતી લાવવા તેમના ઘર તરફ ગયો.

પ્રકરણ પીણું.

હાલ હા કહેનારા નોકરોની પરીક્ષા રાણીની હાથ
અને દેશવરો.

ચારે જણ પ્રધાનજી, પ્રધાન સંનાધિપતી અને નગર
જેકને તેડી શેવક રાજ પાને આવ્યો અને તેમના આવ-
વાના ખબર આપ્યા, ખબર મળતા રાજાએ ચારે જણને
અત પુરમા પ્રવેશ કરવા આજ્ઞા આપી, આજ્ઞા મળતા ચારે
જણ રાજાજીની નમસ્ક આવ્યા, અને અવિનય પ્રજ્ઞામ ક્યાં
રાજાજીએ તેમને યોગ્ય આનને ધિમરાની આજ્ઞા આપી
આજ્ઞા મળતા ચારે જણ યોગ્ય આસને બેસીજમાન થયા

તેઓ બીરાજમાન થયા ત્યા રાજાએ કહ્યું, પ્રધાનજી
આ શ્રીમ રતુનો મધ્યાનકાળ જીવને થયે પડવા કેના થી
ને તન મનને તાપથી હેરાન કરે છે

પ્રધાનજીએ વિચાર કર્યો, કે આરો મધરાત્રીને નાનજી
મધ્યાનકાળ કહે છે તે એવું નમજીને કે મારે બોલવું જરા
જરૂર છે ને નોકરો માત્ર વિરૂધ બોલે તેમ નથી તેવું નમજી
આ જાહેર કહ્યા છે, તો મારે શા માટે મધરાત્રી કહેવી
જોઈએ. એવો વિચાર કરી પ્રધાનજીએ કહ્યું, સત્ય છે તૃપ્ત
નાથ! શ્રીમ રતુનો મધ્યાનકાળ તમે અને તપાવે એમા
નવાઈ શી ?

ગભાએ કહ્યું 'હીવાનજી ! આવા મધ્યાનકાળના સમયે કેવી રીતે તમને ગિતજતા મળે ! તાજરાના પખવાદા નાખાતો પવન પણ ઉઘ્ણતા ભયો આવે છે ઠંડા પાણીની ઠંડક પણ પાણી શરીર ઉપર પડે તેટલાજ વખતની, તે પછી શું કરવું ? કે બધો વખત તમ મનને શીતજતા મળે -

હીવાનજીએ વિચાર્યું કે પ્રધાનજી હાજી હા કહેતા આવ્યા તો મારે શા માટે તેમના મનને મળતું ન થયું ? એવો વીચાર કરી કહ્યું, દુપાનાથ ! કુલ બગીચામાં ચોત-કે કુવાગ હોતા હોય, અને સુગંધી પવન વાતો હોય, ત્યાં આપના કહેવા સુજબની ગીતજતા મળી શકે ખરી

ગભાજીએ કહ્યું, મેનાધિપતી ! તમારી ધ્યાન તે આખતમા શી પહોંચે છે ? કુલ બગીચામાં તપતો મધ્ય ન કાળનો સુર્ય શું અનર કરતો નથી ? જેવી હું બધે વાગ, તેવીજ હું ત્યાં પણ વાય, તો પછી ઠંડક શાની ? કેન સુવાસીત હવા મળે, તે શીવાય બીજી ઠંડક શેની ?

મેનાધિપતીએ વીચાર કર્યો, કે મર્બે જણા રાજના મનને મળતા થયા, તો મારે શા માટે મળતા ન થયું, એવો વીચાર કરી કહ્યું દુપાનાથ ! આપનું કહેવું મત્ય છે. પરંતુ મન ધારવામાં એમ આવે છે કે શરીરે ઘટનનો લેપ કરી તેવી જગ્યામાં બેસવાથી આપના મન માનની ઠંડક મળે ખરી.

રાજાએ કહ્યું નગર શેઠે ! અતારે મધ્યાન કાળ સમયે આપ શુ કરતા હતા ? આવો તાપ આપ કેવી રીતે સહન કરી શકો છો ? આકાશે ઉગેલા સુર્ય સામુ તો જુઓ ! જાણે પૃથ્વી ઉપર પ્રલય કરવા સરખું કાળ રૂપ ધરી કેવો પુર્ણ તપી રહ્યા છે ?

નગર શેઠે વીચાર્યું કે જ્યારે ત્રણે જણા એક મત થયા, તો મારે શા માટે વિરુદ્ધ પડવું જોઈએ, એવો વીચાર કરી કહ્યું, કૃપાનાથ દેવતા દેવતાનું, ને સમય સમયનું કામ બજાવે જાય છે, જ્યારે મધ્યાનકાળે ન તપે, તો પછી તેનો તપવાનો બીજો સમય કીયો છે

રાજાએ કહ્યું, તમો ચારે જણુ છબમા જઈ જુવો, સુર્યની લાલાશ જાણે કે અગારા ખરતા હોય તેવી રીતે કેમ ભબુકી રહી છે ? ચારે જણુ કહ્યું કૃપાનાથ ! સુર્ય સામે કેવી રીતે જોઈ શકાય ? રાજાએ કહ્યું આ સામે પડેલા કાચને એક તરફથી મેંશવાળો કરી જુઓ, એટલે જોઈ શકાશે

આ પ્રમાણે રાજાજીનું કહેવું થતા નગર શેઠે ઉઠી કાચને દીવાપર ધરી એક તરફથી મેંશવાળો કર્યો, ને જેવી રીતે સુર્ય સામું જુવે તેવો ઢાંગ કરી, ચારે જણુ એક પછી એક જોઈને પાછા આસન ઉપર આવીને બેઠા, અને કહ્યું, કૃપા-

નાથ ! આપના કહેવા મુજબ કાચના પ્રયોગથી હમો બરો-
બર જોઈ શક્યા. સુર્યનારાયણની લાલાશ અને તે પણ આવા
મધ્યાનકાળની લાલાશમાં શું બાકી હોય

રાજાએ કહ્યું પ્રધાનજી ! જેવી લાલાશ છે, તેવોજ
સખત તડકો છે અને તેવીજ સખત ગરમી છે તમે ચારે
જણને કેમ લાગે છે ? ચારે જણે કહ્યું મહારાજ ! અત્યા-
ચના સખત તડકાથી અને તાપથી, શરીર આકળ વીકળ થઈ
ગયા છે, અને પરસેવાથી પલળી ગયા છે અત્યારના મધ્યા-
નકાળનો તાપ અવધિ છે.

રાજાએ કહ્યું પ્રિયા ! અત્યારના સુર્યનો તાપ તમારા
કામના શરીરે સહન થતો નહીં હોય ! રાણીએ રાહુ, નાથ !
હવે સહન થાય છે, બરોબર સમજાય છે.

ગાયન ૧

(હું આઘળી મનમાં) એ રાહ
હું સુરખી આપતું ન માન્યુ જરીરે
પણ અંતમાં નાથ હું ખોટી ઠગીરે—
આવા હાજી હા ખોલા નહોતી જણાતીરે
તેથી રાંકો નાથ વચને આણી હતીરે—
મધ્યરાત્રી તે બપોર આ પાપીતણાંરે
ખોળી ન્યાય ને રાજ તે કરે કનારે.

ધિક્કાર છે ચલાળ તમને અતીરે
 આવા હાજી હા કહેનાઁ ગહોતી આજીતીરે—
 બન્યા પ્રધાન દિવાન ને સેનાપતીરે
 સાથે નગર શેઠ તમે પણ મુઠ મતીરે—
 પ્રાણપ્રભુ ઉદગાર સન્ય આપનારે
 મન્ય નેકી ટેકીને તે પીડે ઘણા—
 હોડ જીતીઆ છે નાથ હુ હારી પડીરે
 કમ્ભાવો મન માન્યો હુકમ આ ઘડીરે—

—(૦)—

ગણીએ કહ્યું, નાથ ! આપનું કહેવું અક્ષરે અક્ષર
 સચુ છે, તેમજ આપના નીમાસાના ઉદગારો પણ સાચાજ
 છે ખીજે હાજી હામા ન તોષ માનનારો રાજા ભલે મતોશ
 ને, પણ નેકી અને ન્યાય રાજાને તેમની હાજી હા તે
 એકે કટાચીના ઘાવ મમાનજ છે આહા ! હા ! આવી !
 મધ્યરાત્રીને બપોર, મધ્યાનકાળ કહેતા શરમ ન આવી ?
 શેની ગરમ આવે ! રાજાજીને યુગી રાખવા મધ્યાનકાળ
 કનુલ કયા, પણ મુખાંઓ ! એમ પણ ન સમજ્યા કે
 નમારી પરિક્ષા જોવા માટેજ મધ્યાનકાળ કહ્યા, છે મુખાંઓ !
 રાજાજી પ્રથમથી ભારી નોકરો રાખે તે છે શુ હાજી હા
 કહેવરાવા માટે રાખે છે ? ના, ના, પરંતુ ખેતાની થતી બુલ
 સુધરાવવા માટે નહીં કે આવી રીતે ન્યાયનું રાજ્યનું તેમજ

પ્રભુનું નજીબોદ વાળવા માટે, રાજની થતી બુલ મોઢે કહે-
 વાથી રાજ શુ બચકુ ભરનાર હતા, કે ગુસ્સે થનાર હતા,
 કે શુ તમોને નોકરી પચ્છી રાજ આપનાર હતા ? પોતાની
 થયેલી બુલ નોકરાના મોઢેથી નાભાળીને નોકરાપર ગુસ્સે
 થાય તો રાજ શાંત ? મન મોજીપણે વરતવું તે રાજનું
 લક્ષ્ય નથી, ને ને પ્રમાણે જે રાજ વતે તે રાજ્યનું
 તેમજ રૈયતનું શુ ભલું કરી શકે ? કાઠજ નહી, તેને
 તમારા જેવા નોકરા મળે તો પછી જોઈલો, થોડી મુશ્કેલી
 ગજનની પાયમાલી આતો ચાડે છે, કેન્યાય અન્યાયને તેમજ
 બુલ ચુકને સમજાવાળા છે, નહીતો અન્યાય ન્યાયમાં કુટાય
 ને નીરંદોશી માયાં ભાય; પરંતુ કદાપી બુલે ચુકે કાઠ અન્યાય
 થાય, તો તેનું પાપ તમારે જોગવવાનું છે તેવી પક્ષી ખાત્રી
 ગળજો રાજ્યનું નીમક હક કરવાને બદલે હરામ કરો છો
 તો તમારું શું ચાડે યશે ? એક કુતરું પણ ધણીનો ખાધેલ
 દુકડો રોટલો હગમ નહી કરતા હલાલ કરે છે, તેવી ગલીમાં
 તમને ચુકવ્યો ચોન્ય નથી; ધન્ય છે તે નોકરને કે જે પણ
 ધણીનું નીમક હક કરી ધણીની બુલ ધણીના મો ઉપર
 કહી તે સુધારે, છતાં ધણી પોતાની બુલ કબુલ ન કરે ને
 ધણીને સમજાવી કબુલ કરાવે છતાં પણ ધણી પોતે પોતાની
 બુલ કબુલ ન કરે તો ધણીની માના યહ ધણીની હંતશાહી
 મળવે, કમકામે પાપ થાય, નોકરીથી દુર થાય, તેની પરવા
 ન રાખે તેવા નોકરાને લાખો ધન્યવાદ છે.

છપય.

સાચા નોકર તેહ ધણીનું રૂં કરતા,
 સાચા નોકર તેહ ધણીના હુ ખે મરતા,
 સાચા નોકર તેહ ન પરવા કોઈની રાખે,
 સાચા નોકર તેહ નહી અન્યાયને સાંખે,
 નોકર નીમકહલાલ તે ભુલ શેઠની મુખે કહે,
 જેઠા કહે તે નોકરોની દીનપરદીન ચઢતી રહે

એવા નોકરોની હમેશા જે બોલાય છે, ને તેવાનાં પગલાંને
 હજારો બજુ ચહાય છે નહી કે તમારા જેવાઓને, તમારા
 જેવા નોકરો તે નોકર રે નહી, પણ પૂર્વ ભવના આવીને વળ-
 જેલા પાપ છે, ને તે તમારા મુખપર દોષીતા આપો આપ
 છે; મોટે હોદ્દે ચડ્યા નેથી શુ થયું ? પણ પાપીઓ રાખાએ
 કરેલો અન્યાય તેને હાજી હા કહેવાથી ન્યાય મેળવનારના
 અત કરણ નીસાસા તમોને કેમ નહી લાગે? જો આવા
 બાણતી હોત તો કદાપી પતીના બોલવા ઉપર અનિશ્ચાસ લાવત
 નહી, પણ ભવિષ્યે ભુલ ખવરાવી; ભાવીએ ભુલાવી, કે જેથી
 આવી વખતને લાવી, (રાખાને) પ્રાણ પ્રણ, હવે આપને જે
 કરવું હોય તે કરો.

રાખાએ કહ્યું, કરવાનું શું હોય ! કાળો પોશાક પહેરી
 તૈયાર થાઓ અને વનવાસ જાઓ તેજ, રાણીએ કહ્યું નાથ !

આવી રાત્રીને સમયે ? રાત્રીએ કહ્યું હા રાત્રી અજવાળી છે છતાં અંધારી હોય તો એ માયા ક્ષત્રીઓ વચન લગ ચતા નથી, તે તમથી કયા અબણુ છે. જો કે તમારો પ્રેમ ઘડી પણ વીસરનાર નથી. છતાં વચનને લીધે લાચાર છું, રાણીએ કહ્યું. નાથ ! સવાર પડતાં સુખેથી દેશવટો દેખે પણ રાત્રી ગતતો રહેવા ઘો, રાત્રીએ કહ્યું ના, એક ઘડી પણ નહીં, તો પછી સવાર કેવું. દારપાળ જા માવત ને કહે કે કાળો રથ કાળા ઘોડા બેડી તૈયાર કરી અહીં લાવે દારપાળે કહ્યું જેવો કૃપાનાથનો હુકમ

હુકમ મળતાં દારપાળ રથ બેડાવા મથો; રાણીએ કહ્યું નાથ મને સગર્ભાને અત્યારે રાત્રીએ દેશવટો આપો છો તેથી અઘોર જંગલમાં છળવાથી અગર લયથી ગર્ભને નુક-શાન થશે. માટે હાલ રહેવા ઘો, ને સવારમાં સુખેથી દેશ-વટો આપજો. રાત્રીને સમયે એકલી હું ક્યાં જઈશ ? અને જ ગલી જાનવરોની યુઓ હું કેવી રીતે સહન કરી શકીશ !

રાત્રીએ કહ્યું, તેને માટે લાચાર ! જો કે મને ઘણું લાગે છે, પણ વચન એજ શબ્દ આડે આવે છે માણસની ક્રીમત એક વચનમાજ સમાયેલી છે; જે માણસ વચનને બુઠો છે, તે માણસ નર નહીં, પણ ખરૂં છે, આદમી નહીં પણ હેવાન છે.

રાણીએ કહ્યું, નાથ ! જેવી તમારી ઇચ્છા તમેને વચન ભગ કરવા ઇચ્છતી નથી, મારૂં પુરૂ થવા કાળ તેથીજ આ પાપીઓના ભરસે ભુલી પડી, હું નહોતી બાણતી, કે કાળી ગતને બપોર કહેશે મોરના પીછા ખોશી દેખાવમા ગળી ચામણા દેખાતા કાગડાઓને મોઝ સમજવામા ભુલ આધી ને છેવટમા તેમના કા કા ના ગળદો નીકળતાજ કાગડા પીછાઢ્યા, કાગડા પાસે ગમે તેટલા મોતી વેરા, પણ વીણા વીના બીણ ચીજ થકણ ના કરે તે નાજ કરે, (ચારેને) પાપીઓ! તમારી હેણ હાનુ ફળ મારે ભોગવતું પડે છે (રતને) નાથ ! હું ભુલી પણ આપ આ કાગડાઓથી ચેતીને ચાલ્યો, નહીતર પસ્તારો.

માવતે કહ્યું કૃપાનાથ ! આપના કહેવસવ્યા મુજબ કાળો માર્ગો જોડી લાગ્યો છું. રાજાએ કહ્યું પ્રીયા પધારો- તમને અજગા કરતા મારા મનને ઘણાજ ગેદ થાય છે પણ લાચાર, હરીશ્વર જેવાએ સ્વપત્નીને એક સત્યનેજ આતર વેચી પોતે ઢેડનુ ઢાઝવ ઉઠાવ્યું હતું કારણ રાજાએ અત્યની આતર પોતાનુ ચોવન ધાણણ રૂપમા ભગવાને માગ્યું હતું તેમને આપ્યું હતું સગાળશા શેઠે પોતાના પુત્રનો વધ કરી તેની માટી રગત પવીઆ સાધુ રૂપ ભગવાનને અર્પણ કરી હતી, તો મછી હું તે સત્ય કેમ ચુકું

પ્રધાન આદી ચારે જણે કહ્યું, સભાજી મજબ થાય

હે અમારા પાપે સતી ગણી દુર દશાને હવાલે જાય છે, માટે કૃપાનાથ ક્ષમા કરો, સનહા સતી સહી ઉપર દયા કરો.

રાજાએ કહ્યું તમારે કોઈને કાંઈ ધોલવાની જરૂર નથી તમે તમારે ઘેર પધારો ભાવી ભાવ બળવાન છે (ગણીને) પ્રીયા હવે પરવરો સતી તારામતીની માફક ધીરજ ધરો ઈશ્વર સઉનો સાદ્યકાર છે માયાનો મદદગાર છે, તે તમારૂં રક્ષણ કરશે. તમારા વિયોગનો કારી જખમ આ હૃદયથી ખસનાર નથી, તમે તથા તમારૂં હેત એક ઘડી પણ વીમનાર નથી. તમારી માફક મારી છુટ્ટી પણ તમારી જુરનામાજ થશે. તેમ કરતા બાર વરસ પુસ થશે પછી ઈશ્વર ઈચ્છા તો તમારો ભેટો થશે. નહીં તો છંદા રામ રામ.

ગણીએ કહ્યું નાથ ! ધીરજ ધરો, વચન પાળવા બાતર દેશવટો આપો છો, તેથી દુખી નહીં થાઓ, મને અભાગીને વીશ્વરી જાઓ, નાથ ! વિસરી જાઓ મને સભાળી તમારા દિલને દુખી કરતા નહીં, પરંતુ નાથ ! મારી એક અર્જ છે, તે એ કે મને કદાપી પુત્ર પ્રસવે, તો તેની ઓળખ આપને કેવી રીતે પડે ! માટે તમારી વીંટી આ દાસીને આપો, જે વીંટી ઓળખ તરીકે સજકુમારને આપી ને ઓળખાણ અપાવી શકું

રાજાએ કહ્યું, ભલે: એમ કહી પેત્રની વીંટી સહીને

આપીને રડતા અંત, કરણે રાણીને રથમાં બેસાડી; રાણીએ કહ્યું, પ્રાણનાથ ! મારા આપને છેવટના પ્રણામ છે, આપ મને હંમેશાંને માટે વીસરી જાઓ, ને આપને ઇશ્વર હંમેશાં સુખી રાખે, એવી માત્રી પ્રભુ પ્રત્યે માગણી છે, (રાવતને) રથ ચલાવ, આજ્ઞા થતા રાવતે રથ હાક્યો. ને રાજા રડતા અંત કરણે અંત પુર તરફ ગયા. અને શોક સાગરમાં ગીચ તાર થયા

પ્રકરણ ૩ જી

—(૦)—

વનમાં રાણી પુત્ર પ્રસવ અને પશ્ચાતાપ.

માવત પાછલી રાત્રીએ બાર ગાઉના વનવગડામાં રથ હાંકી લાવ્યો, અને રાણીને કહ્યું, રાજ માતા ! હવે આપ રથમાંથી ઉતરો, અને આપની ઇચ્છા હોય ત્યાં પરવરો, માતાજી ! આપને આવા ઘોર જંગલમાં મુકીને જતા મારો જીવ કળુલ કરતો નથી, પણ ધણીનો હુકમ તેથી લાચાર, ધણીનું નીમક ખાઈને હક કરવું તે ઠરેકનોકરેની ફરજ છે, માટે માતાજી ! કૃપાળુ માતાજી ! મારો દોશ મનમાં લાવો નહીં.

રાણીએ કહ્યું ભાઈ એમાં તારો મુલક દોશ નથી.

બનવા કાળ બને જાય છે જ્યારે આવું બનવું સરજેલું, ત્યારે મને આવી કમતડી ધાઈ, જેથી પ્રાણનાથના વચનમા શકા આણી. તેમના ના કહેવા છતાં સરત કબુલ કરી ને હાથે કરીને આ દશાને વસી, તેમા તને શા માટે દોષ આપું.

માવતે કહ્યું માતાજી ! આવી ભયકર સત્રીને વીશે આપની સુકોમળદેહ જેણે તાપ કે તડકો જોયેલો નથી ને મહેલ બહાર પગ મુકેલો નથી તેવા પવિત્ર રાજ રાણીને આવા ઘોર જગલમા ભયકર કુર પ્રાણીઓને વચમા મો-કલાવતા રાજાજીનો કેવી રીતે જીવ ચાલ્યો ? રાજાજીના હૃદય ઘાતકી તો ખરા, રૈયતને તેમના કર્મની ચોગ્ય શી-ક્ષાઓ આપી તેમના હૃદય તે કામમા ઘડાઈ રહેલા, એટ-લે તેમનો જીવ આવું ઘોર કૃત્ય કરતા ચાલી શકે, માતાજી હમો ગરીબ છીએ છતાં, પણ કદાપી નોકરીથી પેટનું પો-પણ ન થાય તો છેવટ બીજા માગી બૈસં છોકસનું પોશણ કરીએ, પરંતુ આવું ઘોર કર્મ હમારાથી તો નજ બને, કા-ગળ એક તો ઘર ભાગવાની પીડા, અને બીજી દુનિયાની લાજ, કદાપી રાજાજી એવું કર્તવ્ય હમાસહાયથી થાય, તો દુનિયામાં મો કાઢીને જોલવા સરખું પણ ન રહે, પરંતુ રાજાજી તો મોહોટા લોક રહ્યા, એટલે કોણ કહે ? પરંતુ હમોને તો તરત મોહો ઉપર કહે, પણ અને કોઈ બૈરીપણ આપે નહીં, રાજાજીને વાત કરતા એકની એકવીસ, એટલે

મરણ પ્રમાણે પતે; શું તેઓ આપ સરખા પવિત્ર અને સચ્ચો રાણીને વનમા મોકલી કદ આપતા ઇશ્વરથી પણ જ્ઞાતા નહીં હોય !

રાણીએ કહ્યું, ભાઈ તારા મમજવામા ફેર છે. ફર્વાચો માત્ર વચનને માટે માથા ઝુકી દીધે છે, તો પછી સ્ત્રી પુત્રની શી વીસાન ? પોતાના સ્ત્રી પુત્રો કરતા વચનની કોમ્મત વધારે ગણે છે અને વચનની ટેકને લઇનેજ અવટ ફી કવાણા છે

નતજીનમા જો, ફરજુરામે પોતાની માતાનો વધ કર્યો તે એક વચનનેજ માટે, પાડવો વનવાસ ગયા અને એક વરસ વેશ બદલી વેરાટ નમમા ગુપ્ત રહ્યા, તે પણ વચનનેજ ખાતર, હરીશ્વર રાજાએ પોતાના સ્ત્રી પુત્રને વેચી ઢેડનું દાસત્વ ઉઠાવ્યું, તે એક વચનનેજ માટે, તો પછી જોધપુરની પવિત્ર ગાદી ઉપર બેસી ને જોધાણનાથ પોતાનું વચન કેમ જવાડે.

મરવે કહ્યું માતાજી ! હું તો અજ્ઞાન છું, તેથી શું નમજી ! મારામા આપના જેવી મુહ્ય બુદ્ધિ ક્યાંથી હોય, હું તો આપનો દાસ છું, તો પછી મારામા તેવી બુદ્ધિ હોયજ. શાની ? પરંતુ માતાજી ! આવી જાયંકર ગત્રી આપ ક્યાં ગાળશો ? રાણીએ કહ્યું, જ્યા નશીબ લઈ જશે ત્યા તું તારી

મેજે રથ લઇને આવ્યો. બે, નહીતર રાજાજીના ઠપકાને
પાત્ર થઈશ

માવતે કહ્યું, માતાજી ! તમને આવી ભયંકર ગત્રીને
વીશે જાણા અઘોર અરણ્યમાં એકલા મુકીને જવા જીવ
માનતો નથી, પરંતુ રાજાજીનો હુકમ તેથી લાચાર મા
તાજી ! આ અભાગીઆ જીવને પાપી પેટને ખાતર આવા
ઘોર કર્મ કરવા પડે છે પ્રભુ ! તારી ગત્રી ન્યારી છે,
આવા મુકામજ રાણીને ઘોર ગત્રીમાં જંગલી અને ઘાત-
કી પ્રાણીઓની વચ્ચે આવા ઘોર જંગલમાં તારાજ આધારે
મુકુલ, તેનું રક્ષણ કરજો; માતાજી ! આ ઘોર પાપીનો અપ-
રાધ લાભ કરજો; તમને ઉધર આરોગ્ય રાખે, એવી તે
દયાળુ દેવપ્રી દેવ પાસે મારી અરજ છે કૃપા રાજાજીનો
હુકમ સાચવો તેજ મારી ફરજ છે, માતાજી હવે હું આ
લઈશ

ગાયન.

માવન-છે પ્રભુમ માહારા હે ! માતૃ આપને
હૃદય કીયે ભવે આ કીધલ પાપને—છે
પાપી પેટ કાળો આ ખોટું છે કહું
ધર્મ સુખ આપનું આ પાપીએ હુકું—છે
સાચી-સોચ નથી તારો વીગ કર્મ મુજ નડ્યો
હા જોગારો દેવ આવો દીવસ શીલ ધડ્યો—

થઇ વિખુરી નાથથી હું રાનમા પડી
 દશાએ મુને ભુલવી એ પાપણી નડી-
 વીરા કહેજે નાથને પ્રણામ માહિરા
 સુખ પામ્યું અસ્ત વાય હું ખદ વાયરા
 માડે હું ખ નવગણુ પણ પતિ અતિ હું ખી
 વિશેગે પામે હું ખ પ્રભુ રાખજે સુખી
 કહેજે જઈ નેએટલુ મુને વીસારજો
 ભુલીને મુજ રનેહને સદા સુખી થજો
 તજ પતીનો આસરો પ્રભુજનો ધર્યો
 તજતા પતીથી સતી કર પ્રભુજનો વર્યો
 માગુછુ પ્રભુ એટલુ પતી રાખજો સુખી
 આવીછુ આપ આશરે હું અખળા છુ હું ખી
 છેવટના પ્રણામ મારા કેજે નાથને
 મારી ચીંતા સોપી અનાથોના નાથને—

માવત-પ્રભુ વિનંતી મારી રાખો ગણી સુખમા
 પ્રણામ માજી જાઉં છુ મુકીને હું ખમા-છે

માવતના ગયા પછી રાણી શોક કરતી જ ગલમા ચાલવા
 લાગી શીયાળવાના સાદ, વાઘની ખરાડ અને રીછના ધુરક
 વાના નાદથી રાણીનું શરીર કાપવા લાગ્યું, રાણીને પોતાની
 કંઈજ ચીંતા નહોતી, પણ પોતાનો ગર્ભ કે જે રાજનો

વાગ્ન તેનું અગ્નિ ન થાય તેનીજ ચીતા હતી, પોતે વીર
જગુતાણી હોવાથી હીમત નહી હારતા એક વૃક્ષ ઉપર
ઝરૂની રાત્રી શુભરો કરવો એવો વીચાર કરી એક વડનું
વૃક્ષ શોધી કાઢી તે ઉપર ચઢીને વડની ડાળીઓની ઘટા
મા બેઠી અને પોતાના નશીળમા આવું નીર્મીત કરનાર
વીધીને દોશ સાથે શીટકાર આપવા લાગી.

ભલા ભગવાન ! આવો દીવશ મારે કર્મે કયાથી આવ્યો !
મેં તે પુર્વે એવા શા પાપ કર્યા હશે, કે હું આ દશાને
પામી. રાજ રાણી યદ્ય મહેલની બહાર પગ મુકેલો નહી
તો આવું ઘોર જંગલ મારા મુખી કયાથી હોય ! આવા
ઘોર જંગલમા પ્રેમી પત્ની તરછેડીને કાઢશે, એવો વીચાર
સ્વપ્નમા પણ નહોતો, છતાં ભાવીએ ભુલ ખવડાવી તેથીજ
નાથના વચનમાં શંકા ભાવીને આ દશા હાથે કરીને બેઠી વીધી.

વીધી ! વીધી ! મેં તે તાર એવું શું બગાડ્યું હતું.
કે ભુલી આવો લેખ લખ્યો ! મારા જેવું તને બીજું કોઈ
ન મળ્યું, કે હુંજ તારા હાથમા આવી પણ તું શું કરે,
જન્મ કરે તે કોઈ ન કરે, પુર્વ ભવનું મચિત હતું એવો
લેખ તે લખ્યો, તેમા તને શા માટે દોશ આપુ, હવે
જીવવામા પણ શો સાર છે ! પણ પત્નીની પાછળ થનાર
વારસ મારે પેટ ખર્ચ ધારણ કર્યો છે, એજ પીડા છે હવે
નીર્મિત હારી જવામા ફાયદો નથી અહંત્યા તારા દ્રોહથી
આત્મી સતીઓએ થોડા કળે સહ્યા છે ? તો મારે માંગે હું ખ

પડે તેથી શુ થયું, હું કયા તે સતીઓની રીતથી વર્તવામા
પાછી પડી છું, કે ના હીમત થાઈ. જેમ અહલ્યાને
ગીતી.

સ્વામી શ્રાપે અહલ્યા મલ્યા થઈને પડી ઠગી નાહી,
છેવટ પ્રભુએ તારી નામ અમર કીધુ જગની માંહી.

તો પછી હું કેમ ડગુ ? તારામતીને પણ કષ્ટ પડવામા
ગી બાકી રહી છે. તે પણ રાજરાણીજ હતી, ને મારા કરતા
વધારે સુકોમળ હતી પણ

ગીતી

પતિ વચને હુ ખ વેઠી, પતી હુ ખે જઈ પરશ્વર વેઘાણી,
નામ અમર જગ કીધુ, હરીશ્ચંદ્ર સી તારામતી રાણી

એક પતીના સત્યને ખાતજ્જ હુ ખ વેઠી પતીના હુ ખને
માટેજ વેઘાણી, પરંતુ તેવી રીતે સતીઓની કસોટી કરીનેજ
શ્રીશ્વર આપો આપ તારી છે, તો હું હીમત શામાટે મુકુ ?
દ્રોપદી કે જે જતઅખાનો અવતાર તેને ઠયા ઓણ
હુ ખ પરજુ છે ?

ગીતી.

પતી સજે વન વેઠી પતી શેવમા હુ ખ સદા ભારી,
નામ અમર જગ કીધુ મતી દ્રોપદિ પાન્ડવની નારી.

એવી રીતે સતીઓએ હુ.ખ વેઠી નામના ઠાઠી છે, સદાનું
સુખ સતીને હોમજ નહી, હુ ખ અને વિપત્તીએ સતીની સાચી
કસોટી છે તો તે કસોટીમા ના હીમત ખતું, તો હું સતી શાની

રામચંદ્રજીએ મીતાને મગભાજ તજી હતી, ત્યારે વનમા તેનું કોણ હતું ? પણ રૂપીનો આશ્રય સ્વખજે મેળવ્યો હતો, માટે કોઈ આશ્રય મેળવી ગર્ભાંતુ રક્ષણ કરવા પેઠવી કે, સગાર થવા આવી છે. પોહો ફાટયો છે, વ્હી નાગયણ ઉપાની તૈયારીમા છે, માટે હવે સુ આશ્રય મેળવવા આગળ જવાની જરૂર છે. આવા અઘોર વનમા આશ્રય મેળવવો કઠીન છે. જ્યાં માણસનું નામ દેખાતું નથી, ત્યાં આશ્રય ક્યાં મળે ? માટે વાત્ય જીવ જાડ ઉપરથી ઉતરી આશ્રય મેળવવા આગળ વધુ હીંમતથી સા લાડ થશે ના હીંમત થવામા સાર નથી કહેવત છે કે હીંમતે મરદા મઠ્ઠે ખુદ

એવો વીચાર કરી આગળ પ્રયાણ કરવા જાડ ઉપરથી નીચે ઉતરી, અને ચાલવા માડયું, જે ગણીએ મહેલ બહાર પગ મુકેલો નહી, તે રાણી હીંમત રાખી કંઠણ ધરતી ઉપર ચાલી જાય છે. સુકોમળ પગમા કાકરા કાટા વીગેરે લોકાય છે, તેની દરકાર ક્યાં શીવાય એક સરખી રીતે નાથ-રજી સ્ત્રીની માફક આગળ વધવા લાગી,

એ પ્રમાણે મધ્યાન કાળ થવા આવ્યા ત્યાં સુધી ભુખ અને થાકની દરકાર ક્યાં શીવાય વાત્યા કયું મધ્યાનકાળ થયા ત્યાં ભુખે તે સતી ઉપર હુમલો કર્યો, તેથી રાણી ગભરાણી અને એક વીશાળ આખાના વૃક્ષની છાયે બેઠી બેશીને મન સાથે કહેવા લાગી, ભલા ભગવાન હીંમતવાન થઈ થાકને તો હું ગણતી નથી ! પણ પાપી પેટને ભડકું

આખ્યા શીવાય કેવી રીતે નલે ? હવે આવા બીહામણા
જગલમા ખાવાનું પણ ક્યાથી મળે ! અબાણી હોવાથી
ક્યાથી મેળવી શકુ, ફગ ફુલ શીવાય બીજી ચીજ મળવાની
નથી, પણ તે આડ ઉપગ્રથી કાણુ ઉતારી આપે બધુ દુખ
સહેવાય છે, પણ આ ભુખનુ દુખ મહેવાનુ નથી હવે તો
હે જગત પીતા ! આ બાળકી ઉપર દયા કરો, વિધિએ
નમેરી થઈ આવા લેખ લખ્યા, પણ તમે તો દૃષ્ટા અને
દયાના ભગ્ન છો, કદાપી આ ફાશીથી કાઢ ભુલ થઈ હોય
તો તે ક્ષમા કરી કાર્ય ખાવાનુ આપો આપ તો ક્ષમાની
મુરતી છો, આવા કોપ આપને તો નાજ ઘટે

અરે ! પણ એમા ભગવાનને શા માટે દોષ આપુ ?
દોશ માગ નશીબના, પુર્વ ભવના સચીત પ્રાણી માત્રને
ભોગવવા પડવાનાજ તેમા તેમનો શો દોશ ? મે કોઈને
ના પ્રમાણે દુખ પાડ્યુ હશે તેથી મને આ ભવ પડે છે.

મગડી માખી

પરભવ કગણી આ ભવ પામુ, દોષ પ્રભુનો ન જરીએ

કગણી કરતા નહી વીચાર્યું, હવે શોક શીઠ ધરીએ

કીધુ પુર્વ ભવ, તેવુ જીવતું પામ હવે

જીવ હવે શોક શા માટે કરે છે ? ભુખનુ દુખ ભા-
જે એવો આશ્રય આવા જગલમા દેખાતો નથી (આડ
ઉપર દ્રષ્ટી કરી) અરે ! પણ આ આમૃતસ ઉપર કેરીઓ
લગી ચહેલી છે, ચાત્ર્ય પથરો મારી કેરીઓ પાડી તેથી આ

પાપી પંડને ત્રસ કરે, (બાબુમા જોઈ) અરે ! પત્તા
અહીંઆ પથરો કે બીજુ કાંઈ નાધન દેખાતું નથી, તેમજ
આ વૃક્ષ ઉપર અહીં શકાય તેવું પણ નથી, જેથી ઉપર
અહીંને ફળ લોડી શકાય, આવા ઉત્તમ આમૃતવૃક્ષ નીચે
બેસી ભુખના દુખે પીડીત થાય, એવી અભાગણી માન જેવી
બીજુ કોણ હશે !

એ પ્રમાણે સ્ત્રીને દુખી થતી જોઈ ભગવાને તે સ્ત્રીના
ઉપર કૃપાદ્રષ્ટી કરી વટોળીઆને મોકલ્યો, વટોળી-
આને પ્રભુજીની આજ્ઞા થતાજ એકદમ તે વટોળે આવી
જમીનની ધુળ સુધાત ઉરાડી મુકી, જેથી ત્યાં અધાર થેર
થઈ રહ્યું ફળોવૃક્ષો ઉપરથી તુટીને નીચે ઢગલો થવા લાગ્યા
એવું થોડી પળ રહી વટોળ આલસો થયો.

આકાશે ચઢેલી ધુળ વટોળીઓ જતા ધીમે ધીમે નીચે
એમવા માડી, અને રેતીને લીધે થયેલ અધકાર પણ નાશ
પામ્યો, તેથી રાણીના જીવને શાન્તિ થઈ વટોળ બધ
થતા, રાણીએ બાબુમા દ્રષ્ટી કરી, તો સખ્યા બધ કેમ
એનો ઢગ પોતાની બાબુમા પડેલો જોયો. ફળનો ઢગલો
જોઈ ગાણી હરખાણી, અને વટોળને આશીરવાદ આપવા
લાગી પછી મન માથે વિચાર્યું, ભલે માણસને આકીન
ન હોય, પણ હીમતની કીંમત નથી, તેમજ સખુરીના ફળ
મીઠાજ છે. સતોષ એજ સાચું સુખનું કારણ છે.

જો કે કાલ અત્યારે રાજ રાણી હતી અને સેવામાં
અંખ્યા બંધ દાશીઓ તૈયાર હતી, પાણી માગતા દુધ હા-
વર થતું, તે અત્યારે ભુખના દુખે દુખી થતી નશીબને
દેશ આપતી ઈશ્વર બંદગીમાં ગુથાણી છુ, કહેવતમાં કહ્યું
છે કે, “ સુખમાં સોની અને દુખમાં સમ, તે કહેવત
અક્ષરે અક્ષર અત્ય છે કાલ અત્યારે ઈશ્વરનું નામ મરખું
પણ યાદ આવતું ન હતું ! શેનું આવે ? તે વખતે કયા ભુખ
કે થાકની પીડા હતી એતો અત્યારે આ દુખ પડ્યું
ત્યારેજ યાદ આવ્યું, અહા ! હા ! ઈશ્વર ભક્તિમાં ગુલતા-
ન થવા માટે દુખ જેવું બીજું એક પણ સાધન નથી.
તે હવે પુરેપુરે સમજાયું

આ પ્રમાણે વીચાર કરી પોતે પડેલા ફળોની ઢગલી
પાસે જઈ તેમાંથી પાકી માકી સાખો વીણીને લઈ લીધી, અને
તેથી ભુખને શાન્તિ આપી આગળ વધવા માડ્યું, છેક મા-
વના એક વૃદ્ધ સાધુના મુકામે પહોંચી

આખો દીવસ કોઈ માણસ તો શું, પણ માણસનું પ-
ણું સરખું પણ દીઠેલું નહી, તેથી આ માધુને જોઈ મન
આથે આનંદ પામી, અને તે વૃદ્ધ પાસે જઈને સવિનય પ્ર-
ણામ કર્યા

મતીને જોઈ સાધુએ પુછ્યું બેટી ! તું કેન હે ? આર-
ડગસં આતી હે ! એમાં બીયાબાન જગલમે તેં એકીલી

ફ્રીસ તગહસે આઈ ફીનીફી તાકાદ નહી, કે જો વો જ-
ગલમે આ શકે !

રાણીએ કહ્યું, મહારાજ મેં એક રાજરાની હું,
આર મેન કમંઠા ફળ પાતી હું. બેગીએ કહ્યું, ક્યા કમ
ફ્રીયા, કે તેરેકુ ઈસ ફળ મીલા, તુમ કોન રાજફી રાની હું
આર ફ્રીસ આમફી રહેનેવાલી હું વો સળ હફીકતસે મુજે
વાફીફ કર, કોઈ તરેહકા દોશ હુંવા હો. ઈસકુ છુપાનેકે
લીયે જુઠ બોલના નહી. એક દોશ કરકે ઈધરકા એક ગુ
નકા ફીયા, ઈસકુ છુપાને કે લીયે જુઠ બોલકે દુમરા મુન્હા
કરના નહી. વો જુવ સમજના

રાણીએ કહ્યું. હે ! પવિત્ર મહાત્મા ! મેં બેધપુરકા
ગળા બેધાણનાવફી સણી હું અને બેધપુરકી રહેનેવાલી
હું. જો કમંઠા ફળ મેં પાતી હું વો કમં ઈસ લવકે નહી
પલ પુર્વ જાવમે ફ્રીયા હુંવા ફળ મીલા હો. બીધાતાને એ-
માઈ લીખા હોમા જીસસે પતીકા જયનમે શકો પાઈ.
જીસસે મુખી જાવવાસે છુટકે આ દશામે આઈ એ પ્રમાણે
કહી રાણી બળમળી થઈ.

આપુએ કહ્યું, જોસી કોનસી શક પાઈ, વો મુજે સુ-
નાઓ, બેટી ! મજરાના નહી સચ સચ આવ મુનાઓ
જીસસે, ઈસકુ સમજ પડે રાણીએ કહ્યું મહારાજ આપની
ઈચ્છા છે તેા સાંભળો ?

ગાયન.

રાણી-(શું કહું મારી વાત વિસ્તારી) એ રાહ
 શકાએ મારી સુખ મહિ હારી, બની દુઃખીઆરી આવારી
 થઈ બીઆરી, રાણી. હું ભારી સગલાં નારી, પતી ખ્યારી
 બેઠી હતી, પણ દાખતી વીનોદથી પતી રીઝવતી
 સંતોશવા પતી સેવથી એ ધર્મ સાચો છે સતી
 નીસાસો પતીના સુખથી અણુ ચીતવ્યો નીકળી પડ્યો
 કરૂં ચંપી શેવા નાથની ત્યાં કાનમાં જઈ આવડ્યો
 દુઃખી થઈ હું, પતીને વીનવ્યુ, કારણ કહોને વિસ્તારી થઈ
 ધીરજ આપી મુજને નથી દોશ તુજ જરીએ પડ્યો,
 સંતોશ તુજ સેવા થકી પણ જીવે જઈ ચડ્યો,
 હાજીહા બોલા નોકરોથી રાન્યની હાની થશે
 નહનાથી મોટા સર્વ સરખા, ન્યાયનુ નામજ જશે
 શંકાએ લીધી, સરતજ કીધી, તે શરતે હું ગઈ હારી-થઈ
 મુરખી હું માન્યુ નહી જરી, કે નોકરો તેવા હશે
 વારી પતીએ, મુજને પણ જાણ્યું નહી જીતી જશે
 મધ્ય શત્રને મધ્યાન કહેવરાવવાની હોડજ મે કરી
 વીધીએ મુજને ભુલવી પતી વચનમાં શકા ધરી
 મધ્યાન કીધા, પ્રભુથી ન બીધા, દીવાન થેઠને કારભારી-થઈ
 હારી શરત તેથી પતીએ રાત્રીએ વન મોકલી
 ક્ષત્રી કદી નહી સત્ય ચુંકે, સતી નાથ વચને પળી
 તજતા અતી દુઃખીઆ થયા, પણ બોલે અજણો નવ કયો

માવતની માથે મોકલી, માવત મુકીને પરવયો
ન્યાયી હું આવી, ભરોને ભાવી, હું ખ ઉઠાવી નની નારી-થઈ

રાણીનું હું ખ સાલગી મહતને દયા આવીને કહ્યું મે-
ટી મે વૃદ્ધ હું, ઈમ ધીયાખાન જઘલમે રહેતા હું, ઓગ
ઈવગકા ભજન કરનેમે ગુલતાન રહેતા હું જો ં
ઈંધર રાજ્ય રાનીકી માશીક સુખ નહી મીલેગા, પગ્નુ
મનમે મમજે તો મતોશ સમાન સુખ હુમરા કોઢી નહી
હે. રાજરાની હુંઈ સતોશ ધારન ન કીયા તો જ્યા હુવા ?
અછે અછે ભોજનસે ત્રાની ન હુંઈ તો ઈસમેખી ક્યા હુવા ?
ગરીબી હાલનમે સતોશ મમજે તો રાજરાનીકા સુખ ઈમ
આગે કુચ ગીનતીમે નાહી હે

રાણીએ કહ્યું મહા-મા ! આપનું કહેવું અક્ષરે અક્ષર
માયુ છે. મહતે કહ્યું. પણ અહીઆ રાજધાનીમાનું કીચી
ત સુખ મળશે નહી. રાણીએ કહ્યું, જે સુખ મળશે, તે
રાજધાની કરતા પણ બીશેશ સુખ સમજીને ગ્હીશ, મહતે
તેની પરિક્ષા જોવા કહ્યું સુન મેં મેરી લડકીકી માશીક દ્યા
૧૭૫ ૫૭૫-

ગાયન

(રાજા ત્યા શેવા કોણ કરશે)

મહત-નહી આ વનનું હું ખ સહેવાશે, વિભુ દાશી કહે
કેમ રહેવાશે

અહનુ કામ હાથ દેવાશે, કહો રાણી શું તમથી થાશે.

મહેલ નથી જો ઝુપડું ભારી

રાણી-તેને લીધો મહેલ વિચારી

મહત-નહી મળે મીઠાન તૈયારી

રાણી-ફળકુલ ખાઈશ હવે ભારી

મહત—પીવા માટે નથી કાઈ ઝારી

રાણી-નીમળ જરૂર કેરૂં વારી

મહત-વસ્ત્ર વિના હું જ સહેશે ભારી

રાણી—વલકલ વગેરે અતી સુખકારી

મહત-કહે શું પાથરશે

રાણી કહે શું પાથરશે—નહી

શાનુ ઉશીશુ કરશે રાણી

વનમા ખાવી રહેતા ભારી

રાણી—કેમળ દેતી પાથરી મુઠશ

ખાહુંનું ઉશીશુ ધારી

આકાશને ચઢવે ધારી

ચાહરણી ગણુ સખીઓ મારી

ચંદ્ર રૂપી દીવાને દેખી

શાન્તિ ધારૂ દીલમાં સારી

દારીઓ આ તરની દાખો

અતોશ સ્થાપુ ચીતમાં ખ્યારી

સુગ્રીવ હરણુ ભરે ઉછાળો
પીતુ તમે મને પુત્રી વીચારો

મહંત-સુખ દુખમા સમાન

સાથી-આપણુ એ કામ છે

મહંત-સતોશીલી ધૈર્યવાન

સાથી- સાચો સતીનો કામ છે

સુખ દુખ એ સઉ મનમા કારણ

દુખ વીણુ રામ ન મળે ભવતારણ

જન ઉધારણુ દુખ નીરારણ

હરહમ સુખ કહેવાશે

મહંત-નહી આ વનતું દુખ સહેવાશે-વિણુ

મહંતે કહ્યું, ધન્ય છે. તારી ધીરજને ! અને સતોષને !

સજ સાથી હોવા છતાં આટલો સતોષ જોઈ હું ઘણુંજ ખુશી થાઉં છું. બા ? આ કુપડીમા કુખેથી રહે બનતી શેવા કળે, ને પ્રભુ સ્મરણમાં હંમેશા પરવરશે. એ પ્રમાણે કહી મહંતે પોતાની પાસે એક પુત્રી તરીકે રાખી આશ્રય આપ્યો.

જ્યાં જાયકવૃદ્ધ ! સતીએ હીંમત રાખી કુખ અને થાક સહેન કરી મહંતના આશ્રય સુધી જઈને મહંતનો આશ્રય મેળવ્યો, અને મહંતની પરીક્ષામા પોતાની અડગ-વૃત્તિમાં સાચી નીવડી, તેમજ દરેક સુકાર્ય હીંમતથી અને અડગવૃત્તિથી કર્યો, તો જય મેળવશે તે નિઃસંદેહ છે માટે

ફરેક કાર્યમાં નાહીમત નહીં અનેતા અડગવૃત્તિથી કરવું, જેથી વિજયતાને પામશે. અસ્તુ

રાણીને એ પ્રમાણે મહંતના આશ્રયમાં બે મહિના થઈ ગયા. મહંત રાણીને પોતાની પેટની પુત્રી કરતા પણ વીશેષ ચહાતો હતો, તેવીજ રીતે રાણી પણ મહંતની પીતા સમાન શેવા ચાકરી ઉઠાવતી હતી એ પ્રમાણે દીવશે વ્યતિત થતા રાણીને નવ માસ પુર્ણ થયા ત્યાં મહંતે વીચાર કર્યો કે રાણીને પ્રસુતની વખતે એક બાઈ તેની પાસે જોઈએ, એના વીચાર કરી પાસેના શેહેરમાં જઈ એક બાઈને તેડી લાવ્યા અને રાણી પાસે રાખી

એમ કરતા રાણીને પ્રસુત વખત આવ્યો ત્યાં રાણીએ પુત્ર રત્નને જન્મ આપ્યો. પુત્રની વધાઈ તેની મારવાર કનનાર બાઈએ મહંતને આપી, તેથી મહંત પુર્ણ રાજ થયા. અને તેના જન્મની કુંડળી જોઈ તેમણે કુંવરનું ભવિષ્ય બાધ્યું કે તે જોધાણનાથની ગાદી ભોગવશે. અને કુંડળી ઉપરથી તેનું નામ અમર કુમાર પાડ્યું

પુત્ર પ્રસવથી સોદી રાણી મનમાં ઘણાજ હર્ષ સાથે ખેદ પણ પામી, કારણ જે કુંવરના જન્મ વખતે હજારો દાસીઓ હાજર હોય, અને કુંવરની વધાઈ મળતા રાજ્યમાં તેમજ ઘેરે ઘેર ધવળ મગળ ગવાય હજારો મધ્ય સાકરો ગામમાં વહેવાય, બચકાના ટોળેટોળા રાજ્યદારે ખડા થાય,

હજારો માગણીને રાજ્ય તરફથી ઇનામો મળવાથી જન્મનાં કુવરને, તેમજ રાજાને હજારો આશીર્વાદના વગ્ગાદ વગ્ગાવના ગામને ગજવી મુકે, રાજ્યદારે વાદીત્રોની નાદના શરૂ થાય, અને હજારો મગળમય પેરવીઓ થાય, જે કુવરનો જન્મ દીવશ આનંદ ઓન્મવનો ગણાય, તે કુવરના જન્મ વખતે ફક્ત એકજ સ્ત્રી હાજર, અને જગલમા તે પછી આનંદ ઓત્સવ શેનો હોય આનંદ ઓત્સવ ગણે તો ફક્ત મહતનેજ, કે જેણે ગાણીને પુત્રી તરીકે રાખી, તે પણ મનનોજ આનંદ, કાગળ આવા જ ગલમા ધાન ધુમ શેની કરે ? અને તેથી રાણીને ખેદ કેમ ન થાય ? પણ પુત્ર જન્મને લીધે આનંદ થયો કાગળ અપુત્ર બેધાણનાથ તેના પતીનું વાળીઆ મહેલુ જતા રાજને ભાગવવાવાળો વાગ્સ ઇશ્વરે આપ્યો તેથી તેણે પ્રભુનો ઉપકાર માન્યો, અને મત માથે આનંદ પામી.

પ્રકરણ પમું.

એમ દીવશો ઉપર દીવશો વ્યતિત થતા કુવર મહેલો થવા લાગ્યો, મહેલંત કુવરને જીવથી પણ અધિક ચહાતા અને પુત્રની પેઠે પાલન કરતા હતા એમ કરતા કુવરની ઉમર પાંચ વરસની થઈ પાંચ વરસની વય કુવરની થઈ ત્યાં મહતે તેને વિદ્યાક્યાશ શરૂ કરાવ્યો. ચાર વરસમા

તેને સર્વ વીઘાઓમા પ્રવિષ્ઠ કર્યો. નીતી ધર્મ, ન્યાય, વીરોદ્ધે દરેક અભ્યાસ કુવરે કર્યો અને નવમુ વરમ પુર થતા તે સર્વ વીઘામા કુશળ થયે.

સોડી રાણી કે જોણે આ જગલમા મુખ સતોશ માન્યા હતો, તે સુખ પણ જવા બેઠું. મહતની તબીયત એકાએક ખગડી અને મરણ શય્યા ઉપર પડ્યા, અને તેમના જીવન ની ઘડીઓ ગણાવા માડી.

મહતને મરણ બીજાને પડેલા જોઈ રાણી ગભરાણી અને મન માથે કહેવા લાગી કે આ જગલમા મંગલ માની રહી, ત્યાં પણ વીધીએ ઠરવાવારે ન આપ્યો. મહતને પીતા તુલ્ય માની પુત્ર સગે તેમના આશ્રયે રહી આનંદ માનતી હતી, તે પાલક પણ જવા બેઠા ! હવે આ જગલમા હમારૂં કોણ ? અમારૂં પોષણ કોણ કરશે ? કુંવર હજી બાળક છે, તો પછી આ જગલમા ત્રીવસ કેવી રીતે નીર્ગમન થશે ! એ પ્રમાણે કહી વીલાપ કરવા લાગી, મહત ગણીને વીલાપ કરતી જોઈ પોતે મનમા ઘણાજ બેદ પામ્યા, અને રાણીને પાસે બોલાવીને કહ્યું, બેટી ! તું શા માટે મનમા શોક કરે છે, ! નામ તેનો તો નાશ છેજ, જનમ્યુ છે તે જવાનુજ છે. તો પછી શોક શા માટે કરવો ? જે વખતે રાજ્યએ દેશવટો આપ્યો, તે વખતે તારૂં કોણ હતું ? માણસોનો આશ્રય કાંઈજ નથી, ઇશ્વર સર્વનો આશ્ર

ચાતા છે, તે આશ્રય આપશેજ, તેની બાત્રી નાખ્ય. મન
માથી શોક કાઢી નાખ્ય. જે નાખવ્ય ?

મહેત—

માયન

સાચો શ્યામ સાચો ગ્યામ સાચો શ્યામરે,
જોને નીરખી તું તો ઠામે ઠામ,
જગજન પાલક રામ પાલક રામ પાલક રામરે
મનમાં તું જોને, બાકાત તું જોને.
જોને મકલ સંસાર,
આ બ્રહ્માન્ડની માળા તું જો વળી.
પણ નહીં પામે પાર,
સઘળે જ્યોતી જોની રે . . . જોને
આ તનનો રમ મહેલ બનાવ્યો,
મહી ભર્યો હરખાર,
અનહદ વાવડં વાગી નહ્યા ત્યા.
હવ રમે જોકે તાર
ચમકે જ્યોતિ તેનીરે . . . જોને
અકળકળા નવ જાયે કળાર,
જોયો છે કીરતાર,
હવ સૌ પોશે પ્રેમ ધરી પ્રભુ,
જોયો જો છે હાતાર
ચહે બબર ન તેનીરે.. .. જોને

માટે બેઠી ! એવી ચીતા મન ઉપગ્રસ્તી કાઢી નાખ્ય-
તને તારી અને તારા પુત્રની ચીંતા છે. પણ તેને તો આખા
જગતની ચીંતા છે, સ્વપ્નને જેવા આશ્રય આપી મેળવ્યો
તેવી રીતે બીજો આશ્રય શોધી લેજે. મારેન તારે જેટલું
લેણ રહેવાનો સચીત હતો, તે ભોગવી લીધો સચીત
નુટતા બુદ્ધ થવાનો સભવ આવ્યો તો તેને
માટે ખેદ કરીશ નહીં પોષણને માટે પણ ચીંતા કરીશ
નહીં કીડીને કણ અને હાથીને મણ પુર પાડનાર ક્રીડનાર
હજાર હજાર છે, તેને વીમારીશ નહીં, દુનિયામાં સત્ય અને
નેદી ગાળી ચત્ત કરનારને તે દયાળુ દેવ નિગજ કચ્છોજ
નથી, જન્મેલા બાળકને દુધ બેઠંએ તે તે અગાઉથી જ નીચ
જારી રાખે છે તેવી ચીંતા તે રાખે છે, તો તમારી ચીંતા
તેને નહીં હોય ?

રાણીએ કહ્યું પીતાજી ! તમારું કહેવું અક્ષરે અક્ષર
સત્ય છે, પણ મારા નશીબમાં આવું દુખ કયા ઘાલી મુક્યું
હશે ? મેં તે એવા પુર્વે શું પાપ કર્યો હશે, કે મારે આ
દુખ ભોગવવા વખત આવ્યો, રાખએ તણ, તો તમારો
આશ્રય મેળવ્યો તે પણ જવા બેઠો, મારા જેવી ભાગ્ય હીણ
બીજી કોણ હશે ? તમારો સ્વર્ગમાં વાસ થયા બાદ હમારું
શું થશે ?

ગણી અને પુત્ર-

ગાયન

(શું પીતાજી આમ બસો) એ ગદ,

બને- હા પીતાજી આપ વિષુ થાવાના ગળડતા

કાઠ કરો મયા માયાળુ હુ બમા પરકતા

આપ વિના કોણુ પોશાળુ કરો

માતા પુત્ર ધાવાના રખડતા ભટકતા-હા પીતાળુ

મહતે કહ્યુ પુત્રી ધીન્જ વગ, આવો ખોટો ખેદ નકર
ધીન્જના કળ મીઠા છે અડધ્યા તાગ, ટ્રાપરી આદી સતી-
આના ચરીત્રા યાદ કર તેજના હુ ખોમાથે તારૂં હુ બ મ-
ખાત્રીજો તે સતીઓએ એવા હુ ખો મડત કર્યા છે ?

માડત--

ગીતી

પતિ શ્રાપે થઈ શક્યા, પણ નવ ધી જ અડધ્યાએ છોડી
અડગ મને હુ ખ વેઠ્યુ ધીઝ ધારી ચીત પ્રેભુ ચન્ને જોડી
પતી વચને વન સેચ્યુ વળી પતીના હુખે વેચાણી

અડગ મને હુ ખ વેઠ્યુ સાચી મતીએ હરીપદ માળી

પતી સગે વન વીચરી પતી શેવામા મહ્યા હુ ખ ભારી

નામ અમર જગ કીધુ પાચી મતીએ દ્રોપદ કુમારી

માટે વીચારી જો ? તેના હુ ખો આગળ તારૂં હુ ખ શા
હીનાબનુ છે માટે બહેની મારો દેહ પરવાની તૈયારીમા
છે આત્માએ આપેલુ ભાડુ પુરૂં ચયુ છે, તો આત્મા જતા
આ કલેવર પરશે તેને ઠેકાણે પાડી (અગ્ની ભેષુ કરી)
તુ ગીજો આશ્રય મેળવવા યત્ન કરો, હીંમત હારીને ખેશી
રડીશ નહી હવે કુવર નવ વચ્ચનો થયો છે તે કાલ આવી
મળશે, અને બાર વચ્ચ પુગ થતા પાછી રાજરાણી પદને
પાન રાજવના વૈભવને પ્રાપ્ત થઈશ, માટે પુત્રી ! મારી

શીખામણને કીચીત નહી વીમારતા બીજે આશ્રય મેળવ-
વાના પ્રયાસમા પાછી પડીશ નહી, અને કુવરનુ જતન
કળે હવે મારી અજસ આવી પુગી છે નસો તણાય છે
લાવ એક વાર અમર કુમારને મારી પાસે લાવ, મને તેને
છેલ્લીવારનો તેના માથે હાથ મુકવાદે

અમર કુમારને યાદ કરતા રાણીએ કુમારને મહત પાને
આણ્યો મહતની આ ન્થિતી જોઈ કુવરે રૂદન કરવા માડ્યુ
મહતે કુવરને ધીરજ આપી અને તેના માથે હાથ મુકી
આશીશ આપી અને કહ્યું ' બેટા, હું બહુ, તું ઓઘા
થજે અને તારી માતાના સુખ દુઃખમા ભાગલેજે તારી માતાએ
ઘણા કાટો સહ્યા છે જોકે હજી તું બાળક છે પણ નર્મ
વિચાર સંયત્ન હોઈ ઓઘાપણનો ભરેલો છે હવે હું બહુ
ઓ ઓ ઓ મહત સ્વર્ગવાસી થયા મહત સ્વર્ગ-
વાસી થયા ત્યા માતા પુત્રે રૂદન કરવા માડ્યુ

રાણી અને પુત્ર—

ગાયન

ગગ પોપીચદ

રાણી—હે તાત માયાળુ મયા તજીને કયા ચાલી ગયા

પુત્રી—હે પીતુ મમ 'ચારા તજતા અમોને નવ આણી દયા,

રાણી—આશ્રયીને નિગ્રાસ કીધા કીધા સ્વર્ગમાવાસ,

આમા ઘટે નહી ધર્મ પીતા થઈ, મુક્યા કોણુ વીશ્વામરે-હે

પુત્ર-પુત્ર 'ચા' કહી કોણુ બોલાવશે બોળે બેસારી તાત,

એક પ્રભુને બીજો તમારો આશ્રય હતો મુજ માત રે, -હેં
ગાણી-સ્વર્ગ મહી પીતુ થાજે મુખીઆ દઉ છુ શુભ આશીશ
ચરોપકારી થઇ પાળ્યા હમોને ભહુ કરે ભુગરીશરે-હેં
પુત્ર-વીઢા દાન દઇ પીતુ પ્યાગ કીધો અનિ ઉપકાર

જન્મો જન્મનો રૂણી તમારો કરી ન વિમગ્ના રે-હે પીતુ
ગાણીપુત્ર- અમો માગીએ પ્રીતે પ્રભુજી હોજો પીતુ સ્વર્ગવાસ
ચરણ પદ તુમ દેજો પ્રીતે, એજ હમારી આશરે-હે પીતુ

એ પ્રમાણે પ્રભુની વીનતી કરી મહતના શબને અ
ની સન્કાર કરવા માટે લાકડા વીણી લાવીને દગલા ઉઘે
અને માતા પુત્રે મળીને મહતના શબને મુવાડીને અડીદાહ
દીધો, અડીદાહ દીધા બાદ રાણી પુત્રને લઇ બીજો આશ્રય
મેળવવા માટે ગાણી નીકળી.

વન વગડામા બે દીવશની મુઆફરી ગાણીએ અને પુત્રે
કરી ત્યારે એક શહેરની નજીકમા પહોંચ્યા શહેરની નજી
કમા એક જગાશય વાળી જગો જોઈ રાણીએ ત્યા ઝુપડું
આધી રહેવાનું પચાંદ કયું અને ઝાટીઓ વીગેરે વીણી
લાવી એક નાનું ઝુપડું બાધ્યુ, અને તેમા રહેવા લાગ્યા
રાણી પોતે જ ગલમાથી ધાન વીંગે એકઠું કરી શહેર-
માં વેચતી, અને તે ઉપર માતા પુત્ર નીર્વાહ ચલાવતા
હતા. મહતનો આશ્રય જતા આ પળ તેમને આશ્રય
રૂપ કામ થયુ, તેથી ગાળીને સતોશ હતો
પરંતુ સચીત કેમ મટે ઢાટ્યા ભુલે પણ લ-

જ્યા કદી ભુલાતા નથી તે કહેવતાનું સાચું ઘરની ઉઠી વનમા ગઈ તો વનમા ઉઠી આગ 'એ પ્રમાણે થયું, ત્રણ વરસ વીત્યા બાદ ગાંધી અને કુમાર જંગલમાંથી એકઠું કરેલું ઘન વીગેરે વેચી પગણે નિર્વાહ ચલાવતા હતા. ત્યાં દુષ્કાળ દુષ્મન આવી પડ્યો. અનનો પાક વગસાદ નહીં થવાથી બીલકુલ થયો નહીં, તેથી ગરીબ ગુરખાઓ અન વિન મગવા લાગ્યા, રાણીને તથા કુવરને પણ કડાકા વગ લાગ્યા તેથી ગાંધી પાન અને મુળ ઉપર નિર્વાહ કરવા લાગ્યા, થોડો વખત જતા તે પણ ખુટી ગયા અને પેટપુર મળ્યા નહીં થોડું ઘણું મળતું તે ગાંધી પોતે નહીં ખાતા પુત્રનું પોશાણ કરતી હતી એ પ્રમાણે દુષ્કાળ સમય વીતાવ્યો પણ છેવટે ભુખના દુખથી રાણી મરણ શરૂ થઈ ઉપર પડી

રાણીને મરણ શરૂ થઈ પડેલી જોઈ પુત્રે રૂદન કરવા માડ્યું, ત્યાં ગાંધીએ તેને ધીરજ આપી અને તેને તેના પીતાની ઓળખાણ પડવા માટે રાજ્યએ આપેલી વીટી તથા એક ચીડી લખી માદળીયામા ઘાડીને કુવરને હાથે બાંધ્યું, અને ધીરજ આપી કહ્યું પુત્ર હવે હું થોડીજ વખતની મેમન છું માટે કહું એ સાલગી લે ? આ માદળીઉ હાલ વાચનો નહીં પણ સિદ્ધપુર જઈ માતૃ શ્રાદ્ધ કરે, ત્યાર શિષ્ય આ માદળીયુ ફેડીશ નહીં કુવરે કહ્યું પણ માતા ! વડેલી માતા ! શું તું મને છોડીને જશે ? શું

તને પુત્રની પણ દયા નથી આવતી ? તારા વીના મારૂં આ
રૂનિયામા ડાણ છે ! પીતુ જતા તારા આધાર હતો તે પણ
તુ જવા બેઠી, હવે મારૂં શું થશે ?

રાણીએ કહ્યું, બેટા ધીરજ ધર, હાલ તારી ઉમ્મર યાગ
વગ્મની છે નાહીમ્મત નહીં બન, મારી મારફે હી મતધારી ગ્હેન્ને
ઇશ્વર તને શુભ પ્રસંગ આપશે હાલતો તુ મહેનત મળુરી કરી
તારૂં શુજરાન કરજે ભગવાન તારૂં રક્ષણ કરશે બેટા વાં
ફાન છુ, હાથ્યા છુ મારો શોક કરી તારા ગામ્માને હુ ની
કરીશ નહીં જે ફળને મારે આ કાયા નાચવી હતી તે
ફળ તુ મળ્યો, હવે હુ સતોષથી મરીશ. હવે મારી દેવ-
ટની થડી છે આ હુ બીઆરી માતાને બુડી જજે હે'લ-
યાણુ દેવ માગ છેકગતુ રક્ષણ કરજો, હવે હુ મુખના
મ રૂ છુ પ તી વી ચો ગે ન રૂ છુ રૂજ
હુ બ છે ના થ ઓ ના થ

રાણી સ્વર્ગવાસી થતા કુવર એકલો પડ્યો અને રૂન
કંવા માર્યુ

કુવર—

ગાયન

(મુજ માતુ મરીરે ગઈ) એ ગઈ

પ્રિય માતુ તજી કયા ગઈ અરેરે પ્રિય માતુ તજી કયા ગઈ
કેમ આવી નમેરી થઈ અરેરે પ્રિય માતુ તજી કયા ગઈ
પુત્ર કહી હવે કોણ બિલાવશે લાડ લડાવે કોણ ચુબન દઈ
પડ્યો એકલો આ ભવ સસારે, નહીં ઓથ કોની ગ્હી

ઉચે આલને નીચે ધરતી, કેને ઓલાવીશ ધાઈ-અરેરે
સાચો આશ્રય છે પ્રભુ તારો અવર રહ્યા નહી કાઈ-અરેરે
કરજોડીને વિનવુ પ્રભુજી, નમેગ થાશો નહી-અરેરે

માત ખીતા મમ થયા નમેરા, તમ આશ્રયે મુકયો અહી-અરેરે
સ્વર્ગવાશી થાજે માતુ મારી મુખી થજે હોય જહી-અરેરે

એ પ્રમાણે રૂઢન કરી ઈશ્વર પ્રાર્થના કરી માતુને આશીશ
આપી, અને કાષ્ટ એકઠા કરી માતુના શબને અગ્નીસત્કાર
કર્યો, માતુના શબને ઠેકાણે પાડી પોતે મન સાથે વીચાર
કર્યો, કે હવે મારે શુ કરવું ! એમ વીચારમા ને વીચારમાં
ઘણા વખત ગાળ્યો છેવટે લાકડા વેચી નીર્વાક કરવાના
નિશ્ચય ઉપર આવ્યો, અને એક લાકડાનો મોટો સાડત્રણ
મણનો ભારો કાપી લાવીને શેહેરમા વેચવા માટે નીકળ્યો

પ્રકરણ ૫ મું

લાકડાનો ભારો લઈ તે નગરમા ગયો, રાજવીર અને
નશીબવાન હોવાથી લાકડા પણ તેને ખાવના ચઢનના મળ્યા,
પણ ડર્મની કઠણાઈને લઈને તે ઓળખી શક્યો નહી લાકડા
લઈ તે જતો હતો તેવામા એક લોભીલાલ કે જે ઘરનો
ઘણાજ ગરીબી સ્થિતીનો વણીક હતો તેની દ્રષ્ટીએ આ
ઠઠીઆરો પડ્યો કઠીઆરાના માથે ખાવના ચઢનનો ભારો
એક લોભીલાલનુ મન ઉશ્કેરાયુ, તેથી તેણે તે કઠીઆરાને
ઓલાવી ભારાની કીમત પુઠી

કઠીઆરાએ કહ્યું બાપજી ! હું એક ગરીબ કઠીઆરો છું, ને પેટને માટે આ વર્ષતરૂં કરું છું, માટે મને પેટપુરતું બાવાનું આપશે. તો રોજ આવા ભારા તમારા ઘેર નાખ્યા કરીશ લોભીલાલ કઠીઆરાના આવા બોલથી અચ્ચો પામ્યો અને વીચાર કર્યો કે આપણા ઉપર ઈશ્વર તૃપ્તમાન થયો છે, જેથી ઘેર બેઠે ગગાજી મળી ગયા આ ભારો લગભગ સાડા ત્રણમણનો હશે, ને તેની કીમત ચાલીસ રૂપીયે એક શેર પ્રમાણે રૂપીઆ છપ્પનસોની થઈ, તે ફક્ત બાવાનું આપવામાજ પતે છે, તો ઘેર બેઠે ગગાજી કેમ નહીં ! પણ શું બાવાનું બાધી આપવું કે જેથી ફાયદો થાય ! હા ! હા ! ઠીક યાદ આવ્યું. રોટલોને મરચુ કદાપી રાજી થઈ કેરી કટકો પણ આપીશું, જેથી તે ખુશી થશે એવા વીચાર કરી તેણે કઠીઆરાને કહ્યું ભાઈ ! આજથી તારે રોજ આવો ભારો લાવવો અને તે બદલ હમો તને રોજ રોટલો અને મરચુ આપીશું કદાપી આથી પણ વધારે વજનનો ભારો લાવશે તો કેરીનો કટકો પણ મળશે

કઠીઆરાએ કહ્યું, શેઠજી ! તમારૂં કડ્યાણુ થાઓ તમે મને નિરાધારને આશ્રય આપ્યો છે ઈશ્વર તમારૂં કડ્યાણુ કરો, શેઠજીએ કહ્યું (તું આવ્યો ત્યારથી હમારૂં તો કડ્યાણુ થઈ ગયું છે.) બહુ સારૂં જા, કાલ વહેલો આવજે, ને આથી બારે ભારો લઈ આવજે.

કઠીઆરાએ કહ્યું બહુ સારૂં આપણું ! હું જાઉં છું ને
કાલે ભારો ભારે લાવીશ, એમ કહી કઠીયારો વીઢાય થયો.
કઠીયારાના ગયા પછી શેઠે વીચાર કર્યો, કે લક્ષ્મી હાથ
પગ કરીને આવે છે, તે આમજ, આજનો દીવસ મને પુરો
ફળ હાયક નીવડયો, કે વગર મહેનતે રોજની જીવનનો
રૂપીઆની પેદાશ થઈ ! હવે થોડા દીવસમા આપણે કોટ
ચાધીપતી થવાના ! પણ આ બાવનાચક્ષ્ન આપણે અહીં
વેચવા નહીં પણ બારોબાર દેશાવર દુકાનો ખોલી ત્યા
વકરો કરવો જેથી કોઈને તેની બખર પડે નહીં, નહીતઃ
અહીંના વાણીઆ મારા બેટા આપણો વેપાર પડાવી લે
અને વેપારનો ભેદ જાણી જાય, એવો વીચાર કરી બહાર
ગામ ખાતે દુકાનો ખોલવાની પરવીમા પડયા.

બીજે દીવસે મવાગના કઠીયારો ભારો લઇ આવ્યો તે
શેઠે પોતાની વખાતમા ન આવ્યો અને રોટલો મરચુ અને
ઉપર કેરી કટકો આપ્યો, જેથી કઠીયારો ખુશી થયો અને
શેઠને આશીર્વાદ દેતો પોતાને મુકામે ગયો.

એ પ્રમાણે રોજની પેદાશ લોભીલાલને થઈ જેથી દીવસે
દીવસે તે વધવા માડ્યો, થોડા દીવસમા લખપતી થયો અને
બે વન્સમા તો કોટાધીપતી થયો, અને ઘેર જીવન ઉપર
ભુગળ વાગવા માડી તેમજ દેશ દેશાવર દુકાનો ખોલી
તેનો માલીક થઈ બેઠો.

ગામના માજને વીચાર કર્યો, આ લોભીલાલ વધી

ગયો એ વરસ ઉપર ગાવા ધાન્ય નહોતું અને આજ કો-
ટયાપીપતી બની ગયો, એ નખીબની વાત છે મનુષ્ય મા-
ત્રને દમડો સુખ અને દમડો દુઃખ આપ્યું આવે છે, પણ
આનો દમડો તો અજાયબ જેવી રીતે વધી ગયો એ પ્ર-
માણે ગામમા કોટયાધી પતી કહેવાતા સારી ઈજત બધાઈ
ને પ્રથમ ગામના લોક તેને લોભીયો કહી બોલાવતા હતા
તે લોભીલાલ કહી માન આપવા લાગ્યા,

પેસા ! પેસા ! તારી બલહારી છે તારી માયા અજ-
બ છે તારે લીધે જે નરના હાથના બે બોર કોઈ ન ખાય
તેને દુનિયા મલામો ભરે છે, તાન વીના એક પડીત અને
જાની માણસ પણ હાડ હાડ થાય છે- તારી વાત અજબ છે.
કર્તા—

ગાયન

(જેને ચિંતા નથી ચીતમા) એ રાહ

છે લદમી અજબ તુજ અજબ કામ
વધે તારે લીધે મસારીમા નામ નામ-છે૦
તારે લીધે ભાઈ ભાઈ કહે લોક ગામના,
તુજ વીણુ નહી કાઈ વધી શકે નામના-વધે૦
પેસો પેખી સઉ લોક કહે ભાઈ ભાઈ
પાયની વચે બોલાવે મઉ ધાઈ ધાઈ
તુજ વીણુ થાયે નહી ઘડો કોઈ ઠામ-વધે૦

ગરીબને કોઈ ગણે નહીં વાતમા

શુભવાનને સઉ ગણે છે અસાતમા

અજબ ! અજબ ! તારો અજબ મુકામ-વધે

એ પ્રમાણે દિન પ્રતિદિન લોભીલાલની વૃદ્ધિ થતા મા
ડી, અને કઠીયારો પણ રોજની આવજથી ગામની ભાગોળે
કુભારવાડો હતો, ત્યાં કોક દીવશ ભજન કીર્તન થતું ત્યાં
બેસતો, જેથી કુભારની માથે માયા થઈ અને ભારો લઈ
ને ગામમા પેસતા બે ઘડી કુભારને ઘેર વિશ્રાંતી લેતો

એક દીવશ કુભારને ઘેર ભજન થતું હતું ત્યાં કઠી
આરો ભારો લઈ આવ્યો અને ભારો મુકી ભજન સાંભળ
વા બેઠો, સાધુઓએ કરતું ભજન ઉપાડ્યું, અને અરવે
જણાઓએ ગાવા માડ્યું

ભજન

સાચા દીલથી સમગ્ણ તારે કરીએ કૃપણ ઇનાજારે
શરણુ આપો સકટ કાપો મોહન મોહલીવાજારે-માચા

સાળી

પરિક્ષત તરીયા શ્રવણથી, લક્ષ્મીજી પદ શેવ

પ્રલહાદ તરીયા સમગ્ણથી, ભજનથી શુકદેવ

સાળી

અકૃત અભિવદન થકી, દાસ ભાવે હતુમાન

પૃથુગય પુજન થકી, અરજીન સખાને ધ્યાન

ચીતથી માગીએ અશ્વર્ય એવું, દામોદર દીન દયાળરે-સાચા

સાળી.

હરીરૂપ તુજ કળી ગયા આત્મ નિવેદને રાય
 ખળી ગળ્યા તવ રૂપમા ભાવીક ભક્ત ગણાય
 એવા પ્રેમની માગીએ ભક્તિ, રાધેપતી છોગાળારે-માચા
 ભજન પુરૂ થતા માધુઓ વીગેરે ચાલ્યા ગયા, અને
 કઠીયારો પાણુ ભારો લઈ લોભી લાલના ઘડ તરફ ગયો.
 સર્વે જણા વેરાતા કુભાગ સુધ ગયો, મુતા મુતા વીચાર
 આવ્યો કે, કદાપી હું ઉઘી જઈશ, તો મારા ચાક કોઈક
 લઈ જશે, ને ગધેડું દોરી જશે, એવી ધાસ્તી લાગવાથી
 ચાકને ઓશીકે મુકયા, અને ગધેડું પગે બાધી નિશ્ચિત
 મને સુધ ગયો એ પ્રમાણે નિશ્ચિત થઈને મુતો, તેથી તુ-
 ન્ત નિદ્રામા પડ્યો

તે રાત્રીએ નગરના રાજા રાયનીહ નગર ચડ્યા એવા
 નીકળ્યા હતા, તે કુભારવાડા નજીક આવ્યા અને વીચાર
 કરવા લાગ્યા, આહા ! હા ! રાજા જેવો હું ખી આ દુનિ-
 યામા બીજો કોણ હશે ! જેને મુવાનું નહી, જપીને ખેસ-
 વાનું નહી, ધરાઈને ખાવાનું નહી, જ્યા જીવે ત્યા હું ખ
 હું ખ ને હું ખજ.

સુખે મુવા જાય તો રાજ્યમા અધેર થવાની ખડીક.
 જપીને ખેસવા જાય, તો ન્યાયનું નખખોદ નીકળી જાય, એ
 ખડીક, રાજ્યની, પ્રજાની અમે કોઈ દુખમન ઉભો થવાની
 ચીતાને લઈને ધરાઈને ખવાય તો શેનું જ ! રાજ્યની ચીંતા

એ કે નાન્યનો કારભાર પ્રજાને મતોપ આપનાર ચાલે છે કે નહીં ! પ્રજા જનની ચીંતા એ કે પ્રજાને રાજ્ય તરફથી કોઈ વાતનું દુ ખ તો મળત નથી એવી એવી ચીંતાઓના ખાવાનું કયાથી ભાવે ! તો પત્રી ગજા મુખી શાને ! તે તો મદા દુ ખી દુ ખીને દુ ખીજ (બાબુમા કુભારને મુતેકા ભેઈ) વાહરે કુભારીઆ વાહ ! આજકાલ માથો મુખી તો તુજ છે કોઈ વાતની ચીંતા ! ચાકે ચોશીકે મુકથો છે ને ગધેડું પગે બાધ્યુ છે કેવો નિશ્ચિત થઈ મુતો છે એક વખત તારા મુખની અદેખાઈ આવે ખરી

રાયચી હે—

ગાવન

(ગધમને હોથ નાન્ય) એ ગહ

જેને નહીં ચીંતા ચીંત લગાવ ખરેખર તે મુખમા મુનાવ બુચોને છે ચિંતા તલભાર લોગવે મનારે મુખમા
રાજ્યપાટ નવ ઈચ્છે ચિંતથી ધારી દુ ખનો ભાર
મેહેલ માળા નવ ગણે કામના બાણે દુ ખ અપાવ
ગણે છે મનથી જેહ અસાર—ખરેખર
મમજે મન નથી અમર આ કાયા નહીં મદા નભનાર.
ખાવા જેટલું મેળવે ખતે મુખે વગે નાર
એમ જે મતોશે રહેનાર—ખરેખર
માયા મુડીમા પડી મુપડી, તેની ન ચીંતા લગાવ
પ્રપચ રચ ન ઈચ્છે દિલથી માનને નહીં ગણનાર
માયાને નહીં કેદી ગટનાર—ખરેખર

એ પ્રમાણે કુભારના મુખનું વર્ણન કરી રાત્રીએ વીચારું
સવાર થવા આવી છે માટે હવે મહેલ તરફ જવું જોઈએ
એવો વીચાર કરી રાત્રી પોતે મહેલ ભણી ગયા મહેલ
પાસેના ખગીઆમા આવતા ગળને વીચાર થયો કે, મે
કુભારનું મુખ જોયું, તેની યાદગીરી રાખવી જોઈએ, એવો
વીચાર કરી ખાગથી બગલીની ભીતે ચાક લઈ લખવા માડ્યું.

મગડી માખી.

કુભાર સમ નહી મુખે મુનારો, ભાગ્યવત નગ કોઈ
ચીતા ખાધી ચાકડે જેણે, આવે અદેખાઈ જોઈ
માયું મુખ એ માણે, દુખ ન જરીએ પીછાણે
ઉપર પ્રમાણે મગડી માખી લખી ગળ અત હાવરમા
ગયા, અને કુભારના મુખનું ચિત્રવન કન્ટા ની દ્રાવશ થયા.

પ્રકરણ ૬ હું.

લોભીલાલ અને મોઢે ચઢાવેલો લાલીઓ.

લોભીલાલ પોતાના વરમા કડીયારાના વિચારમાં મશગુલ
બન્યા છે તેમણે વીચાર કર્યો કે આજ પાચ પાચ વરસ
થવા આવ્યા, પણ હજી સુધી કોઈ આપણો લેદ પામી ગયું
નથી સૌ જાણે છે કે બહાર દેશાવરની દુકાનોમાંથી પેદા
થાય છે, પણ ખરી વાત તો એ છે કે પેલો કડીયારો દહા-

ડીના માડા પાચ હજાર રૂપીઆ ગ્યાવી જાય છે, પહેલા
આવા ધાન્યના પણ માના હતા ને આજે કરોડો રૂપીઆની
માહ્યબી લોગણ છુ તે એ કડીયાગનોજ પ્રતાપ, પાણુ !
પેલો લાલીઓ રોતો રોતા કેમ આવે છે !

લાલીઆએ આવી પાટી પછાડીને કહ્યુ, બાપા !
ગધેડીના મહેતાજીએ સોટી ચોટી કાઢી લોભીલાલે કહ્યુ ક્યા ?
લાલીએ કહ્યુ જુવો આ વાનામા એ પ્રમાણે ઠહી વાગ્યા
જતાવ્યો, સોટીનો સોળ જોઈને લોભીલાલ ઉઠકરાયો, અને
કહ્યુ, એ મહેતો મુવો ક્યા, ? લાલીઆએ કહ્યુ સોટી લઈ
પાછો મને મારવા આવ્યો તેથી હુ નાશી આવ્યો ને તે
પાછળ પકડવા નીકળ્યો છે તે ઓ આવ્યો

મેહેતાજીએ આવીને કહ્યુ, ગ્યા ગ્યો ગધેડીનો લાલીઓ
લોભીલાલે કહ્યુ તારો બાપ ગધેડીનો નમજ્યો ? છોકરાં
શા માટે માર્યો ! મહેતાજીએ કહ્યુ ભણતો નથી નો
પછી શુ કરવુ ?

લોભીલાલે કહ્યુ, ન ભણેતો કાઈ નહી, પણ આવી
રીતે છોકરાને મગય ખરો કે ? મહેતાજીએ કહ્યુ, જો ન
ભણે તો તેનો સ્વાર્થ કેવી રીતે મુઢરે ? લોભીલાલે કહ્યુ,
તેની તને શી પચાત પડી છે ? ભણતો નથી કે આ
કોટયાધીપતીનો એકનો એક લાડડો છે ? જેના આગળ વા
ણી માગતા દુધ હાજર કરીએ છીએ, તેને સોટી માગતા
વીચાર નહી આવ્યો ? હુગ્યા મહેતા બાદશાહ.

મેહેતાજીએ કહ્યું, શેઠજી તમારૂં ગમે એટલું ધન છે. પણ વિદ્વારૂપી ધન આગળ તે તુચ્છ છે. વિદ્વાન ઘેર ઘેર પુજાય છે. વિદ્યા વિના નહયુલુ બાણી શકાતા નથી. વિદ્યા વીનાનો નર તે નર નહીં પણ ખર સમાન છે. મોના રૂપાની લક્ષ્મી ઘણી રીતે નાશ પામે છે, ચોર ચોરી જાય છે. લુટારા લુટી જાય છે. ખાતા ખુટી જાય છે. પણ વિદ્વારૂપી લક્ષ્મી કોઈ રીતે જવાનો સલવ નથી. વિદ્વાનો ઘેર ઘેર પુજાય છે. માટે શેઠજી વીચાર કરો.

લોભીલાલે કહ્યું જા ? જા ? એતો વીચાર કર્યો. પેસા આગળ વિદ્યા તુચ્છ છે તારા જેવાને એક પેંમો અને ગ્રીધુ આપ્યું, કે હજારો વિદ્વાનો હાજર. આજ કાલ વિદ્વાનોની શી કીમત છે તે હું સમજી છું. માગ જેવાનો છોકરો લાખ બે લાખની મુઠી કાઢી વેપાર કરતો થયો તો દસ પદરના પગારના હજારો વીદ્વાન ગુમાસ્તા નોકર રહેવા આંટા ખાશે. પાસે પેંમો ના હોય ને વિદ્વાન થયા, તેથી શું થયું ? હમારી માફક વેપાર કરવો તે પેંમો વીના કયાથી થાય ?

મેહેતાજીએ કહ્યું, પેંમો હોય ને વિદ્યા ન હોય તો વેપાર કેવી રીતે કરી શકે ? શેઠે કહ્યું, કેવી રીતે કેમ ! આઠ આઠ દસ દસ રૂપીઆના પગારે નોકર રહેવા હજારો ગુમાસ્તાઓ તૈયાર છે, મેહેતાજીએ કહ્યું શેઠજી આવો ઉધો વીચાર કરશો, તો છોકરાનો સ્વાસ્થ્ય બગડશે.

લોભીલાલે કહ્યું જા ? જા ? એતો જોયો તને આંતો
 હીક છે, કે આજે આ છોકરાને માર્યો પણ ડોક બીજાના
 છોકરાને મારીશ તો તેનો જવાબ આપવો ભારી પડશે
 સમજ્યો ? મેહેતાજીએ કહ્યું, શેઁજી ! આવું ઉધું સમજવું
 જવા દો લોભીલાલે કહ્યું એતો જોયો તને સમજીની પુછી
 થયો છું તે ચાલ્ય ચાલ્યો જા ! અને હવેથી કોઈ છે, ગને
 માતો નહીં, નહીંતર રળી ખાંતો રહીશ.

અપમાન પામવાથી મેહેતાજી વીઘાય થયા, ત્યાં લાડીઆ
 કે જે મેહેતાજીની બહીકથી ઘરમા ભરાઈ ગયો હતો તે
 બહાર ચાલ્યો ને કહ્યું બાપા, મેહેતાને હાકી કાઢ્યોને ?
 લોભીલાલે કહ્યું, મારા દીકરાને મારે, તેને કેમ ન હાકી કાઢાય.
 હવે ઠપકો આપ્યો છે, કે ફરીથી કોઈ દહાડો મારે નહા
 સમજ્યો મારા દીકરા લાડીઆએ કહ્યું, પણ બાપા, હવે હું
 નીશાળે જવાનો નથી લોભીલાલે કહ્યું નીશાળે ગયા વીના
 ચાલતું હશે કે ? લાડીઆએ કહ્યું, કેમ ન ચાલે ? લોભીલાલે
 કહ્યું, આપણે નામુ ઠામુ માડતા તો શીખવજ જોઈએ, નામુ
 ગનું ન શીખીએ, તો આપણા પટ્ટીવટ કેવી રીતે નહીં !

લાડીઆએ કહ્યું, તો માત્ર ગળીને ઘેર ભણાવો પણ
 હવે તો નીશાળે નહીં જઈ લોભીલાલે કહ્યું મારૂં ત્યાં એવો
 માત્ર શોધી કાઢી ઘેર ભણાવો આવે તેમ કરીશું, પછી
 કાઈ છે ? લાડીઆએ કહ્યું તો હું ચાલુંશ પણ, આપો
 માત્ર મારે તેની નીશાળે કાણ જાય

લોભીલાલે કહ્યું બહુ સારૂ નીશાળે ન જઈશ, પણ પેલો કઠીયારો કેમ ન આવ્યો ? લાલીએ કહ્યું બાપા પેલો આવે લોભીલાલે કહ્યું બા લારો વખારે નખાવીને વેહેલો આવ્ય પછી આપણે જમવા જઈએ લાલીએ કહ્યું સારૂ. ત્યાં કઠીયારો આવ્યો તેની સાથે જઈ લાલીઆએ લારો વખારમાં નખાવ્યો ને તેને ખાવાનું અપાવીને પાછો આવ્યો.

કઠીયારો શેની બા લઈ વીદાય થયો ત્યાં લોભીલાલે કહ્યું ચાલો દીકરા જમવા માટે જઈએ લાલીઆએ કહ્યું. તમે પરણ્યા ને મને કેમ નથી પરણાવતા ! લોભીલાલે કહ્યું હવે તું પરણવા જેવડો થશે ત્યારે તને પરણાવશું લાલીએ કહ્યું બાપા હું પરણવા જેવડો ડ્યારે થઈશ ! લોભીલાલે કહ્યું તને દમ વરસ થયા છે પહોઠ અગીઆગમે વરસે પંરણવીશું, તારા લગનમાં તો મોટો બચ્ચ કરવો પડશે, સમજ્યો મારા દીકરા.

લાલીઆએ કહ્યું બાપા ખરચ શા માટે કરવો પડશે ? લોભીલાલે કહ્યું, તારા લગનમાં તો ઘેર માડવો ઘાલીશું સારા સારા કુલેકા ચઢાવીશું, મોટા જમણવારો કરીશું, તારા લગનની વાત તે થાય ? કોટયાધીપતીના ઘેર વ્હીજા, નેમા કાંઈ બાકી હોય ! જો હવે ચાલ્ય મોડું થાય છે.

લાલીએ કહ્યું પણ બાપા, કુલેકા શેના ? લોભીલાલે કહ્યું સગા-જાતને ઘેરથી જમવાના નોતરા આવશે, ત્યાં

તને વરરાજા બનાવી દોડે બેસાડ્યું, આગળ ઢાલી ઢાલ વગાડશે કે (ગામ ગધેડે ચઢ્યું કે ગામ ગધેડે ચઢ્યું) અને વાજતે ગાજતે સગા બહાલાને ત્યાં જમવાનું, તે કુલેકા કહેવાય લે હવે ચાલ્ય ?

લાલીએ કહ્યું, પણ બાપા ! ગામ ગધેડે ચઢ્યું, ત્યારે તમે પણ ગધેડે ચઢવાના બરા કે નહીં ? લોખીલાલે કહ્યું, ગધેડીના ફાટયો કે ? લાલીઆએ કહ્યું એ તો તમે ગામ ગધેડે ચઢ્યું એમ કહ્યું તેથી કહ્યું, પણ પછી ?

લોખીલાલે કહ્યું પછી લગનને દહાડે મોટો વરઘોડો ચઢાવી પરણવા જવાનું, લાલીએ કહ્યું, ત્યાં પછી શું થવાનું ? લોખીલાલે કહ્યું ત્યાં તારી સાસુ પોખવા આવશે ને પોખીને મોહ્યારામા બેસાડવાનો, ત્યાં કન્યાને પધરાવશે પછી છેડાછેડી બાધવાની, પછી ચોરીમા બેઝી કસાર જમવાના. ફેરા ફરવાના, પછી કન્યાને લઈ ઘેર આવવાનું લે હવે ચાલ્ય !

લાલીએ કહ્યું બાપા ! એ બધું કરી બતાવો તો ? લોખીલાલે કહ્યું, પણ અહીં આ કન્યા કયા છે તે કરી બતાવુ લાલીએ કહ્યું તમે કન્યા બનો ને, હું લાડો બનુ લોખીલાલે કહ્યું શું હું કન્યા બનુ ! લાલીએ કહ્યું હા લોખીલાલે કહ્યું ગધેડીના બોલતા બોલતા ફાટી ગયો કેમ લાલીઆએ કહ્યું ત્યારે હમારે આવુ નથી

લોખીલાલે કહ્યું, છોકરાને મોઢે ચઢાવે, તેની આ દશા થાય લે ભાઈ તેમતો તેમ, પછી કાઈ છે; એમ કહી પાસે

રાખેલી માત્ર હતી, તે માથે ચોટી, અને લાલીઆના ખેસ માથે છેડા બાધ્યા, અને કહ્યું જો આમ.

લાલીએ કહ્યું એમ નહી, પણ ફેગ ફેરા ત્યારે લોલી-લાલે કહ્યું, હે ભાઈ ફેરા ફેર, પછી કાંઈ છે, એમ કહી ફેરા ફેરા માડયા ત્યાં લાલીએ કહ્યું બાપા ! વરઠન્યા ફેરા ફેર ત્યાં બાઈડીઓ ગાય છે માટે કાકે ગાઓ લોલી-લાલે કહ્યું, નુંજ ગાને એટલે પહોંચ્યું, ત્યાં લાલીએ ગાયન ગાવા માડ્યું,

ગાયન.

(ચાલો ગોત્રજને પગે લાગેરે) એ રાહ

લાલીઓ લાડી હેડ બાહજવે હાલોરે, થાકી જશો કુવર અ બાળો
છુ નુ હેડ બા સરખી નારીરે હુ છુ કુવર લાડકો લાલી
લોલિ-પાકયા એટા અકકરમી કેવારે,

લાલિ- ... ..બાપા એતો તમારા જેવા

લોલિ-કેમ ફાટયો અકકરમી ગજોરે,

લાલી- . ....અન્યા લાડી હેડ બા લાલો

હવે જમવો તે કસાર લાડીરે, માથે ફેડું હુ ધીનીરે પાઈ
પછી ગોત્રજને પગે લાગુરે, આંવો અવસર વેહેલો હુ માણું

લોલીલાલે, કહ્યું હે આલ્ય હવે જમવાનું ઠંડું થઈ
જશે, લાલીઆએ કહ્યું બાપા, કેવો વગલાડો બન્યો ? કેવા
જીતી લીધા છે ?

ગાયન

(ઉભો રહે ત્યા કયા નાસે છે) એ રાહ

લાલીઓ-કેવો જીત્યો બાપા હું તો જીવો બદાનો ખંડાર

લોભીલાલ-અકકરમી પાક્યો તું પાકો મુરખનો સરદાર

લાલીઓ-કેવો બન્યો વર લાડો આપે, ઘોઘન બીલ્યો મ્યાઉ

બાપા બન્યા હેડબા લાડી, ફકકડ વરની વહુ

લોભીલાલ-ઉભો ગહેને નામ બોળું તું

લાલીઓ ચાલ્યને લાગી બઉ

લોભીલાલ-નાંઠો નહી તો મરી ગયો તો, પુરો રીસે બળી

રહેા તો

લાલીઓ-કેમ હેડબા નાર

લોભીલાલ- ઉભો રહે ગમારના સરદાર

બહુ રાટયો તોફાની તુંતો માફ માર અપાર;

લોભીલાલ ખીજવાઇ ગયો, તેથી લાલીઓ ઘરમા

જમવા નાફ ગયો, લાલીઓ ગયો ત્યા લોભીલાલે વીચાકુ

તે છેકરાને મોઢે ચઢાવાનું આ કળ મળ્યું, હવેથી છેકરાને

કદાપી મોઢે ચઢાવવા નહી તેવો મન સાથે નીશ્ચય કરી ઘરમાં

જમવા નાંટે ગયો

મકરણ ૩ નું

રાજા રાયચી હે કુભાગના મુખનું વર્ણન બાગમા આવેલી
અગલીની ભીતે લખ્યું, તેજ હીવસે સવારમા વીણા કુવરી
કે જેની માતુ ગુજરી ગયેલી છે, તે પાતાની સખી ગુલાબ
સહ બગીચામા આવી ગુલાબે કહ્યું જહેન વીણા ! અખ
રમા તગફથી તને કોઈ વાતનો સતોષ નથી ? વીણાએ
કહ્યું જહેન કેળવણીનું ફળ ન્યાફજ છે વગર કેળવણી
બાળકો ગમે તેમ અનતોશ સમજે, પણ કેળવણીને લીધે
ન તોશે મારા ઘટ ઘરમા વાસ કર્યો છે, તેથી મને કોઈ
વાતનું ખોટું લાગતુંજ નથી.

ગુલાબે, કહ્યું તેમ તે બને ? વીણાએ કહ્યું, હા શા
માટે ન બને ? જો તેવું હું ખ અનુભવવું મારા નશીબમા
લખ્યું નહોત, તો મારી માજ શામાટે મરે ? માટે જહેન
સતોશ સમાન મુખ આ દુનિયામા બીજું નથી, કરોડાધી
પત્ની થયા તેથી શું થયું ? ગરીબ રહ્યા તેથીએ શું થયું ?
ઉમદા લોજન મળ્યું તેથીએ શું થયું, સુકો ટુકડો, મ
ળ્યો તેથીએ શું થયું ? એ બધું અસતોશીનેજ છે, સતો-
શીને નથી, કોટયાધીપતી થયા છતા હાય વોય ન મટે તો
તે દોલત શું કરવાની ? ગરીબ થવાથી પેટપુરતું ખાવાનું
ન મળે, એટલે ટાંટીઆ ઘસવા પડે તે હું બને કયા રડવાનું !
ઉમદા લોજન મળ્યું તેથીએ શું ? સ્વાદ ફક્ત જીભનેજ

છે ને ? પેટમા ગયા પછી બન્ને સરખુજ છે ને ? મુખમા મહાલ્યા તેથી એ શુ થયું ? સાહ્યખીમા મુખ છે જ્યા ? કહેવત છે કે “ અઝાવાળાને અશુ લાહ્ય છતા ધીએ લુ ખુ ખાય ” તે કહેવત મુજબ મુખ મળે જ નહી, ને તે હાય વેચમાજ જાય, હુ ખમા કુટ્યા તેથી એ શુ થયું ? મુખ છેજ કયા ? જયા જુવો ત્યા હુ ખ, હુ ખ, ને હુ ખજ છે શુ પૈસામા મુખ છે ? ના સાચવવાનુ હુ ખ ! શુ ગરીબાઈમા મુખ છે ? ના ! પૈસાવાળાઓને જોઈ બખી મગવાનું ! શુ પુત્રોમા મુખ છે ? ના ! કપુત પાકે તે નામ બેળે, શુ આયુર રહેવામા મુખ છે ? ના ! માથે વાઝીયા મહેલુ ! મુખ છે કયા ? સઘળે હુ ખ હુ ખને હુ ખ જ છે તો પછી હુ ખને શુ ઓઠવુ કે પાથરવુ આ સ્વ પ્નવત હુનિયામા બપુએ સ્વપ્નવતજ છે તો પછી સતોશ શા મટે ન રાખવો ?

પુર્વે લવનુ સચીત આ લવ લોગવવાનુ છે અને આ બળાંને માટે આ લવમા સંચવાનુ છે, તે હાય વોય કે અ સતોશ સંચાતુજ નથી, ફલાણુ મુખી, ને હુ હુખી કેમ ? એ સમજવુ તે અસતોશીનુજ લક્ષણ છે. સતોશી સમજે છે કે તેણે પુર્વે તેવુ માગ્યુ હશે, તેથી આ લવ તે લોગવ છે મે નહી સચેલુ, તે મને કયાથી મળે ? માટે જાહેન ! સતોશની વાતજ ન્યારી છે જો સાલજ્ય ?

ગાયન.

વીણા- (નહીં કર્મની કથા કદાપી વ્યર્થ)

સમ સંતોશ અવગ્ન સુખ નહીં કાઈ દીસે
 દુખ કેરા થોક અસંતોશ ને વિશે. મમ
 મતોશી રહે સુખમા અને સુખે મરે,
 પરંતુ સુખ દેખી દીલમા નહીં અરે ધરે મમ
 અવર સુખે થાય દુખી અસંતોશવાન,
 હાય વોય કરી મરે ધરે પુર્વનું ન ભાન મમ
 પુર્વના સચીતે સુખ દુખ સૌ મળે,
 હાય વોય ઝેર ખારથી નહીં ટળે મમ

માટે જાહેન દુખને તો હું બાણતી નથી પુર્વના
 સચિત આ ભવે મળે બાય છે તે સુખથી ભોગવું છું અને
 સંતોશેજ રહું છું સદ કેળવણીના પ્રતાપે સંતોશ સુખ
 મેળવવા ભાગ્યશાળી બની છું, સદ કેળવણી મળી ના હોત
 તો તારા કહેવા પ્રમાણે દુખી હોત ખરી ! પણ સદ કેળ-
 વણીના પ્રતાપે મને પોતાને હું પુર્ણ સુખી મમજી છું

ગુલાબે કહ્યું, જીવે વીણાબા વેલી કુવરી આ તરફ
 આવતા હોય તેમ જણાય છે કેવા ઠાંઠમાઠથી આવે છે.
 મીઠાજમા પણ જરા કડક છે કાઈ કહીએ તો મીઠાસ
 ફેરવતા વાર કરતાં નથી વીણાએ કહ્યું, તે જરા લાડ પાડથી
 ઉછરી છે. ને તેની માતાના લાડને લીધે કેળવણી બીલકુલ
 લીધીજ નથી તેથી તેને તે બાબતનું જ્ઞાન નથી, સુ માતાની

ફરજ કેળવણી પામેલીજ માતાઓ સમજે છે અલણ માતાઓ સમજી શકતી નથી તેથી આપી શકતી પણ નથી. અને તેથી છોકરાનું જીવતર ધુળ મેળવે છે, વિદ્યા એજ કેળવણીનું મુખ્ય પગથીયું છે, વિદ્યાને લઈનેજ સઘળી કેળવણી મળી ગકે છે ગુલાબે કહ્યું, ખડેન ! તમારૂં કહેવું અક્ષરે અક્ષર સાચું છે (વેલી આવે છે)

વેલી-કેમ ખડેન ! આ પોથાના થોથામાથી શું કરવા ધાયું છે, કે ઘડીએ હેઠાતો મુકતીજ નથી !

વીણા-ખડેન એ પોથાજ કેળવણીનું પ્રથમ પગથીયું છે સમજી ! તેને તે કેમ મુકાય ?

વેલી-(ઓહો ! હો ! હો ! જાણે કે મોહોટી પડીતા !).

વીણા-ખડેન તને તેનું જ્ઞાન નથી, એટલે તને શાની સમજ પડે ? વિદ્યા વિના સદગુણ શીખતાજ નથી અને સદગુણમાજ સ્ત્રીની સાચી કીમત સમાયેલી છે

વેલી-એ તો જોઈ તારી કીમત ! મારા રૂપથી તો લલા લલા અજાઈ ગયા છે અને માગા ઉપર માગા મોકલે છે, તું મોહોટી ગુણવાળી છું, છતાં ક્યારે તારો ભાવ સરખો પણ પુછાય છે ?

વીણા-ખડેન ! ખાલી અભીમાન નકામો છે, જેમ સીતા-ફળના છોડા એ કાઈ શીતાફળ નથી, એકલું પાન એ કાઈ પાનનો રંગ નથી. એકલો આખો તે કાઈ કેરીનો સ્વાદ નથી સીતાફળની ખરી ખુબી સીતાફળના ગરલમા સમાયેલી

છે, પાનનો ખરો રગ કાઢા અને ચુનાની મેળવણીમા સમા-
યેલો છે, આખાની ખરી ખુબી તેના ફળના રસમા સમા-
યેલી છે, તેમજ સ્ત્રીની ખરી ખુબી તેના ગુણમા સમાયેલી
છે, એકલા રૂપમા નથી માટે બહેન ! જેમ લુણ વગરનું
ખાણુ તે વૃથા છે, જેમ રાગ વીનાનુ ગાણુ તે વૃથા છે, તેમ
સદગુણ વીનાનુ સ્ત્રીનુ જીવન તે વૃથાજ છે.

વીણા— (આ સ્વપ્નાસ્રમ મ માર) એ રાહ

છે સતીઓનો અવતાર પતીને માટે

પતિવૃત્તનો પામવો પાર, આ મંમાગ, મતીના ધારે

જ્ઞાનવિષ્ણુ સતી માન ગુમાવે

કેળવણી વીણુ જ્ઞાન ન આવે

જ્ઞાન લાવે સસ્વતી લાવે ઉત્તમ સ્ત્રી અવતારરે—છે

રત્ન દાલડે નહી પરખાયે

ગુણવીણુ રૂપજ વૃથા ગણાયે

ગુણવત બાણે, ગુણને વખાણે, રૂપને રૂપે ગમારે—છે

કાય ડબ્બે રહ્યા શુ ગુણ રત્નો

ગુણવતા જીવે કરી પ્રયત્નો

મનમા ધારે, પુર્ણ વિચારે, પછી લગ્ને જોડાનારે—છે.

વેલી—એતો બધું બાણુ ! જેને ઘેર જશે તેને તો
કેણુ બાણુ કેવો એ તારી નાખશે ! પણ બહેન ! બાણેલી
ભામીનીઓ વધારે ને વધારે ભવાડા કરે, તે કહેવત ઓટી કે ?

વીણા—જે ભણતર ભવાડા કરે, તેને ભણતર કહેવાયજ

નહી. પણ જો આપણી સખીઓ આવી માટે એકાદો રામડો
ગાઈએ નાહડે વાદવીવાદમા ફાયદો નહી કહેવત છે કે
' રોગનુ મુળ ખાશી અને કલુઆનુ મુળ હાચી ' માટે
એથી સાર ન નીકળે

વેલી--જેયુ ! કાઈ બોલતુ ન ફાવ્યુ, એટલે કેવી નરમ
પટી ગઈ ? કેમ ! કેવી બોલતી બધ કરી દીધી છે !

વીણા--લેહુ હારી ને તુ જીતી, હવેતો તુ રાજ થઈને ?

વેલી--તે કાઈ તહાન કહેવાથી જીતીછુ ? તુ બોલતા
અટધી ગઈ એટલે હુ આપો આપ જીતીછુ મમજીને !

વીણા--વારૂ, તેમતો તેમ પણ જો આપણી સખીઓ આવી
પહોંચી હવે એકાદો રામડો ગાઈએ

વેલી--ભલે આવો

વીણા--સખીઓ

ગઝલો.

(જોને સખી મૃષ્ટીનો) એ રાડ.

શાણી સેયર ! શીયળનો શણગાર ધાર

તનથી મનથી વગીયો જે પતી

તેવીજી ન મનીને ઉદ્ધાર નાર

પતી શેવ સતીની મુખદ ગતી-પીયુ

સાખી

ધન્ય ! ધન્ય ! સાચી મતી ! ધરે શીયળ શણગાર

જે જે શાસ્ત્રે વર્ણવ્યા મતીને સાચા માર

સાડી શીયળ તણી પરીધાન સતીઓ નીત્યે કરેરે
ઓળી પતી તણુ ગુણગાન શેવન ચીતે ધરેરે
કંચુકી કસો કુળ દીપક ગુણવાન

ઉભાળવુ કુળ, કહેવાનુ કુળવાન-નાહી
સાખી

ઉત્તમ કુળ દીપાવવુ માત તાતની લાજ
તે સભાળી વર્તવુ કુડું ન કરવુ કાજ
પતી ! ભાગ્યે મળ્યો ભગવાન-હોય મુરખકે જ્ઞાન વાન
કરવી શેવા પ્રભુજી મમાન-નહી જોવુ સતીનુ માન
સાખી

દુર્ગુણ સઘળા દુઃ કરી શેવે સ્વામી પાય
પતિ સગે વસતા સદા જુગ ! જુગ ! ખ્યાની થાય.

ગરબો ગવાઈ ગ્હયો ત્યા સખીઓ વિદાય થઈ ગઈ
સખીઓ ગઈ ત્યા વેલીની નજર બાગની બગલીની ભીંત
ઉપર પડી, ભીતે ચાકતુ લખાણુ ભેઈ તેણે વીણાને કહ્યુ
વીણા ! ભે તે ! પેલુ શું લખ્યુ છે? વીણાએ બગલીની
ભીંત તરફ ભેઈને તે લખાણુ વાચવા માડ્યુ
વીણા—

મગહી સાખી

કુભાર સમ નહી સુખે સુનારો, ભાગ્ય ત નર કોઈ
ચીતા બાધી ચાકડે જેણે આવે અદેખાઈ ભેઈ
સાચુ સુખ એ માણે દુઃખને ન જરીએ પીછાણે
વીણાએ કહ્યુ બહેન વેલી ! કોક સુખોએ કુભારનુ

મુખને વખાણ્યું છે ! શુ દુનિયામા કુલાગર મુખે મુનારો
છે ? વેલીએ કહ્યું, ત્યારે તેનો ઉત્તર લખ્ય, વીણાએ ક-
હ્યું લાખ્ય ત્યારે હું એનો અર્થ બગળા લખુ (લખે છે)

વીણા—

મરાડી સાખી

ધન્ય વાદ હું અરપુ અતિશે કુલાગ નમ લખનારો

મુલક્ષણી હશે નારી મુલાખ્યે તે મુખમા મુનારો

અવગ શુ મુખે મુવે, મુખને ધવખે કયાથી ભુવે ?

વેલી કહે શુ લખ્યું ? વીણાએ કહ્યું પ્રથમતો કુલા-
ગને લાખ્યવત ગણનાગ કુલાગને ધન્યવાદ આપ્યો વેલીએ
કહ્યું પછી ? વીણાએ કહ્યું, પછી એકે, જેને મુલાખ્યે
મુલક્ષણી નારી મળી હશે, તેજ મુખમા મુનારો, તે વિના
સ્વખામા પણ મુખ કયાથી મળે ? લ્યો જહેન હું જઈશ
વેલીએ કહ્યું, બહુ માડ જહેન પધારો

વીણાના ગયા બાદ વેલીએ વિચાર્યું, કોણ જાણે જેને
ઘેર પરણીને જશે, તેને તો કેવોએ તારી નાખશે ? એવા
વીચારમા છે ત્યા તેની દાશી શાન્તા આવી શાન્તાએ આવીને
કહ્યું બા કોઈકે કાગળ લઈને આવ્યું છે, વેલીએ તેને ત્યાં
તેડી લાવવા કહ્યું તેડી લાવવાનો હુકમ મળતા, શાન્તા
તે કાગળ લાવનારને તેડીને વેલીપાસે લાવી આ કાગળ
લાવનારને જોઈ વેલી અચ્ચો પામી, અને દાશીને કાગળ
લેવા કહ્યું

કાગળ લાવનારે કહ્યું, વેલીબાને હાથો હાથ આપવા નો છે, ત્યાં દાશીએ તેને અટકાવ્યો ને કાગળ લઈ વાચવા માંડ્યો, દાશીને કાગળ વાંચતી જોઈ કાગળ લાવનારે કાગળ ઝુંટાવી લઈ વેલીને આપ્યો ને કહ્યું બીજાને વચાવશે નહીં, તમારે પોતાનેજ વાચવાનો છે

શાન્તાએ કહ્યું, મુરખ ! મોહોટા લોક તે વાચવાની તસ્દી લેતાં હશે કે ? (લણ્યાં હોય ત્યારે વાંચેને) એ પ્રમાણે કહી કાગળ વાચવા માંડ્યો

કાગળ
શેરમી.
શાન્તા—

ચાહું ચીત એક મેલી સુંદરી
ચકોર ચિત્ત અંદર તુજ દર્શન ઇચ્છુ પ્રેમધરી,
જેમ તદ્દસ્યો બપયો મરે દવળી
હયું તે મારૂં તન મન અને ધન પ્રિય જનપરી-ટેક
કુદરતનો હુન્નર છવાયો મુખ ઉપર
મહેનત ઉઠાવી બતલાવો પીડ હરી-ચાહું.

જીલ્લા

ગણે ત્હારો પ્રિય કરી,
ચટકો ત્હારો, મટકો ત્હારો, લટકો ત્હારો મનહંનારો છે;
સાધારણ નહીં સુંદરી, મોતી તું મુલ્યવાન,
રૂપવતી બાળાં રાચની; સઘળું છે મુજ ધ્યાન
પ્રેમ અંધ અથડી પડ્યો, થોવન રસમય બાળ

અચાવી લેશે સુહરી, મન મદીર હઈ માગ,
મન મદીર બેસાડીને, આપો પ્રેમનુ પાન,
આજુ લખવુ નવ ઘટે, ગુણવતી તુ જ્ઞાન વાન.

દોહરો-

ઘેરી લીધુ મન ખરૂં, તુજ રૂપે આવાર,
હયા ઘરી દીન ઉપરે, પ્રીતે કરો સ્વીકાર.

**હીં ત્હારો સદાનો સાથી થવાની ઉમેદ રાખનાર
ધમલો માળી.**

શાન્તાએ કાગળ વાચી ફાડીને ફેંકી દીધો કાગળ લાવ
નાર અરજણીએ કહ્યું, કુવરીબા ! કાગળનો જવાબ માગ્યો
છે વંદીએ શાન્તાને ઇસારત કરી, એટલે શાન્તાએ અરજણી-
આને એક તમાચો લગાવી દીધો, તમાચો પડવાથી અર-
જણીએ નાશી ગયો ત્યા રાજ રાયમીહ પોતાની રાણી
નહ આવી પહોંચ્યા.

રાણીએ કહ્યું, કેમ વેલી ! અહીં બાગમા શું કરે છે ?
વેલીએ કહ્યું, માશુ પ્રાત કાળમા વીણા બેહેન સાથે અત્રે
આવી અને સખીઓ આવતા રાસડો ગાઈ સખીઓ અને
વીણા બેહેન હાલજ ગયા, ને હું તમારી પાસેજ આવની
હતી, ત્યા તો તમે અવી પુજ્યા

રાજાએ કહ્યું પ્રિયા ! પ્રાત કાળની શોભાની બલહારી
છે આહા ! હા ! હા ! શું અલોછીકે દેખાવ ! ધન્ય છે
કુદરત ! તને, અને તને રચનારને !

ગાયન.

રાજા-રાણી—(પીયુષ કેવી પ્રાત હ કાળની) એ રાહ,

રાજા- ખ્યારી જીવો પ્રાત હ કાળની લેહેર,

રાણી- પીયુ વાયે મહ પવન ચોમેરે,

રાજા- .. .. . ખ્યારી.

પ ખી જીવો આ કીલ કીલ કરના,

કેવા ફરતાં ફરે છે ચોમેર ખ્યારી.

રાણી- અનિ સુવાસીત પુષ્પો આ ગહેકે,

ગ્હી વૃક્ષે મારી રહ્યાં લહેર, પીયુ.

રાજા- કાગજ તેમનો માળી પધારી,

લેશે ચુડી ફરી ઠેરે ઠેર, ખ્યારી

એવી રીતે કાળ ચક્ર છે ભમતુ,

મુખ પ્રાણી વીચારે ન પેર. ખ્યારી

રાજાએ કહ્યું પ્રિયા ! જે સ્થીતિ હાલ પુષ્પોની છે, તેવીજ રીતે માણસને સમજવાનું છે. ખીલ્યા છે તે ખરવાનેજ માટે આહા ! હા ! હા ! કુદરતની શોભાના વખાણ કોઈથી થયાં નથી, થવાના નથી, તેમ ઘરો નહીં

રાણીએ કહ્યું, તે બધું ખરૂં ! પણ વેદીના બ્હીવા માટે શું ધાર્યું છે ! રાજાએ કહ્યું, વજેસી'હ, તેજસી'હ, માનસી'હ, વિગેરે ઠાકોરનાં માગ્યાં આવી ગયા, તેમને જવાબ આપીને કંટાળી ગયો. રાણીએ કહ્યું શા જવાબ વાળ્યો ! રાજાએ

કહ્યું શા કેમ ? ચોખ્ખી ના આપણથી ઉતરતા રજવાડામાં કન્યા દેવાય ખરી ?

રાણીએ કહ્યું, ત્યારે હવે શું કરવા ધાયુ છે ? રાજાએ કહ્યું કૌતકપુરના ઠાકોરનો ગોઠ આવ્યો છે, રજવાડું ઠીક છે. જો કે આપણા જેવું તો નથી, પણ ખીલ કરતા લગાર સાફ છે જો તમારો વીચાગ હોય તો ત્યાં કરીએ રાણીએ કહ્યું, મારી રૂપવતી દીકરી એવા ઠાકોરડાએને આપવી નથી. ક્રીમતી શીરપેચ માડીલ ઉપજ બધાય, ઘોળીના ફાળીયા ઉપર કદાપી કાળે ન શોભે ખીલેલી કળીનો સદઉપયોગ ગુણવાનથીજ થાય, નહીં કે બખુચકથી બને. કારણ તે તો ચોળી મસળીને ફેંકી દેવાનોજ, આ મારી રૂપવતી દીકરી એક રાજકુમાર તે પણ મહોટા રજવાડાના રાજકુમારને યોગ્ય છે, નહીં કે આવા ઠાકોરડાના યોગ્યની. માટે તમે તમારે ચોખ્ખી નાજ પાડી દેજો.

રાજાએ કહ્યું હું તો હવે કેટલો છું, તમેજ ના કહેજો, બુવો પેલો આવે. (ગોઠ આવે છે) ગોરે કહ્યું આશીર્વાદ ! આશીર્વાદ ! (ગોરે કહ્યું હું કૌતકપુરનો ઠાકોર જલમસી હ પોતં ગોરના વેશે માગુ કળા આવ્યો છું, તેથી કુંવરી તો નજરે પડી, આજ્ઞા ! હા ! હા ! શું સ્વરૂપ ! બાણે ધરિના ધરમી અપ્પરા !) મહાશય ? કૌતકપુરના ઠાકોર જલમસી હજી તમારા કરતા કુળમાં અદ્વીઆતા છે, છતાં તમારી કુંવરી વેલીનું માગુ કરે છે.

રાણીએ કહ્યું, અમારી હલકા કુળની કન્યા તમારા કુળ-
વાનને ન શોભે ગોરે કહ્યું, હે ! શું કહ્યું ? શું બલમમ્મી હના
માગાનો અનાદર ! રાણી સમજે ? સમજે ! તમારી
કુવરી ભાગ્યશાળી થશે રાણીએ કહ્યું, મારી કુવરીને
ભાગ્યશાળી થવું નથી, ભલેને ખીજી કોઈ ભાગ્યશાળી થાય.

ગોરે કહ્યું, પણ હાથે વાળે પરણવા કહેવગવ્યુ છે,
રાણીએ કહ્યું, બાણે મોહોટો ઉપકાર કરતા ન હોય ! ગોરે
કહ્યું, રાજાજી આવું ઠેકાણું ફરીફરીને મળવાનું નથી, રાજાએ
કહ્યું ભલે ખોટું ઠેકાણું મળે, ગોરે કહ્યું ત્યારે શું જવાબ
આપો છો ? વીચાર મુકી કંકુના કરો, રાજાએ કહ્યું, રાણીએ
જે જવાબ આપ્યો તેજ, ગોરે કહ્યું એટલે ! રાજાએ કહ્યું,
એટલે શું ? આવા કામમા તો ખેરાનો જે જવાબ, તેજ
પુરુષનો જવાબ

રાણીએ કહ્યું, એમ શા માટે કહો છો ? કહોને ચોખ્ખું
કે હમારી રૂપવતી દીકરી ઠાકરડાએને આપવાની નથી, એ
તો કોંક મોહોટા રાજા કુમાર સાથે પરણશે ગોરે કહ્યું ત્યારે
સ્વર્ગનો જવાબ ! રાણીએ કહ્યું, રાજાજી કાંઈ વિચાર
કરો ? રાણીએ કહ્યું, કહ્યો તેજ, ગોરે કહ્યું, રાજાજી
કાંઈ વિચાર કરો ? રાણીએ કહ્યું, બાણે બાણે મહારાજ
એ તો વીચાર કર્યો ગોર નિરાશ થઈ વીઘાય થયો

જતાં જતાં ગોરે વિચાર કર્યો હું બલમમ્મી'હ ઠાકોર
પોતે ગોર બની અત્રે માગુ કરવા આવ્યો, ત્યાં માફ આવું

અપમાન ? ફીકર નહી, મહોટા રાજકુમારને પરણાવવી છે, કેમ ? જ્યારે તે કુવરીનો જન્મ ધુળ ન કરે, તો મારું નામ જાલમચીક નહી. એ પ્રમાણે બરબરતા બરબરતા વિદાય થયો.

ગોર ગયો, ત્યા રાજાએ કહ્યું, પ્રિયા ! જે આવે છે, તે આમને આમ કટાણો આપે છે હું તો જવાબ આપતા પણ થાકી ગયો ચાલો હવે મહેલમા જઈએ (રાણીએ બગલાની ભીતે કાઠડ લખેલું જોઈ) પણ અરે ! પેલું શું લખ્યું છે ?

રાજાએ કહ્યું, રાણી ! હું ગઈ ગતના નગર ચરચા જોવા નીકળ્યો હતો, ત્યા કુભારને નિર્શીત ! સુતેલો જોઈ તેના સુખની યાદગીરી મે લખી છે, રાણીએ કહ્યું પણ અરે ? આમાતો તમને કુભાર લખ્યા છે ! રાજાએ કહ્યું, હે ? ક્યા ? રાણીએ કહ્યું, ક્યા શું, જુવો નીચે, રાજાએ સાખી વાંચી કહ્યું, આ સાખી કેણે લખી ?

વેલ્લી કહે, કેણે શું ! તમારી વહાલી દીકરી વીણાએ, રાજાએ કહ્યું, શું વીણાએ મને કુંભાર ગણ્યો ! રાણીએ કહ્યું, કુભાર તો શું ? પણ કુભાર, ગમાર, ચમાર, ગમે તે ગણે, આઝી મોઢે ચઢાવે ને ? મહારી વીણા ? મહારી વીણા ! મહારી વીણા !

રાજાએ કહ્યું, શું મેં તેને આજી મોઢે ચઢાવી, તેના આ બઢલો ! રાણી કહે આતો શું, પણ તેથીએ વધારે

કહેશે, છોકરાને લાર લગાવવાના કામ મનના ? રાબાએ કહ્યું,
રાણી ! તમારું કહેવું ખરું છે, છોકરાને લગાવવામા કાયદો
નથી. રાણીએ કહ્યું, હજી પણ કહેજોને ૪ મહારી વીણા !
મહારી વીણા ! મહારી વીણા ! એટલે તમને ગણશે પણ
નહી, નહી તો તમને કુંભાર કહેનાર એ કહેવું !

વેલી કહે ખરું છે પીતાજી ! તમને કુંભાર કહેનાર એ
કેવું ? રાબાએ કહ્યું, પણ તે ગઈ ક્યા ? વેલીએ કહ્યું
મહેલમા, ગબ્બાએ કહ્યું ઠીક છે, મહેલમા જઈને તેની વાત.

એ પ્રમાણે રાણીની ઉશ્કેરણીથી રાત ઉશ્કેરાયા, અને
વીણા ઉપર ગુસ્સે થતા મહેલમા ગયા લગતાં જતા પણ
ઉશ્કેરણી કરવામા અપર માતા પાછી પરી નહી, જે છોકરાંની
મા મરતા અપર માતાને પાને પરે, તે છોકરાંની
દશા ખુરી મમજવી. ગાયન

કર્તા— (અજબ ખુબી છે પ્રેમના) એ રાહ

સાચું હું જ સારમા, બાળકને વિચારત.

સગી માત જાતા મરી, આવે અપર માત,

હોય બહે સુલક્ષણી, પણ નજ છેડે જાત

સુલક્ષણી કર્મે મળે, થાય બાળની દાત,

સગી માનો અજબ પ્રેમ, પ્રેમ તને નહીં મ કરે.

અપરમાનો ક્રોધ, પ્રેમ, રહેમ, તું નહીં ધ્યાન ખરે,

અતાવી કૃતીમ પ્રેમ, કાપતા નહીં વાર કરે,

કર્મ હીણ હોય જોઈ બાળ, તેની સગી માત મરે.

પ્રકરણ ૮ મું

જલમસીંહ ઠાકોર ગામમા પોતાના ઉતારે આવ્યો, વેશ બદલો કરેલો હોવાથી ઉતારો એક ધરમશાળામા કર્યો હતો, ઉતારે આવી વિચાર કર્યો, શુ માફ અપમાન કર્યું ? અપમાન સાલળી આવતા તે જુસ્સા ઉપર આવી ગયો, ને મન સાથે બબડવા લાગ્યો કે શુ એ અણીમાની રાણીએ અને સ્ત્રી વશ રાજાએ મ્હાફ અપમાન કર્યું ? હું કોણ ? કઉતકપુરનો ઠાકોર ? તેનો પણ તેને વિચાર નહી આવ્યો ! ઠીક છે ? બન્ધા ? ઠીક છે ? જ્યારે અપમાનના ક્ષણ ન અખાડું, અને કુવરીનો જન્મારો ન બીગાડું, તો માફ નામ જલમસીંહ નહી. બસ માફ અપમાન કરનાર એ કોણ ? હા ! એ કોણ ?

જલમસીંહ આ પ્રમાણે પોતાના અપમાનના ઉભરા કાઢતો હતો, ત્યા વજેસીંગ ઠાકોર કે જે વેસપાટલો કરી માથુ કરવા આવેલો, ને અપમાન પામી પાછો વળેલો, તે ત્યા આવી પહોંચ્યો, ત્યા જલમસીંહના અપમાનના ઉભરા સાલળી ખુશી થયો, અને પાછળથી જઈને કહ્યું કોણ જલમસીંહ !

જલમસીંહે કહ્યું હા, પણ વજેસીંહજી ! તમે અહી આ કયાથી ! વજેસીંહે કહ્યું, જેમ તમે આવ્યા છો, તેમજ. જલમસીંહે કહ્યું, શુ માથુ કરવા ? વજેસીંહે કહ્યું, હા.

જાલમસી હે કહયુ જઈ આવ્યા ! વજેસી હે કહ્યું હા,
જાલમસી હે કહ્યું, જવાબ શો મળ્યો ? વજેસી હે કહ્યું,
તમને મળ્યો તેવોજ. જાલમસી હે કહ્યું તો તો ઠીક, પણ
મારૂં અપમાન કરનાર એ કોણ ? ત્યાં વજેસી હે મસ્કરીમાં
કહ્યું, તમારૂં અપમાન કરનાર એ કોણ ?

વજેસી હે કહ્યું જાલમસી હે ! આપણે તો નાહાના
રજવાડાના ધણી રહ્યા, એટલે ઠાકરડા કહેવાયા, પણ તમને
કેવા કહ્યા ? જાલમસી હે કહ્યું, તમને કહ્યા તેવા, રાજ
નાણી અભીમાનના પહાડ ઉપર ચઢી ગયા છે, ને કહે છે
કે તમને ઠાકરડાએને હમારી કન્યા આપવાની નથી, પણ
કોઈ મહોટા રાજકુવરને વગશે અને આપણે તો ઠાકર-
ડામા કેમ ?

વજેસી હે કહ્યું, ને હું પણ ઠાકરડામા ? જાલમસી હે
કહ્યું, તમારૂં તો ઠીક પણ મારૂં અપમાન ? અપમાનનો
પુરો બદલો ન લઉં તો મારૂં નામ જાલમસી હે નહીં, વજે-
સી હે કહ્યું કેવી રીતે ? જાલમસી હે કહ્યું કેવી રીતે શું ?
કોઈ પેચ દાવથી વજેસી હે કહ્યું, એક પેચ મને યાદ
આવ્યો છે.

જાલમસી હે કહ્યું, શો ? વજેસી હે કહ્યું. કોઈ બના-
વટી રાજ કુમાર બનાવી ફરેબ કરી તેને રાજકુવરી સાથે
પરણવવા પેરવી કરવી, રાજનાણી અભીમાનના પહાડની
ટોચ ઉપર છે, એટલે આપણા પેચમા પુરેપુરા દાવીયું,

બલમસી હે કહ્યુ. વજેસીહિજી ? તમાર કહેવુ બનાબના
છે, પણ એવો મ ગુસ્સ કયાથી મળે !

વજેસી હે કહ્યુ પેરવી કરો, એટલે મળી રહેશે પણ
ભૂતે ? પેલુ કે ક જોશી જેવુ આ તરફ આવતુ જણાય છે.
ચાલો તેમને આ પળા કામનો પ્રશ્ન પુછીએ, બલમમી હે
કહ્યુ ચાલો, ત્ય જોશી પાસે જઈને કહ્યુ, મહારાજ ?
હમરૂ ધાયુ કમ ફતેહ થશે કે કેમ ? જોશીએ કહ્યુ,
એમ તે પ્રશ્ન પુછતો હશે ? બેસો, હું કુલળી કાહુ તેની
ઉપર દક્ષણા મુકે, પછી ગણીને કહું.

બલમસી હે કહ્યુ, દયો જોશી મહારાજ, તેમ તો તેમ
એમ પ્રમાણે કહી ત્યા બેઠા, જોશીએ કુલળી કાઢી તેના
ઉપર દક્ષણા મુકી, ત્યા જોશી મહારાજને નવ ગજનુ ટીપાયુ
ઉઠેલુ, ટીપાયુ જોઈ કહ્યુ, તમારૂ કામ થશે બલમમી હે
કહ્યુ ક્યારે ! જોશીએ કહ્યુ બીજો પ્રશ્ન મુકીને કહું.

જોશીએ બીજી કુલળી કાઢીને કહ્યુ, દક્ષણા મુકો, બલ-
મમી હે કહ્યુ, કેટલી વાર ? જોશીએ કહ્યુ, પ્રશ્ન મુકાવો એટલી
વાર નહી તો રહુ, મહારી ગરજે મુકતા હો, તો મુકતા નહી
બલમમી હે કહ્યુ, મહારાજ ? તમો પણ જાજ વસ્તો છો
ખજા ! જોશીએ કહ્યુ, જાજ વગર હમારો ભાવે કોણ પુછે !
બલમમી હે દક્ષણા મુકી, ત્યા ફરીથી ટીપાયુ ઉઠારીને તે
જોઈ કહ્યુ હાલને હાલ તમારા કાર્યની સીદ્ધિ થશે, વજે-
સી હ તથા બલમ મી હ જોશીના વચનો સાબળી પુરી થયા

તે અરમામા ગામના છોકરા રાજકુમારની જે, રાજ-
કુમારની જે, એ શબ્દો મોટે માટે બોલાતા તે ઠાકોરાએ
સાંભળ્યા (રાજકુમારની જે,) એ શબ્દથી ઠાકોરો અચ્ચો
પામ્યા, અને જોશીને પુછ્યું, જોશી મહારાજ ! આ રાજ-
કુમારની જે શેની બોલાય છે ?

જોશીએ કહ્યું, એંતા અમારા ગામમા મુગીયો કરીને
રાજનો માળી હેંતા તેનો કુવર ધમલો દેવતાની પાસે
અગારા જેવો પાક્યો છે, તેની જે બોલાય છે ઠાકોરાએ
કહ્યું, પણ મહારાજ ! આંતો તેની જે નથી બોલાતી, પણ
રાજકુમારની જે બોલાય છે, શું ! તે રાજકુવર તો નથી !
જોશીએ કહ્યું, રાજકુવરતો શું ! પણ તેથી એ ચઢીઆંતો

ઠાકોરાએ કહ્યું, એટલે ? જોશીએ કહ્યું, એટલે શું, તે
બધા હુન્નરો બાણે છે બધું શીખ્યો છે, પણ એક વગર,
ઠાકોરે કહ્યું તે શું ? જોશીએ કહ્યું ગાતા, બળવતા, ધહે-
રતા, ઓઢતાં, વાચતા વિગેરે તમામ હુન્નરો બાણે છે, પણ
એક હુન્નર બાણુતો નથી ઠાકોરાએ કહ્યું, તે શો ? જોશીએ
કહ્યું, કમાતા !

ઠાકોરાએ કહ્યું, હુન્નરો બાણે છે તેથી રાજકુમાર શેનો
કહેવાય ? જોશીએ કહ્યું, તેને એક દરદ છે, તેથી ડાખળી
છટ જેવો થયો છે, તેથીજ છોકરા રાજકુમાર કહી મસ્કરીઓ
કરે છે. ઠાકોરાએ કહ્યું તે દરદ કીયું ? જોશીએ કહ્યું, પ્રેમનું

પ્રેમની વાત સાંભળી ઠાકોરો અચ્ચો પામ્યા, અને

પુછ્યુ, વાડ જોશીજી ! કોની ઉપર પ્રેમ ચોટયો છે ?
જોશી કહે કોની ઉપર શુ ! અહીં ના રાજાની કુવરી ઉપર
પ્રેમના કાગળો પણ લખી ચુક્યો, અમે સદેશો પણ મોકલી
ચુક્યો, જાલમસી હેકહ્યુ, ત્યારે તો મારો બેટો ઉસ્તાદ ખરો.

જાલીમસી હે વજેસી હને કહ્યુ, વજેગી હજી ! કાઈ સ-
મજ્યા ? વજેસી હ કહે ના, જાલીમસી હ કહે, તે આપણા
કામનો છે, માટે ચાલો તેને મેળવી જોધપુરનો રાજકુમાર
ઠરાવી રાજકુવરી સાથે પરણાવીએ અપમાનનો બદલો લઈએ.

વજેસી હે કહ્યુ, તે બરાબર છે, ગોરમહારાજને કહ્યું
ગોરમહારાજ હમને તેની સાથે મેળવશે ? ગોરે કહ્યુ ઘણી
ખુશીથી, ઠાકોરો કહે ચાલો ! ગોરે કહ્યુ ચાલવાની કાઈ
જરૂર નથી, તમે અહીં આજ બેઝો હમણાજ આ રસ્તે થઈને
નીકળશે તેના ઘરનો રસ્તોજ આ છે, દ્યો હવે હું જાઉં છું
આશીરવાદ ! આશીરવાદ !

આશીરવાદ આપી ગોર વિદાય થયા, ત્યાં ધમલો તે
રસ્તે આવ્યો, અને રસ્તા ઉપર ઉભા રહી વીચાર કરવામા પડ્યો.

હું કોણ ? કેવો ? વેલી કુવરી મને પસંદ શા માટે
ન કરે ? શુ હું બહેને છું ? બોળડો છું ? લગડો છું ?
કાણો છું ? કુબડો છું ? મારા જેવો વર વેલીને કયાથી
મળનાર છે ? લણ્ણેલો, ગણ્ણેલો, ચાલાક, ચબરાક, હોશીઆર !

જો કોઈ જવાબમા પરણશે, તો મારા જેવું સુખ કયાં
થી મળશે ! રાજ રાણી થઈ મહેલ રૂપી બધીખાનુ શેવવું

તેના કરતા હું શુ ખોટો છું ! મારી રાથે જે છુટથી
વર્તવાનું મળશે, એવી છુટ રજવાડામાં કયાથી મેળવી શક-
નાર છે. (ધમાની ડોશી આવે છે)

ડોશીએ કહ્યું, દીકરા ધમા ! ધમાએ કહ્યું, હરમા
નજી વાસે પુછડું લાગુને લાગુ જ્યાં જઈ ત્યાં ડોશી પાછ-
ળની પાછળ ડોશીએ કહ્યું. ફીકન ? તે શુ કરવા ધાર્યું
છે ! ધમે કહ્યું ડોશી ! એઈ ડોશી ! શુ કરવાનું હતું !
ડોશીએ કહ્યું, તારો બાપતો પાત્ર માલુકમાં પુછતો હતો
અને પચાતીએ ગણતો હતો આપણે આમતે રખડે પા-
લવે ! આગરદારનું એ કામ નહીં

ધમાએ છું, મારે એવી માથાફાડ કરવા નથી બન-
હતો મારા મનનું ધાર્યું કરવાનો, અને મનની મોજ પ્ર-
માણે ફરવાનો, મમજી ? ડોશીએ કહ્યું, ત્યારે શુ તું ઘેર
નહીં આવે ! ધમે કહ્યું છટ છટ હવે રાજકુવરીને પરણવા
નો, તો શુ એવા ઝુપડામાં રહેવાનો કે ? ડોશીએ કહ્યું,
હાય ? હાય ! તારા બાપની ઇજ્જત હલકી કહેવરાવવા બેઠો
છું ? એવું બોલીશ તો રાજા તને ગમમાએ નહીં રહેવા
દીયે સમજયો ?

ધમાએ કહ્યું, ડોશી ? એઈ ડોશી ? એ શુ બોલી !
રાજા શું કરનાર હતો ! રાજા નામનો મુખ્તીઆર છે, કોઈ
ના મનનો નથી સમજી ! ડોશીએ કહ્યું, ત્યારે તું હારા
ઠેકાણે પરણ્યો હું કામ ? ધમાએ કહ્યું, હું કયા ખુશીથી

પ-હ્યો હતો ! તમે પગલે પરણાવ્યો હતો ને હંનુ શું
વહી ગયું છે એવી કદરૂપી અને બેરોગ બેરીને શુ કંઠ ?
આપી દો છેડાછુટકો

ડોશીએ કહ્યું, શુ તે તારા બાપની ઈજત ઉપર પાણી
ફેરવા ધાર્યું છે ? ધમાએ કહ્યું, ડોશી ? એઈ ડોશી ? જેમ
મેલા કપડા ઉપર પાણી ફેરવવાવી તે સાફ થાય છે, તેમ
બાપની જીની ઈજત ઉપર પાણી ફેરવાથી ઈજત સાફ થાય
છે ચાલ્ય ચાલીજા (વકેજો મારે છે, ડોશી પડી જાય છે,)
ડોશી ! એઈ ડોશી ! પડી કેમ જઈ ! શુ મશાણુમા જલુ
ધાર્યું છે ! (ડોશી જાય છે)

બલમસીહ અને વજેગીહ ધમલા પાસે જઈ કહ્યું હ-
મારે તમારી સાથે કેટલીક વાત કરવાની છે ધમલે કહ્યું,
મને કુંવનદ નથી, પણ તમે કોણ છો ! બલમગીહે કહ્યું,
તમારા હીતસ્વી, ધમલે કહ્યું શી બાબતમા, તમે જે
બાબતનો વીચાર કરો છો તેજ બાબતમા મમજ્યા ? ધ
મલે કહ્યું, કીઈ ? બલમગીહે કહ્યું, કીઈ શુ ? વેલાને પ-
રણવાની, પણ જાણો કે ? હમાગ વીના તમે ફતેહ મેળવી
ગકના નથી, કારણ તમે ગરીબ છો

ધમલે કહ્યું વાઝ ! કેવી રીતે ફતેહ મળશે ! બલમસી-
હે કહ્યું, કેવી રીતે શુ ? તે મનો હમારી પાસે છે, પણ
હમા કહીએ તેમ વર્તવું પડશે, ધમલે કહ્યું. તંયા છું
પણ વેલી મળશે ? બલમસીહે કહ્યું હા, મળશે, અને ત-

માગ મનોરથ ફળશે, પણ તે તમાગ એકલાથી બનવાનું નથી
 અરજણીઓ કે જે કાગળ લઈ વેલી પાન ગયો હતો,
 તે આવ્યો, અને કહ્યું, ધમલા ! નખોદ ! આવુ કામ તે
 લખાવાતું હશે કે ? ધમલે કહ્યું, પણ છાનો રહેને ? મુગો
 મરને ! અરજણીઓ કહ્યું, પણ નને પહેલુ કહેવું હતું તો
 અર ? ધમલે કહ્યું, પણ જવાબ લાવ્યો ? અરજણીઓ કહ્યું
 હા એમ કહી એક તમાચો લગાવી દીધો

તમાચો પર્યો, તેથી ધમો ચીહીરાયો, અને કહ્યું ગ-
 ઘેરા ! તમાચો કેમ માર્યો ! અરજણીઓ કહ્યું, એ જવાબ
 ધમલે કહ્યું, શું માર અપમાન ! અરજણીઓ કહ્યું, હા ! હા !
 તાર અપમાન, તું તે એક માગીનો છંચો ગા હીસાળનો ? એ
 પ્રમાણે કરી અરજણીઓ વિદાય થયો

ધમલાએ જુરમામા આવી કહ્યું, પણ હું માગીનો
 છાંદરો શા મારે થયો ? બગ માર અપમાન કરનાર એ
 જાણ ! ભર્યા બજારે લાજ લુટું ત્યારેજ માર નામ ધમલો
 માળી, એ પ્રમાણે કડી રોકમા જવા માર્યું ત્યા જલમ
 ચીહું તેને અટકાવ્યો, અને કહ્યું, તેમ કરવાની જરૂર
 નથી. હમે કહીએ તેમ કરો એટલે બેડો પાર. ધમલાએ
 કહ્યું, ત્યારે આ દામ છે તૈયાર, હવે ગાલો ઉતાવળ કરો
 થાય છે વાર.

જલમચીહું કહ્યું, એમ ઉતાવળે આખા નહી પાકે.
 પ્રથમ હમો કહીએ તેમ કરો. ધમલે કહ્યું ' શું ' જલમ

સી હે કહ્યુ, તમે ખનો જોધપુરના ખનાવટી રાબ્ય કુમાર;
ધમલાઓ કેહ્યુ પણ વસ્ત્ર શણગાર ! જલમસી હે કહ્યુ
તે દેનાર આ ઉભા તૈયાર

ધમલે કહ્યુ. શુ ! રાજા ! રાજા ! જલમસી હે ક-
હ્યુ, હા, રાજા, પણ જો જો ! મનને કાબુમા રાખજો પો-
ગળ પકડાઈ બચ નહી, ધમલે કહ્યુ, તેમા આ શેવકને
કહેવુ નહીજ પડે રાજા ! રાજા ! બદા હવે જોધપુરના
રાજકુમાર (જલમસી હ તથા વજેમી હને) પણ તમારો
તો તાબેદાર

બહુ સારૂ, અમે વસ્ત્ર શણગાર તૈયાર કરી ગાંબીએ
છીએ, તેટલામા તમે આવી પહોચજો, ઢીલ કરતા નહી.
ધમલે કહ્યુ આ આગ્યો

ગાયન

ધમો— (ચાલી જ ચાલી જ અહી થી) એ રાહ

બનુ હુ રૂડો એ લામા ભગ્યા,

નમાવુ આકડો, બદો આ કાકડો, કેવો છુ વર,

છેલોનો સરદાર

રોઝાવી, પટાવી, ફદામા ફસાવી, નેનોમા મીલાવી,

કરૂ મોહોરદાર.

જુઠ વીણુ નવ પહોચાય પાર,

જોધપુરનો બનુ રાજકુમાર,

જુઠુ જગ માને, સાચુ ન પીછાણે, પસ્તાય તે ટાણે;

જાણે જેની વાગ

બનુ

પ્રકરણ ૯ મું

પીતા પુત્રી વીવાદ, વીણાને પીતાને બોધ.

રાયસી હે કહ્યું, બોલ્ય વીણા ! મારી સાખીનો જવાબ કોણે લખ્યો ! વીણાએ કહ્યું, પીતાજી મેં લખ્યો રાજાએ કહ્યું, શું લખ્યું ? વીણાએ કહ્યું, તમે વાચ્યું તો હશે ? રાજાએ કહ્યું, તોપણ તું તારે મોઢેનીજ કહેને ? વીણાએ કહ્યું, પહેલા તો કુભારનું સુખ વખાણનાં કુભારને ધન્ય વાદ, રાજાએ કહ્યું, પછી ? વીણાએ કહ્યું, જેને ઘેર સુઘડ નાર, તેજ સુખમા સુનાર.

રાજાએ કહ્યું, શું કુભાર સુખમા સુનારો નથી ? વીણાએ કહ્યું, ના ! તેને સુખમા સુવાનું શેનું હોય ? સવારના પહોરમા બહેલું ઉઠી ગધેડા લઈ માટી ખાણે જવું, ત્યાં માટી ખોદવી, ઉપાડી ગુણોમા ભરી ગધેડા લાદવા, પછી ઘેર આવવું, એવા એવા બને એટલા ફેરા સાજ મુધી કરવા, કહો તેમાં તે સુખે સુના શેનો ?

રાજાએ કહ્યું, પણ તેને રાજા જેટલી ચીંતા તો ન હીજને ? વીણાએ કહ્યું, ચીંતા કેમ નહી ? સવારમા બહેલું મોડું ઉઠાય, તો માટી ચોઈ લવાય, માટે બહેલું ઉઠવું તે ચીંતા, વાસણો બનાવવા માટી કેળવવી, અને તે બરાબર નહી કેળવાય, તો વાસણો સારા નહી થાય, તે ચીંતા ! વાસણો પકવવાની ચીંતા ! ઘરબારની ચીંતા ! માણસ માત્ર ચીંતા દેવીના કબજામા સપડાયેલા છે, તો કુભાર સુખી શાનો ?

રાજાએ કહ્યું, ત્યારે સુખી કોણ ? વીણાએ કહ્યું, એક
તો મુખે મુવે મુગ્ધ, કે જેને કોઈ વાતનું જ્ઞાનજ ન હોય,
બીજો મુખે મુવે બાળક કે જેને વાતનું જ્ઞાનજ ન હોય,
ત્રીજો મુખે તે મુવે કે જેને કોઈ રીતનો ઉઠાવવાનો ન હોય
ઘરનો ભાર, અને ચોથો મુખે મુવે તેજેને ઘેર મુઘડ નાર

રાણીએ કહ્યું, ત્યારે અમે તો કુવડકે ! વીણાએ કહ્યું,
હા, જેના પતીને મુખે મુવાનું નહી, તે બધીએ કુવડજ,
મુઘડ સ્ત્રી પતીના માથે પડેલી ચીતામા ભાગ લઈ પતીનો
ચીતાનો બોલો હલકો કરનાર છે, કુવડ સ્ત્રી તે બોલો
વધારનાર છે

રાજાએ કહ્યું, ચીખાવકી છોકરી ! તારા વિના પીતાને
કુભાર કહેજ કોણ ? વીણાએ કહ્યું પીતાજી ! જો આપેજ
લખ્યું છે, તેવું બણત, તો તેવું ન લખત, છતાં મને યોગ્ય
જણાયું તે લખ્યું છે, તમોએ આપેલી કેળવણીનો સદઉપ-
યોગ કર્યો છે, તેથી તમારે ખુશી થવાનું છે

રાણીએ કહ્યું, સાલજ્યુ ! તમને કુભાર લખ્યા, તેથી
તમારી માનીની પુત્રી કહે છે કે તમોએ આપેલી કેળવણીનો
સદઉપયોગ કર્યો છે, તેથી ખુશી થાઓ ? આવું તો આજ
સામે, જો, કોઈ બીજો હોય, તો પછી બળજ પડે

વીણાએ કહ્યું, બળજ શી પડવાની છે ! ખરી વાતમા
ખાર હતો હશે કે ! રાજાએ કહ્યું, શું ખરી વાત ! વીણાએ
કહ્યું, હા કુભાર જેવા વીચાર લખ્યા, તેથી કુભાર લખ્યા
તેમા ખોટી વાત જ્ઞાની ?

કમભાગ્ય છોકરી ! હું કોણ છું, તે તું બાણે છે ?
 વીણાએ કહ્યું હા ! ગળ રાયસી હું કહ્યું, હું શું કરી શકું
 છું ? તે તું સમજે છે ? વીણાએ કહ્યું, પીતાળ ! નાહક
 હું પદ શા માટે કરો છો ! હું કરૂં છું, ને કરીશ, એવું
 ગમગનાર માણસ મુરખનો સરદાર છે

છાપો.

હું પદે રાવણ રાય જીવંત ગણમા રોળાણો

કૌન્વ દુર્યોધન સમ વ્યાચર ચાળાણો

ડેયા કીચક પ્રધાન હું પદે આજો કુલ્યો

નતબધુઓ સાથ ભીમના હાથે કુલ્યો

હું પદમા વસનાર કોઈ થયો મુખી નહી બાણીઓ

જેઠો કહે હું પદ તજો શીઘ્ર હાથે કુલ્યો પ્રાણીઓ

માટે પીતાળ નાહકની હું પદ ગહેવા લો ! રાયસીહિ
 કહ્યું કમ ભાગ્ય છોકરી ! રાયને રક તે હું જ બનાવું છું,
 ને રકને રાય પણ હું જ કરી શકું છું, મારી મહેરબાનીથી ખમા
 ખમા થાય છે, ને મારી કક્ષ મરજીથી હાડ હાડ થાય છે

વીણાએ કહ્યું, પીતાળ ! તમે શું કરો છો ! બનવા
 કાળજ બને બાય છે. તમારી મહેરબાની, અને તમારી કક્ષ
 નજર તે તો ફક્ત કાચ્છરૂપ છે, ઇશ્વર ઇચ્છા બળવાન છે.
 ઇશ્વરની કૃપા દ્રષ્ટી જે પ્રાણીપર હોય તે પ્રાણીપર તમે ગમે
 તેટલી કક્ષ દ્રષ્ટી કરો, તે કક્ષ દ્રષ્ટી ખાંડ ખાય છે, ઇશ્વરની
 જેના ઉપર કક્ષ દ્રષ્ટી હોય, તેના ઉપર ગમે તેટલી કૃપા
 દ્રષ્ટી કરો તે કામ આવતીજ નથી; માટે પીતાળ ! રાય

અને રક, સુખી અને દુખી બનાવાવાળો ઈશ્વર હાજરાહજુર છે તમારાથી કંઈજ બનતું નથી

રાણીએ કહ્યું, જોયું ! તમારી કૃપા દ્રષ્ટીથી કાઢીજ બનવાનું નથી, ને તમને કદા દ્રષ્ટી ખાડ ખાય છે ! હમણા કોક કગાલની સથે વગર, તો તો બધીએ બખર પડે વીણાએ કહ્યું, બખર શી પડવાની છે ભાગ્ય બળવાન છે

રાજાએ કહ્યું અભાગણી છોકરી ! મારી તાગ ઉપર કદા દ્રષ્ટી થાય, તો તને દુકડો રોટલોએ ન મળે સમજી ? એતો ઠીક છે કે છોકર ગણીને હસી ગાડુ છુ

વીણાએ કહ્યું પીતાળ ! નાહકની હુપદ શામાટે કરે છે ! કીડીઓ અનઝનો સગ્રહ કરે છે, તેને કોણ આપવા જાય છે ! ચકલી સુખે નિર્વાહ કરે છે, તેને કોણ પાગવા જાય છે, બીલાડી દુધ પીએ છે, તેને કોણ પાવા જાય છે ! એ તો પોતપોતાની જાત મહેનત અને કીસમત

વેલીએ કહ્યું, પીતાળ ! દુનિયામા રાજા બે, એક ગામના રાજા ! અને બીજા મેડગાજા ! રાયમી હે કહ્યું, અભાગણી વીણા ! સાલજુ ? વીણાએ કહ્યું, શુ સાલજુ ! સ્વાર્થ સાધી લેવાની કપટ જાગ છે, વેલીએ કહ્યું અમારૂં કલ્યાણ તો તેમનાથી છે તેમની કૃપાદ્રષ્ટીથીજ મારૂં કલ્યાણ છે વીણાએ કહ્યું વીધીએ નિમ્નજ અને જાય છે, તેમની કૃપાદ્રષ્ટીથીજ કલ્યાણ માનવુ તે ખરેખરી સુરખાઈ છે. તેમનાથી કાઢી બનવાનું નથી, પેનાના ભાગ્ય પ્રમાણેજ બને છે, રાણીએ

કહ્યું, હંમણા કેક ક ગાલ સાથે વરાવે, તો ખબર પડે, પછી લાજ્ય જણાય હમો તો હમારૂં કલ્યાણ તેમનાથીજ સમજી છીએ.

વીણાએ કહ્યું નાહકની પ્રપચ જાળ શા માટે પાથરો છો ? ઈશ્વરની તો જ્ઞીક રાખો, ગણીએ કહ્યું, ત્યારે શું હમો પણ ત્હારી પેઠે કુલાર કહીએ, તો સારૂ કેમ ? એતો એજ ઠીક છે, ને જે આવા વેણ મારી વેણી બોલી હોય, તો તેની જીભ નહીં ખેચી કાઢું, પણ શું કરીએ, અપગમાથી કાઈ થાય છે ? જે કાંઈ કહીએ તો લોકો શું કહે ?

રાજાએ કહ્યું હીણભાગી છોકરી ! હું નથી બોલતો, તેમ તું ચઢી કેમ ? વીણાએ કહ્યું, પીતાજી ! ચઢ્યા છો તો આપને, ચઢાવનારા આ મારા માણ તમારી પડખે ઉભા છે. ગણીએ કહ્યું જે અભાગ્યણી બોલે છે પોતે, ને નાહકનો મને દોષ આપે છે !

વીણાએ કહ્યું માણ ! હું શું બોલી છું ? જેને ઘેર સુઘડનાર, તેજ સુખમા સુનાર, એજ કે બીજું ? આટલું બધું ટાયલું તો તમેજ કર્યું

રાજાએ કહ્યું, વીણા તને એક ક ગાલની સાથે વરાવીએ તો તું તેને સુખે સુનાર બનાવીશ ખરી ! વીણાએ કહ્યું, પીતાજી ? ક ગાલ તો શું ? પણ મુરખ, રોગીઓ, કોડીઓ, પત્નીઓ, જેવો પત્ની મારા કર્મે લખ્યો હશે, તેવો મને મળશે; તમે શું વરાવશો ? તેને માટે તો વીધીએ અગાઉ-

શીજ નીર્માણ કરી ગળ્યું હશે તમે તો એક દલાલરૂપ છો
ત્યા પ્રધાનજી આવી પહોંચ્યા

પ્રધાનજીએ કહ્યું, જોધપુરનો રાજકુમાર રીસાઈને આ
તરફ આવ્યા છે રીસાલા વીના નીકળી આવ્યા છે જલ-
મસીહ અને વજેસીહ તેમની સરસરામા છે રાયગી હે કહ્યું,
શુ જોધપુરના રાજકુમાર રીસાઈને અહીં આવ્યા છે ? જાઓ
તેમને બહારના બગીચામાં ઉતારો આપો, અને તેમની
સરસરામાં રહેદ હું રાણીસહ ત્યાં આવી પહોંચુ છું

પ્રધાનજીના ગયા બાદ ગણીએ કહ્યું, પ્રાણનાથ ! જોધ-
પુરના કુમાર રીસાઈને કેમ નીકળ્યા હશે ? રાજાએ કહ્યું,
એ તો રાજકાજ છે એમને એમ આવ્યું જાય છે રાણીએ
કહ્યું, પણ જો જો ! આવો અમુદ્ય અવસર ખોતા નહીં
ઘેરે બેઠે ગજાજી મળી ગયા છે, જો જો આ સુકા જોડે
હીલુ બાજતા નહીં ?

રાજાએ કહ્યું, પ્રીયા ! તેતે બને વીજાને કહ્યું, બોલ્ય
નીના ? જો જોયું ! સુખી અને દુખી ડરનાર હું જ છું તે
ખરૂ કે ખોટું ? જો ! વંદીને જોધપુરના કુમાર સાથે પગ-
લાવી મદાની સુખી બનાવુ છું બોલ્ય હવે તહારી શુ
કરજા છે

વીજાએ કહ્યું, ખીતાજી ! ઇન્જાનુ શુ પુછો છો ? હું તો
પ્રજાશીજ જાણવી ચુકીછું કે જે પતી નશીબમાં લખ્યો હશે
તેજ મળશે તમારાથી કાઈ બનવાનું નથી. રાજાએ કહ્યું,

કમ લાગ્ય છેકરી ! તારૂં લાગ્યજ તને બોલાવે
છે, મને ખાત્રી છે કે તુ હું ખી થઈશ, અને રખડી રવડીને
મરીશ, માટે હજી પણ તારા માટે દયા આપને પુછી છું, કે
તારા કુટેલા કર્મના માધણ રૂપ કાઈ બોલ્ય ?

વીણાએ કહ્યું, પીતાજી ! શું બોલાવો છો ? લાગ્યની
બલહારી છે તમારા હું પદમા હું તણાવાની નથી તે નથીજ,
તની ખાત્રી રાખજો બોલુ ડોળ ઘાલુ બોલનારા તમારી
પાસે આ ઉભા, તેમને બોલાવો, અને તેમનું ભલું કરો, હું
તો મારે લાગ્યની ભક્તાણી છું

ગળાએ કહ્યું, ઠીક છે, તને તો એક કંગાલ વેરેજ વરા
વીશ, તે શીવાય તને સમજ નહીં પડે વીણાએ કહ્યું
પીતાજી ! મારૂં જરા સાલજો તો ખરા !

વીણા—

ગાયન

(અરે શું માનવનો અભિમાન) એ ગહ

ખરે છે ડાયા કાચો કુલ વણસતા વાગ નથીરે

ગ્રાણી શીદ ધરો હું પદ નાદાન માયામા મરો મથીરે

માયામા મરો મથીરે, છેવટે માર નથીરે—

ખરે.

ક્ષણુ અવચરમા ક્ષણુ એક સુખની છે એ રે કીડા

કરો હું પદ પણ હું ખ હું ખ છે જીડા ને તીડા

મમજો ગ્રાણી નાદાન—

ખરે

નાયા મુસાફર દે તણુ અહ કાગને અભીમાનની

અહ કારને હું પદ નીશાની જાણુ નમ્રી હાણુની

રાવણ સરીખાએ કયો નહી મળી કમાણી લ્હાણી
રામેજ આપે રાણીએ કીધી ખુવારી પ્રાણી— ખરે-

રાજાએ કહ્યુ, ઠીક છે ઠીક ! એતો જાણી તને જાણી
પુછડી થઈ છુ તે ! એમ કહી રાજા રાણી વેલી કુવરીસહ
જોધપુરના કુમારને મળવા માટે ગયા. અને વેલી પીતાની
હુંપદનો પશ્ચાતાપ કરતી મહેલમા બેસી રહી

પ્રકરણ ૧૦ મું.

બનાવટી રાજકુમાર ધમલો માળી.

ધમલો માળી જોધપુરના રાજકુમારના પોશાકમા તલ્લીન
થઈ આનંદમા આવ્યો છે, ત્યા જાલમસી હે કહ્યુ, ધમા !
જોજો પોગળ વેરાઈ જાય નહી ધમે કહ્યુ, ઠાકોરો ! કોઈ
વાતની ચીતા રાખશે નહી, મોઘના ઈડામા ચીતરવાનુ
હોયજ નહી, એમા મને કહેવુ નહી પડે, રાજા
રાણીને આવવા દો, પછી જુવો મારો રોફ ! કોઈ કળી
જાય, તો તો થઈજ રહ્યુ ના, ધમાભાઈને જેવા તેવા
સમજશે નહી

જાલમસી હે કહ્યુ, જો ? પેલી રાણી વેલી કુવરી સાથે
આવે છે કુવરીના પ્રેમમા અધ થઈ આડુ અવળુ બોલી
જતો નહી, રાજા રાયગી હે પણ સાથેજ છે ધમે કહ્યુ,
પ્રીકર નહી આવવા દો, પણ રાણી તો કુવરીને લઈ મહેલ-

મા ગઈ, ને રાજા એકલા આવતા હોય એમ જણાય છે.
(રાજા આવે છે.)

રાયસી હે જોધપુરના ખનાવટી કુવરને રાજ્ય રીતે
મલામ ભરીને માન આપ્યું, અને પુછ્યું રાજકુમાર ! આપ
તો મોહોટા રાજ્યના ધણી છો, છતાં આમ એકલા કેમ
ચાલી આવ્યા છો ? ખનાવટી કુમારે કહ્યું, પીતા સાથે
રાજકાજમા બોલવું થયું, તેથી રીસનો મર્યો ચાલી નીકળ્યો
હું પાછળથી સમાચાર તો આવી ગયા, કે જોધાણનાથ
પસ્તાય છે, અને તમારા વીના મુઝાય છે, માટે જોધપુર
પાછા આવ્યો, પણ નીકળ્યો તે નીકળ્યો, ફરી ફરી દેશાટણ
મળવાનું નથી એમ ધારી આ તરફ ફરીને પાછું રાજ્યમા
જવા વિચાર છે

જલમસિ હે કહ્યું કૃપાનાથ તમે તો જતા હતા, પણ
હમારી વીનવણીથી અડવાડીયું રોકાવા વચન આપ્યું છે,
આપ રાજવીની સેવાનો અલભ્ય લાભ અમને ફરીથી કયાથી
મળનાર હતો ! રાયસી હે ઠાકોરના પણ ધન્યભાગ્ય, કે આપ
જેવા પવિત્ર રાજકુમારના દર્શનનો લાભ તેમને મળ્યો.

રાયસી હે કહ્યું, ખરૂં છે જલમસી હે, રાજકુમાર
મને અને મારા રાજ્યને પાવન કયું છે. મને સમાચાર
મળતાજ હું મળવા માટે ચાલી આવ્યો, તમારા માટે
સોઈ કરવા પ્રધાનને લલામણું કરી છે

જલમસી હે કહ્યું, હજી સુધી તો કંઈ બંદોબસ્ત થયો

નથી, રાયસી હે કહ્યુ પ્રધાનજી તેને માટેજ રોકાણા છે. પણ કુમાર સાહેબ ! આપના રાજ્યમા ઘોડું કેટલું ? લશ્કર કેટલું ? ખજાનો કેટલો ? તે કૃપા કરીને જણાવશે.

ખનાવટી કુમારે કહ્યુ રાજકુમાર તે વાણીઆના છોકરાની માફક હીસાબ રાખતા હશે ? બલમમી હે કહ્યુ ખરૂં છે કૃપાનાથ ! ખજાનો, અથાગ ઘોડું અને અગણીત લશ્કર, તેની ગણતરી કેવી રીતે થઈ શકે ! અને હીસાબ તો રાખનાર રાખે, તે કાંઈ રાજકુમારો તે રાખતા હશે કે ? રાયસી હે ઠાકોર ! આ પુછવું તમારૂં જેર વ્યાજબી છે.

રાયસી હે વીચાર્યું, આ કુમારનું કહેવું ખરાબરજ છે, બોધપુરનું રાજ્ય, તે કાંઈ નહોના રજવાડા જેવડું નથી, જેના તાબામા હજારો ગામ છે, અને શ્રેષ્ઠ રાજ્ય કહેવાય છે, તે હીસાબ કેવી રીતે ગ્રહે ! એ પ્રમાણે વીચાર કરી બલમમી હેને કહ્યુ ખરૂં છે બલમમી હે ! મારી ભુલ થઈ, બલમમી હે કહ્યુ, એવી ભુલ આપણે નહીં કરવી બેઠાએ, કદાપી કુમારને ખોટું લાગે, રાયસી હે કહ્યુ, હવે પ્રધાનજી કેમ ન આવ્યા ? બલમમી હે કહ્યુ, તેઓ રાજકુમાર માટે સોઈ કંઈ ના રોકાણા હશે, રાયસી હે કહ્યુ, બલમમી હે હું લગત કામ પ્રસંગે બહુ છું, તે હાલ આવુ છું.

બલમમી હે કહ્યુ, બહુ સારૂં પધારો રાયસી હે મયા ત્યાં ધમાએ કહ્યુ, કેમ ઠાકોરો કેવો રોડ ખબર્યો છે ? ઠાકોરો કહ્યુ ધન્ય છે તારી ચતુરાઈને ! પણ આ તો ફક્ત

રાજાનેજ તમારી ચતુરાઈ બતાવી, પણ રાણીને બતાવવાની બાકી છે

ધમાએ કહ્યું, કાઈ ફીકર નહી, જાલમસીંહિ કહ્યું, રાજ કરતા રાણી વીશેશ ચતુર છે ધમાએ કહ્યું, તો આ ધમ્મસીંહાઈ કયા ઓછા ચતુર છે? જાલમસીંહિ કહ્યું જીવે સામેથી પેલી કુવરી સહ રાણીજી આવે છે જો જો ચતુરાઈમા ખામી આવે નહીં' ધમે કહ્યું, કાઈ ફીકર નહી. આ પ્રમાણે વાતો કરે છે, ત્યાં રાણી આવી પહોંચી

રાણીએ આવી બનાવટી રાજકુમારને રાજની રીત પ્રમાણે આવકાર આપ્યો, અને કહ્યું, કુમાર સાહેબ! આપના પધારવાથી હમો ધણાજ ખુશી થયા છીએ, તમોએ આંહી પધારી આ રાજ્યને અને અમોને પાવન કર્યા છે.

બનાવટી રાજ કુમારે કહ્યું, રાણી ઘણા ચતુર લાગે છે, પણ રાજ તો તદ્દન મુખ જેવાજ છે, એકદમ અહીં આવી પુછવા માડ્યું કે તમારા રાજ્યમા કેટલું ઘોડું છે, કેટલું લશ્કર છે, કેટલો ખજાનો છે, કેવું મુખતા ભર્યું પુછવું? શુ રાજ કુમારે તે વાણીઆના છોકરાની માફક હી-સાળ રાખતા હશે કે?

રાણીએ કહ્યું, કુમાર સાહેબ! તેથી ખોટું લગાડવું નહી. તેમના બોલ્યા સામું જોવું નહી. જો તે પ્રમાણે કમ-અઠ્ઠલ ન હોત તો પછી ઠાકોર શાને કહેવાત? આપની વાત તે થાય?

વેલીએ કહ્યું, આ પોચીયો તેમના હસ્તને કેવી દી-
પાવે છે ? જાણે આકાશમા તારા ચમકતા હોય, તેવા હીરા
તેજમા ચમકી રહ્યા છે, મોહોટા રાજ્યના દાગીના પાણુ રા-
જ્ય જેવાજને ?

બનાવટી કુમારે કહ્યું, શું આ પુચીઓ તમોને ઘણી
જ પસંદ છે, એ તો હીમાચળની કન્યા વીધ્વાચળ વેરે
પરણી, ત્યારે મારા વડા દાદાના વડા દાદાના વડા દાદાને
ઈનામમા મળી હતી

રાણીએ કહ્યું, આ હાર કોટને દીપાવે છે ? હારના
મોતીનું તેજ તો અજબજ છે બનાવટી કુમારે કહ્યું, તે
તમને પસંદ છે એ તો ઉત્તરનું રાજ્ય હત્યુ, તે વખતે
મારા વડા દાદાના વડા દાદાને ઈનામમા મળ્યો હતો, દ્યો
તમારે જોઈએ તો

જાલમસીંહિ માનમા સમજાવી કહ્યું, તે તારા ભાનું
ન હોય સમજ્યો ? બનાવટી કુમારે કહ્યું, ઠાકોરો ! અમારા
જેવા રાજવીઓ ઉદારતામા પાછા પડતાજ નથી, રાણીએ
કહ્યું શું છે ? બનાવટી કુમારે કહ્યું, ઠાકોરોના ભાની પુણ
ઓછી થતી ન હોય ! તેમ મને રોકે છે પણ હું સમજી
છું કે, રાણી કાંઈ અજાણ નથી, ને ઈનામની ચીજો કોઈને
ન અપાય; રાણી કહે ખરૂં છે ગજ કુમાર સાહેબ ! ભેટની
ચીજ કાંઈ થોડીજ કોઈને અપાય છે !

વેલીએ કહ્યું, શી ચતુરાઈ ! ચતુર નરની બલહારી

છે બનાવટી કુમારે કહ્યું, તમારા વચન તો મોગરાના પુષ્પો
જેવાં મનહર છે, તેની તુલના કાઈ થાય તેવી છે?

હુહો.

મધુર મનહર વેણુ આ લાગે પુષ્પ સમાન,

ત્રસી ન થાયે કર્ણને, પીતા અમૃત પાન.

વેલીએ કહ્યું, આવો હુહો અહીંઆ એક માળીનો
છોકરો રહે છે, તેણે કહ્યો હતો, પણ કયા તે? અને કયા
આ! બનાવટી કુમારે કહ્યું, શુ માળીના છોકરાએ આવો
હુહો કહ્યો હતો? વેલીએ કહ્યું, હા બનાવટી કુમારે કહ્યું,
શુ માળીનો છોકરો એવો કાવ્યમા કુશળ છે? વેલીએ કહ્યું
નારે ના! તમારા કાવ્ય આગળ તેની કવીતા તો તુચ્છ છે
કયા તમારૂં મીઠું મનહર કાવ્ય અને કયા તેની બેઠબ
કવીતા! રાજા આવે છે

રાણીએ કહ્યું, પ્રાણનાથ! હવે વેલી વાત ઉપાડોને?
રાજાએ જલમસીંહને કહ્યું, જલમસીંહજી! આ રાજકુમાર
સાથે મારી વેલી કુંવરીના લગ્ન કરવાની ઇચ્છા છે માટે
મારી તરફથી બેવાના કહીને ચોકડું બેસાડી આપો વેલીને
કહ્યું, તુ હમણા મેહોલમા જા

જલમસીંહ બનાવટી કુમારને કહ્યું, કુમાર સાહેબ!
રાયસીંહ ઠાકોર તેમની વેલી કુંવરી તમારી સાથે વરાવવા
ઇચ્છે છે. રાજ્ય કુમારે કહ્યું; ના રે ના! એવી કુંવરીઓ
સાથે લગ્ન કરતા ફરીએ, તો યજ્ઞી દરબારમા માથ પહોં

નહી, સમજ્યા? પીતાજીની આજ્ઞા શીવાય તે બનેજ કેમ?

રાયસીંહિ કહ્યું, કુમાર સાહેબ! રાજકુમારને વળી આજ્ઞા કેવી? બનાવટી કુમારે કહ્યું, શું તમારી એવી ઇચ્છા છે? રાયસીંહિ કહ્યું, તમારા મોહોટા ગજ્ય સાથે સળ ધ બાંધવા ઘણેજ ઇતેજજ છું, માટે આટલી ઇચ્છા પુરી કરો.

બનાવટી કુમારે કહ્યું, ભલે, આ ખાડા સાથે વરાવો રાયસીંહિ કહ્યું, ખાડા સાથે નહી, પણ હાથેવાળે વગવાની ઇચ્છા છે બનાવટી કુમારે કહ્યું, આપણા રાજપુત્રો કદાપી હાથેવાળે પરણતાજ નથી.

જલમસીંહિ કહ્યું, ખરૂં છે કૃપાનાથ! રાજપુત્રો હાથેવાળે પરણતા તો નથી રાયસીંહિ કહ્યું, જલમસીંહિજી! તમે વળી એવું કેમ બોલો છો? કહોને કે ઘણી વખત હાથેવાળેથી પણ કેટલાક રાજપુત્રો વર્યા છે, અમારી તરફથી ઉપાડ કરતા રહો. જલમસીંહિ બનાવટી કુમારને કહ્યું, કુમાર સાહેબ! હાથેવાળેથી પરણવાના પણ ઘણા દાખલા છે માટે હાથેવાળે પરણવામા વાધા જેવું તો નથી, બનાવટી કુમારે કહ્યું, જેવી તમારી મગ્જ, શું રાયસીંહિજીની ઇચ્છાનો અનાદર થાય તેમ છે.

રાયસીંહિ કહ્યું કૃપાનાથ એટલી આપની કૃપા છે એટલે હમને સતોશ છે રાણીએ કહ્યું, પ્રાથનાથ! હવે જોરને બોલાવો, વીલબ શા માટે કરો છો? તે અરસામા પ્રધાનજી બનાવટી કુમાર માટે સોઈ કરી આવી પુજ્યા.

પ્રધાનજીએ આવી રાયસીંહને પ્રણામ કરી કરેલી સોઈ કહી કે બહારની વાડીનો બગલો ઉઘરાવી તૈયાર કરાવ્યો છે. એ પ્રમાણે કહી બનાવટી રાજકુમારને રાજ્ય રીતે બેધ-પુરી ભાષામા પ્રણામ કર્યા અને આશીશ આપી

પ્રધાનજીએ કહ્યું, આપડો દામ અગાજ નમેહે, એક-લગજી આપડી આશા પુરી કરેલા

બનાવટી કુમારે ગુસ્સામા કહ્યું, શું બોલ્યા? શું બોલ્યા? પ્રધાનજીએ કહ્યું, આપની બેધપુરી ભાષામા આપને પ્રણામ કર્યા શું તમારી ભાષા તમે સમજતા નથી કુમારે કહ્યું, ના, જે ભાષા તમે બોલ્યા તે હું સમજતો નથી.

રાયસીંહે કહ્યું શું કહ્યું બનાવટી કુમારે કહ્યું, હમારી બે-ધપુરી ભાષામા મને ગાળો ભાડી અઠે કોઈ દુસરા હોતા, તો દોન દુકડા કરેન મારેન ટાકલા હેલા, ઉપરના શબ્દો ગુસ્સાના સાલળી, રાયસીંહે પ્રધાનજીને બહાજ મોકલ્યા, અને કહ્યું, કુમાર સાહેબ ! એતો અજ્ઞાન છે, એમના બોલ વા સામુ આપ જોશો નહી

બનાવટી કુમારે કહ્યું, શું મારું અપમાન ! તે પણ ગા-બોમા રાજાએ કહ્યું, એતો મુરખ છે, કુમારે કહ્યું, શું મારી બેધપુરી ભાષા મને યાદ નહી હોય ! રાયસીંહે કહ્યું કેમ ન હોય, હું એક વખત એ તરફ આવ્યો હતો, ત્યારે અઠે કઠે, એ શબ્દો સાલળ્યા હતા ખરા

રાણીએ કહ્યું, હવે ખોટી વાર શા માટે કરો છો ? જો-

રને બોલાવો ત્રીપાર્થ ગોરને બોલાવા ગયો, તે તેડીને આવ્યો, ગોર રાજ પાસે આવ્યા, અને કહ્યું, આપણી વેલીના બહીવા ભેધપુરના રાજકુમાર સાથે કર્યા, તેથી ચાડલા કરવા તમને બોલાવ્યા છે

ભેધપુરના રાજકુમારનું નામ સાલળી ગોરે વીચાર્યું કે, આજ આપણું દાગદર દુર થશે, આજ ઈનામ મારૂ મળશે. એવો વીચાર આવવાથી ગોરના હર્ષનો પાર ચડ્યો નહીં, ને ચાડલો કરવા દોડ્યો

બલમસી હ કે જે બનાવટી રાજકુમારની સાથે ઉભો હતો, તેને ચાડલો કરવા માડ્યો, ત્યાં રાજાએ કહ્યું, એ નહીં, પણ આ, એ પ્રમાણે કહી બનાવટી રાજકુમાર બતાવ્યો ગોરે બનાવટી કુમારને ચાડલો કરી શ્રીકૃષ્ણ હાથમા આપ્યું અને આશીશ આપી, બનાવટી કુમારે ગોરને દક્ષણામા એક ગામ આપ્યું, ગામનું નામ સાલળી ગોર બુશી થયા અને હરખતા હરખતા પોતાના ઘર તરફ ગયા.

ગોર ગયા, પછી ત્યાં બનાવટી કુમારે કહ્યું, રાયસીંહજી ! આ ર દીવશમા હું જવાનો છું માટે લગનની તાકીદ રાખજો કારણ મારાથી રોકાઈ શકાય તેમ નથી ઘેર પીતાજી ચી-તાતુર હશે, તેમને મારા વીના ચેન નહીં પડતું હોય માટે હું રોકાઈ શકીશ નહીં, રાયસીંહ કહ્યું, કાઈ પ્રીકર નહીં, હું તેજ તેયારીમા રહી તેયારી કરૂં છું એ પ્રમાણે કહી રાયસીંહ તથા રાણી લગનની તેયારી કરવા માટે ગયાં.

રાજા રાણી ગયા, ત્યાં ધમલો કહ્યું, કેમ ઠાકોરો ! કેવી ચતુરાઈ વાપરી છે ? ઠાકોરોએ કહ્યું, તમારી ચતુરાઈની અવધિ ! પ્રધાનને તો બોલતા શું બોલ્યો, પણ પસ્તાવાનું થયું, તમારો રોફ તો ચોરજ ! ધમે કહ્યું, કાંઈ મોરના ઇડિમા ચીત્રામણ હોતુ હશે પણ દુનિયા કેવી દીવાની છે ?

(જો જો કૌતક જગતુ એ રાહ)

જો જો દુનિયા દીવાની, ખોટું સાચું લે માની, જો જો બુદ્ધ મનાય અને સાચું કુટાય, ખરો ખાસડા ખાય—જો સાધુને માર, પાખ ડીના પોખાર, બમે બમ હાલ્યું બાય—જો ગરીબ અસરાફનો ભાવ નહીં પુછાય
કપટી પાખ ડીના રોફમા દબાયે બાય,
દુનિયા ! દુનિયા ! વાહરે વાહ દુનિયા !—જો પવિત્ર પચમી દીન ચીત્ર નાગને પુબાય,
સાચાને સાણસે પકડી વગડામા મુકવા બાય,
એવા છે, એવા છે !—દિવાની દુનિયાના કામ—દુનિ

પ્રકરણ ૧૧ મું.

વેલી કુંવરી સખીઓ સહ બગીચામા આવી, અને સખીઓ સાથે આનંદમય વાર્તા વિનોદ ચલાવ્યો શાતાએ કહ્યું, બા ! હવે તો તમે સાસરે જશો, ત્યારે આ સખીઓ તમોને યાદ સરખીએ નહીં આવે, વેલીએ કહ્યું, પ્રિય સખી

તમારો સમાગમ તે વીસરાય ! નવિ પ્રિત મળ્યે જુનીતે
ભુલાતી હશે કે ! તમારો સાથ મને ઘડી પણ વિમરનાર
નથી.

એક નાની સખીએ કહ્યું, ઘડેન ! એ તો બધું કહેવાતું,
જેઘપુરના રાજ્ય મહેલમા નવીન દેહેડ મુર્તિ સાથે ખીચ
જીત થશે, અને નવા વેલવ ભોગવશે, ત્યાં હમો ચાદ
મરખી પણ નહીં આવીએ અત્યારેજ જુવોને ? તમે હ-
મારી પાસે છો, છતાં તમારું મન તમારી પાસે છેજ કયા !
વેલીએ કહ્યું એણે શા માટે બોલો છો ! શાતાએ કહ્યું,
એ ખરું કહે છે, જે મનથી વાત કરતા હતા, તે મનથી
અત્યારે વાત ચીત કરતા નથી

વેલીએ કહ્યું, હું તો તેજ મનથી વાત ચીત કર છું.
તમને ભગમણ થઈ છે, તેથી તમે એમ બોલી મને બ-
નાવો છો, નાની સખીએ કહ્યું, હમો શું બોલું બોલીએ
હીએ ? વેલીએ કહ્યું, તદ્દન બોલું સખીઓએ કહ્યું,
બોલું નહીં, બા ? ખરું ! જુવો નાભળો,

ગાયન

વેલી-સખીઓ (ગયારથી ગયારે ગયારી) એ રાહ
સખીઓ-ત્રેમથી પીયુ ગયારી મગશે, ઉદય થશે મુરજ માનાનો
નાની સખી-આતુર છો પતિ મળવા રુચ્છાળી,
વેલી-હુરી હુતારી તમેને નીહાળી
ગાતા-જાવાદો રોડ આળી.

નાની—થશે ભાગ્યશાળી.

શાતા--હમી લેજો તાળી

વેલી--બનાવો મુને

ન બહેનો

સખીઓ--

પ્રેમથી

બવો બા બઓ, ચતુરાઈ છે જણાણી.

નાની સખી--માણેક મણી કુદને જઈ જડાણી,

શાતા--ઓપે ઓપાવે એ શાણી

નાની--બની રાજ્યના રાણી

વેલી--બા બા તુને બાણી

સખીઓ--બવાદોને ખોટો એ તાનો--પ્રેમ

વેલીએ કહ્યું, ચીખાવલીઓ ! નાહકની શા માટે બનાવો છો, શુ કોઈ પચ્છતુ નથી ! શાતાએ કહ્યું, બા ! ન પરણે કેમ ? પણ આનો મહોટા રાજના ઘરના વીબહા છે સમજ્યા !

વેલીએ કહ્યું, તુ ત્હારે સમજ, મારે સમજવુ નથી

સખીઓએ કહ્યું વેલી ગહેન ! એ કુથલી જવાદો, ચાકો એકાદો ગરબો ગાઈએ, વેલીએ કહ્યું તમારી મરણ વેલીની ઇચ્છા બાણી નહાની સખીએ ગરબો ઉપાડ્યો

ગરબો

ખ્યારા પતી મ ગાથ (૨) બાળાએ વમવુ મતીની રીતથી,
કરવી વીનોત વત (૨) શેવન પતીતુ કવુ એકન ચીતથી,
નહી હસવુ ગાન્ય જનથી, અન્ય ચીતવગે નકી મનથી

પતીવ્રત પાળવુ પ્રીતથી

ખ્યારા

સાખી

પતી સગે વસતી સદા, રાખી નીર્મળ મન,
 આણુ પતી ઉઠાવતી, તે સતીઓને ધન્ય,
 ઝીંતી રસ પીએ ને પાય પાય સગ રગ અગમા ઉમગથી
 સતીને ઉમગ નહીં માય માય પતી શેવ અને પતી સગથી
 તેહ શીક્ષા ધરોને મન, પતી ચરણે ધરો મન તન,
 તો કહેવાશે સતી સ્ત્રીજન, વળી લોકો કહે ધન્ય ધન્ય

સાખી

નામ અમર નીરખી જીવે સતી દ્રૌપદી માત,
 હરીશ્ચંદ્ર તારામતી, વળી અહંત્યા વિખ્યાત,
 પતીને કાજ સતી અવતાગ સાચો સ્ત્રીને મળ્યોરે,
 તેવીણુ જાણો કુભારજી નાર મનખો એળે ટળ્યોરે,

સાખી

પથગ પ્રૌઢા આથડે, મુલ્ય ન કાઈ થાય,
 રતન કંકર એકે કારમુ, બે મુલ્લી કહેવાય—ખ્યાન

ગરબો ગવાઈ રહેયો, ત્યાં બનાવટી રાજકુમાર આવી
 પહોંચ્યો, રાજકુમારને જોઈ મળીઓએ કહ્યું, જહેન બેસો,
 હમે જલંથુ, વેલીએ કહ્યું, મને એકલીને મુકીને કયા જા-
 ઓ છો ? શાતાએ કહ્યું, બેન ! હવે એકલા શાતા છો પ્રેમ-
 ના સાથીનો સગાય મળ્યો, એટલે એકલા છો સમજ્યા ?
 વેલીએ કહ્યું, જહેનો મશ્કરી રહેવા દો, હું તમારી સાથેજ
 આવું છું, શાતા કહે, ના બા ! તમારો સાથ હવે કોણ

(चाथे) सचित्र रामलीला १-२ खान दरेकना ०-१०-०

(चाथे) सचित्र सनि ड्रैपटी स प्रश्न ०-०-०

કરે, તમારા સાથી તો પેલા ઉભા ! ઉપરથી આવવાને
જોટો ડાળ ખતાવે છે, પણ મન તો તે કામલુગારામા રમી
રહ્યું છે. મનમા તો એમ છે કે ક્યારે આ પાપ જાય, કે
મનમોહનને મળુ, વેલીએ કહ્યું, ડગારી ! એતો તને બાણી
બુવે સાબજો ?

ગાયન

વેલી-સખીઓ.

(સખી શરદ પુર્ણિમાની) રાહ

વેલી-એકલી મુકી મુને આ બાગને વિશે,

શીઠ સીધાવો શાણી મારી મસ્કરી મીશે

સખીઓ-મન માન્યાને મળજે, પ્રેમમા લગજે, જોડી

પરસ્પર પ્રાણ

વેલી— .. એકલી

શાતા-પ્રેમ રસ પીશે સખીને વીસારશે

મન મોહનથી પ્રીતી સુધારશે સખી

ધમો-ઉભો જમરી કાજ પ્રેમી જમર આ સુબાણુ--

વેલી- .. એકલી

ખનાવટી કુમારે કહ્યું, સુઘડ મુદ્દરી ! તમે એકલા શાને
છો ? તમારા પ્રેમનો તગ્સ્યો ચાતક તમારી હંજુરમા ઉભો
છે. મારી મનહર મોહીની ! વેલીએ કહ્યું, કુમાર સાહેબ !
મહોટા નજ્યના કુવરનો લરોનો શો ! ખીજ રાણીઓ મા-
ફક ના એક પુણામા ૧૧૧ી મુકે, ત્યારે બાપા બી-

અરીની શી દશા ? બનાવટી કુમારે કહ્યું, મારી પ્રેમી પુત-
 જી ? શુ તમને તે એક ખુણામા નાખી મુકાય ! તમને તો
 સદાએ સાથેના સાથેજ રાખીશ, અને મનગમતી સાહ્યબી
 ભાગવાવીશ કરોડો રૂપીઆ બચ્ચી બધાવેલા લગ્ન ભુવ-
 નોમા સોનાની સાકળે લટકાવેલા હીચોળામા મુખમલના
 પીછાનામા બેસાડીશ, ને તે સાહ્યબી બે મારી મન માનીને
 પચદ નહી પડે, તો તેથી પણ અધીક બચ્ચ કરી નવા
 મહેલ બધાવી સદા પામેનો પાસે રહીખ (ધમે કહ્યું તોય
 મારવી ત્યારે બાકી શા માટે ગબવી)

વેલીએ કહ્યું, ત્યારે બીજી રાણીઓ માફક નને તો નહી
 વીચારેને ? બનાવટી કુમારે કહ્યું, હજી પણ તમને ભરો-
 ંગ નથી પડતો ! મારા બાપદાદાના મોગન બાઈને કહું છું
 કે તમારાથી એક ઘડી પણ અળગો નહી રાખું, હવે તો
 ખાત્રી થઈને વેલીએ કહ્યું, મારા મનમોહનનો તે અવિ-
 શ્વાસ હોય ! એ તો રજવાડાઓની ગીત તેથી કહેવું પડયું.

એ પ્રમાણે વેલીનો વાર્તા વીનોદ આલી રહ્યા છે, ત્યા શા-
 તાએ આવીને કહ્યું કુવરી બા ! તાનતોલખાજી આવ્યા
 છે વેલીએ કહ્યું તેમને અહી આવવા દે , બનાવટી કુમારે
 કહ્યું તાતોલખાજી કોણ છે ? વેલીએ કહ્યું એક ગવચો
 ં, ઉન્તાદી ગાયનો ગાય છે. અને બચ્ચે છે. બનાવટી
 કુમારે કહ્યું શુ તમને મંગીતનો શોખ છે ? વેલીએ કહ્યું
 હા શુ તમને તેનો શોખ નથી ? બનાવટી રાજકુમારે કહ્યું,

મને પણ સગીતનો ઘણો શોખ છે આ પ્રમાણે વાનો કરે છે, ત્યાં તાનતોલણા આવી પહોંચ્યા, અને ડુવગીને અને બનાવટી રાજકુમારને સલામ ભરી તેમને માટે બીજાંવેલા બીજાના ઉપર બેઠા.

બનાવટી કુમારે ગવેયાને પુછ્યું, શુ તમારું નામ તાનતોલણા ? ગવેયે કહ્યું, હા જુનાબ અવકકુ તાનતોલણા કહેતે હે બનાવટી કુમારે કહ્યું એવું નામ શાથી પડ્યું હશે ? તાનતોલણાએ કહ્યું, જી ! તાનકી તાના મે તોલ તોલકે કહેતા હું ઇસસે સેવકકા નામ તાનતોલણા પણ હે બનાવટી કુવરે કહ્યું, શુ તોળી તોળીને ? ગવેયે કહ્યું, હા, તોલ તોલકે ? એક પાવમેરકી સુનાઉ ? બનાવટી કુમારે કહ્યું, હા હોને દો,

આજા મળતા ગવેયે ગાવા માડ્યું

ગાયન

તાનતોલણા—

ઉસ્તાદી ગાહ

પ્રભુતા કયા શુમાઈ, હા પ્રભુતા કયા શુમાઈ

ઉદારતા ગઈ જખી કપટ જવાઈ પ્રભુતા

આહીર લેગા રહીને શુમાવી, મહી માખન ચોરી ખાઈ

તાફલ હરવા કીધુ કાપટય તે ઘાઈ પ્રભુતા

બનાવટી કુમારે કહ્યું, વાહ ! વાહ ! બીહોન અછી સુનાઈ ! તાનતોલણાએ કહ્યું, માહેબ ! વેતો અબ ઉમર બદ ગઈ, ઉમરે ગલેકી લેજત કરી હું, નહી તો આજે ઉમ-

સેલી ચોરથી ! વેલીએ કહ્યું ગમે તેટલી ઉમર જાય, પણ
ગણાની મધુરતા કાઈ જાય છે ? તાનતોલખાએ કહ્યું કયો
જનાખ ! અળ દુસરી અઢછેરકી સુનાઉ ? વેલીએ કહ્યું, હા
હોને દો પ્રેમકા હોને દો

તાનતોલખા--

ગાયન

(ઉર ધીર જરી ધરી જાતી)

ચીત ધિર જરીએ સમાતી નથી (૨)

ધનન ધનન ધન ગરબે વરસે ધીર જરીએ
પ્રેમ ભરી ચલકે ઝલકે, ચપળા ઘડીએ વિસરાતી નથી
દાદુર ચાતક મોરની વાણી, ખડગ સમાન ખમાતી નથી ચીત.
ખ્યારી સ ગે પ્રેમના ઘુ ટડા, મીઠાશ કોહને કહેવાતી નથી
તન મન શીતલ ઉર શાન્તિમય શીતળતા તજ દેવાતી,
નથી ચીત ધિર

ખનાવટી કુમારે કહ્યું, વાહરે ઉસ્તાદજી ! તમે તો હદ
કરી નાખી. વેલીએ કહ્યું દર ખીજે ત્રીજે આવી સંગીતથી
મનને શીતલ ખનાવે છે, આ ઉસ્તાદજીને તો આપણે જો-
ધપુર સાથે લઈ જઈશું. ખનાવટી કુમારે કહ્યું, મારી
બહાલીની મરજી હશે, તો મારી કાઈ ના નથી પણ તમે
તેમને સાથે આવવા કહ્યું છે ? (તાનતોલખાને) કેમ ઉ-
સ્તાદજી ! મારી બહાલીની ઈચ્છા તમને જોધપુર સાથે લેવાની
છે, કેમ આવશેને ?

તાનતોલખાએ કહ્યું, જીહા ! બહોત ખુશીશે, બાંહાં

દાના પાની મીઠે, વેઇ હમારા મુકામ હમ સમજતે હે.
મેને બહોત બહોત મુસાફરી કીઇ હે જગે જગે આ સેવ-
કકા નામ મશહૂર હે, બનાવટી કુમારે કહ્યુ, હા ! બરાબર
મેને બી કબી કબી સુના હે તાનતોલખાએ કહ્યુ, છ ! કયઉં
નહી, દેશોદેશ મે નામ પ્રખ્યાત હુવા હે અબ મીને રજા
નીજીએ, સબબ મેરેકો આપકી સાથ આને કે વાસ્તે તયારી
કરનેકી હે વેલીએ કહ્યુ, બહુ સારૂ પધારો.

તાનતોલખાના ગયા બાદ બનાવટી કુમારે કહ્યું, બહા-
લી ! આવતી કાલે લગ્નની પવિત્ર ગાઠે બેઠાવાતુ છે, તો
હવે એક ચુબન તો લેવા દો ? વેલીએ કહ્યું, નાથ ! આમ
અધિરા નહી થાઓ, શાસ્ત્રની વીધીએ લગ્નની ગાઠે બેઠાઈ
એ ત્યા સુધી ધીરજ રાખો, આજે દાશીને કલકીત નહી
કરો. હવે કયા વાર છે ? વચ્ચે રાત એક આડી છે પછી
આ કાયા તમારીજ છે, તમારી મનોવાચ્છના સુખેથી પુરણ
કરજો, પણ આજ એવી વાત રહેવા દયો, બનાવટી કુમારે
કહ્યુ, વાહરે મારી સુધઈ સતી સુદરી ! એતો તમારી પરિ-
ક્ષા કરી, પ્રેમ સરોવરને કાઠે આવેલો પ્રેમી, પ્રેમવારી
પીતા પહેલા પ્રેમ સરોવર નીહાળીનેજ ધરાઈ ગયો છે,
પ્રેમનો બુખ્યો મુસાફર પ્રેમ લોજનને બેતાજ તૃપ્ત થયો છે
શી અનોપમ પવિત્રતા.

વેલીએ કહ્યુ, નાથ ! પતિવ્રત એજ સતીનો સાચો ધર્મ
છે. અનાચાર વર્તનાર પતીને શીખામણુ રૂપી એ બોલો

કહી અનાચાર કરતા અટકાવવા તે સતીનું સાચું કર્મ છે નાથ ! આપના ગુણની તે ગણના થાય ? પ્રથમ મેળાપેજ પરિક્ષા !

બનાવટી કુમારે કહ્યું, સુધડ સુદરી ! પરીક્ષામા પુરા ઉતર્યા, પ્રેમમા પુરા ઉતર્યા, હવે તો સસરામા પ્રભુ પુરા ઉતારે, એવી તે પરમ કૃપાળુ પાસે માગણી છે દયો ? હવે હું ન્ન લઈશ, કારણ બહાર બલમસી હ વીગેરે ઠા-કોરો વાટ જોતા હશે વેલીએ કહ્યું ભલે સીધારો પણ !

ગાયન

(ખ્યારી રસીલી જબીલી)

વેલી-ધમો-

વેલી-જાઓ જાઓ પિયુજ પ્રેમે સીધારો, રખે દાસીને
ભુલી જતા.

ધમો-ખ્યારી શુ બોલો એવું મુખેથી પ્રેમી તે પ્રેમીને વીમરતા

વેલી-ખ્યાગ, રસીલા, જબીલા રગીલા, મન મદીરે વસી ગયા

/ જળને મીનનો કેવો સબધ છે, જીવતા શુ જીવવા થયા

ધમો-જેથો તારો પ્રેમ પુરો જબીલી ચોરી લીધુ આ ચીતને,

સમજીયુ શાણી, છો ગુણ ખાણી, ધન્યવાદ આપુ પ્રીતને

વેલી-ભલે સીધારો ન દાસી વીસારો, એજ આ

અબજાની વીનતી

ધમો-જળને મીન જેમ કેમ વીસાર, જળ વીણુ મીનની

શી ગતી.

વેલી-એવોજ માગુ પ્રેમ હમેશા તો તો અચળ સુખ હું વરી

ધમો-નયનોના બાણે જીત્યો છે રસીલી, બહુ હાલ
મળશુ ફરી

વેલી-રા . મ . રા મ

ધમો-છે રામ રામ

બનાવટી રાજકુમાર ગયો, ત્યાં વીણા સુદરી વેલી પાસે
આવી, વેલીએ કહ્યું, કહો બહેન ! કેમ પધાયા ? વીણાએ
કહ્યું બહેન ! હું તને તાગ હીતની વાત કહેવા આવી છું,
વેલીએ કહ્યું શી ? વીણાએ કહ્યું, જે બેધપુરના રાજકુમાર
સાથે તું પરણવા ધારે છે, તે ખરો રાજકુમાર નથી, પણ
કેક લુચ્ચો, ઠગારો, ધુતારો છે

વેલીએ કહ્યું, ખબરદાર મારા બહાલાને અપમાનીત શ-
બ્દો કહ્યા તો ? વાર ! તે સાથી બહુ ? વીણાએ કહ્યું,
પ્રધાનજીએ બેધપુરી ભાષામાં વાત કરી, કારણ પ્રધાન
જીને તે ભાષાનું જ્ઞાન સારું છે. પણ તેઓ પોતાની ભાષા
માં જવાબ આપી શક્યા નહીં તેથી, પછીથી પસ્તાઈશ ?

વેલીએ કહ્યું, ત્યારે શું કરવું ? વીણાએ કહ્યું બેધપુર
જેપીઓ મોકલી સમાચાર મગાવવા, લગ્ન તે કાંઈ જેવી
તેવી વાત નથી જન્મારનો સબધ બેડવાનો છે, માટે
પુસ્તી તપાસ કર્યા વીના લગ્નની ગાઠે બેડાઈશ, નો પુરે
પુરી પસ્તાઈશ; મેં તો મારી ફરજ છે તે બબલી છે, મા-
નવું ન માનવું, તે તારા મનની મુખત્યારી પર છે.

વેલીએ કહ્યું, પણ આવતી કાલે લગ્ન છે, તો જેપીઓ

કેવી રીતે મોકલી શકાય ! વીણાએ કહ્યું, તો વીઠ્ઠા ચાર દીવસ અટકાવો, અને પુરતી ખાત્રી કરીનેજ આગળ પગલું ભરવું વેલીએ કહ્યું વાહરે અદેખાઈ ! હું ચાર દીવસ વીઠ્ઠા અટકાવું, તેટલામા તે કુમાર સાથે તારે પરણી જવું હશે કેમ ? તારા કર્મ તું ભોગવે, તેમા મને શું ? એતો બાણી તને ખારીલીને !

વીણાએ કહ્યું, ખહેન ! વિચાર કર, પસ્તાઈશ, વેલીએ કહ્યું તમે તમારે સીધારો હું ભલે પસ્તાતી પોતાની કરણીના ફળ પોતાને મળે, તે કાઈ આવી અદેખાઈથી તે ટળે વીણાએ કહ્યું, ઠીક ખહેન બાઉ છું વેલીએ કહ્યું, ભલે, પધારો

વીણા જતા વેલીએ દાશીને કહ્યું, શાતા ! જોઈ અદેખાઈ ? જોયું ઝેર ! માફ સુખ તેનાથી દેખી ન ખમાયું, તે થી ભ ગાણુ પાડવા આવી, એ ખીચારી કયા સમજે છે, કે વેલી કંઈ કાચી નથી, એ એની કરણીના ફળ ભોગવે, તેમા મહારે શું ?

શાતાએ કહ્યું, ખહેન ! તમારું કહેવું સત્ય છે અદેખાઈ એજ માણસોની જીંદગીઓ ધુળ મળે છે પણ ખહેન હવે સ્નાન સમય થયો છે, માટે ચાલો, નાહીને દર્શન કરવા જઈએ, વખત થઈ ગયો છે, વેલીએ કહ્યું, ભલે ચાલો, એમ કહી સ્નાન કરવા માટે ગયા

પ્રકરણ ૧૨ મું.

રાજા રાયસીંહ એક સીપાઈને કોઈ નવારસીઓ કે ગાલ છોકરો વીણાને પરણાવી દેવા માટે રાણીની ઉશ્કેરણીથી લેવા મોકલ્યો હતો, તે સીપાઈ ગામ પાસેના જંગલમાં આવી પહોંચ્યો જંગલ પાસે આવતા કઠીઆરો કે જે લાકડા લેવા માટે નીકળ્યો હતો, તે મળ્યો કે ગાલ કઠી આરાના દેહાર બેઈ સીપાઈએ કહ્યું, તું કોણ છે !

કઠીઆરાએ કહ્યું હું એક ગરીબ કઠીઆરો છું, સીપાઈએ પુછ્યું, તું કયા રહેછે ? કઠીઆરાએ કહ્યું, આ ધરતી ઉપર, સીપાઈએ પુછ્યું તારૂં ઘર કયા છે ! કઠીઆરાએ કહ્યું, આ આખી ધરતી મારૂં ઘર છે, સીપાઈએ પુછ્યું, તારે બાપ છે કે ? કઠીઆરાએ કહ્યું, બાપને તો જન્મ ધરીને જોયાજ નથી. સીપાઈએ પુછ્યું, મા ! કઠીઆરાએ કહ્યું, ભુખ મરે મરી ગઈ સીપાઈએ કહ્યું તારૂં સંચુ વ્હાણું ? કઠીઆરાએ કહ્યું, આખી દુનિયા, સીપાઈએ આળુક મારી પુછ્યું સાલા મીબસ કેટલા રખતા હે !

કઠીઆરાએ કહ્યું, મને મરેલાને શા માટે મારો છો ? સીપાઈએ કહ્યું, સીંધા જવાબ કયું દેતા નહીં ! કઠીઆરાએ કહ્યું સાહેબ ! જે કહું છું તે ખરૂં કહું છું. દુનિયામાં ઇશ્વર શીવાય મારે કોઈજ નથી મા ભુખ મરે મરી ગઈ,

બાપને જન્મ ધરીને બેયાજ નથી આ લોકડા વેચી નિ-
ર્વાહ કરેછું.

સીપાઈ એ કહ્યું, તબ ચલ રાજા તેરેકુ ખુલાતે હે,
કઠીઆનાએ કહ્યું, શું રાજાએ ગરીબો ઉપર પણ વેરો
નાખવો ધાર્યો છે ! સીપાઈ એ કહ્યું, કયું ન નાખે ? રા-
જા હે ? કઠીઆનાએ કહ્યું શું રાજા એવા મન મોજી છે!
સીપાઈ કહ્યું હા ? ગામ ધની હે, મરજી ચાહ્યસો કરો ?
ધનીકા કોઈ ધની હે ?

કઠીઆનાએ કહ્યું, ગામ ધની કો પુછને વાલા રામ
ધની હંજરા હંજુર છે, તે અદલ ન્યાય કરનાર છે, રાજાને
શું તેનો ડર નહી હોય ! સીપાઈ એ કહ્યું, ચલ બહા આકે
પુછના કઠીઆનાએ કહ્યું જરા સાભળો તો ખરા ?

કઠીઆનો—

ગાયન

હુ ખીઆને રીબાવવા, તેમા નહી કાઈ સાર,
સતીઆને હુભાવવા, તેમા પાપ અપાર
સકળ સ સાગમા એક ધર્મ દયા માની લઈએ,
વળી દાન દિનતા એ ધર્મ સાચો ચીત ચહીએ સકળ
સાખી

દયા મુળ છે ધર્મનું પાપ મુળ અભીમાન,
તુલસી દયા ન છાડીએ જ્યા સુધી ઘટમા પ્રાણ
રાય રક પ્રાણી માત્ર સરખા માની લઈએ,
તજ અભીમાન દયા દેવી દીલ રાખી રહીએ,

સુખ હુ ખ પુન્યાઈ કર્મની, પુર્વ સચીત ભોગવાય,
આગળ માટે ચેતવુ, પામત શીદ મલકાય. સકળ

સીપાઈએ કહ્યુ એતો બાણ્યુ તારૂં ત્રાયલુ ? આત્ય
આગળ થા ? કઠીઆરાએ કહ્યુ, ભલે આલો, એમ કહી
કઠીઆરો સીપાઈ સાથે રાજ્ય દરબાર તરફ ગયો.

તેજ દીવશે વેલીને લગ્ન દીવશ, હોવાથી, રાજ ગય-
સીહ દરબાર ભરી બેઠા છે ત્યા બનાવટી કુમાર વેલી સુદરી
વીણા, સ્ત્રી મડળ, વીગેરે કચેરીમા આવ્યા, અને યોગ્ય
આસને બીરાજીત થયા, સર્વે બીરાજીત થયા, ત્યા વેલીને
વળાવવાની હોવાથી સ્ત્રી મડળે ગીત ગાવા માડ્યુ
સીઓ--

ગીત,

રમ દેલી છેલી આ શીક્ષા અવધાર,
રહી તુજ પતી સગ સુધાર્ય સસાર
માતને તાતની લાજ ઉધાર્ય,
જઈને સાસરીયામા તુજ નામ વધાર
બહેની મારી સાસુ સસરાની આજ્ઞા પાળજેરે,
બહેની મારી પતીને પ્રભુ સમ ભાળજેરે
બહેની મારી પરની દા રૂથું ટાળજેરે
બહેની મારી વડીલો પુજ્ય ભાવે ન્યાળજેરે.
બહેની મારી દુરુથું દુરાચાર ખળજેરે,
બહેની મારી ઈજ્જત આબરૂ સભાળજેરે,
બહેની મારી બન્ને કુળ જઈને ઉભાળજેરે;

રે સૌભાગ્યવતી મમ જહેની સતીઓ જગ પુનઃ
 જગ પુનઃતા સતીને પગલે મગળ મય સૌ થાય.
 રાજા રાયસીંહિ વીણાને કહયુ, જોયુ કમલાગ્ય છોકરી
 વેલીને જોધપુરના કુમાર સાથે વરાવી જોધપુરની ગણી બ
 નાવી, કહે તારી શુ ઇચ્છા છે ? વીણાએ કહયુ, પીતાળ !
 આપ વારે ઘડીએ શા માટે પુછો છો હું ? પ્રથમથીજ જ
 ણાવી ચુકી છું કે, હું તો મારે ઉદ્યાગના લાઈ ભાગ્યની
 ભગતાણી છું

રાજાએ કહયુ, કમલાગ્ય છોકરી ! હાથે કરીને દુબ
 હોરવા શા માટે તૈયાર થઈ છું ? સુખી કરનાર પણ હું
 છું, તેમ દુખી કરનાર પણ હું છું, જોયુ ? વેલીને કેવી
 સુખી બનાવી ? હજી પણ કાક વિચાર કર્ય ?

વીણાએ કહયુ પીતાળ ! વિધિએ નિર્મ્યુ સુખ ભોગ
 વવાનું છે તમારું કર્યું કાઈ સુખીએ થતું નથી તેમ દુખી
 પણ થતું નથી તમે સુખ આપવા પ્રયત્ન કરશો, પણ કર
 મમા દુખ લખ્યું હશે તો સુખ કેવી રીતે મળશે ! તમે
 સુખ આપશો, પણ કરમમા દુખ લખ્યું હશે, તો તમારું
 આપેલું સુખ શુ કામમા આવશે ! જીવે સાલજો

વીણા—

છંદ

કરમ કરે તે સાચી વાતો, વગર કરમ નહી હોનેકા,
 વીધાતાને લેખ લખ્યા તે, નહી મીટાયા મીટનેકા,
 રાજા ભરથરી અને ગોપીચંદ, તુરી અદાર ઘર લખ ઘોડા

કર્મે એવા લેખ લખેલા રાજ પાટ સબકુ છોડા
 સોલાસો રાણી તરછોડી, ચલે રાજ્ય અધકાર પડા,
 જોગી થઈને ગયા જ ગલમા જીવે દાખલા કર્મોકા.
 પાચે પાન્ડવ સતના પુરા, કરે રાજ હસના પુરકા
 બાર વરસ વનવાસ વેઠીઓ, જીવે દાખલા કર્મોકા
 સીતાને હરી ઘેરજ લાગ્યા, સેન આયા રામ લજમનકા,
 એક પલકમા રોળિ લંકા, જીવે લવાડા કરમોકા
 રાવણ રાજે કરી તપસ્યા, મહાદેવકુ પ્રસન્ન કીયા,
 ચૌદ ચોકડી રાજ્યને પામી, છેરટ ધુલમે મીલાદીયા.
 ભરમાસુરને ભશ્મ કર્યો તે લેખ લખેલો કર્મો મે,
 પાર્વતી ઉપર નજર બગાડી, ભશ્મ થયો તે એક પલમે,
 રાજ હરીશ્ચંદ્ર તારા રોહીશ્વર, જઈ વેચાયા કાશીમે,
 કરમની શી કહુ હકીકત, પીતાળ કયાસ કરો દીલમે.
 કરમથી જઈ રાજ્ય કમાવે, કરમ ટુકડા મંગાવે
 કરમે હસ્તીપર જઈ બેસે, છત્રપતિ પણ કહેવરાવે,
 ક્રીડો ઉત્તમ ખ્યાલ જગે આ, કરમ વીના નર નહી પાવે
 વીધી લખીઆ લેખ મટે નહી, મુરખ હું પદે પસ્તાવે,
 મે કીધુ હું કરીશ કહેતા, પ્રાણી દીલ વીચાર કરો,
 જોઈ કહે બને કર્મ પ્રમાણે હું પદમા શીઘ્ર કુટાર્થ મરો.

માટે પીતાળ ? કર્મે લખ્યું બને છે, ભરથરી બને
 જોખીયદ જેવા રાજાઓ જેમની સાદાખીની ગણના પણ
 થઈ શકે નહી, તેવા રાજાઓ રાજ્ય, પાટ સ્ત્રીઓ વિગેરે

છોડી જ ગલ વાશી જોગી થયા, તેમને જોગી કરવા કોણ
 ગયું હતું, કર્મેજ થયા ને? પાછ પાન્ડવ કે જે સતીયા
 હતા ને હન્ટીના પુરના રાજ્ય ધણી હતા, તેમણે જુગાર
 રમી ખાર વગ્સનો વનવાસ વેઠ્યો હતો તે કોણે વેઠાવ્યો
 હતો? કર્મેજને! રાવણ રાજા કે જે ચોદ ચોકડી રાજ્યનો
 ધણી હતો, વા વાસીદુ કાઢતા, ને પવન પાણી ભરતા,
 એવો રાજા સીતાને હરી લાવી લકા રોળાવીને પોતે પણ
 રોળાણો, તેને તેવી બુદ્ધિ આપવા કોણ ગયું હતું? કર્મે
 જ બન્યું ને! ભસ્માસુરે શકરને પ્રસન્ન કરી ભગ્ન
 માગી લીધું હતું, તે પાર્વતી ઉપર મોહીત થતાં જાતેથીજ
 ભગ્ન થયો, એવી મતી આપવા કોણ ગયું હતું? તે પણ
 કર્મેજ તેણે સુબઠ્યું હતું ને! વળી હરીશ્ચંદ્ર, રાણી તારા
 મતી, અને મોહીત, કાશીમા જઈને વેચાણુ તેમને
 વેચવા ગયું હતું, એ પણ કર્મેજને! માટે પીતાળુ સુખ
 અને દુખ કર્મે લખ્યું હશે, તેણે મળશે, તમે શુ કરનાર છો?
 રાયસીદે કહ્યું, કર્મનીવાન જવા દઈ કહેકે સુખી કર
 ના તમે છો, તેણે દુખી કરનાર પણ તમેજ છો,
 નહીતર પુરી પસ્તાઈશ? વીણાએ કહ્યું, પીતાળુ! કેળ
 એકજ વાર ફળે છે, સીંહણ એકજ વાર પ્રસવે છે. તેમજ
 નત્યવાદી પુરૂષો એકજ વચન બોલે છે તમે જામે તેવો
 ક ગાલ રોગીઓ, કોડીઓ, પતીઓ, જેવો પતી સોપશે,
 નેને ધધિર સમજી તેની શેવા ચાકરી કરીશ, પણ ખોટી

પળશી તો કરનાર નથી, તે નથીજ. થળશી શા માટે કર-
વી ? શુ મારા લાગ્યને ફેરવનાર હતા ? વીકમગજ ભરથ-
રીના ભોગી થઈ ગયા પછી ઉજેની નગ્રીમા આવી ચઢયા,
ત્યારે વીરવધતાળ કોઈ રાજાને જીવવા દેતો નહોતો, પગ તુ
વિક્રમ જેવા પગ હુ.ખભજન વીરે કર્માનુસારેજ વધતાળને
વશ કર્યો છે વીરવધતાળ જેવો દેવ તે પણ વીધીના આક
ફેરવી શક્યો નથી, તો તમારાથી શુ બનનાર છે ?

રાયસી હે કહ્યુ, હઠીલી છોકરી ! તારી હઠનું ફળહાલજ
અહીં આ આપુ છુ, એમ કહી સીપાઈ કે જેને નવારસીઓ
ક ગાલ રખડતો છોકરો બોળી લાવવા મોકલેલો તેને કહ્યુ,
ક્યા છે, પેલો ક ગાલ ? સીપાઈએ કહ્યુ, આ રહ્યો એ પ્ર-
માણે કહી કઠીઆરાને રાજા પાસે લાગ્યો, રાજાએ વીણાને
હાથ તે ક ગાલના હાથમા આપ્યો, એટલે કે તેને કઠીઆરા
સાથે પરણાવી પગણાવીને કહ્યુ, હવે આને સુખે સુનારો
બનાવજે ? વીણાએ કહ્યુ, હુ-શુ બનાવાની હતી, મારી
આસ્તા બનાવશે રાજાએ કહ્યુ, ઠીક છે ? તે વખતે જોઈ
લેવાશે એ પ્રમાણે કહી, વેલીને બનાવટી કુમાર સાથે અને
વીણાને કઠીઆરા સાથે વીઢાય કરી વીણાને ક ગાલને આપી
તેથી રાણી મનમા ઘણીજ ખુશી થઈ, અને પુત્રીઓને વ-
ળાવી સૌ મહેલમાં ગયા.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

બનાવટી કુમાર વેલી સાથે લગ્ન કરી પોતાને ઉતારે આબ્યો અને પોતાનો બનાવટી રાજકુમારનો રોક્ષ દેખાડવા ઘર તરફ જવાનો વીચાર કરી વેલીને ઉતારામા મુકી પોતા ને ઘર ગયો, ઘેર જઈને ઉભો, ત્યા તેની ડોશીએ કહ્યું દી કરા ધમા ! આવો રાજ જોવો કયાથી થયો છું ! આવા લુગડા કયાથી પહેર્યા છે ?

ધમે કહ્યું ડોશી ! એઈડોશી ! તને શું ખબર પડે ? હું ધમો નથી, પણ જોધપુરનો રાજકુમાર છું, અને રાજ રાયસીંહનો જમાઈ છું, સમજી ? ડોશીએ કહ્યું દીકરા એવું ન બોલીએ ? રાજ જાણશે તો હેરાન થઈશ ? ધમે કહ્યું ડોશી ! એઈ ડોશી ! શું હું ખોટું કહું છું ? ખોટું સમજતી નહી, કાલે હું અહીંથી ઉપડી જવાનો છું, તેથી તમને મળવા આવ્યો છું

ડોશીએ કહ્યું, હાય હાય ! કયા જવા ધાર્યું છે ! તે તો મારા ઘોળામા ધુળ નાખી, ત્યા ધમાની વહુએ કહ્યું પીટયાએ રાજકુવરીનો ભવ બગાડ્યો રાયા મારો ભવ બગાડ્યો, એતો ઠીક, કે તારા નામનું હનન કરી ખીજે નાતરે જઈશ, પણ ખીયારી રાજકુવરીનું શું થશે ? ને જો રાજ જાણશે તો તારી શી દશા થશે, તેનો વીચાર કર્યો ! જ્યા ટળતો હોય ત્યા ટળ્ય, મે તો આ તા ! નામનાં ફેાડયા,

એમ કહીને હાથની ચુડીઓ ફેાડી નાખી, ધમે કહ્યું રાડ ફાટી છુ કેમ ? ધમાની વહુએ કહ્યું, હું શેની ફાટી છુ ? ફાટયો તો તુ છું, કે ખીચારી ડોશીના ધોળામા ધુળ નાખી, અને રાજકુવરીનુ અપાર બગાડયુ

એ પ્રમાણે ટટો કરી રહ્યા છે, ત્યા પાટોશના બેરા એ-કડા થયા, અને ધમાને શીઆમણુ આપવા લાગ્યા ધમાની વહુએ કહ્યું, માશ રોયાએ, ખીચારી દેવ કુમારી જેવી રાજની કુવરીનો મનખો બગાડયો, અને આ ડોશીના ધોળામા ધુળ નાખી, સ્ત્રીઓએ કહ્યું; શુ કયું ? ધમાની વહુએ કહ્યું રાજકુવરી સાથે દગો કરીને પરણ્યો, બધી સ્ત્રીઓએ કહ્યુંહે !

ડોશી-સ્ત્રીઓ-ધમાની સ્ત્રી-ધમે—

ગાયન.

(વાહરે તારા નખરા) એ રાહ

ડોશી-હાયરે ! લુટાવી લાજ, હાયરે ! ગોઝારા આજ;

કટકા થાયે આ કાળજના,

સ્ત્રીઓ-મર્યા પીટયા હાલીયા તુ કા લજના.

ધમાની સ્ત્રી-જાણ્યાં લઉ તારા મગના

ધમે—ફકકડ સુખડ ?

ધમાની સ્ત્રી—શુ હું જાણુ ?

ધમે—નાના બે કેવુ રૂપાણુ !

ધમાની સ્ત્રી—ભૂત જેવુ લડકામણુ ભણું,

પાપી કીધુ હાથે કાળું.

ધમો—કેમ ?

ધમાની સ્ત્રી--ભવ કુવરીનો નીચ બગાડ્યો,
સ સારમાથી મુળગો કાઢ્યો, એમ ।

ધમો--બા બા રાડ ફકકડથી સુધર્યો સ સાર,
ધમાની સ્ત્રી--લઉ તારા છાજ્યા બા મશાણુ મોઝાર,

સ્ત્રીઓ--મેયા પીટયા હાઢીયા તુ કા લબના

ધમાની સ્ત્રી--છાજ્યા લઉ તારા મઝાના,

લઉ છાજ્યા છાજ્યા છાજ્યા

ધમો સ્ત્રીઓથી છુટી પોતાના ઉતારા તરફ ગયો, ઉતા
રામા વેલી કુવરી હવાઈ વીચારેમા ગુ થાણી હતી, તે તો
બાણતી હતી કે, હવે હું બેધપુરની રાણી બની છું, પણ
બીચારી કયા બાણે કે । કે મનખો ધુળ થયો છે ? બેધ-
પુરની રાણી બની છે તેથી નવીન નવીન સાદ્યબી ભોગવ
વાના હવાઈ વીચારમાજ તલલીન બની તેવાજ ઉદ્ધારો ગુ
ખેથી કહાડતી હતી

વેલી-

ગાયન

(હું મસ્તાન પ્રેમીની) એ રાહ

ખરે રાહ્ય ગણી હું બની, પાર સાદ્યબીનો નહીરે,

કુમારને કળે કરી વશ કરીને રહીરે

સાદ્યબીની શોખીલી છું, મળી આપે અહીરે, આવી.

સાખી

ભવ્ય મહેલો ભોગવું. ભોગુ ભોગ અપાર,

ઠાકરની ઠાકર બની, દાશી દામ હજાર,

બમા બમા કહેવાવાની હુતો આપે મહીરે

પ્રમાણે હવાઈ કીલ્લા બાધે છે, ત્યાં ધમો આવી પ-
હોગ્યો, બનાવટી કુમારને વેલીએ નવિનય પ્રણામ કર્યો
ધમાને વેલીએ કહ્યું, નાથ ! હવે આપણે ક્યારે ભેધપુર
જઈશું ? ધમે કહ્યું, પ્રિયા ? તેજ નજવીજ આવે છે, વેલી
એ કહ્યું, નાથ ! હવે બનતી ઉનાળો ભેધપુર પહોંચી
જઈએ તો ઠીક, ધમે કહ્યું, પ્રિયા ! એટલી બધી અધીરા
ઈ કેમ આવી છે !

વેલીએ કહ્યું, નાથ ? વૈભવ લોખવાની અધીરાઈ, એ
બાળાઓમા ખાસ કરીને રહેલી છે, બનાવટી કુમારે કહ્યું
પ્રિયા ! અધીરાં શા માટે થાઓ છો ? લગ્ન લુવનોમાં મહ
લાવીશ, હજારો દાસ દાસીઓ સેવામાં હાજર કરીશ, અને
હજારો વૈભવો લોગવાવીશ, કદાપી નેવી સાદ્યબી મારી પ્રી-
યાને કમતી પડશે, તો તેથી પણ અધિક સાદ્યબી
વસાવી તેનો ઉપલોગ મારી પ્રિયાને આપીશ, વેલીએ કહ્યું,
નાથ તમારી મને પુર્ણ ખાત્રી છે

આ પ્રમાણે વાર્તા વિનોદ કરે છે, ત્યાં અરબણીઓ આ
વી પહોંચ્યો; અરબણીએ કહ્યું, મોહોટા મોહોટા રાજકુ-
મારની ગજબગજ ! એ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યાં ધમાએ તેને કહ્યું,
અહીં કેમ આવ્યો છું ? અરબણીએ કહ્યું

નખખોદ ! આ શું કરવા બેઠો છું ! તારી ડોશીનું કેહે
તું માનવું નથી ?

વેલીએ કહ્યું નાથ તમે શા માટે મજબૂરી કરો છો ?
સીપાઇઓને કહોને, કે મારી કાઢે, ધમે અરજણીઆને ધ
કકો મારી કાઢી મુક્યો, ત્યાં અરજણીએ કહ્યું, હમણાં હું
તારી બહલે કરૂં, છું કહી તેની ડોશીને તેડવા ગયો અરજ-
ણીઆને ધકકો મારી ધમાલાઈએ રોક્યા કહ્યું, ચલુનબ
નહીતર ધક્કા મારૂંન કાઢુન ટાકલા હેલા આ શબ્દોને
ભાવર્થ અરજણીઆના ગયા બાદ વેલીએ બનાવટી કુમા-
રને પુછ્યો, કે નાથ ! આપ એ શું બોલ્યા ?

બનાવટી કુમારે કહ્યું, એતો અમારી જોધપુરી લાપામ
તેની સાથે વાત કરી, વેલીએ કહ્યું, નાથ આપે તસ્દી શા
માટે લીધી ? સીપાઇઓ કયા મુવા ! બનાવટી કુમારે કહ્યું
પ્રિયા ! બારોટ મુવો છે, તેથી સીપાઇઓ તેને રોકી શકે
નહી, તેથી અહીં આવ્યો, અને આપણે લાંબી પુશાલી
નું ઇનામ માગવા લાગ્યો, મેં તેને એક ગામ આપ્યું, તેણે
કહ્યું એક નહી, પણ બે આપો, મેં કહ્યું જોધપુર જઈને
વાત. તેણે કહ્યું બસ અહીંજ આપો, તેથી તેને ધકકો મારી
બહાર કાઢવો પડ્યો.

વેલીએ કહ્યું, નાથ ! આ પ્રમાણે લોકોને ગામના ગામ
ઇનામમાં આપી દેશો, તો આપણી સાહ્યબીમાં ખામી નહી
આવે ! ધમે કહ્યું મારી સમજી સુદરી ! આજ સુધી તમા
રા જેવી સમજી સુદરી જોધપુરના દરબારમાં નહોતી, હમા

રા વડીલોએ કોઈને ઉત્તર, કોઈને ખ ગાળા, કોઈને ઓઢીઆ કોઈને દીલી, કોઈને ગીધ, કોઈને કાઠીઆવાડ, કોઈને કચ્છ, કોઈને દક્ષીણ, વિગેરે દેશે. ઇનામના આપી દીધા છે તે વખતે જો તમારા જેવી સમજી સુદરી જોધપુરના દરબારમા હોત, તો આજની સહ્યબી જુદીજ હોત.

વેલીએ કહ્યું, નાથ ! શું એ બધી સાહ્યબી જોધપુરના દરબારમા હતી ! ધમે કહ્યું હા. મારી સમજી પ્રાણ આધાર, તે કુલ સાહ્યબી જોધપુરના દરબાર તરફથી લોકોને ઇનામમાળ આપી દેવાણી છે, ગળઓને સુખ છે કયા ? જે આવે તે માગતુ ને માગતુજ હવે, તો હું આ સાહ્યબીથીજ ક ટાળ્યો છું.

વેલીએ કહ્યું, નમે ક ટાળ્યા, તો હું પણ ક ટાળી બનાવટી કુમારે કહ્યું, એ તો મને ખાત્રી છે, કે જેના ઉપર મને ક ટાળો તેના ઉપર મારી સુધડ સુદરીને ક ટાળો આ વવાનોજ, ગરીબાઈ સમાન સુખ આ દુયાનીમા બીજી નથી વેલીએ કહ્યું, નાથ ! તે બરાબર છે. ધમે કહ્યું સાચું છે, મારી સમજી સુદરી, સતીઓ કાઈ સાહ્યબીને વરતી નથી પણ પતીની દેહને જ વરે છે. ગરીબીના સુખનો જે અનુભવ સતીઓને મળે છે, તેવો સાહ્યબીમા મળતો નથી.

વેલીએ કહ્યું, નાથ ! તે બરાબર છે ગરીબાઈમા સતીઓને વિશેષ સુખ છે, ધમે કહ્યું કદાપી, હું માળી હોઉં, ને કુલવાડીનો ધણી હોઉ તો ? વેલીએ કહ્યું, તો શું મધુર

મનહર પુણ્યો વીણી લાવી તેનો ઉત્તમ હાર બનાવી મારા નાથની કોટે પહેરાવુ

બનાવટી કુમારે કહ્યું, સાચુ સુખતો માળી અને માલ-
ણમાજ સમાયેલુ છે વેલીએ કહ્યું તે બરાબર છે, ધમે કહ્યું
હું માળી હોઉ, ને કુલ જાડોને પાણી પાતો હોઉ, તો તુ
ક્યારા બાધતી આવે બરીને ? વેલીએ કહ્યું, હાજતો, એ
પ્રમાણે વાર્તાવીનોદ કરે છે, ત્યા ધમાની ડોશીને તેડી અર
જણીઓ આવી પહોંચે.

ધમાની ડોશીએ કહ્યું, ધમા ! એ ધમા ! વેલીએ કહ્યું
નાથ ! એ કોણ છે ? કોક ગાડી જેવી લાગે છે ધમે કહ્યું
હા ! એતો ગાડી છે, પેલા ધમલાની મા હશે ? વેલીએ
કહ્યું, નાથ ! તમે તેને ક્યાથી ઓળખો છો ? ધમે કહ્યું એતો
એણે મને જ ગલમા રોટલો આપ્યો હતો ને મે તેને ઇના-
મમા ગામ આપ્યુ હતું

ડોશીએ આવી રાજકુમારનો હાથ જાલ્યો અને અરજ
ણીએ બીજો હાથ જાલી કહ્યું, નખખોદ ? કેમ ફાટ્યો છુ ?
ડોહીતુ કહેવુ કેમ હાભળતો નથી, વેલીએ રાજકુમારને
છોડાવવા સીપાઈને છુમ પાડી, ત્યા ધમલો તેમના હાથમા
થી છુટીને વેલી પામે આવ્યો, અને કહ્યું બેડ બઈરાથી સ
મજે, માટે તમે સમજાવીને કાઢો

વેલીએ ડોશીને કહ્યું, ડોશીમા ! તમે રાજકુમારને ઓ-
ળખતા લાગો છો ? ડોશીએ કહ્યું હા ! પુરેપુરો ઓળખુ

હુ મને લાગે છે કે તુ એને ખરાખર ઓળખતી નથી.

રાજકુમારે કહ્યું, હાકી કાઢો એતો ગાડી છે, હાકી કાઢવાનું કહેતા ડોશી અને અરજણીઓ પાછા રાજકુમારને વળત્યા રાજકુમારને છોડાવવા વેલીએ સીપાઇને ખુમ પાડી. સીપાઇને ખુમ પાડી, ત્યાં જાલમસી હે આવી પહોંચ્યો, અને રાજકુમારની ગમ્મત જોવા બાળુ ઉપર ઉભો રહ્યો અને ગમ્મત જોવા લાગ્યો.

વેલીએ પાછી ખુમો પાડી, ત્યારે બનાવટી કુમારે કહ્યું 'શુ જોધપુરના કુમારને સીપાઇઓ છોડવશે ? એ પ્રમાણે કહી બંને જાણને ધક્કા મારતા બંને પડી ગયા અને સાથે ત પણ પછડાણું.

વેલીએ પાસે જઈને તેને ખમા ખમા, ના શબ્દોથી વધાવ્યો, ધમો ઉઠીને ઉભો થયો અને કહ્યું, મને ક્યાઈ વાગ્યું નથી, અરજણીઓ ને ડોસી પણ ત્યાથી વીદાઈ થઈ ગયા તેઓ ગયા, ત્યાં જાલમસી હે કહ્યું હવે લાડાનો દરેસ ઉતારી ખસ રૂપ ઉપર આવો.

વેલીએ કહ્યું 'આ શુ કહે છે' અને કેમ આવ્યા છે ? ધમે કહ્યું, સૌ આવે છે તેમ ! માગવા લ્યો તમોને જોધપુરનું 'રાજ્ય ઇનામ' ! (સલાળજે, ખરાખર સાચવજો જાલમસી હે કહ્યું, ત્હારા બાપનું જ છે ને ! હવે હાર અને પોત્તીઓ લાવ ! બનાવટી કુમારે હાર કાઢી જાલમસી હે આવ્યો અને કહ્યું આ હાર તમોને ઇનામ ? જાલમસી હે

કહ્યું પોચીઓ, ધમે કહ્યું વજેમીહની છે જલમસી હે કહ્યું, તને તેની શી પચાત છે । બનાવટી કુમારે પોચીઓ કાઠીને કહ્યું, લ્યો આ પોચીઓ પણ ઈનામ

જલમસી હે હાગ અને પોચીઓ મુકવા ગયો, ત્યાં વેલીએ કહ્યું, નાથ ? આ શું કરો છો । તમે કહ્યું મારા પરમ પ્રિય પ્રાણધાર । હું તમને પ્રથમથીજ જણાવી મુક્યો છું કે, હું ગરીબ થવા ઈચ્છું છું ગરીબાઈ સમાન સુખ બીજ કશામા નથી

આ પ્રમાણે વાર્તા વીનોદ ચાલે છે, ત્યાં જલમસી હે ગ્વાવીને કહ્યું હવે તારા ખગ રૂપમા થઈ બંધમલા માળી ? વેલીએ કહ્યું આ શું છે ? જલમસી હે કહ્યું, મને ધિક્કારી કાઢ્યો, તેણે આ રૂળ, આ જોધપુરનો રાજ્ય કુમાર નથી પણ ધમલો માળી છે વેલીએ કહ્યું હે । જલમસી હે કહ્યું, શું । હા, જલમસી હેના આવા ગેણ સાલળી વેલી મુરજામા પડી

વેલી મુર્છામા પડી, ત્યાં તાતોલખા ગવૈયો આવી પહોંચ્યો, તાતોલખાએ આવી ધમાને કહ્યું, કયો જીનાખ । એક પાવસેરકી સુનાઉ ? ધમે કહ્યું, બળી તારી પાવસેરકી, ને અધસેરકી, તાતોલખાએ કહ્યું, કયો ? જલમસી હે કહ્યું, તે જોધપુરનો રાજ્યકુમાર નથી, પણ ધમલો માળી છે, ધમલાનું નામ સાલળી તાતોલખાએ તેને એક ટપલી મારીને કહ્યું, સાલેને કયા ખેસ લખયા ।

જાલમસીંહિ તાનતોલખાને કહ્યું, તમે વેલીને લઈ નદીની
વેલી ણાળુ આવો ત્યાં હું તમને આવી મળીશ, એમ કહી
તે ગયો, તે ગયો તે અરસામા વેલીને મુઠાં ઉતરી, ને બેઠી
થઈ, ત્યાં ધમે વેલી પાસે ગયો, અને કહ્યું, મુઠરી ? માર
તો જગ સાલળો ? વેલીએ કહ્યું, શુ સાલળુ પસ્તાવાનો
કુજર ઉલટ્યો છે,

ધમે કહ્યું કુવરી, તેમા માગે ખીલકુલ દોશ નથી
અલીમાનેજ તને ચઢાવી, અને તેથીજ ઠાકોરોને ધીક્કારાવી,
ઠાકોરોએ મને ખોટે રાજકુમાર બનાવી તારી સાથે બેઠાવી
કુળના કુવામા કુળાવી છેવટે મને બનાવી તારી આ દશા
લવરાવી. સમજ જે કે જ્યાં જ્યાં અલીમાન ! ત્યાં ત્યાં
પાપનુજ મુકામ, અને છેવટમા સમજ જે કે પસ્તાવાનું
આમને આમ, ધમે બાય છે

વેલીએ રૂઢન કરતા કહ્યું, હા ! હા ! હવે પુરૂ સમ-
જાયુ વીણા બહેનના વચનો હવે પુરેપુરાં યાદ આવ્યા,
પીતાશના અલીમાનનું કળ પુરેપુરૂ મળ્યું, હુંજ આધળી
કે અલીમાનમા તણાણી

ગાયન.

વેલી— (મુઝાણી મધ્ય દરીએ) એ રાહ.

આધળી માન મહી હું તણાણી, હવે પ્રભુ બેલી તુ હીરે,
મુરખ હું મનખેથી રોગાણી, હવે પ્રભુ બેલી તુ હીરે,
બહેન શીખને નવ ગ્રહી, બાણ્યો દેવેશી લાવ,

ધન્ય ધન્ય ! તુજ બેહેનડી, મુરખ હું રહી સાવ,
હવે કરે શુ ? હે ! પ્રભુ સાહ્ય થાઓ ઓ વિભુ !

મુરખતા છેવટમા છે જણાણી હવે,
મોટા રાજપર મોહી પડી મુગ્ધ માને આપ,
પત્ર મ સમ અપલધ પડયા દીપકમા જઈ આપ,
ખરે છે જીવગી મારી હણાણી હવે

વેલીએ વિચાર કર્યો, હવે ઘેર જઈને શુ કરે ! આ
કાળુ મોહુ શુ બતાવુ ? બહેન વિણા ! તારો એકે એક
બોલ હૃદયમા ભાલાની માફક બુએ છે, તે તો કહ્યું કે
બહેન પસ્તાઈશ ? પણ મેં અભિમાનીએ તારા વચન નહીં
માનતા તને ધિક્કારી તહાડ કહેવું અક્ષરે અક્ષર સાચુ છે,
દાટયા બુલે, પણ લખ્યા બુલતા નથી નશીબમા આવુ
લખ્યુ હશે, તો કોણુ મીથ્યા કરે ? મા બાપે તો ઉત્તમ જો
ધપુરનો રાજકુમાર બાણીને મને પરણાવી, પણ કરમમા
માળી લખેલો, તે રાજ્ય કુમાર કયાથી મળે ? હવે નશીબ
જ્યા લઈ જાય ત્યા જવુ, તેમાજ સાર છે, નશીબ એજ
દુનિયામા મોહોટી વાત છે, કરમ વિના નર કોડીન પાવે
તે કહેવત અક્ષરે અક્ષર સત્ય છે. તાતોલખાને જોઈ, કેમ
તાતોલખાનજી ? તમે કયાથી ? તાતોલખાએ કહ્યું, એસેઈ
ધધિર આય, ચોર સખી બાતકા બેદ પાયા, વેલીએ કહ્યું,
નશીબનો દોશ, તાતોલખાએ કહ્યું કાયકુ ગભરાતે હો ? ચ-
લો મેરી સાથ, માલીક મળ અછાઈ કરેગા, વેલીએ કહ્યું,

ચાલો જેવી હરીની મરજી ! એ પ્રમાણે કહી તાતોલખાં સાથે ચાલી નીકળી.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

વીણા મુદરીને મુઠ્ઠી કઠીયારાએ જવા માડ્યું કઠીયારાના જતા જતા વીણાએ તેનું નામ ઠામ પુછ્યું, કઠીયારાએ પોતાનું નામ કઠીયારોજ જણાવ્યું અને પાસેના જંગલના ઝુંપડામાં રહું છું, તેમ જણાવ્યું અને ચાલ્યો ગયો, કઠીયારો ગયો ત્યાં વીણાએ વિચાર્યું નાથ તો ગયા હવે મારે આ વઘલવ શાકામના છે ? હવે તો નાથની ઝુંપડીનો વઘલવ તેજ મારા કામનો છે,

ભાગ્ય ? ભાગ્ય ? અભાગીયા ભાગ્ય ? તારા કરમમા તે વઘલવ લખાયો હશે તો તને આવો વઘલવ શેને મળે ? વિધિ ? વિધિ ? તારી વાત ન્યારીજ છે ? રકને રાજ્ય-ગાદી ઉપર બેસાડનાર તે પણ તું, ને રાયને રક બનાવી વન વન રખડાવનાર તે પણ તુંજ છે. હું કોણ ! પતિ કોણ ? એ સંભોગ મેળવી આપનાર વિધિ ! તને લાખો ધન્યવાદ છે

આ સ્વપ્નવત્ સાહ્યળી શું કરવાની ? રાજ્ય મહેલ શું કરવાના ? ખાનપાન શું કરવાનાં ? વસ્ત્ર શણગાર શું કરવાનાં ? બધુંએ ફક્ત આ લવને માટેજને ? એમાંનું કંઈ સાથે આવવાનું નથીજને ?

શ્રી સાહ્યબી ! શેની માહ્યબી ! રાજ્ય મહેલમા વસનારનો અને ઝુપડામા વસનારનો છેવટનો ઠામતો સ્મશાન ભુમીજ છેને ? રાજ્ય મહેલવાળાનો છેવટનો ઠામ રાજ્ય મહેલ નથી, તેમ ઝુપડામા વસનારનો છેવટનો ઠામ ઝુપડામા નથી, તો પછી નાહકેતુ તેમા લોભાવાથી ક્ષણ શુ ?

ખાન પાન ? શેના ખાન પાન ? સ્વાદ તો કંકતખાતા વખતેજને ! કહેવત છે કે ખાધુ ઘાટીને થયુ માટી, ને કહેવત શુ ખોટી છે ? ઉત્તમ ખાનપાન, અને સુંડા રોટલો તેમાનુ જે મળે તે સતોશીને તો સમાનજ છે, ખાનપાનથી પણ કાયાને ભાડુ આપવાનુ છે, તેમ રોટલાથી પણ કાયાને ભાડુ આપવાનુ છે, તો પછી નશીબમા ખન્નેમાથી જે મળે, તે સતોશીને તો સમાનજ છે,

વસ્ત્ર શણગાર ! શાના વસ્ત્ર શણગાર ? સતીના સાચા વસ્ત્ર શણગાર તેતો પતીજ છે એનુ રૂપ પહેર્યે શું થયુ ? ઉમદા વસ્ત્રો પહેર્યે પણ શુ થયુ ? શુ કાયાને નીપાવનાર તેજ છે ? ના ! સતી ધર્મ રૂપ વસ્ત્રો અને શીયળ શણગારેજ સતી દીપે છે, ઉત્તમ વસ્ત્ર શણગાર હોય, ને સતી ન હોય ! તો તે વસ્ત્ર શણગાર શુ કંપના ? સતીને પતીજ સાચો શણગાર છે અને તેમની શેવાજ સતીને શોભાવનાર છે તો સોનુ રૂપ તેના મોઢા આગળ તુચ્છજ છે.

કુલ સાહ્યબી સ્વપ્નવત્ત છે આખું જગત અને તેમા

જન્મ પાનેલી આ જીવગી સ્વપ્નવત્ છે તો સાચુ શુ માનવુ ? સાહ્યબી સતીને મોક્ષદાતા નથી, પણ તે સાહ્યબીનો જોડો મદ સતીને રૌ રૌ નકે લઈ જનાર છે સતીને પતીની શેવા એજ સાચી સાહ્યબી, એજ મોક્ષનો માર્ગ અને એજ પ્રભુ છે, બીજુ બધુએ ખોટુ છે

સતીને પતી એજ પ્રભુ છે, બીજા દેવ દેવીઓ નકામુ છે બીજા દેવ દેવીઓથી સતીનો ઉદ્ધાર છેજ નહી, કારણુ પ્રથમ પતી અને પછી પ્રભુ, એમ સતીઓએ સમજવાનુ છે પુરૂષોને પ્રથમ માત પીતા, અને પછી પ્રભુ અને તેમનેજ પ્રભુ સમજવાના છે તેમને તરછોટી બીજા ગમે તેટલા દેવ દર્શન, જપ તપ આદિ કરે, તે કેવળ ઢોગરૂપ અને રૌ રૌ નકે જવાની નીશાની છે

માટે કહે મળેલા ભાગ્યશાળી ભગવાન પાસે પહોચી જવુ તેજ ઉત્તમ છે સતીને પતીનો ષળભરનો પણ વિ-યોગ થાય, તો સતીને ચેન પડતુજ નથી, ને પડે પણ નહિ, તેજ સાચી સતી ગરીબ પતીને પામી મહીચરની સાહ્યબી ભોગવવાની ઈચ્છા રાખનાર સતી, તે સતી નહી પણ સાક્ષાત શખણી સમજવી

આદ્ય જીવ તૈયાર થા, આ સ્વપ્નવત સાહ્યબીને છેવટ ને માટે નમસ્કાર કર નશીબમા ભોગવવી લખી હંતી, ત્યા મુઘી ભોગવી, પાછી કહે ભોગવવી લખી હશે, તો આપ થી મળશે, માટે જીવ ! તેવી ખોટી લલોપતા છોડી દે ને

પતી ચરણુમા હાજર થા

આવા ઉમદા વસ્ત્ર શણુગાળને હવે મારે શુ કરવા છે ?
શુ મારા નાથના ઝુપડાને આતે શોભે ? ના, ના, ઉલટા
લબવે, અને પતીને સતી ઉપર અદેશો લવરાવે માટે આ
વા ઉમદા વસ્ત્ર શણુગાર દુર કરવામાજ ફાયદો છે કારણ-

દુહો

માયા શોભે મહેલમા, ઝુપડે નહી સોહાય,

ખાડ લજે જઈ ખીરમા લુણ લજે નહી ત્યાય

માટે જેમ ખાડ ખીરમાજ શોભે, તેમ આ વસ્ત્ર શણુ-
ગાર આ મહેલમાજ દીપે, માટે તેવી માયા નકામી છે
જીવ ! હવે ખોટી માયા તજ પ્રાણ પ્રભુમા ચીત્ત લગાડ.
એવો વીચાર કરી ઉમદા વસ્ત્ર શણુગાર તજ કઠીયારાને
લાયકનો પોશાક એટલે કે સાદી સાડી ધારણ કરી પોતે
પતી શેવામા જવા નીકળી

કઠીયારાનુ ઠામ ઠેકાણુ પુછી લીધેલુ, તેના આધારે
આધારે સતી સુદરી ખોળ કરતી કરતી કઠીયારાના ઝુપડા
પાસે આવી ઝુપડામા કઠીયારો, લાકડા કાપવાના શ્રમથી
નીદ્રાવશ થયેલો હતો, તેને નોંધ વીણા ઘણી ખુશી થઈ,
અને કઠીયારાના વખાણુ કરવા લાગી.

વાહ ? શુ સુદર ગુલામી મુખ ! શુ સુકોમળ કાયા ?
શુ સુદર દેહિખ્યમાન દેખાવ ! જો રાજવંશી પોશાક ધા-
રણ કરે, તો રાજમાં ને આમનામા ખીલકુલ ફરક નજ પડે.

જો કે સુભાગ્યે આવા મુકોમળ મળ્યા છે, પરંતુ કદાપિ ગમે તેવા મળ્યા હોય, તો મતીને પ્રભુ મમાનજ છે ને ?

મન ? મન ? તુ શા માટે ખોટી જ્રમણા કરે છે તને તારા નસીબે જે મળ્યું તેમા મતોશ માનીને રહે સમજ ભુડા સમજ, મતોશે રહેવામાજ સાર છે. સતોશના આમૃત્રક્ષ ઉપર અમૃતના આશાફળ ખેતેજ ખેસે હાય વોયમા કાઈજ સાર નથી જ્રમણા પ્રાણી માત્રને ભરમાવે છે સાદ્ય-ખીમા સુખ છેજ કયા ? સતોષના આમૃત્રક્ષે ખેસતા આ-શાના અમૃત ફળ ભાગ્યશાળીજ ખાય છે, ને જે ખાય છે તેનો આ ભવને પરભવ આનંદમા જાય છે માટે મન ! અધી જ્રમણા જવા દે

ગાયન.

(મુરખ નર ખાલી ભુલી) એ રાહ

મન ભમરા જ્રમણે ભુલી (૨) શા માટે તુ ભરમાવે
નાથ સુગટ મણી કર્મે મળીઆ, ગણીલે પ્રભુભાવે
શા માટે અન્ય લલચાવે (૨) ઉર વિચાર શીઠ લાવે-અરે
કાળા ગોરા પતી કરમે મળીઆ અખજ શીઠ ખાવે
ધર્મ સતોષ ચિત અતિ ભાવે (૨) કેમ સતી સત્ય વિસરાવે-અરે
સતોષ મળે નહી અખણી ને સતોશે સતી કહાવે
ધર્મ ભરૂશે એક ભગવતનાં (૨) જે ભવ ભય
વીસરાવે-અરે-નાથ.

આહાહા ! નાથતો હજી પુર્ણ નિદ્રામાજ છે, આલ્સ

જીવ પતીની શેવામાં તત્પર થઈ બી, હવે તો એજ પ્રભુ અને એજ આ માથાના મુગટ છે, અન્ય લલોપના નકામી છે, કાષ્ટ કાપી લાવી આ ઢગલો કરી ગયો છે, ને તે શ્રમથીજ નીદ્રામાં છે ચાલ્યો જીવ પતીની ચાપી કરી તેમનો શ્રમ ઉતારી એવે વીચર કરી પણ આપવા બેઠી. સુકામળ સતી સુદરીના હૃદયને સ્પર્શ કરીઆગને ચતાજ તે ચમકીને એકદમ ઉભો થઈ ગયો.

કહીઆરો ચમકીને બેઠો થયો, અને વીણા સુદરીને બેઠું કહ્યું, સુદરી ! આ શું કરે છે ? વીણાએ કહ્યું, પતીની ચાપી કરીઆગએ કહ્યું અરરર એતે તમોને ઘટે ! વીણાએ કહ્યું, પતીની શેવા ન કરે, તે સતીનું નાન ન ઘટે ? કહીઆગએ કહ્યું, હું એક બાવળનું કુંડું તે તમારા જેવી કેતકી કળીને લોળી થવાને લાયક છું ? શું ગધેડા પગ ચઢેરીની સાદી ચોઢાડવી શોભે ? શું ડુંગળીના દડા સાથે મલતીની કળી દીપે ? શું ગઘાતી ગટગટા ડંતુરી મમળવી શોભે ? તમારા બાપે ગુસ્સાના આવેશમાં આવી તમારો હૃદય ને સોજ્યો, એથી શું થયું ? મુગળ કુલારે સુલ્યવાન મણી ગધેડાની કેટે બાધ્યો, તેથી એ શું થયું ? હેવાન-મળીએ માલતીની કળી ડુંગળીના દડા સાથે બાધી, તેથી એ શું થયું ? ગધેડું મણીને લાયક નથી તે નથીજ ! મુરખ કુલાર જામમારે છે, ડુંગળીનું દડું માલતીની કળીને લાયક નથી તે નથીજ ! હેવાન માળી બાણુ બાપ છે

(વાચે) સચિત્ર નરસીંહમહેતો ભાગ ૧-૨ દરેકના ૦-૧ -૦

(વાચે) મચિત્ર મીરામાળ ભાગ ૧-૨ દરેકના ૦-૧૦-૦

ભાગ્યવતી સુદરી આ હીણ ભાગી મુખી નજ હોય ?
 દંત્રની ઝુપડીએ હાથી નજ શોભે, માટે સુદરી સમજો !
 સમજો ! હું તમારે પગે પડું છું સમજજો કે આતો એક
 ભટકતો ભુત છે, મારા તરફથી તમોને યોગ્ય પતી મેળવી
 લેવાની ખામ છુટ છે

વીણાએ કહ્યું, નાથ ! ન બોલો ન બોલો ! એવાં
 અઘડીત વેણુ ન બોલો ! શુ ચડ તે ચાદનીને પગે પડતો
 શોભે ? શુ ઠાકતો ચાકતો પગે પડતો શોભે ? શુ દીનકર
 તે રજનીને વીનવતો દીપે ? નજ દીપે ? તેમજ તમો
 ગરીબ નથી, પણ મારે મનતો સાક્ષાત કુઝે ભડારીનો
 અવતાર છો, અનીને પાલવ, અને પાલવના પટમા લપેટા
 ચેલો હાથ બીજને ચોપાવાનો નથી તે નથીજ જોકે આપ
 વિચિત્રાણ અને ખુદ્દિશાળી મળી ગયા છો, ગોખલામા જેઠે
 ગોગળ મળી ગયા છો છતા કદાપી બહેરો, બોગડો, લુલો,
 લગડો ડોડીઓ, પતીઓ અગર જમે તેવો પતી મળે, છતાં
 મીહની મુછનો વાળ, ભોરીંગ નાગનો મણી જેમ જીવતા
 જીવત બીજના હાથમા નજ જાય, તેમજ સતીનો પાલવ
 અને પાલવના પટમા લપટાયેલો હાથ બીજના હાથમાં
 ન જાય તે નજ જાય

કઠીઆરે કહ્યું, સુદરી, અહીંયા હઠ શા માટે કરો છો ?

હક કરવાની હતી, ત્યાં તો તમે જીત્યા છો, ચાહીતો તમારો
ગાંધેર અખતીઆર છે, સમજો કે આતો એક તાબેદાર છે.

વીણાએ કહ્યું નાથ ! ન બોલો ન બોલો ! એવા
ગધાતા વેણુ ન બોલો ! કેળ બીજવાર ફળતીજ નથી,
નીચી નમેલી વાદળી પાછી ફરતીજ નથી, ચીહણ બીજ-
વાર પ્રમવતીજ નથી, કરોડો મણુ ધુળ સુર્ય સામે ઉછાળે,
પણુ આખોનજ થાય ડુંગળીનો પાસ કેસ્તુરીને કદાપી નજ
લાગે, તેમ સેકડો સકડો સતી ઉપર સામટા આવે, પણ સાચી
પતીને ન તજે, તે નજ તજે

કઠીઆરાએ કહ્યું, કહેતા શરમાઉછુ પુર પેટ ભરીને
આવાતુ પણ મળશે નહી, વીણાએ કહ્યું પતીના જમતા
એહું જુહું જે વધશે, તે ખાઈ સતોશથી પતી શેવા ઉઘાડીશ.

કઠીઆરાએ કહ્યું, સખત શીયાળાની કડક તી ટાઢ આ
ઝુપડીમા કેવી રીતે સહેશે ? વીણાએ કહ્યું, માન નાથની
ચ પી તે મને સુજની ઓઢીને સુવાકળતા પણ વિશેષ જર-
માવો આવશે, કઠીઆરાએ કહ્યું શ્રીધમનો સખત તાપ કે,
જ્યારે આરે સુર્ય સામટા તપી બાણે કે આ દુનિયાને પ્રલય
ઢરવા તપતા હોય, તેવો તાપ, તમો કેવી રીતે મહન કરશો ?
વીણાએ કહેયુ આરે સુર્ય સામટા તપે, તોપણ માગનાથના
સુખમાથી ઝરતુ અમૃત તે તાપને સમાવી દેવા બસ છે

કઠીઆરાએ કહ્યું, મહેલના અમુદ્ય વધેલો આ કે ગાળ
કઠીઆરાને ત્યાં કયાથી મેળવી શકશે ? વીણાએ કહ્યું નાથ !
આપ કઠીઆરા નથી ! આપ ભારો વેચનાર નથી, પણ
મારે મનતો કુબેર ભડારીનો અવતાર છે, પતીની ગમે તેવી
તુરંત સાહ્યબીને સતીઓ કુબેર ભડારીની દોલત સમજે
છે અને તેમા સતોથ માની રહે છે

કઠીઆરાએ કહ્યું એતો કહેવાનું પણ સાહ્યબી કયા ?
વીણાએ કહ્યું નાથ ! સાહ્યબીમાં છે પણ શું ? જા સાહ્ય-
બીમાજ સુખ હોત તો સાહ્યબીવાળા હાથ કરતા મરે છે,
તે મરેજ કેમ ? જો ગરીબાઈમા સુખ હોત, તો ગરીબ
ટાટીઆ ઘસતા મરે છે, તે મરેજ કેમ ? અને સાહ્યબીમા
છે પણ શું ! જુવો સાંભળો

ગાયન.

વીણા— (નથી કાંઈ સાધન સુખ ધનમા) એ રાહ

ખરે છે વધેલવ દુખ દરિઓ, પાપ પ્રપચ નીરે ભરીઓ
ચહેરો તે ડુબ્યો નહીં તરીઓ— ખરે
વધેલવ શો શકરને છે, પાર્વતી સદા પ્રસન્ન રહે છે,
સુરખ પ્રાણી તેને ચહે છે, પાપ પોટલા બાધી રહે છે
સમજ્યો જંજવાના જળ ને, શીવ પદને વરીઓ. ખરે.

કઠીઆરાએ કહ્યું પણ હું વગડાનો બળ્યો બળ્યો આ-
વીશ તો બે બોલ બોલી બેશીશ ? વીણાએ કહ્યું, તે હું
અમૃતસમાન ગાણી ઘોળી પીસ કઠીઆરાએ કહ્યું વખતે વગ-
ડાનો બળ્યો બળ્યો આવીશ, તો મારાં જુડ કરી બેશીશ ?
વીણાએ કહ્યું, તે તમારા હાથને ઈન્ન થયેલી મમળ, તે
હાથની સેવા કરીશ, કઠીઆરાએ કહ્યું, વખતે ગાળ લેજ દધ
બેશીશ ? વીણાએ કહ્યું પતીની ગાળો ને ધીની નાળો સમ-
જવી, તે દરેક મતીની ફરજ છે પતી મતીને જે
કહે તે સતીના સારનેજ માટે એવું ખાસ સતીને
સમજવાનું છે

કઠીઆરાએ કહ્યું પોતાની સ્ત્રીને મારાં જુડથી કે ગાળ
બેળથી સતાવનાર, નર નહીં પણ ખર છે, માણસ નહીં પણ
હેવાન છે.

ગાયન

કઠીઆરા —

ખરેખર મુરખ લ્યો માની-તજે જે પરણી પોતાની
કરે તે સંસાર ધુળધાણી હાથે કરી વહેરે નીજ હાની.
અરે કેમ એમ બનેરે અરરર સ્ત્રી ઘર ધણીઆણી,
સ્ત્રી વીણુ ઘનુ ભુશણુ શુ છે, જીવો શાસ્ત્ર વાણી

પુરૂષ શોભે સ્ત્રીને લઈને એજ જગત કહાણી,
 ડાબુ અગ પુરૂષનું અબળા, ગ્રહ શીક્ષામા પુરી સખળા;
 અરરરરર ગુણ પાણી—ખરે

માર ગુડ કે ગાળભેળ મુળ કંકાસ લ્યો બાણી,
 કળ્યાને કંકાસે નાસે ગોળી મહીનું પાણી,
 સાથે રહેતા સુખીઆ રહીએ તે વિણ નિશ્ચે દુઃખીઆ થઈએ
 અરરરરર સતી શાણી— ખરેખર

વીણાએ કહ્યું નાથ ! આ સુગંધ શેની આવે છે ! કઠી
 આરાએ કહ્યું, એતે પેલુ લાકડું બળે છે તેની હશે, વીણા
 એ કહ્યું, નાથ ! આતો બાવના ચંદનની સુગંધી છે! કઠી
 આરાએ કહ્યું, ગમે તેની હો, પરંતુ તેજ લાકડાનો સાહાર
 શું મળુનો ભારો રાજ લોભીલાલ શેઠને ઘેર નાખુ છું

વીણાએ કહ્યું કીમત ? કઠીઆરાએ કહ્યું, રોટલું અને
 મરચું, કદી કદી કેરી કટકો, વીણાએ અચંભો પામી પુછ
 યું, શું આવા લાકડાની આટલીજ કીમત ? કઠીઆરાએ
 કહ્યું, આ લાકડાની કીમત નથી, પણ આ કઠીઆરાના ની-
 રલાગી કરમની કીમત છે

વીણાએ કહ્યું, ગરીબની મનુસીથી મેળવેલું લુટી લઈ
 ને સાદાખીવત થવું, તે આજ કાલ શ્રીમતોનો વેપાર છે,

વારૂ ? તમારા આપ ! કઠીઆરાએ કહ્યું જન્મ ધરીને તો
જેવાજ નથી, વીણાએ કહ્યું, મા ! કઠીઆરાએ કહ્યું, અહી
આવ્યા પછી ભુખ મરે મરી ગઈ વીણાએ કહ્યું બીભુ કોઈ
સગુ બહાલુ ? કઠીઆરાએ કહ્યું મને ખબર નથી

વીણાએ કહ્યું વારૂ ! શેઠ સાથે હીસાખ કર્યો ? કઠી
આરાએ કહ્યું, ના ભાગ્યના અધારામા તે તોરહી ગયો છે
વીણાએ કહ્યું ચાલો શેઠને ત્યા હીસાખ સમજવા જઈશું ?

કઠીઆરાએ કહ્યું, બુદ્ધિશાળી બાબા ! મારૂ ભાગ્યનુ
પાનુ સભાળનાર સુધડ સુદરી ! આજે તે ફળદરનો દાલ
ડો ઉઘાડી, આકડાની ઉઘેઈ દુર કરી, સપતીના ચોપડો
સુધાર્યો છે ચાલો શેઠને ત્યા હીસાખ સમજવા જઈએ.

કઠીઆરો—વીણા

ગાયન

(પધારો મુલાગી નાગ) એ રાહ

કઠીઆરો—સુધાર્યો આ સસાર. ..

વીણા— ભાગ્ય બળે પતિ આપના

કઠીઆરો—પ્રીયા પ્રાણની આધાર ..

વીણા— .. ટળ્યા દીવસ મઉ તાપના

કઠીઆરો—સુઘડ સુદરી સહાયે. ....

વીણા— . નાથ પ્રભુજી, પસાયે

ભાગ્યશાળી ભરથાર, મતીના હૃદય હાર-ભાગ્ય.

કઠીઆરો—સુભાગ્યે મળી સતી શાણીરે.

વીણા— સઉ ચાતુરી તુમ જાણીરે

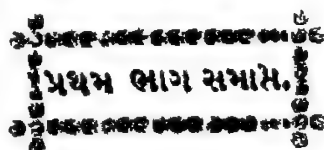
કઠીઆરો—ઘટે સુદરી આવી ન વાણીરે.

વીણા— વાહ વાહરે આ

કઠીઆરો—મારા ભાગ્યનો આધાર

વીણા—દારી છુ આ સતી શીર સરદાર-ભાગ્યે

વીણાએ કહ્યું, નાથ ચાલો શેડને ઘેર ? કઠી-
આરાએ કહ્યું મારી સુઘડ પ્રાણાધાર; મારા ભાગ્યના ભ હાર,
મુખ હુ ખની સુભાગી ! પધારો, વીણાએ કહ્યું નાથ ! ત-
મે નમુનાનો કટકો લઇને મારી પાછળ આવજો. હુ પ્રથમ
સોદાગરના વેશે તેની વખારો વિગેરે જોઇ શેઠ સાથે
વાતચીત કર છુ ત્યા તમે આવી પહોચો, પછી જે પ્ર-
માણે જોગ્ય લાગશે, તે પ્રમાણે વતી લઇશુ, કઠીઆરાએ
કહ્યું પધારો એ પ્રમાણે મસલત કરી લોભીલાલને ત્યા
હીનાળ મમજવા ગયા.

(વાંચો) સચિત્ર નવાં પુસ્તકો

મીરાબાઈ ભા ૧ લો	૦-૧૦-૦
„ „ ૨ જો	૦-૧૦-૦
નગ્સીહ મહેતો ભાગ ૧ લો	૦-૧૦-૦
„ „ ૨ જો	૦-૧૦-૦
રામસીંહ ૧ લો	૦-૧૦-૦
„ ૨ જો	૦-૧૦-૦
મૃદાલના નોવેલ	૦-૮-૦
સતિ ટ્રોપી નોવેલ સ પર્ણ	૧-૪-૦
ગજ કઠીઆરો સ પર્ણ	૧-૪-૦

ઉપરના તમામ પુસ્તકો માટે ગીચના સ્વયં લખે

રામુછોરલાલ ખાતીસાલ શાહ

ડીસીરોડ અમદાવાદ.

ॐ तत्सत् परमात्मने नम

રાજ કઠીઆરો.

નાવેલ

ભાગ ૨ જો.

ભાગ્યબળનો આબેહુમ ચિતાર

મ ગળાચરણુ.

કંતા—

શુદ્ધિર અમરણુ.

હુ ખહુ હુ હુ મુખ કરણુ દેવ,
 અદ્ર ઇંદ્ર કુબેર દેવ મળી, સર્વે કરે શીરનામી શેવ
 સીતરમ્ભી ખાલ લાલ, રોપી ગળે ઝઢમાળ,
 ચોઢી ગજખાલ વહે, જન વીગીરે વીશાળ—હુ ખહુર
 કામ નાશ, કરણુ ખાસ, હરણુ ત્રાસ, ભરણુ આશ,
 હીમનીવાસ, માહીવાસ, સર્વમા સ્વય પ્રકાશ.
 અજર અમર એકરૂપ, વિશ્વ વ્યાપ્ત માન ભુપ,
 તનથી, મનથી, ધનથી, સેવા તારી, કરીએ સારી,
 ઉરમા ધારી, મુર્તિ તારી . . . હુ ખહુ

પ્રકરણ ૧ બું.

ધમાનો પરતાવો

મો વેલ્લીથી તનછોડાઈને ઘેરગયો, ઘેર જતાજ પારાવાર પસ્તાવામા પડયો, ઘેર ડોશીએ ધમાની બજાતગમા આપઘાત કર્યો, અને ઊંરી નાતરે ગઈ ઘરનો આ ઠાડ જોઈ ધમો એકાએક ચાલી નીકળ્યો. રસ્તામા આવી વીચાર કરવામા એકતાર બન્યો, અને પારાવાર પસ્તાવામા પડયો.

ધમે વીચાર્યું, આહાહા ! ઘડી પહેલા હું જોધપુરનો નાજકુમાર કહેવાતો હતો, અને હાલ કે જાલ વેશમા ગ્બડું છું. તેમજ સાહ્યખી સ્વપ્નવત આવી, પાછી ઉડી ગઈ ઉધમા અપસરા આવી, પણ મે મુરખાએ ન જોતાવી કે ચલાવી કીડીને પાજો આવી, તે છેવટે મોહોતની નીગાની લાવી.

મને કે જાલને કયા કમતડી ધાઈ, કે રાજકુવરી ઉપર આગકે બન્યો ! હરામી ઠાકોરાએ ચઢાવીને ઠેંકેટોચ ઉપર બેસાડયો હું મુગ્ધ કે ચઢતા વીચાર ન કર્યો ચઢે ને પડે તે તો નિસદેહ છે. પણ આતો ચઢાવનારનેજ ચક્રમે મારી ફોળી પાડયો હવે ન રહ્યો ઘરનો કે ઘાટનો !

જે દેવ ગયો ત્યા ગોદા વાગ્યા, ડોશી આપઘાત કરી મરી ગઈ, બૈરી નાતરે ગઈ હવે એકે બારી આ ધમાભાઈની ન રહી. ઉંચે આલ અને નીચે ધરતી શીવાય ધમાભાઈનું કોઈ ન રહ્યું. ગામમા રહીએ તો રાખની ખડીક ! હવે જયુ કયા ? ભાગ્ય ઉપરજ આધાર રાખીને આલી નીકળવા શીવાય બીજો ઉપાય નથી

ભાગ્ય ! ભાગ્ય ! તારી બલીહારી છે તું અજાણ છે દશાના રંગ અને ઢગ ન્યારા છે તડકા અને છાયાની તુલ્ય છે, જેમ ઉગમણે સુર્ય ઉગતા તે તડકો આથમણી દીશાએ પડે, ને સુર્ય મધ્યમા આવતા સર્વે દીશા સરખી તડકામય થાય, પછી પશ્ચીમ તરફ છાયે વળવા માટે તેમ ભાગ્યની દશા પણ આલી જવાની,

ઘડીમા સુખ ! ઘડીમા દુઃખ ! સુખ શેમા માનવું ! આ શ્વપ્તવત્ત સ સારમા દશાના કંઠગા ફેરફારોને લઈને, કાઈ રચતું જ નથી, દશા ! દશા ! તારી વાત ન્યારી છે, વીધી ! તારી પણ બલહારી છે, કે આ ધમાભાઈના આવા લેખ લખ્યા ! જે હાથમા આવે, તોતો કદાપી ન છોડું, પછી જે થાય તે ખરૂં, શુ આવા લેખ લખવા માટે આ ધમાભાઈ શીવાય બીજો કોઈ ન મળ્યો !

ધમેા વીચાર કરે છે, ત્યાં વીધી આવીને ઉભી.

વીધીને જોઈ ધમે આશ્ચર્ય પામ્યો, અને પુછ્યું લલી બાઈ
તું કોણ છું ? વીધીએ કહ્યું, હું વિધાત્રી છું, ધમે કહ્યું,
લલીબાઈ તું અત્રે કેમ આવી છું ? વીધીએ કહ્યું, તે
ચાલ કરી તેથી, હવે મારા ઉપર જે બળ અજમાવવું હોય,
તે અજમાવ ધમાએ કહ્યું, શું બળ અજમાવવું ? તે
પ્રથમથીજ લેખ લખીને નિર્માલ્ય બનાવ્યો છે, તે તને
કેવી રીતે પહોચીશ ? વીધીએ કહ્યું, હું એક અબળા
જાતીને તું મદદ નહીં પહોચી શકે ?

ધમે કહ્યું, તને અબળા કહેનાર મનુષ્ય મુર્ખ છે,
તારા જેવું પ્રબળ આ શ્રદ્ધીમા કોઈજ નથી, લલલલાને
અબળ કરનારને અબળા કહેનાર મુર્ખનો સરદાર છે, પુરે
પુરો ગમાર છે, તું અબળા નથી પણ પ્રબળા એટલે
અથાગ બળવાળી છું

વીધીએ કહ્યું, તું હાલ કહેતો હતો, કે જો વીધી
હાથમા આવે તો છોડું નહીં, તે બોલો તારા કયા ગયા !
ધમે કહ્યું, હવામા પામર પ્રાણીઓ ગુસ્સાના આવેશમા
જમે તેમ બંધ, પણ તે તો ફક્ત કહેવાનું જ કરવાનું નહીં,
ને તેમ થાય પણ નહીં, ગુસ્સાના આવેશમા શું કરને મેદાન
કરવા માગે, તે કેવી રીતે કરી શકે ? દુનિઆની કહેવત
મુજબ કમજોર અને ગુસ્સા બહોત એ પ્રમાણે આજકાલ

પ્રાણી માત્રનું વર્તન છે, વીધીએ કહ્યું, ત્યારે હું બહુ છું?

ધમે કહ્યું તમારી મરણ, પણ મારા મનનો સદેહ
મટાડવા આ દાસપર દયા, કરો, અને પુણ્ય તે તે વાતોના
ખુલાસા આપી સુખેથી પગરો, વીધીએ કહ્યું, સુખેથી પુણ્ય

ધમો-વીધી-

ગાયન ૧

રાગ—ગોપીચ દનો

ધમો-હે! વીધી મયાણુ, લેખ લખે તું કેવી રીતથી,

વીધી-હે પામર પ્રાણી કહું તે, તું સાલજ્ય એકજ ચીત્તથી

પરલવ જીવે આવી શ્રદ્ધીમા, બાધ્યા હોય ને થોક

પુન્ય પાપ બાધ્યા ભોગવવા તેવો લેખ મુજ રોકરે-હે

ધમો-રાજપાટને રિદ્ધિ સિદ્ધિ ભોગવે પ્રાણી શીપર

તેવા શું પગલવનાં પુન્યો કે તારે અધેરરે-હે

વીધી-દયા દાનને દીનતા ધારી, આન્યાં પુન્ય અપાર,

રાજપાટને વધ્લિવ સરવે આ ભવ ભોગવનારરે-હે

ધમો-તે જીવે શું પગલવમાહી, નહી કીધા હોય પાપ;

પુન્યાઈને લઈ તે પાપોમા શું પડીઓ કાઈ કાપરે-હે

વીધી-પાપમા ક.પ ન પડે કદાપી, મૌ ભોગવવું કાલ,

પુન્યને લઈ પાપકર્મ ને કીધા તે ન કપાયરે-હે

ધમો-પાપ તેમને કેમ નડે નહી, કીધા હશે નહી કાઈ,

સુખ સાદ્યળી માણે અતીશે, આ ભવસાગર માહીરે-હે

વીધી-પાપો નહીં છોડનાર કોઈને, લલે રાય કે રંક,
 પાપ પુન્યના સાથે પડીઆ, નીજ લેલાટે અકરે-હો
 ધમો-લેલાટ અકને નથી જોવાતા, છુપા પડ્યા છે કાઈ,
 હામ ઠેકાણુ ખતાવ્ય મુજને, તે વીણુ જાણુ નાહીરે-હો
 વીધી-ઉઘાડા લેલાટે ઝળકે, લેખ તુ ધારી નીહાળ,
 અક્કરમીનું કોડીઆ સરખુ, કરમી લવ્ય કપાળરે-હો
 ધમો-મારા કમમા હજી લખ્યુ શુ ? તે તુ મુજને ખતાવ,
 પછી જોઈલે કેવી ગીતે, ફાવે છે તુજ દાવરે-હો
 વીધી-લખ્યા લેલાટે લેખ મે આપે, કદી ન મીથ્યા થના,
 ટાળ્યા ટળે નહીં લાખો વાતે, મુરખ શીદ જખમારે-હો
 ધમો-યાદ કરીશ જખ મારીશ ત્યારે, ખતાવ આણી વાગ,
 મેખ માફ તુજ લેખે નક્કી, ઉલટો હું પળનારે-હો
 વીધી-વેલી કુવરીનો ભવ ખાળ્યો, બહોરી ટીલી આપ
 વીણુની પાછળ પડવાનો, લીધે પરભવ પાપરે-હો
 ધમો-મ્મ સાર તજવા નીશ્ચય ધાર્યો, તે શુ કદી ફરનાર,
 મેખ માફ તુજ લેખે નક્કી, ખાવો છું ખનનારે-હો
 વીધી-થઈને આવો કાવે દાવે, કાળા કરમ કરનાર,
 પગભવ પુન્યે વિણુ બાધે, ટળશે કમનો ભારે-હો
 ધમો-જોધપુરનો રાજકુવર બન્યો, મળી સાહ્યબી આહી,
 તે શા કાગળુ કહોને વીનવુ, કીયા પુન્યને લેઈરે-હો

વીધી-પુર્વ ભણે તે માત પીતાની, શેવા કીધી દીનચાર,
તન મન ધનને અર્પણ કરીને, મેળવી સાહ્યબી સારરે-હે

ધમો-ચારજ દહાડા કીધેલી શેવા, નવ સમજાયો કાંઈ આ-
સમજાવોને મુજ પામરને, થાય મનનો નીસ્તારરે-હે

વીધી-માળાપને તે બહુ રજડયા, જન્મ ધરી તે વાર,
છેવટ ચાર દીવસ કીધ શેવા, પન્તાઈ દીડ અપારરે-હે

ધમો-માળાપ શેવાથી મળી સાહ્યબી, આશ્ચર્ય પામુ મન,
આહુ બલુત તો તે શેવામા, અર્પત તન મન ધનરે-હે

વીધી-માળાપ પુત્રને પત્ની સતીને, પ્રથમ પ્રભુ છે બલુ
બલુ છતા પલુચિત નહીં ધારે, બની રહે અબલુરે-હે
દેવ દર્શને મન દોડાવે, જપ તપ ધારે ચીત,
સાચા વખોડી ખોટા વખાણે, કરવા નજતુ હીતર-હે
માત પીતાની શેવા પુત્રે જો, કરતા પ્રીતે અપાર;
તેમજ સતી પુત્રે નીજ પતીને, પહોચે પ્રભુને દ્વારરે-હે
તે વીણુ સઘળુ મીઠ્યા જગતમા, જપ તપ દરશન દેવ,
ધર્મ ઢાંગી થઈ ઢોગ આદરવા, કરવી અન્યની શેવરે-હે
ક્યા દાનને દીનતા તે વીણુ, ધર્મ નથી અન્ય બલુ;
પામર પ્રાણી તે તરછોડી, હાથે બહોરે હાણુરે-હે

ધમો-ધન્ય ધન્ય છે શીક્ષા તારી, સુકુ નહીં તલભાગ
નમસ્કાર છે માવડી મારા, પ્રેમેથી તું સ્વીકારે-હે

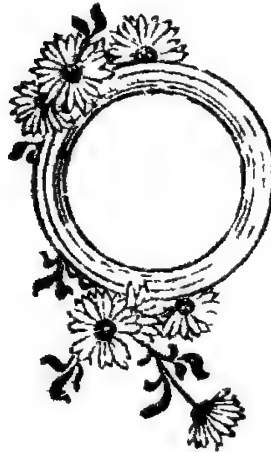
વીધી-દાટયા કદાપી ભુલી જવાના, લખ્યા ભુલશો નહી,
 સ્વર્ગ મૃત્યુ છોડીને જાવે, ભલે પાતાળની માહીરે-હે
 એકવાર ભુલીશ તુ હજીએ, નક્કી દીલ તુ ધાન,
 વીણા શખિને ગ્રહણ કરીને, પામીશ સુખ સ સાગરે-હે
 ધમ્મે-ધન્ય ધન્ય છે દેવી વિધત્રી, ધન્ય છે તારૂં નામ,
 પરભવમા સભાળી લેજે માયુ કરી પ્રજામરે-હે
 વીધી-યુન્ય કર્મને નહી તગ્છોડી, છોડીને સદગા પાપ,
 પરભવ ભાતુ બાધતા પ્રીતે, પામીશ સુખ અમાપરે-હે
 એ પ્રમાણે ધમાને શીખ આપી વીધત્રી વિદાય
 થઈ ગઈ વીધત્રીના ગયા પછી ધમે જોયુ તો વીધત્રી
 જોવામા આવી નહી આમ તેમ કરીને જોયુ, પણ તે
 શેની નજરે આવે ! તે તે ત્યાથી અલોપ થઈ ગઈ હતી
 ધમે વીચાર કર્યો, કે હું તે ઉધુ છું કે નાચુ છું ! શું
 વીધત્રીએ અહીં આ આવીને મારી સાથે વાતચીત કરી !
 આને સાચું કે સ્વપ્ન ! આ નારૂં ભાન ઠેકાણે ન હોય
 તેમ કેમ જણાય છે ! કશે જે જાણુ હશે તે ખરૂં !

પણ હવે મારે કન્ય શું ? ને જવું પણ કયા !
 લાજ આણરૂં જતા સસાન સુખ સવળા થઈ ગયા છે
 હરામ, ને હવે તેનું છે પણ કયા નામ ! કહેવત છે કે
 સુખના સોની, અને દુખમા અહલેક સીતારામ !

ખાંસ બન્યા વિન સિદ્ધી નથી, કોકે જગલમા

જઈ અલખ નીરજનનુ નામ જપીશુ, અને કરેલ કર્મનો
 પસ્તાવો કરી પસ્તાવાના તાપમા તપીશુ, આ ભવતો
 બગાડ્યો, પણ આવતો ભવ સુધારીશુ અને ભવોભવ આ
 ભવને મ ભારીશુ હવે તો મ સાગ્ગમા ફક્ત મેરૂથીજ છે
 કામ જેથી માયુ ભવ્યશે નામ, બોલો અહલેક મીતારામ.
 એ પ્રમાણે વીચાર કરી ધમો બારો બની જ ગલ તરફ ચાલી
 નીકળ્યો.

પ્રકરણ ૨ જી.

લીલાલ કઠીઆરો વખત થતા આવ્યો નહી, તેની ચીંતામા હતા, ત્યા વીણા સોદાગર વેશે આવી પહોચી નવિન સોદાગરને જોઈ શેઠે પુછ્યુ, કહો કેમ પધાર્યુ થયુ છે? અને તમે ડોણ છો? સોદાગર વેશમા વીણાએ કહ્યુ, હમ સોદાગર હે, હુ દેશાવરમે રહેતે હે એર ભારી વેષાગ મોદા કરતે હે ચા હમ બાવનાચ દન લેને આયે હે દેખો વો નમુનેકા માલ તુમારી પામમે હે? શેઠે કહ્યુ, હા! વો નમુનેકા માલ છે કેટલા લેના છે? સોદાગર વેશમા વીણાએ કહ્યુ, લાખો કરોડોકા માલ ખરીદ કરે, જો વ્યાજખી ભાવસે વોઈ નમુનેકા માલ મીલે તો આહય ઈતના માલ હો, હમ ખરીદ લેવે

લાલીલાલે કહ્યુ, સોદાગર સાહેબ! એજ નમુનેકા માલ છે, ભાવે એક દેતા છે, ને માલે એજ નમુનેકા દેતા છે પણ ખેચા રોકડા લેતા છે! સોદાગર વેશમા વીણાએ કહ્યુ, સેઠજી! કુચ ખીના પસે માલ ખરીદને કેસે આવે! પણ માલ દીખલાઓ નમુનેસે મીલાઓ, એર ભાવ વ્યાજખી વ્યાજ ની પાલ દો હમકુ પુરવેગા તો માલ લેઈજે, એર

ધસવખત માલકા દામ ગીન દેખેજો હમ મોદાગર લોક
ઠહેપારકી ખાતમે પીછે પાઉ નહીં ધરને હ

લોભીલાલે કહ્યું, અહીં તો માલે એક છે, ને ભાવે એક
છે મોદાગર વેશમા વીણાએ કહ્યું, કયા ભાવ ! લાભીલાલે
કહ્યું, આલીમ રૂપીએ એક શેરના ભાવથી દેતા છે ચીન,
જાવા, અને હોગકેગના બજારમા હમારી દુકાનો છે લોભી-
લાલ કરમચંદનુ નામ તો માલખુ હશે? મોદાગર વેશમા
વીણાએ કહ્યું, હા ! હા ! વોહી આપ ! લોભીલાલે કહ્યું, હા
એજ હું પોતે ! લાભીલાલ કરમચંદ. મોદાગર વેશમા વી-
ણાએ કહ્યું, તુમને મુશ્કલીમ મોદાગરકા નામતો મુના હોગા?
લોભીલાલે કહ્યું હા હા ! કોક વખત કાગળમા આવતા હતા
ખરા ! તેજ આપ કે ! મોદાગર વેશમા વીણાએ કહ્યું, હા !
પ્રાઈ મે મુદ

લોભીલાલે લાલીઆને કહ્યું, લાલીઆ ! જ આ મોદા-
ગર સાહેબને આપણી વખારો બતાવ્યવ ! લાલીએ કહ્યું,
આલો મોદાગર સાહેબ, હું તમને વખારો બતાવુ,
મોદાગર વેશમા વીણાએ કહ્યું, શેડજી ! આપજ દીખલા-
ઓને ! લોભીલાલે કહ્યું, આ મારો લાલીઓ બતાવશે,
તે બેઠને તમે અહીંઆ આવો, મારે જગ મનમકા કામ છે

મોદાગર વેશમાં વીણાને લઈ લાલીઓ વખારો
બતાવા ગયો, ત્યાં લોભીલાલે કહ્યું ધરનનુ કામ તો એ
છે કે, હજી પેલો કઠીઆરો કેમ ન સુવે ! જો આવી

પહોંચે, તો તો હીક, નહીતર વેહેપારનો લેદ કળાઈ જશે.
આ પ્રમાણે વીચાર કરે છે, ત્યા કઠીઆરો આવ્યો.

કઠીઆરાને ઠાલી હાથે ભારો લીધા વિના આવતો
જેઈ લોભીલાલે અચળો પામ્યો, અને કહ્યું, દિકરા !
આજ ભારો કેમ ન લાવ્યો ! કઠીઆરાએ કહ્યું, શેઠજી !
હવે મારો હીસાબ કરો ને ! લોભીલાલે વાણીઆ વીધા
કરી કહ્યું, હા ! હા ! હા ! મારો દીકરો ગાડોને ગાડાજ
રહ્યો શેઠ હશી કાઢ્યું, ત્યા કઠીઆરાએ ફરીથી કહ્યું,
શેઠ મારો હીસાબ કરોને ! લોભીલાલે કહ્યું, ભાઈ !
બાપુ ! શેનો હીસાબ માગે છે, કહી કહી વધારે રોટલો
જેઈએ છીએ, તો હમોજ આપીએ છીએ ને ?

કઠીઆરાએ કહ્યું, શુ બાવના ચદનના લાકડાની
કીમત રોટલોને મરચુ ! લોભીલાલે ચીઠાઈને કહ્યું, ગધેડીના !
બાવના ચદન તારા જનમમા જોયા છે ! જા બાપુ જા !
મારી સાત થીંગડાની બડી અપાવુ છું (લાલીઆ સોદા
ગર વેશમા વીણુને વખારો બતાવીને તેડી લાવે છે)
લાલીઆને જોઈ લોભીલાલે કહ્યું, દીકરા લાલીઆ ! જા આ
કઠીઆરાને મારી સાત થીંગડાવાળી બડી આપજો (કઠી-
આરા) જા દીકરા તને બડી આપશે કઠીઆરાએ કહ્યું,
પણ મારો હીસાબ કરો ને ! લોભીલાલે કહ્યું, જા ભાઈ
જા ! ઉપરથી જુના જોડા પણ આપશે

કઠીઆરાએ સોદાગર વેશમા વીણુને કહ્યું, સોદાગર

સાહેબ ! આ શેઠ પાસેથી મારો હીસાબ અપાવો ગરીબ કઠીઆરા ઉપર એટલી મેહેરબાની કરો સોદાગરે કહ્યું, શ્રી બાબતનો હીસાબ ? એમ શેઠને પુછ્યું શેઠે કહ્યું, ગરીબ કઠીઆરો છે, રોજ કાઠીનો ભારો લાવતો છે કીંમતમા રોટલોને મરચું લેતો છે, પછી તેનો શુ હીસાબ રહેતો છે ?

કઠીઆરાએ કહ્યું, પણ શેઠજી ! સોદાગરજી ! શુ આવના ચઢનના લાકડાની કીમત રોટલો ને મરચુજી ! સોદાગર વેશમા વીણાએ કઠીઆરાને પુછ્યું, કયા આવના ચઢન ! કઠીઆરાએ કહ્યું, હા, જીવો આ ! એમ કહી લાકડાનો નમુનાનો કડકો સોદાગરને બતાવ્યો

સોદાગર વેશમાં વીણાએ કહ્યું, શેઠજી ! ઇસકા હીસાબ ચુકદો, ગરીબકુ કીસલીયે સતાતે હો ? ગરીબકી હાય લેનેમે કુચ ફાયદા નહી, લોભીલાલે કહ્યું, ગધેડીકા જીકા હે, કઠીઆરાને કહ્યું, ગધેડીના ફજેતો કગવા આવ્યો છુ કેમ ! કહી મારી કહાડયો

સોદાગર વેશમા વીણાએ કહ્યું, શેઠજી ! આવના ચઢનકા ભારા વો નહી લાતા હે, તો તુમેરે બંદા આવના ચઢનકે લકડે કહાંસે આતેહે ? લોભીલાલે કહ્યું, વાહ સોદાગર સાહેબ ! તમે ખરા ! વેપારનો ભેદ મફતમાં બાણી જવો હશે ખરૂ કે ?

એ પ્રમાણે વાતચીત ચાલે છે ત્યાં ચાર વાણીઆ માંજનને લઈ કડીઆરો આવી પહોંચ્યો, માંજનને કડી-આરાએ કહ્યું, મહાંજન માળાપ ! આ શેઠ પાસેથી મારો હીસાળ અપાવો આ બાવનાચંદનના લાકડાનો સાગવળ મળુનો ભારો આજ પાચ વગસથી રોજ આ શેઠને ત્યાં નાખુ છું ને આજ હીસાળ કરવા કહ્યું ત્યાં મને મારીને કહાડી મુક્યો.

મહાંજન પેકી ધરમચદ નામના વાણીઆએ કહ્યું. કડમચદ ! કડમચદે કહ્યું કેમ ધડમચદ ! કરમચદે કહ્યું મારો બેટો પાચ વગસમા વધી ગયો, તે આ કડીઆરાથીજ. બારોબાગ વેપાગ કરે, તે ભેદ કયાથી કળાય (લોભીલાલને) આપી દે ! આપી દે ! ગરીબનો હીસાળ આપી દે !

લોભીલાલે કહ્યું, આપો તમારા ધરનુ, તમને કેણે પચાત કરવા તેડાવ્યા હતા, તે દોડ્યા દોડ્યા અહીં આવ્યા ! અહીંઆ બાવનાચંદન જોયા છેજ કેણે ! લોભીલાલે એ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યાં લાલીઆએ મહાંજનને કહ્યું, ચાલો હું બતાવુ મહાંજન વખારો જોવા જવાના વીચારે લોભીલાલની વખારોતરફ લાલીઆ સાથે જવા નીકળ્યું તેમને રોકીને કહ્યું, બખરદાગ ! કેઈ જતા નહીં, તમારો પારકી વખારો જોવાનો શો અધિકાર છે ? (લાલીઆને) ગધેડીના કયા છે વખારો !

ગોદાગર વેશમાં વીણા કે જે આ બધી વાત સાલ-
ળતી હતી, તેણે શોદાગરનો પોશાક દુર કરી ખન પોશાકમાં
ઉભી, અને કહ્યું શેઠજી ? આ વીણાને ઓળખો છો !
લોભીલાલ અને મહાજન અચ્ચો પામ્યા, અને વીણાને
સવિનય પ્રણામ કર્યો, લોભીલાલે કહ્યું, કોણ વીણા સુંદરી !
વીણાએ કહ્યું, હા હું વીણા તને કહું છું કે આમનો જે
હીસાબ નીકળે તે આપી દે, મહાજન તમે વ્યાજબી
પચાત કરી કઠીયારાને કઠીયારાનું લહેણ અપાવો. એ
મારા શીરછત્ર છે, ને હું તેમની દાસી છું એ માગ નાથ
છે ને હું તેમની સ્ત્રી છું

લોભીલાલે કહ્યું, વીણા બા ! જો કે હીમાબમાં તો
કાંઈ નીકળતું નથી, પણ તમો કહો તો સો બસો રૂપીઆ
આપું, વીણાએ કહ્યું, હરામની પાઈ હમારે હરામ છે.
હીસાબે નીકળતું લેવાનું હમારું કામ છે, હકતું લેવું છે,
હરામનું બંધતું નથી માટે કહું છું કે હીસાબ આપીદો,
હીસાબની પચાત કરનાર મહાજન તૈયાર છે, ઘરમાં
વખારો પ્રજા તૈયાર છે, સાથે નમુનો પણ તૈયાર છે,
રીતસર નહીં સમજો તો સીપાઈઓ પણ તૈયાર છે, ને
બેડીઓ પણ તૈયાર છે કહો હવે શી વાર છે ? ઇશ્વર
સાચાનો મદદગાર છે

લોભીલાલે કહ્યું, કાંઈ નથી બા ! કાંઈ નથી
એમ કહી મહાજનને કહ્યું, જો જો. વાણીઆના ઘરમાંથી

ઓછું કઢાવજો, મહાજને કહ્યું, જેમ હમને ચોત્ર લાગશે તેમ પચાત કરીશું પણ ધર્મોદ્ધામા પાત્ર હજાર પ્રથમ આપવા કબુલ કરે, તો પચાત કરીએ

લોભીલાલે કહ્યું, ધરમાદો શેનો ! મહાજને કહ્યું, પચાત કરીએ તેમા હમોને શુ લાભ ! તારી પાસેથી ધરમાદો કરાવીએ એજ લાભ, લોભીલાલે કહ્યું, ધરમાદામાં તો એક પાઈ પણ આપનાર નથી, મહાજને કહ્યું, ત્યારે એમ પચાત પણ કરનાર નથી, આ ચાલ્યા, એમ કહી મહાજને જવા માડ્યું, તેમને રોકીને કહ્યું, ભાઈ કબુલ છે, પણ જો જો ? અલાગીઆઓ વાણીઆના ધરમાથી કઢાવતા ! મારો ખેટો ભણ્યો છે તો ભમરડા જેટલું, ને એકદમ શી રીતે વધી ગયો, તેનો વીચાર કગતો હતો પણ હવે બજાર પડી કાંઈ આપુ કોહોળુ તે શાકમા જાય ! કેમ કરમચદ વિચાર કરજો, જોજો લોભીલાલે કહ્યું મહાજને કહ્યું, એતો હમોને યોગ લાગશે તેવી પચાત કરીશું,

એ પ્રમાણે કહી મહાજને વીચાર કરવા માડ્યો, ધરમચદે કહ્યું, કેમ કરમચદ ? કરમચદે કહ્યું, કેમનું શું પુછો છો ? આ કહીઆરાને લઈને તો આ સાદાબીવાળો થયો છે માટે તેની, જે મીલકત હોય, તે અડધો અડધ કહીઆરાને આપે મહાજન સમસ્તે કહ્યું, તે બરાબર છે. એમ એકમતે થઈ વીણાને કહ્યું, જુવો વીણા બા !

લોભીલાલની જેટલી પુણ હોય, તેની અડધો અડધ પુણ
આ કડીઆગને આપે, વીણાએ કહ્યું તે હાલને હાલ અપા-
વો, હમારે માધવ ગોવી દની જાત્રાએ જવું છે,

લોભીલાલે કહ્યું, ગજબ કર્યો ! ધરમચ દે કહ્યું,
એતો મહાજનને હૈયે ખેડું, તેમ કયું, વીણાએ કહ્યું,
કોડીની સાહ્યબીમા આ ગરીબ માણસની મહેનતે
સાહ્યબીવાળા થયા, તેને અડધુ આપતા પણ જીવ ચાલતો
નથી કે ! ગરીબના ખગ પરસેવાની મહેનતના પેસા ડુખા-
વનાર અને ગરીબોનાં ગજા રેહેસનાર તમે ખાતરીઆ ચોર
છો. વાર ! બોલેલું પાળશે તેની કબુલાત કોણ આપે છે

વીણાએ કહ્યું, આનો જમાન કોણ થાય છે !
લોભીલાલે કહ્યું, શું મારા શાહુકારના એ જમાન કે !
કડીઆરાએ કહ્યું, તમે તમારી શાહુકારી પાણીમા બોળી
છે. તમે શાહુકાર નથી, પણ ઘોળે ઢહાડે ખાતર પાડી,
સામાને લુટી લેનાર ખાતરીઆ ચોર છો વીશ્વાસે મોપેલા
ગરીબોના ગજા રેસનાર ખુનીના એ ખુની છો

લોભીલાલે કહ્યું, તું પણ બોલ્ય ! તારો પણ
વખત છે ! વીણાએ કહ્યું, તે શું બોલે છે ? તમે હાથે
કરીને જ બોલાવો છો. જેના હીધે તમે સાહ્યબીવાળા
થયા, તેમાંની અડધી સાહ્યબી આપતા પણ જીવ ચાલતો
નથી, તો તમારા જેવા સામાને ધુતી લેનાર ધુતારા, ઠગારા
ને ચોર શા માટે નહીં. ચાલો, હીસાએ નીકળતું હમને

એકદમ આપી દો લોભીલાલે કહ્યુ, ચાલો એ પ્રમાણે ક-
હ્યુ ત્યા વીણા એ કહ્યુ

માયન.

વીણા— (મોઢે મીઠું બોલી બોલી) એ નહ
લોખા જનોને લમાવી રાકે જનોને મતાવી,
કરો હોઈઆ તમામ
લઈ થાપણો દળાવો લેવા આવે ત્યા મતાવો,
ધિક મહાજનનુ નામ,
ધરે ભરસો તમારો તેવાજનને ઠાર મારો,
તમને ધિકકાર ધિકકાર—લોખા
ચોરના ચોર તમે હુઆ પુની છે
છે તમને ધિકકાર—અતિ ક્રીટકાર,
પાપ માજમ ખાઈ કરો મજા
શાહુકારીનો આ બતલાવ્યો ઠીક સાર--

એ પ્રમાણે ક્રીટકાર આપી મહાજનને સાથે રાખી
તેની મીલકતનો હીસાબ ડહાડી અડધી મીલકત લઈ વી-
ણાએ કહ્યુ, નાથ ! હવે ચાલો માધવ ગોવીદગી બત્રા કરી
માત્ર આદ કરવા સિદ્ધપુર જઈએ કડીઆરાએ કહ્યું,
મારા ભાગ્યને ખીલવનાર સુઘડ સુઘરી ? તમારી મરજી
પ્રમાણે વર્તવા તૈયાર છુ, વીણાએ કહ્યુ, નાથ મારી
મરજી શાની ! હું તો આપની તાબેદાર છું, સુંઘરી તું
તાબેદાર નથી, પણ આ ગરીબ કડીઆરાના ભાગ્યનો ભં-

ઠાર છુ ! કે ગાલ કઠીઆરાની કેમ આધાર છુ ! વીણાએ કહ્યું, નાથ ! આપની કે ગાલીયત હર થતા આપ સુધડ સાહ્યખીના લોગદાર છો, આ દાસીના સરદાર છો, આ ભામીનીના ભગ્યાર છો, આ સુદરીના શીરછત્ર પ્રાણાધાર છો.

કઠીઆરાએ કહ્યું, સુધડ સુદરી ! આ કે ગાલ કે ઠીઆરાના દુભાંગ્યે છુપાયેલી સાહ્યખીને તમેજ મેળવનાર છો, અને તેના તમેજ લોગદાર છો દશારૂપી રાત્રીના અધકારમા ખીડાયેલું નશીબ રૂપી કેમળ દીનકર રૂપ ખની તમેજ ખીલવનાર છો તમે દીનકર રૂપી આપો આપ પધાર્યા ત્યા કેમળને ખીલવતા શી વાર !

વીણા સુદરીને પોતાના શુભ પતીને મુખે સાંભળવા જેમ ઠાઠા માણસને પોતાના શુભ સાંભળવા રૂચે નહી તેમ રૂચ્યા નહી, મુખ માણસોજ પોતાના શુભ પોતાના મોઢે ગવાતા સાંભળી ખુશી થાય, પણ વીણા સુદરી ઘણી ઠાઠી, અને વીચીક્ષણ હતી તેથી તેણે કઠીઆરાને કહ્યું, નાથ ? હવે કુથલી જવાદો, અને સિદ્ધપુર તરફ ચીધારો, કઠીઆરાએ કહ્યું, જેવી તમારી ઇચ્છા, ભલે આવો, વીણાએ કહ્યું, નાથ ! હવે તો સાહ્યખી મળી છે, માટે સાહ્યખીને ઘટતો પોશાક ધારણ કરો. વીણાએ આજુ બોલવું સાંભળી, કઠીઆરાએ પોતાનો કઠીઆગનો પોશાક હર કર્યો, અને અમીરી પોશાક ધારણ કરી, વીણા સુદરી સહ સિદ્ધપુર જવા નીકળી પડ્યા.

પ્રકરણ ૩ જી.

દાહરો.

મોતી વેરા ચોગણા કાગ કદી નહી સાદ્ય;

ખે વીણા દુરથી, દોડી લેવા ધાય

લીને માથે લઈ તાતોલખા નરીને સામે કાઢે

આવી પહોંચ્યો, રસ્તે ચાલવાથી વેલી કુવરી

થાકી ગઈ હતી, તેથી તે નદીની રેતીમા સુઈ

ગઈ, જે રાજકુવરીને મુખમલતુ નગ્ન બીજાતુ

પણ શરીરને ખુચતુ હતુ તે રાજકુવરી નદીની

બાડી રેતીમા સુઈ ગઈ, છતા તેને થાકને લીધે રેતીનુ

બીજાતુ વ્હાલુ હીમ જેવુ લાગ્યુ, કહેવન છે કે

ભુખ ન જીવે ટાઢો ભાત, ઉઘ ન જીવે તુટી ખાટ

તરશ ન જીવે ધોળી ઘાટ, ઇસ્ક ન જીવે જાન કબાટ.

તે મુજબ રેતીના બીજાનામા પણ થાકના લીધે

ની દ્રાહેવીના કળખમા પડી, વેલી ની દ્રાધિન થઈ, ત્યા તા-

તોલખા બલમસીંહના મોહોટા ઇનામની આશાના હવાઈ

કીલ્લા બાધતો તે પણ તેજ રેતીમા થાકને લીધે આડો

થયો, અને હવાઈ તરંગો ધરતો ધગ્નો તે પણ ની દ્રા-

વશ થયો

થોડી વારે બલમસીંહ ત્યા આવી પહોંચ્યો, અને

તેમને શોધવા લાગ્યો શોધ કરતા કળા વેલીને અને તાં-

તોલખાને ની દ્રાવશ જોઈ વીચારમા પડ્યો, તેણે વીચાર્યું કે. આ જવઈઆતુ સાલ જખડ છે, માટે તેને કોઈ રીતે ઠાર કરવો, જેથી તે સાલ દુર થતા, વેલીને લઈને પસાર થઈ જવાય

એવો વીચાર કરી મ્યાનમાથી તલવાર કાઢી જવઈયાને મારવા ધસ્યો, પણ પાછો વીચાર કર્યો કે, જો જવઈયાને તલવારથી મારેલો જોશે, તો કુવરી મારા માટે ખોટો મત બાધશે પણ ખીજે કાંઈ રસ્તો નીકળે તો માડ, કે જેથી સાલનું સાલ જાય, અને કુવરીને તેને માટે માગ ઉપર જોમ પણ ન આવે એવો રસ્તો સોધવામા ગુથાયો

થોડીવાર વીચાર કરી બાળુમા નગર કરતા, મોહોટો પથર તેની ડાબીએ પડ્યો પથરને જોઈ તેણે વીચાર્યું, કે આ પથર તેના માથામા માડ, કે ચુકે આ કર્યા વિના સધામ પહોંચી જાય પછી તેની લાસને નરીમા ફેંકી દઈને કુવરીને બગૃત કરવી, જેથી કુવરીને જોમ રહેશે નહીં, કદાપી પુછશે, તો કહી શકે તે તો તને મુકીને ચાલ્યો ગયો હશે, હું અહીંઆ આવ્યો, ત્યારે તે મારા જોવામા આવ્યો નહીં, ને તમોને જોતાજ મે તમોને બગૃત કર્યા, એ રસ્તો ઠીક છે

એ પ્રમાણે વિચાર કરી પથરા તરફ ફર્યો, અને તેની પાસે જઈને બે હાથે તે ઉંચકી, અને તાંતોલખાને મારવા માટે ઉંચો કર્યો, ત્યા પથરા નીચેથી મોહોટો મર્ધ

નીકળી તેના પગે વી ટાયો, સર્પ આવી જલમસી હના પગે
વી ટાયો, ત્યા, જલમસી હના હોશ કોશ ઉડી ગયા, અને
હાથમાનો પ-થર પડી જતા બચાવની યુમ પાડવા લાગ્યો,

જલમમ્મી હે બચાવની યુમ પાડી, ત્યા તાતોલખા તથા
વેલી એકદમ મે બાકળા જગી ઉઠ્યા, અને જલમસી હની આ
ચ્છીતી જોઈ તે બને રસ્તે પડી ગયા જલમમ્મી હને હવે ખાત્રી
થઈ કે હવે આપણે જીવવાના નથી, જો સર્પે ટન કર્યો, તો
તો થઈ રહ્યુ, આ જલમસી હ ભાઈના જોયે વગ્સ પુરા
થઈ જવાના જો કોઈ હરીનો લાલ આવીને, બચાવે તો
બચાવ થાય નહી તો પછી રામ શરણુ તો છેજ

એ પ્રમાણે મહોતના સપાટાના પડેલો, બચવા માટે
યુમો પાડી નહ્યો છે, ત્યા કઠીઆરો અને વીણા મુદરી
ત્રિદ્વપુર જવા નીકળેલા તે ત્યા આવી પહોંચ્યા,

જલમમ્મી હને સર્પના સપાટામા જોઈ કઠીઆરાએ
એક બદ્ધકના લડાકે સર્પને ઠાર કર્યો અને જલમમ્મી હને
મહોતના લયથી મુજ્ત કર્યો મહોતના લયથી દુર થતાજ
તે વીણા મુદરી કે જેને તેના પીના રાયમી હે એક ક ગાલ
કઠીઆરાને વગવેલી, તે વીણા મુદરીને એક અમીર જેવા
માણસ સાથે જોઈ તે અભયબ થયો, જલમમ્મી હે કહ્યુ,

કોણુ વીણા મુદરી ! વીણાએ કહ્યુ, કોણુ જલમસી હ ?
જલમમ્મી હે, કહ્યુ, હા વીણાએ કહ્યુ, તમે એકલા અહી કયાથી
જલમમ્મી હે કહ્યુ, શીકારે નીકળ્યો હતો તે એક હજણ પાછળ

પડતા આટલે બધે દુર નીકળી ગયો, અને આ સર્પના પાસમા સપડાઈ ગયો, રીસાલો બધો પાછળ આવે છે (વીણાને બેઠ બલમમી હે વિચાર કર્યો, વેલી માટે ફેગટ મહેનત કરી મહેનત તો આને માટે સજા વાર છે, શુ મીઠું. બોલવું, શુ, રૂપ ! શી કાન્તી !) વાર ? તમારી માથે આ મહાભાગ્ય કોણ છે ?

એ પ્રમાણે કહ્યું, મારા માથાના મુગટ તેજ કડીઆરા, કે જેમની માથે હું વરી છું, બલમમી હે કહ્યું, વેલીના શા હાલ થયા, તે તમે સાલજ્યા, ? વીણાએ અચ્ચ બો પામી પુછ્યું, શા ? બલમમી હે કહ્યું, પોગળ વેરાઈ ગયું, બેધ-પુરનો ગજકુવર માથો નહીં પણ બનાવટી નીકળ્યો વીણાએ ઉદાસ થઈ કહ્યું, મે તેને પ્રથમથીજ કહ્યું હતું, પણ તેણે માન્યું નહીં, અને છેવટમા હું ખ સાગરમા ડૂબી અલણ માનાએ અને અભિમાની પીતાએ તેને અભીમાની બનાવી અને તેજ અભીમાને તેને આ દશાએ લવરાવી, જે તે દીવએ મારૂં કહેવું તેણે માન્યું હોત, તો તેની આ દશા ન થાત, પણ તેના નશીબમા એવું લખાવી લાવી હશે, તે કેમ મીથ્યા થાય

એ પ્રમાણે શોકના ઉદગારો વીણાના મુખમાથી નીકળવા માડ્યા, ત્યાં કઠીઆગએ કહ્યું, સુઘડ ! મુઠરી ! તેનો શોક નકામો છે સૌ સૌના નશીબ પ્રમાણે બને બાય છે; તમે સમજી થઈ શોક શામાટે કરો છો ? મારી મને આશા

નહોતી, કે આ સ્થીનીએ પહોચ્યું પણ આ સ્થીતીએ પહોચવાનું લખેલું, કે તમે ભાગ્યદેવી મળી ગયા, અને આ કંગાલ કઠીઆરાના ઢળદર ટળી ગયા.

વીણાએ કહ્યું નાથ ! આપનું કહેલું મત્ય છે, પુર્વ ભવના સચિત આ ભવ ભોગવવાના છે, જે જે યને છે તે પુર્વના સચીતનેજ લીધે, જલમસી હે કહ્યું, તમે કયા જાઓ છો ? વીણાએ કહ્યું માધવ ગોવીંદની જાત્રા કરવા સિદ્ધપુર જઈએ છીએ, તમે કયા જાઓ છો ?

જલમસી હે કહ્યું, હું પણ સિદ્ધપુરજ આવું છું વીણાએ કહ્યું, તો ચાલો, અમીને તમારો મારો સગાથ મળ્યો જલમસી હે કહ્યું, તમે આગળ ચાલતા થાઓ, હું પાછળ મારા માણસોની તઈચારી કરી આવી મળું છું. વીણાએ કહ્યું સારું, જલદીથી આવી મળજો, એ પ્રમાણે કહી વીણા અને કઠીઆરો ત્યાંથી સીદ્ધપુર તરફ વિદાય થયા તેઓ ગયા, ત્યાં જલમસી હે કહ્યું, આવી મળું છું,

જગ્યા આવી મળું છું ! તારા લાયકની તઈઆરી કરીનેજ આવી મળું છું માધવ ગોવીંદના દર્શનની મને અભીલાષા નથી, પણ તે સુદરીને ભોગવવાનીજ ઇચ્છા છે. આવી દેવપુતળી જેવી કન્યા તને કંગાલને તે શોભે ! તે તો મારા લાયકની છે પણ સીદ્ધી રીતે કાઈ મળે તેમ છે. એ તો એજ, મારાઓને સમજાવી તેના ઉતારેથી ઉપડાવી ઠાર કરાવું, અને એજ વીણાને આ જલમસીહની મોહોરદાર

બનાવુ, ત્યારેજ માડું નામ જલમસી હ, ચાલ્ય મારાઓની તજવીજ કરી તેમની પાછળ પહોંચી જાઉં, એ પ્રમાણે વીચાર કરી કઠીઆરાને તેના ઉતારામાથી ઉપડાવી દાર કરાવા માટે મારાઓની તજવીજ કરવા ગયો.

પ્રકરણ ૪ થુ.

માધવ ગોવિંદની જાત્રા.

જા મુદરી અને કઠીઆરો સિદ્ધપુરમા આવી પહોંચ્યા, કઠીઆરાની જલમસી હને બચાવવાની બહાદુરી, શસ્ત્ર વાપરવાની સમજ, તેમજ રાજકીય લક્ષણો જોઈ વીણાને તેનો સદેહ ઉત્પન્ન થયો.

પરંતુ ગોર આવી પહોંચવાથી માત્રુશ્રાદ્ધ કરવા જગ્યા માટે ગોરની પાછળ ગયા.

જોધપુરના ગજા જોધાણનાથ, કે જેણે 'એક વચનને ખાતર પોતાની સગર્ભા રાણીને વનમા મોકલી, તેનીજ ઝુરનામા ઝુર્યા કરતા હતા, તેમનો ઝુરપો આજ પંદર વરસ થયાં એનોએજ હતો તે દુર કરાવા માટે પ્રધાનજીએ તેમને સીધપુર આવવાની સલાહ આપી સમજાવીને સિદ્ધપુર તેડી લાવ્યા હતા સિદ્ધપુર આવ્યા છતાં તેમનો ઝુરપો તેવોને તેવોજ હતો.

ગોર તેમને એક જગોએ ઉભા રાખી શ્રાદ્ધ કરાવાની તક્યારી માટે ગયો, ત્યાં ભેઘાણનાથ પાછા તેજ ઝુગપામા પડ્યા, અને શોક કરવા લાગ્યા.

ગઈ ! અરેરે મગલાં સુદરી ગઈ ! આ અભાગી-આને છોડી ચાલી ગઈ માથે વાઝીઆ મેહોચુ મુકતી ગઈ, અપહા હા ! નીભાગી, પુરો અભાગી, આટલુ આટલુ કરૂણ, છતાં તેને મેળવી શકતો નથી આને સોળ સોળ વગસ થયા તેની જેવી ને તેવી આકૃતિ આ આખો પામે ખડી છે મુકી મુકાતી નથી, વીસરી વીસગતી નથી, પ્રત્યક્ષ બે-વાતી નથી તેનું રટણ ઘડી ઘડી, પળે પળે થયા કરે છે. માધવ ગોવિંદના દર્શનનું ભાન નથી, પણ તે સુદરીના દર્શનનું જ ભાન છે ખાતા, પીતા, પહેરતા, ઓઢતા સર્વ વાતે સુદરીના અધરામૃતપાનની જ ઈચ્છા છે, પહેરવામા તે સુદરીના પ્રેમની જ કંકની પહેરવા ઈચ્છા છે, ઓઢવામા તે મધુરીનું મધુર ભાશણ આ રૂવે રૂવે છવાઈ રહ્યું છે, તેની જ ઈચ્છા છે પણ સુદરી કયા ?

પ્રધાનજીએ કહ્યું, રાજવી ! નાકકનો કલેશ શા માટે કરો છો ! બનવા કાળે બની ગયું, તેને આજ સોળ સોળ વગસ થઈ ગયા, છતાં નથી લગાડતા રાજ કાજ તરફ લક્ષ, નથી લગાડતા સ્ત્રીમા લક્ષ, નથી લગાડતા બાવામા લક્ષ, કોઈ વાત ઉપર લક્ષ લગાડતા જ નથી, એ તે તમોને શોભે ! તમારો ઝુરાપો દુર કરાવા હું તમોને માધવગો-વીંદને પાંચે નેડી લાગ્યો, છતાં અહીં પણ એનું એજ !

જોધાણનાથે કહ્યું, પ્રધાનજી ! તમારૂં કહેલું સત્ય છે, પણ તમારૂં કહેલું મારા ધ્યાનમા નો ઉતરતું નથી. મારૂં ધ્યાન તો એજ જોડી ગણીમાજ લાગી રહ્યું છે, મં-સાર બધો મુન્ય દેખુ છું

જોધાણનાથ- ગાયન.

(પ્રેમયુગ્મ તણાય નાવ મારીને) એ રાહ દેખુ મુન્ય ને નાર જોઉં ધારીરે, પ્રિયા નામ ધવ ઉગ્ધારીરે. પ્રીયા હશે તું કયા, ગોધી વળ્યો જ્યા ત્યા, ભુલ્યો ભ્રમર ભટકુ કમળ વીહારીરે-પ્રિયા નામ જપુ તુજ જાપ શાણી, ધરી તુજ ધ્યાન રાણી, મળીશ ન શકુ જાણી, કયાથી મળનારીરે-પ્રિયા નામ. રદ્ય ચીરાય મારૂં, ગતી મતીને વિસારૂં, કયાથી મળે દર્શન મારૂં, શોધી પ્રિયા મારીરે-પ્રિયા

રાજાને લઈ પ્રધાનજી શ્રાદ્ધ કરવા માટે ગયા, ત્યાં કઠીઆરો, વીણા મુદરી; અને ગોર આવી પહોચ્યા ગોરે કહ્યું જજમાન રાજા પેલા સામા તીર ઉપર તમને શ્રાદ્ધ કરાવાનું છે માટે ચાલો તમે નાહીને તઈઆર થાઓ, તેટલામા હું શ્રાદ્ધ સામગ્રી લઈને આવું છું એ પ્રમાણે કહી ગોર શ્રાદ્ધ સામગ્રી લેવા માટે ગયા

ગોર ગયા ત્યાં કઠીઆરાએ કહ્યું, સુઘડ મુદરી તમે અહીઆજ બેસો, હું સ્નાન કરવા જાઉં છું. એમ કહી કઠીઆરો સ્નાન કરવા ગયો, અને વીણા મુદરી પત્નીની આ

જ્ઞાને મન આપી ત્યાજ રહી, કઠીયારાના ગયા પછી
વીણા સુદરી કઠીયારા સબંધના વીચારમા પડી

વીણાએ વીચાર્યું, પતીની જાત કઠીયારાની નથી, તે
તો ખુલ્લુ છે એકજ ગોળીથી સાપને ઠાર કરી જાલમસી -
હને બચાવ્યો તે શુ ઓછી બહાદુરી છે ? તેમના હથી-
યાર બાધવાની તેમજ વાપરવાની ચાતુરી તદ્દન રાજસી
છે, તેમા તે શક નથી તેમના હાથે બાધેલુ માદળીયુ
વાચવાનો વખત આવ્યો છે માદળીયુ વચ્ચાતા તે બધો
ભેદ ખુલી જવાનો તેતો નિસશય છે

તેમનુ મીઠું મનહર બોલવુ ! રાજસી ચાલ !
અલોકિકબુદ્ધિ ! પેશાક પહેગ્વાની ઢળ ! એ બધી કઠીયારાની
જાતમા કપાથી હોય ! ને હોય પણ શેની ! તે તો બિચારો
લાકડા વેચનારને પેટ અવતાર લઈ આવુ શીક્ષણ કયાથી
મેળવે !

ભાગ્ય ! ભાગ્ય ! તુ એક અજબજબ છે ! તારા
આધારે સતોષે રહી છુ, તો તુ એક કલ્પવૃક્ષ નમાન ઉપર
આશાના અમૃત ફળ બેસવાની તૈયારી છે મોહોર તો બેશી
ચુક્યો ! ફળને હવે વાર થયી પતી આવે એટલીજ વાર.

પ્રથમ તો મન મોહનને કહેવાની કે માદળીયુ લાવો,
તે વાચવાનો થયો છે દાવો મન મુકી વચ્ચાવો અને આ
આળાને સુલાગી બનાવો, સુલાગ્યે ઉત્તમ જાત પતીની

નીકળશે એટલે ભાગ્યનો લ્હાવો પુણી થશે, શકા જશે,
અને સમાધાન પણ થશે, પણ વખતે કુળત નીકળી તો !
તો શું ? હું કયા જાતને વરી છું કે તેની ચીના હોય !
ભર બળરમાથી શ્રીકૃણ ખરીદ્યું છે, તેમાથી કોપર ઉમદું
નીકળે કે ખોડું ! વેચનારને શું ! ખરીદનારનું ભાગ્ય.

વીણા—

ગાયન

ભર ચોટેથી શ્રીકૃણ વ્હોયું, ખાવા કોપર ખનેજી,
આડું ખોડું કર્મે નીકળવું, ભાગ્યુ શાણા સતે— જેવીં
જાત ભાતને નથી વરી હું; ભાગ્યે લખ્યા પતી પામીજી
જાત કુળતી નીકળે ગમે તે, ધાર્યું થશે ગજગામી-જેવીં
કુળતી કઠીઆરા બાણી બેઠને છે પતી સ્થાપ્યાજી,
પરભવ પુન્યે મળ્યા સુભાગી ભાગ્યમા પ્રભુએ આપ્યા-જેવીં
એજ પતી છે એજ પ્રભુ છે, એજ આ મતી શણગારજી,
પ્રભુ ગણીને સેવન કરવું એજ સતીનો ઉદ્ધાર— જેવીં

આ પ્રમાણે મતી વીચાર કરે છે, ત્યા કઠીઆરો
આવ્યો, અને કહ્યું, સુદરી ચાલો, ઘાઠ વીધી સંપુર્ણ
અર્ધ રહી. હવે આપણે ઉતારામા જઈએ, વીણાએ કહ્યું;
નાથ પધારો, એ પ્રમાણે કહી તેઓને ગોરે આપેલા ઉતારા
તરફ ગયાં.

પ્રકરણ ૫ મું

વીણા અને કઠીઆરો ઉતારામા.

તાગમા આવી વીણાએ કહ્યું, નાથ માધ-
વગોવિદના દર્શન કર્યા ? કઠીયારાએ કયું,
હા વીણાએ કહ્યું, માતૃશ્રાદ્ધ કયું ? કઠી-
યાગએ કહ્યું, હા, વીણાએ કહ્યું, હવે તો
આપના જીવને આનંદ થયોને ? કઠીઆરાએ કહ્યું, મારી
પરમપ્રિયા પ્રાણુઆધાર ! તે બધું તારા પ્રતાપેજ, સુભાગી
સુદરી તારા ભાગ્યેજ આ દશાને પહોંચ્યો છું, અને આવો
સાહ્યથી વાળે બન્યો, તે પણ તારા ભાગ્યનોજ પ્રતાપ

વીણાએ કહ્યું, નાથ ! હું તો આપની દાસી છું
આપ સુભાગીના પ્રતાપેજ મને સુભાગી બનાવી, કગલ
કઠીયારણનો પાશાકે બદલાવી સાહ્યથીવત બનાવી, તે
આપના સુજીવને લીધેજ, નહીંતર હું તો આપની દાસી છું.

વીણા—કઠીયારો— ગાયન

(અતુલ સગાર છે) એ રાહ

વીણા—અરપણ તન મન છે

કઠીયારો—વાહરે વાહરે

પ્રિયા ધન્ય ધન્ય છે

વીણા-વાહરે વાહરે

પગલવ પુન્યે મળ્યા પુન્યશાળી

કઠીયારો-અરખ્યુ આ તમ મન ધન છે

વીણા-વાહરે વાહરે

વન ઉપવન સાથે ફરે

નાથ ચરણ ધરી માથ

કઠીયારો-ભાગ્ય ખીલાવ્યું સુંદરી

અહી હીણભાગી હાથ

વીણા-જન્મ સાર્થક મારૂ સર્વ તમો છો

કઠીયારો-વેચાણુ તમને આ તન છે

વીણા-વાહરે વાહરે-અરપણુ

વીણાએ કહ્યું, નાથ ! હવે બધી વાત જવા દો, પેણુ માદળીયુ લાવો, અને વચાવો, હવે શ્રાદ્ધ કર્યું માટે તે ઉપર છે હમારો દાવો કઠીયારાએ કહ્યું, સુંદરી રહેવાદોને કયા નાશી જવાનું છે, પણ આ માધવગોવિંદનું તીર્થ તો અજબ !

વીણાએ કહ્યું, અજબ કેમ ન હોય ! પણ હવે મારી વાત નહીં ઉડાવો માદળીયુ લાવો. કઠીઆસએ કહ્યું, સુંદરી રહેવા દો. એ વાચવાથી શું સાર છે ? કદાપી મારી ભત સુભત નીકળી કે કુભત નીકળી, એ સુભત નીકળી તો તો ઠીક છે, ને એ કુભત નીકળશે તો પસ્તાવાનું થશે, માટે રહેવા દીયો.

વીણાએ કહ્યું, નાથ ! નાહકની મને બનાવો નહીં. તે માદળીયુ વાચવાની ઉત્ક ઠા છે તે પરીપુર્ણ કરો. તમારી જાત ગમે તે હશે, પણ હું કયા જાતને વરી છું, કે જેથી પસ્તાવુ પડે ભર બજારે બીડેલી કળી ખરીદ કરી છે, તે ગમે તો કેતકીની નીકળે કે કચેણાની નીકળે, તેમા વેચનારને શુ પચાત પડી છે, ખરીદનારનુ ભાગ્ય !

કઠીયારાએ કહ્યું, સુદરી ! નાહક હઠ શા માટે કરો છો ? ઠીક કહું છું કે રહેવા દીરો, વીણાએ કહ્યું, નાથ ! એ બધી વાત કોરે મુકી માદળીયુ લાવો. કઠીયારાએ કહ્યું, શુ તમારી માદળીયુ વાચવાનીજ ઇચ્છા છે ? વીણાએ કહ્યું, નાથ ! શા માટે અધિરી બનાવો છો ! જલદી વચાવો.

કઠીયારાએ કહ્યું, સુભાગી સુદરી ! પ્રથમ વચન આપો, કે માદળીયામાની ચીકીની વાલ મારી રજ શીવાય તમારે કોઈને કહેવી નહીં. વીણાએ કહ્યું હ્યો આ વચન છે એમ કહી તાળી આપી અને કહું નાથ ! લાવો કઠીયારાએ કહ્યું, સુદરી મનને સાચવી રાખજો હર્ષ ઘેલા થતા નહીં.

વીણાએ કહ્યું, નાથ ! શા માટે અધિરી કરો છો ! લાવો, લાવો, એવુ તે એમાં શુ છે કે જેથી આટલુ બધું કહો છો ? કઠીયારાએ કહ્યું, સુઘડ સુંદરી ! હવે પછીના સુખનો આધાર છે ! ભાગ્યનો ભગ્ન છે ! વીણાએ કહ્યું, ત્યારે તો જલદી લાવો.

કઠીયારાએ કહ્યું, હું જ વાચુ છું વીણાએ કહ્યું, નાથ !
જલદી વાચો વીણાની અધીરાઇ દુર કરવા, કઠીઆરાએ
માઠળીયુ ફેડી મહી થી ચીઠી કાઢીને વાચવુ શરૂ કર્યું. પ્રથમ
વાચ્યુ કે દીકરો સુકી મરે છે. વીણાએ કહ્યું કેણ ? કઠી-
આરાએ કહ્યું, આવે છે ! રખડતી રજપુતની રાણી વીણાએ
કહ્યું, શુ તમે રાજકુમાર ! કયાના ! કઠીઆગએ કહ્યું,
સુદરી ! આવે છે ! આવે છે ! વીણાએ કહ્યું, કહો કહો નાથ
જલદી કહો ! નાહકની નહી ટવળાવો, અધિરીને ધીરી કરો.
કઠીયારાએ પાછુ વાચવા માડ્યુ, જોધાણનાથના કુવર અમર
કુમારનો જય થાએ, આશીશ આપે છે સોઢીરાણી, સાથે
મહોરવાળી વીંટીની નીશાની

વીણાએ અચ'ખો પામી કહ્યું, શુ તમે જોધપુરના રાજ
કુમાર ! કઠીયારાએ કહ્યું હા, પણ બહાલી તમારો તો તાણે-
દાર વીણાએ કહ્યું, નાથ ! પ્રભુની લીલા અગાધ છે ! ઈશ્વર
ખળવાન નથી, પણ ઈશ્વર ઉપરની આદરાજ ખળવાન છે.
પીતાએ વેલીને જોધપુરના દરબારનો વૈભવ આપવા આજ્ઞા,
પણ તે મારા ભાગ્યમા લખાયેલો, તે કેવી રીતે મીથ્યા થાય !
વીણા—

ગાયન

શ્રીહા-ગત

જય સુખ કર હુ ખ હર તું !

ભક્તવત્સલ પ્રભુ ટેક નીભાવણ તું-ટેક

રંગ ઢંગ તારા, જગ જગ ન્યારા,

ટેક જે ધારે, આક્રીને તારે, તેને ઉદ્ધારે,
તુજ તન મન ધનથી જય કર તુ !
રાજવી ખ્યારા ! આખોના તારા ! દઈ રહીયાળા !

ઉદ્ધારી ખાજા

આસ્તા ધારી, તારી ખ્યારી—જયસુખકર
કસોટી મારી, કીધી છે ભારી, પાર ઉતારી પાછળથીરે,
રાજવી પામી, હુ ખ સૌ વામી, એ સૌ ભાજ્યના બળથીરે.
હે જગધર ! સુખકર, હુ ખ હર, જય કર, શ્રેય કર,
ગંધાકર,

નટવર સત્ય એક ગીરીધર—તુ—જય

વીણાએ કહ્યું નાથ ! આ દાસીનો સ સાર પ્રભુ પ્રતાપે
અને ભાજ્યબળે મુધર્યો, એકવાર આ દાસીને પ્રેમનુ આર્દી-
ગન આપીને દૃતાર્થ કરે

વીણા—કઠીયારો— ગાયન

વીણા—આનંદ આનંદ ઉર અનિશે જોધાણ કુળદીપક નીકળ્યા
કઠીયારો—સ તોશીની આમ શુભ ગતી છે,
સાચી નીષ્ઠાએ સુભાજ્ય ફળ્યા.

વીણા—(સાર ખોટું એ ભાજ્ય બળ, એજ કળા)

કઠીયારો—નિર્ભાગીથી સુભાગી બનાવ્યો,
સતી શાણી છે સુભાજ્યે મળ્યા,

વીણા—કઠીયારામાથી નીકળ્યા રાજેશ્વર ભાજ્ય હમારા પુણ્ય ભળ્યાં
ગોખે બેઠે ગોરખ મળીઆ નશીબ નટના એતો ખેલ

કઠીયારો—ખેલ તમારા મન માનુની કઠીયારેથી કીધો છેલ
વીણા—(બહાલા રાજકુમાર હું તો આપની દાસી

દાસી નહીં પણ સુખરાસી)

કઠીયારો—પીતુ રાજમા જઈએ પ્રીતે

વીણા—પુર્વના પાપો સર્વે ટળ્યા

કઠીઆગચ્છે વીણાને પ્રેમનુ આલીંગન આપ્યું જેમ
વિષ્ણુ પડેલી પ્રિયા પતીને ભેટતા જેટલો આનંદ પામે,
તેથી પણ વિશેષ આનંદ આ આલીંગનથી વીણાને થયો.
તે બીચારીને કઠીયારા સાથે આપી, ત્યારે તેને કયા ખબર
હતી કે, આ જોધપુરના કુમાર છે, ફક્ત સતોશેજ આનંદ
માન્યો હતો તે સતોષ કલ્પતરૂં ફળ્યો, અને મીડા ફળ
આખવાનો વારો મળ્યો, તેથી તેવો આનંદ કેમ ન થાય !

આલીંગનથી છુટા થતા વીણાએ કહ્યું, નાથ ! આપણે
જોધપુર ક્યારે જઈશું ? કઠીયારાએ કહ્યું, હાલ હું તૈયારી
કરવા જાઉં છું, ને તમે પોદી જાઓ વીણાએ કહ્યું, નાથ
સતી બેઠે પતીને તે તસ્લી હોતી હશે કે ? હું જ તૈયારી
કરવા જાઉં છું, અને આપ પોદી જાઓ

વીણા-કઠીયારો—

ગાયન

(પાતળીઆ પરિશ્રમ લ્યો શાને)

કઠીયારો-ઘટે નહીં શ્રમ શાણી સુકોમળ

રાખો કાઈ ગમ રાખો ગમને

વીણા—સમ દઉં શ્રમ લેવા પ્રીતમજી માનો મારા સમ માનો સમને
ચીંતા ઘટે નહીં, શ્રમ હડે નહીં, તો તો સતી નહીં
એ શાસ્ત્ર નીતી—પ્રાણપતી—

કઠીયારો— ઘટે નહીં
(શુ આવા કોમળ શરીરે તે શ્રમ લેવાય !)

વીણા—(ત્યારે સતી બેઠે પતીને તસ્તીએ દેવાય ?)

કઠીયારો—પતીની ચીંતાનો ભાગ નિવારે
મતી સુલક્ષણી ધન્ય તેને ધન્ય છે
સુખમા વિલાસી હું ખે બને દાસી

વીણા— પતી શેવા ખ્યારી

કઠીયારો—આ . સાચી સતી . ધન્ય મતી . ઘટે નહીં
(શાણી હું જ જઉં છું, તમે શ્રમ રેહોવા દીયો.)

વીણા—(સતીના ધર્મની આડે આવડું હોયતો ભલે તમેજ દીયો.)

કઠીયારો—ધર્મ સતીનો શુ બાણે રમીલી !

ધન્ય તને ધન્ય લાખો ધન્ય છે

વીણા—બાલુ નહીં લાલા ધર્મ બીજે બહાલા જયુ પતી માળા

કઠીયારો—આ . ભાગ્યવતી સાચી સતી.. ઘટે નહીં

વીણાએ કહ્યું, નાથ ! પોઠી બાચો, હું હાલ તૈયારી
કરી પાછી આવું છું, કઠીયારાએ કહ્યું. ભલે પધારો પતીની
આજ્ઞા મળતા સતી તઇયારી કરવા ગઈ અને કઠીયારો પોતે
સુધ ગયો

પ્રકરણ ૬ હું.

લમસી હ કે જે વીણા ઉપર મોહીત થયો હતો તેણે નદીતટેથી કઠીયારાના હાથે સર્પથી મુકત થતા જુહું બહાનુ ઠાઢી તેમનાથી જુદો પડી તે કઠીયાગને મારીનાખી વીણાને લઈ જવાના ઈરાદે મારાઓની તજવીજ કરવા ગયો, અને નજદીકમા ચાર કોહોળી રહેતા હતા, તેમની પાસે ગયો.

કોહોળીઓએ કહ્યું અલ્યા આહી ચ્યમ આવ્યો છે ? જલમસી હે કહ્યું, તમારૂં કામ પડ્યું છે, તેથી આવ્યો છું કોહોળીઓએ કહ્યું, અમારૂં શું કામ પડ્યું છે ! જલમસી હે કહ્યું, એક છોકરાને ઉપાડીને જ જલમા લઈ જવો છે કોહોળીઓએ કહ્યું હું કામ ! જલમસી હે કહ્યું, ઠાર કરવા કોહોળીઓએ કહ્યું, તે હમે નહીં કરીએ તું કોક પાપીઓ લાગે છે ? જલમસી હે કહ્યું, ઈનામ મળશે ઈનામ ! કોહોળીઓ કહ્યું, એણે તારૂં શું બગાડ્યું છે, કે તેને મારી ન ખાવવો છે ! જલમસી હે કહ્યું, મારી ખાયડીને લઈ નાસી આવ્યો છે, કોહોળીઓએ કહ્યું, ત્યારે તો એક ઝટકે ઉડાડી દેવાના. જલમસી હે કહ્યું, ચાલો ત્યારે ? કોહોળીઓએ કહ્યું ચાલો હમને બતાવો.

એ પ્રમાણે કહી મારાઓને તેડી કઠીયારો સુતો હતો ત્યાં આખો અને પોતાની પામે બેલાન કરવાની શીશી હતી તે સુઘાડીને કઠીયારાને બેલાન કરી મારાઓ સાથે જ ગલમા મોકલી દીધો અને વીણાને છળવા માટે કઠીયારાને ત્યાંથી મારાઓ સાથે વીદાય કરી તેની જગોએ તેની સાલ ઓઢીને સુધ ગયો.

તે સુધ ગયો, ત્યાં વીણા આવી અને જલમગ્ની હ કે જે સાલ ઓઢી સુતો હતો, તેને પોતાનો પતી સમજીને પુછ્યું, નાથ ! હુડીઓ કીર્થ પેટીમા મુકવી છે ? આ પ્રશ્નનો જવાબ દુષ્ટ જલમગ્ની હે આખો નહી તેથી વીણાએ પતીને પુછવા માટે જનૃત કરવા માટે જલમગ્ની હે ઓઢેલી સાલ ખેચી

સ્ત્રીએ સાલ ખેચી, ત્યાં જલમગ્ની હ એકદમ બેઠો થઈ ગયો, અને કહ્યું, કેમ છે મારી વ્હાલી દીલદાર ! વીણા જલમગ્ની હને જોઈ અચ્ચો પામી, અને કહ્યું કેણુ દુષ્ટ જલમગ્ની હ ! જલમગ્ની હે કહ્યું વ્હાલી હુ જલમગ્ની હ ઠાકેર પોતે, વીણાએ કહ્યું, મારા પતી કયા ! જલમગ્ની હે કહ્યું, તેના લાયકની જગ્યામા, મશાણુમા, વીણા હુ ખ દરીયામા ડુબી ગઈ, ને કહ્યું હાય ! વ્હાલા રાજકુમાર ! એ પ્રમાણે અફસોસ કરવા લાગી

જલમગ્ની હે કહ્યું, મુદરી ! અફસોસ શા માટે કરો છો ! એ દુગ્ગલ કઠીયારામા શું માલ બળ્યા હતા !

મારી સાથે આવશે તો સુખી થશે મમન્યા ? વીણાએ કહ્યું, હરામી જલમડા, સુખી સુર્યની આડે આવનાર કાળ સુખા રાહુઆ તને રોમ રોમ કીડા પડશે અને તારી લાસ જંગલમા સરમે અને કાગડા કુતરા ચુથશે સમજ્યો ! તારો જીવ બચાવનારને આ બહલો ! જલમસીંહિ કહ્યું એતો જણ્યુ ! શાલ્ય આગળ થા ? વીણાએ જુમ મારી, કોઈ આવો, આવો બચાવો ! સતી ઉવર બળાતકાર શાય છે જલમસીંહિ કહ્યું, અહીં આ કીચો તારો બાપ આવનાર છે ? વીણાએ ફરીથી જુમ પાડી, કોઈ આવો, આવો, બચાવો ! સતીના ધરમનુ ધગ્ગેળ જાય છે

વીણાની જુમ સાલળી જોધાણનાથે છેટેથી કહ્યું, હું જોધાણનાથની હયાતીમા સતીને મતાવનાર એવો બે માથાવાળો કોણ છે !

જોધાણનાથને જોઈ જલમસીંહ ગભરાયો, અને સતાને મુકીને નાશી ગયો, જલમસીંહ નાશી ગયો, ત્યાં જોધાણનાથ આવી પહોંચ્યા, અને જલમસીંહની પાછળ સીપાઈ ને દોડાવ્યો કે તે પાપીને પકડીને માંરી પાસે લાવો, જોધાણનાથનો હુકમ થતા સીપાઈ તે હરામી જલમસીંહને પકડવા તેની પાછળ દોડ્યો.

સીપાઈ જલમસીંહને પકડવા ગયો, ત્યાં જોધાણનાથે કહ્યું, સતી મુહરી ! તમો મારી સાથે જોધપુર

આલો, જોધપુર ગયા બાદ તમારા પત્નીની તપાસ
કરાવીશુ વીણાએ કહ્યું શું નાથ મળશે ! જોધાણનાથે
કહ્યું, જે હયાત હશે તો મળશે, પછી તો પ્રભુની ઇચ્છા,
હાલતો તમે જોધપુર આવવા તઈયાર થાઓ હું મારે
ઉતારે જાઉં છું, ત્યાં તમે આવી પહોંચો એ પ્રમાણે કહી
જોધાણનાથ પોતાના ઉતારા તરફ ગયા

વીણા પત્ની શોકમા ગીરફતાર થઈ, અને કહેવા
લાગી, શું નાથ મળશે ! મળવું લખ્યું હશે, તો મળશે,
ને નહીં મળે તોયે શું ! પણ

વીણા—

ગાયન

(સુદર શામળીઆ) એ ગઈ

રાજન રઢીયાળા, કયા જઈ ંહાલા વરીઆ

આખ્યાના તારા, ભાગ્ય હમારા ખસીઆ

ભાગ્ય બળે સુપતી મીલાવ્યા, કઠીયારાના રાજવી કહાવ્યા

નશીબ નીર્ભાગ્યેથી ગુમાવ્યા, વીચાર ભાવીને એ ભાવ્યા

કયાથી મળે રંગ વસીઆ—રાજન રઢીયાળા

નિભાગે મને ભવરણ રોળી, રાકડીને રાખે ગઢોળી

પ્રાણ વિયોગની સળગાવી હોળી,

હું ખ સાગરમા દીધી ઝખોળી

હરભાગ્ય મારા ધસીયા—રાજન રઢીયાળા

પાપીએ નીજ પાપ બતાવ્યું, ભવસાગરમા નાવ ડુબાવ્યું

કાશીએ કરવત લઉં મનભાવ્યું,

હીમાળે ગળવુ કર્મમા આવ્યુ
દુરદેવ ભલે મુજ હશીયા-સજન

એ પ્રમાણે દેવને દોશ આપતી વીચાર કરવા લાગી, કે જોધાણનાથ માગ સસગણ છે તેમની સાથે જવામા મને હરકત નથી, પતીની આજ્ઞા શીવાય માદળીયાની વાત કોઈને ન કહેવાનુ પતીને વચન આવ્યુ છે, માટે તે વાત મારે જાણવાની નથી, માટે હાલ તો તેમની સાથેજ જવામા સાર છે, એ પ્રમાણે વીચાર કરી મતીસુદરી જોધાણનાથના ઉતારે ગઈ, અને તેમની માથે જોધપુર તરફ સીધાની

પ્રવેશ ૬ કે।

હીઆરાને માગ્યો જ ગલમા લાગ્યા, અને એ-ક ઠેકાણે વીચાર કરવા લાગ્યા, અડ્યા જોહલા, આતો મરી જયા જેવોજ છે, પેલા રાડનાએ ઝેર હુગાડયુ લાગે છે, તેથી આતો પુરો ધઈજયો છે, આપણે મારવાનો રહ્યો નથી જોહલાએ કહયુ, ભાથીડા આ ગમલાનું કહેવુ બરાબર છે પણ આપણે ઘડીવાર બેહો, જો હાલશે તો આ બંદુકડીથી ઠગ કરતા ચેટલી વાગ લાગ-

વાની છે । રામલે કહ્યું, અરે ઈની યુનના ભાઈ કરે, આ તરવાર તઈયાર છે, હાલ્યો તો તો બે કંકડાજ કરી નાખવાનો

એ પ્રમાણે ચારેજણા કહું બો કાઢવા બેઠા, ત્યા કઠીયારાને જેનની શીશી ઝુઘાડી હતી તેનો અમલ ઉતરતા તો લગાર હાલ્યો, ત્યા જેહલાએ કહ્યું, અલ્યા પેલો હાલ્યો ? રામલે કહ્યું ફોડય બધુકડી । બધુક ફોડી તેની ગોળી આડી જવાથી કઠીયારો ઉભો થયો, અને પાસે પડેલી મારાઓની તલવાર લઈ મારાઓની પાછળ ગયો

મારાઓને ઠાર કરી કઠીયારો વિચારમા પડ્યો, કે હું કયા ! ગોરને ઉતારો કયા ! વીણાસુદરી કયા ! આ મારાઓ શા ! બધુકનો બહાર શ્યો ! આ કાઈ સમજાયુ નહી, શુ કોઈ હરામીએ મને ઠાર કરી વીણાસુદરીને લઈ જવાની લાલચે આ કર્તવ્ય તો નહી કયું હોય ! હા હા તેમજ હશે, નહીતર આવી બીના શેની બને !

અહા ! હા ! હા ! સુભાગ્યે મળેલી સતી ગુમ થઈ ! હવે એ રસવેલી ક્યારે મળશે ! આલ્ય હીણુભાગી જીવ ગોરને ત્યા જઈ તપાસ કરી પ્રિયનો પતો મેળવુ

કઠીયારો—

ગાયન

લેટું ક્યારે સતી નારી, એ ભાગ્યવતી નારી. ...લેટું-
ખ્યારી વિયોગની વીરહ ખીડાની વીરહીનેજ ખીજાણ.

એક ખ્યારીમા ભમે પ્રાણુ, અવર નહીં ધ્યાન, રહે ચીત્તધારી લેદુ.
 રાજવી જાણી સતીએ શાણી ધરતીતી કેવા ઉમગ
 તે ઉમગનો થયો ભગ, ટળ્યો સૌરગ, બળે ઊરભારી લેદુ.
 ખ્યારી કેરો પતો મળશે, ત્યારે થશે દીલ સુખ
 તે વીણ સૌ લાગે હુ ખ, વહુ શુ સુખ, શકુ ન વીરતારી લેદુ.
 ભાગ્યવતી એ ભામા હશે કયા સુખ કે હુખ મોજાર
 નીચ કૃત્ય આ કોણ કરનાગ, માર જઈ ઠાર, કટારેકારી લેદુ.

એ પ્રમાણે હાય અકસોમ કરતો વિયોગ હુખે અધિ-
 રો બની સતીનો પતો મેળવવાની આશાએ ગોરે આપેલા
 ઉતારે ગયો ઉતારે જઈને જોતા, સુદરી, અને શેઠને
 ચેરથી આણેલી લક્ષ્મી એ ખેમાનુ નજરે પડ્યું નહી.
 આ દેખાવ જોતા જેમ કેળ ઉપર વિજળી પડતા જેમ
 ચીરાઈ જાય, તેમ કઢીયારાનું હૃદય ચીરાવા લાગ્યું,

અકસોમમાને અકસોસમા હુખી ઉઠગારો તેના
 હૃદયને ચીરી સુખદારા બહાર પડવા લાગ્યા. તે ઉઠગાર
 દારા કહ્યું, હાય ! સતી સુદરી ગઈ, સાથે સપતી પણ
 ગઈ સુભાગી સુદરી ગઈ, સાથે ભાગ્યને પણ લેતી ગઈ,
 સંપત્તીનું હુખ નથી, પણ સુભાગી સુદરી કયા ગઈ
 હશે ! કોણ હરી ગયું હશે ! પુછુ પણ કોને ! ગોરને
 પુછવાથી પત્તો મળશે એમ સભવે છે, માટે આદ્ય ગોરને
 પુછું, એવો વીચાર કરી વિરહાગ્નીમા રીખાતો રાજકુમાર
 ગોરની પાસે ગયો.

ગોરને મળી પુછ્યું, મારી પ્રીયાને તમે જાણ ?
 જોરે કહ્યું, મને તો કાંઈ ખબર નથી કઠીઆરે કહ્યું,
 મારા સર સામાન જોયો ! ગોરે કહ્યું, તેની પણ મને
 ખબર નથી. ગોર પાસેથી આવે જવાબ મળતા, તેનું મન
 સંસાર તરફથી દુર થયું. અને દેવને દોશ આપવા લાગ્યો.

તેણે કહ્યું હે ગોઝન દેવ ? તને આવું કયાથી
 રૂચ્યું ? તારૂં હૃદય કેવું ? કજાલ કઠીયારાની હાલતમાં
 રાજકુવરીનો મંબધ ! ભાગ્યવતી સુદરીના ભાગ્યે વધેલવ ?
 એવું ન આપ્યું હોત, તો મારે દુખી થવાનો વખત શેનો
 આવત ? આતો નીર્ધનીઆને સ્વપ્નામાં ધનવાન બનાવ્યો, અને
 સવાગ થતા નીકા સુકત થયો ત્યાં તેની તેજ દશા ! વળી
 સ્વપ્નામાં પુત્ર આપ્યો. હુલાવરાવ્યો કુલાવરાવ્યો, સ્વપ્ન
 સુકત થતા તેની તેજ દશા ! તેવી રીતે મારે પણ સ્વ-
 પ્નવત્તજ થયું.

સુદરી ગર્ભ, સાહ્યળી ગર્ભ, અભાગીની જીવન દોરી
 તેવીને તેવીજ રહી, આ સંસાર અટવીમાં દશના નડકા
 છાયા પ્રાણી માત્રને લોગવાના તે લોગવવાનાજ, સાહ્યળીને
 રોતો નથી, એતો જીવતો નર ભદ્રા પામશે, પણ સુભાગી
 સુદરી અત્યારે શી સ્થિતિમાં હશે ? મારા કરતાં તે સતીની
 દશા વધારે દુખદારક હશે ? ને હોય તેમાં નવઘં પણ
 શી ? સતીને પતીના વીરોગે કેમ ન થાય ! કોણુ ફુટે
 અમારી આ દશા કરી હશે ? હવે શોધુ પણ કયા ?

એ મુઢરીના વીરોગે સંસાર ખારે ડેર જેવો થયો છે, હવે સંસારમાં સુખ શેનું ? જીવગીત સાચુ મુખ આંખો, તે જતા જીવગીત સુખી શાની ? સ્ત્રી પણ પુરુષ જીવગીતની આખો છે, આખની કીકી છે, સંસાર અટવીમાં સુખદુખનો ભોમીઓ છે, તે વિષ્ણુ જીવિત વૃથા છે

કઠીયારો—

ગયન

(આ સ્વપ્ના સમ સંસાર)

છે વૃથા પુરુષ અવતાર વગર સ્ત્રી શાણી
તે વીણુ જીવિત ધિક્કાર મનખો ખરે ધુળધાણી
સ્ત્રી છે માચુ ભુશણુ નરનું
જેથી શોભે આંગણુ ધરનું
તે વિષ્ણુ હાયે ! ધરવૃથા ગણાયે, વાંઠા જીવિત લાચારરે-છે.
નાન જાતમાં નામ દીપાવે
સુખ દુઃખમાં રહેતી સમ લાવે
સમ લાવ ધારે, દુઃખ નિવારે, દુઃખે દીલાસો દેનારરે-છે.

જીવ ? હવે નાહક પસ્તાવો શામાટે કરે છે ?
સ્વપ્ન આંચુ, સુખને લાંચુ, પણ તે સુખ શેનું ? હવે
તેનો પસ્તાવો કરવો ફાગટ છે, હવે આ સંસારથી પણ
શું કામ છે ? એ મુઢરી શીવાય આ સંસાર સુખ સ્ત્રી
દીણભાગીને હરામ છે, આ દુખી સંસારથી કટાણેલાં
દિલાસા રૂપ કાંઈજ નથી, સંસારથી લાગ્યાનો ભેડ તે સ્ત્રી

સાથો ગેરૂજ છે, સતી જતા મન લગવુજ થયું છે, સતી વીણા આ તન પણ લગવુજ થયું છે તો પછી વસો પચ્ચ રંગી રાખીને કામ શુ છે

જોગી થઈ જ ગલે જ ગલને દેશોદેશ ભમી સતીના પત્નો મેળવીશ, જો લાજ્યબળે મળી તો તો સમજીશ કે સુધર્યું કામ, નહીતર આ સસરને છેવટના રામ રામ, હવે મન તુ એ સતીના નામની માળા લઈ સમર્થ અહ લોક સીતાગમ એ પમાણે મનને નીશ્ચય કરી જોગી થઈ પ્રિય ની શોધમા નીકળી ગયો

હવે જલમસીહ, કે જે વીણાને મુકી નાઠો હતો, તે જગલમા આવી પહોંચ્યો, જે ઠેકાણે તે આવ્યો, તે ઠેકાણે ધમો સાધુ બની ઈશ્વર સ્પાધનામા મશગુલ રહેતો હતો, અને જી હળીતુ સાર્થક કરતો હતો, તે ઠેકાણે આવી જલમસીહ મન સાથે કહેવા લાગ્યો, સુદરી સપાટામા આવેલી ગઈ, ઈજત ગઈ, આખરૂ ગઈ, ને છેવટે આ દશા થઈ, સુદરીને લીધા સીવાય રાજ્યમા જઈએ, તોપણ નીચુ જોવાનુ થાય ? હવે કેવી રીતે મેળવવી ! જોધપુરના દર-બારમાથી ઉપાડવી, એ કાઈ, નાહાનુ મુનુ કામ નથી, અંધાગઢથી વેલીને ઉઠાવી તેવો ફરેબ કરીએ, તો તો વખતે વીણા સુદરીને વરીએ, જો કોક ધમલા જેવો મળી જાય, તો તો કામ મધાય,

ધમલાતું નામ સાંભળી ધમે કે જે સાધનામા બેઠો હતો, તે એકદમ ચમક્યો, અને જાલમસી હ પાસે આવીને કહ્યું, કેણુ લુગ્યા જાલમસી હ ! જાલમસી હે કહ્યું, હા હા જાલમસી હ ? કેણુ ધમાભાઈ ! ધમે કહ્યું લુગ્યા ! મારી આ દશા કરનાર તુજ છે, હવે કહું છુ કે મારી વેલી લાગ્ય ? જાલમસી હે કહ્યું, હું પણ કહું છુ કે મારી વેલી લાગ્ય ! ધમે કહ્યું, ત્યારે વેલી ગઈ ક્યા ! જાલમસી હે, કહ્યું, મારો બેટો તાંતોલખા ઉપાડી ગયો

ધમે કહ્યું હાંશ ! હાશ ! હવે ખુશી થયો. જાલમસી હે કહ્યું મારી આ દશા થઈ, તેથી તુ ખુશી થયો ! ધમે કહ્યું હા, તારી દશા આવી થઈ, તે તારા કર્મજ થઈ છે, પણ મારી આવી દશા કરનાર તો તુ જ છે

જાલમસી હે કહ્યું, હવે એ વાત રહેવા દે, ને જે વેલીને વરવુ હોય, તે ચાલ્ય જોધપુરના દરબારમા ! વીણુને વેલી બે ત્યા છે, વેલી તારી ને વીણુ મારી, ધમે કહ્યું ઠીક છે, મોતીએ ચોકતો પુરો ! પણ જે તારે કામને નામે તરવુ હોય, ને વીણુને વરવુ હોય, તો તુ પણ થા આવો, મારી કદની તૈયાર છે, ખાસ તારા માટેજ સગ્રહ કરી રાખ્યો છે જાલમસી હે કહ્યું એમા કાવાદાવા શીવાય કામ સુધરે તેમ લાગતું નથી, માટે લાવ આવો તો આવો ધમે કહ્યું એ પણ ઠીક છે એક લ્હાવો; એમ કહી પોતાની બુની

કેદની જાલમસીહને આપી તેને પણ આવો ખનાવ્યો. આવો
ખની ખને જણા ખુશી થયા

ગાયન

જોઈ લેજો જગમા ખાવા

જોઈ લેજો જગત ઠગાઈ છે ભગવા માહી સમાઈ

દેખાવે સિદ્ધ સવાઈ, સ્ત્રી દેખી કહેતા માઈ

જોખનવ તી સ્ત્રી વૃદ્ધામા ખાવા જાએ ધાઈ

સડી રાડોને રીઝાવે પ્રિતે ભજન કીરતન ગાઈ

અને વળી તાલ બજાઈ વળી સાથ તખુરા સાહી-જોઈ

લેખ ધરે ભવ તરવા માટે એવા વીરલા કયાઈ

બનીને ખાવા રામ ભજન સઉ ગ્હુ રામકી માહી-જોઈ

આજ કાલ ખાવા ઘરઘાલે નીગળો ધારી જ્યાહી

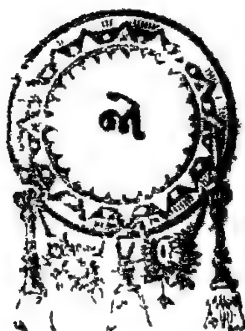
હુ ટાંગ બની હુટે પ્રેમે ડર ચિતા કાઈ નાહી-જોઈ

એ પ્રમાણે ખુશી થતા સતી સુદરીના સુખ સુ-
ર્યમા આડે આવનાર રાહુ આ રૂપબની જોધપુર તરફ ગયા.

પ્રકરણ ૭ મું.

જોધાણનાથ અને વીણા.

ધપુરમા વીણાને આવે બાર માસ થયા, પણ કઠીયારાનો પતો મળ્યો નહી, સતી સુદરી પતી વિયોગે દુઃખી હતી. જો કે તેને જોધાણનાથ તરફથી કોઈ વાતનું હુ ખ નહોતુ, પણ તેને પતી વિયોગનું હુ ખ પાકુ હતુ, તેને ફક્ત દીવસના બાર પહોરને બત્રીસે ઘડી પતી નામના જાપ જપતી. પતી વિયોગે ખાનપાન, વસ્ત્રશણગાર આદી તણ પતીનો ખરો પત્તો મળતા સુધીને માટે સધવાનો વેશ રાખ્યો હતો.

એક દિવસે જોધાણનાથે વીણાને એકાતમા મળવા એક શેવકદ્રારા કહેવશબ્દુ, એકાત નળવાનુ કહેણ સાલ-ળી વીણા સુદરી અચળો પામી. પરનુ સતી સુદરી હીમ-તથી ડગી નહી, ને મળવાનુ કળુલ કયુ, અને કહેવા આવ-નારને કહું કે જાઓ જોધાણનાથને કહેજો, કે સુખેથી મજે, મને કોઈ વાતની ચીંતા નથી.

સેવકે આવી વીણા સુદરીનો સદેશો કહયો, વીણાનો સદેશો સાંભળી જોધાણનાથ ખુશી થયા, અને મનસાથે વીચાર કર્યો, કે સતી સુદરી પાસે જઈને મનની વાત કેવી

રીતે કરી શકીશ । પ્રથમતો આ જીલ ઉપડવાની નથી, છતાં તેની પાસે જઈને જે થાય તે ખરૂં, એવો વીચાર કરી જોધાણનાથ વીણાના એકાંત વાસ તરફ ગયા

વીણાના એકાંત વાસ પાસે આવી પહોંચતા છડીદારે નેક્રી પોકારી, નેક્રીનો નાદ સાલળી વીણા જોધાણનાથ માથે તેમના પ્રશ્નોનો ઉત્તર દેવા સજ થઈ બેઠી, ત્યાં રાજજી પધાર્યા, જોધાણનાથને વીણા સુદરીએ મવિનય પ્રણામ કર્યા

જોધાણનાથે કહ્યું, સુઘડસુદરી ! આજ ખાર ખાર મહીના થયા છતાં તમારા પતીનો પત્તો મળતો નથી, ને હવે આશા પણ લાગતી નથી કે તમારા પતીનો પત્તો મળે । વીણાએ કહ્યું, તો ગજજી આજ્ઞા આપો, કે મારા પતીની પાછળ સતી થઈ સ્વર્ગમા તેમને જઈ મળું, જોધાણનાથે કહ્યું, સુદરી ! કેઈ પણ નીશાની વગર તે કેવી રીતે બને ?

વીણાએ કહ્યું, તો આજ્ઞા આપો કે પતીની પાછળ જોગણ થઈ દેશેદેશ ફરી મારા પ્રીયતમને પત્તો મેળવું, જોધાણનાથે કહ્યું, છતાં પત્તો નહીં મળે તો ? વીણાએ કહ્યું, તો શું ! કાશી જઈ કરવત મુકાવીશ, કે હીમાળે જઈ હાડ ગાળીશ, જોધાણનાથે કહ્યું, સુદરી જરા મારૂં કહેવું ધ્યાનમા લ્યો । સતીએ કહ્યું, સુખેથી કહો.

જોધાણનાથે કહ્યું, સતી સુદરી ! તેમ કરવાની જરૂર નથી પતી પાછળ કરણુ ઘટે, તેથી પણ તમે અધિક કડુ છે, પણ મારે તમને એક વાત કહેવાની છે. વીચાર કરી જવાબ આપજો, કેઈપણ રીતના ઉપદ્રવની ધાસ્તી રાખતા નહી, આ જોધાણનાથ ઠગારો, કે ધુતારો નથી તેની ખાત્રી રાખજો. તમારા મનમા તમે જેવા ને તેવાંજ મુખતીઆર છો. સમજજો કે અતો એક તમારો વીચાર જાણનાર છે.

વીણાએ કહ્યું, કહે જાઓને, જોધાણનાથે કહ્યું, આજથી સોળ વરસ ઉપર મારી સગર્ભાસતી સોઢી રાણીને મેં હીણભાગીએ ગુમાવી, ત્યારથી સ સાર અધો ઝેર જેવો થઈ ગયો છે, અને ખીણ રાણીઓ ઉપર ચીત્ત ચોટતું નથી, જોજો વીચાર કરી જવાબ વાળજો, બળાત્કાર કે ખીણ કેઈપણ રીતની ધાસ્તી રાખશે નહી, વીણાએ કહ્યું, (પતીની વાત મળી, પણ આમની સુખુદ્ધિ છે ટળી) હાં કહે જાઓને !

જોધાણનાથે કહ્યું, વાઝીઆ મેહેણાને લઈને સંગા સ બધીઓ તરફથી ફરજ પડવાથી તમોને કહેવું પડે છે, આજ સુધી તે શોઢી રાણીનો શોક હૃદય મહીરમા જારી હતો, પણ તમને જોયા, ત્યારથી તે શોક કમી થયો છે. ખરું ! તમને શોઢી રાણીની જગો આપુ તો ?

વીણાએ કહ્યું, ગબજી ! તમારૂં અંતર તે વાત કબુલ કરે છે ! તમારૂં મન તમારી રાણીમાં, મારૂં મન મારા પતીમાં, તે વાતનો મેળ તે બને ? પ્રેમના કુટેલા સીસાને સાધવાની કોની દેન છે ! પ્રેમના તુટેલા હીરાને જોડવાને કીયુ દેન છે ! પ્રેમની તુટેલી રાણીને પાછી જેવીને તેવી જોડવાને કીયુ મેન છે ?

જોણનાથે કહ્યું, પાછી હતી તેવીને તેવી નજ જોડાય પણ કામ ચલાવી લેવાય, વીણાએ કહ્યું, રાજજી ! શા માટે પગલા કરો છો ? માછલી જળ વીના જીવનારી નથી તે નથીજ, કોયલ આખા વીના બેસનાર નથી તે નથીજ સારસ પોતની જોડી વીના જીવનાર નથી તે નથીજ કાયા પ્રાણ વીના ટકનારી નથી તે નથીજ, શુરાને લાકડાની તલ-વાર બધાવીએ, તો ને કેવી શોભે ? સુર્યના પુર્ણ પ્રકાશમાં દીપક પ્રગટાવીએ, તો તે કેવો દીપે ? આધજાને બનાવટી આખો બેસાડીએ, તો તે કેવું દેખે ?

જોધાણનાથે કહ્યું, તે તો નજ દેખે ! વીણાએ કહ્યું, તો મારૂં મન મારા પતીમા, અને તમારૂં મન તમારી રાણીમા તે કેવી કેવી રીતે જોડાય ! પણ હું સિદ્ધપુરમાં મારા પતી પાસે રાજકીયારાની વાત સાલજતી હતી, તે અધુરી રહી ગઈ છે, તે કોઈ પુરી કરનાર નીકળે તો તો બધાએ મારાવાના થાય જોધાણનાથે કહ્યું, કહો તે વાતનો અહીંઆ શો સંબંધ છે ? વીણાએ કહ્યું, બધોએ, તુટેલા

પ્રેમનો હીરો કેવી રીતે જોડવો, તેનું સઘળું ધ્યાન તે
વાતમા દર્શાવેલું છે જોધાણનાથે કહ્યું, તો તો હાલ દેશો
દેશમા ઢઢેરો પીટાવી વાત કહેનાગઓને બોલાવુ છું, તેમાથી
કોઈ તમારી વાત પુરી કરનાર નહીં નીકળે ? વીણાએ
કહ્યું, જો તે વાત પુરી કરનાર નીકળે, તો તો તમારા ને
મારા બંનેના ભાગ્ય જાગે ! જોધાણનાથે કહ્યું, તો હાલ
ઢઢેરો પીટાવી દેશોદેશના વાત કરનારાઓને બોલાવુ છું,
પણ તમે ત્યાં સુધી શું કરશો ! વીણાએ કહ્યું, પત્ની
વીયોગની ચિંતા જોધાણનાથે કહ્યું, સતી શામાટે ચિંતા
કરો છો ! જુવો સાલજો !

જોધાણનાથ-વીણા

ગાયન

(કોમળ કાયા કા કરમોવા) એ રાહ

જોધાણનાથ-સતી સીદને મન ગભરાઓ, ધીર ગ્હોને ધારી

વીણા-ધીરજ ધારૂ કયાથી રાજા. નથી જી દગી પ્યારી

પ્રાણ પીયુ અધવચ્ચ ગુમાવ્યા,

મળવાના વારા નહીં આવ્યા

બનુ હું જોગણ નારી-

જોધાણ-સતી સીદને મન ગભરાઓ, ધીર ગ્હોને ધારી

શોક સહુ મનનો નિવારો, વીચારો કહું તે બાળા

વીણા-વિચાર ધાગે અશ્રુપારલા પરોવી પહેરૂ માળા

નાથને મળવા હું ખ ઉઠાવુ,

બનીને જોગણ પતો મીલાવુ .

કેમ દઉ વિસારી—

જોધાણુ-સતી શીદને મન ગલરાઓ, ધીર રહોને ધારી
જોધાણુનાથે કહ્યુ, સુદરી નાહકની ચિતા તણ દીઓ,
અને બીજી બાળતમા મન લગાડો, વીણાએ કહ્યુ રાજણ !
તે કેમ બને ? પત ગીઆનુ ધ્યાન જે દીપક ઉપર લાગેલુ
છે, તે ફેરવી શકાય છે ? માછલાનુ ધ્યાન જે પાણી સાથે
લાગેલુ છે તે જુદુ થાય તેમ છે ? તેમ સતીનુ ધ્યાન પતી
તરફ લાગેલુ હોય, તે કેવી રીતે ફેરવાય ? સતીને કરવાનુ
બીજુ હોય જ નહીં જુવો સાલળો

વીણા—

ગાયન

(આશુ બોલો આશુ બોલો) એ રાહ
સતી કરે શુ ? સતી કરે શુ ? રે રાજણ સતી—
જપે જપ બેઠી સ સાર, પતી રામ નામનો ઉચાર-રાજણ
બ્રહ્માડ ડાબોલા ભલે, કે કાપો તીક્ષણધાર
આળપ પાળ તણને સતી, એક પતી રટે નીરધાર
શીર છત્રપતી રત્ન શેમાવી અન્ય કરે શા વિચાર !
ગાય, ઉચારે, નામ પતીનુ, જેમા મતી ઉદ્ધાર—
ખાન પતીમા ને પાન પતીમા ગાન પતિમા છે સાર
ટેક મુકે નહીં જીવ જતા સતી, જાણી માર સ સાર—

વીણાના વીચાર સાલળી જોધાણુનાથે તેને ધન્યવાદ

આખો અને વાત કહેનારાઓને તેડવાનું કહી રાજા દુઃ-
 આર તરફ ગયા, રાજા ગયા, ત્યાં વીણાએ વિચાર્યું, સસ-
 રાજીતો ગયા, માદળીઆની વાત અક્ષરે અક્ષર સાચી તેમા
 શકે નથી રાજકેઠીયારાની વાત કહેનારાઓને બોલાવા માટે
 સમરાજી ઢઢેરો ખીટાવી દેશે. દેશના વાત કહેનારાઓને
 બોલાવશે, પરાક્રમી પ્રીયતમ હયાત હશે તો તો ચેતી જશે
 ને અહીં આવશે, પત્ની શીવાય તે વાત બીજાથી થાય તેવી
 નથી, માટે હવે છેલ્લો ઉપાય લીધો છે કદાપી પત્ની મળી
 જશે તો માફ અને રાજાજીનું લાઘ્ય ફળી જશે, ને
 છેવટમા નહીજ મળે, તો સતીને બીજું શું કરવાનું હોય ?
 કાશી જઈ કરવત લઈશ, કે હીમાલયમા જઈ આ પાપી
 કાયા ગળી જશે એ પ્રમાણે વિચાર કરી મતી પત્ની ધ્યાનમા
 ગુલતાન થઈ

કઠીઆરો બાગ મહીના સુધી જોગી વેશમા પ્રીયાની
 શોધમાં ગામો ગામ, અને જગલે જગલ ફર્યો, છતાં
 પ્રિયાનો પત્તો મળ્યો નહીં તેને થોડીક ખબર હતી, કે
 તેપોતાના રાજ્યમા જોધપુરમા છે ? છેવટે થઈ સીદ્ધ-
 પુર તરફ આવવા નીકળ્યો. તેણે વિચાર્યું કે જ્યાંથી શુભ
 થઈ છે, ત્યાંથીજ પત્નો મળશે, એવા વીચારે તે સિદ્ધ-
 પુર પાછો ગોરને ઘેર આવ્યો

ગોરને ઘેર આવીને પુછ્યું, ગોર મહારાજ ! ખાંરી

પ્રિયાનો પતો ક્યાઈ મળ્યો ! ગોરે કહ્યું, તમે કોણ છો ?
 ને પ્રિયા શેની ! કઠીઆગએ કયુ આજથી બાર મહીના
 ઉપર હમો માતૃ શ્રાદ્ધ કરવા આવ્યા હતા, તે તમેને યાદ
 છે ? ગોરે કહ્યુ, જોધાણનાથ આવ્યા ત્યારે આવ્યા હતા
 તે તમેજ કે ! કઠીયારે કહ્યુ, હા ગોરમહારાજ તેજ, ગોરે
 કહ્યું, ત્યારે તો તમે ગજકુવર જેવા દેખાતા હતા, ને
 અત્યારે જોગી કેમ થયા છો ? કઠીઆગએ કહ્યુ, કરમની
 કઠણાઈ એ, પ્રિયાના વિયોગે, કેમ ક્યાઈ પતો મેળવી
 આપશો ? ગોરે કહ્યુ, હું પતો ક્યાથી મેળવી આપું,
 પણ જોધાણનાથનો આ ગામમા ઢંઢેરો ફર્યો છે, કે નહીતુ
 મોટું જે કોઈ ગજકઠીયાગની વાત જાણતુ હોય, તેમણે
 જોધપુર ઢગ્ગારમા હાજર થવુ, જો રાજકઠીયારાની વાત
 પરદેશી રાજકુવરીને પસંદ પડશે, તો મન ગમતા ઇનામ
 મળશે માટે જોધપુર જાઓ, વળતે પતો મળે તો ?

પરદેશી કુવરીને, ગજકઠીયારાની વાત, એવા વચન
 જોગના મુજથી સાભળી તે અચ્ચો પામ્યો, અને સતીને
 ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો, તેના મનને નિશ્ચય થયો, કે
 પ્રિયાનો પતો મળ્યો, મારાજ ગજમા છે માદળીઆ માહીની
 ચીડીની ત્રાત તેણુ કોઈને ક્તી હોય તેમ લાગતુ નથી,
 માટે ચાલ્ય સીધો જોધપુર જઈ ગજ કઠીયારાની વાત કહી
 સતીનો મતાપ દુર કેદ, અને પીતાને પણ આનંદ પમાડુ,
 એવો વીચાર કરી સીધો જોધપુર આવવા નીકળ્યો.

જોધપુરના ઉપવનમાં ધમો અને બલમસીહ બંને
જણા શુરૂ થયેા બની આજ આર આર મહીનાથી વીણાને
જોધપુરના દરબાનમાંથી ઉઠાવાની ઈચ્છાએ અરગા નાખી
પડયા છે, છતાં તેમનાં દરબાન ગઢ નજરે જોવાનો પણ
દાવ આપ્યો નથી, તેથી દરબાન ગઢમાં પ્રવેશ કરવાની
પેરવીમાં જ મચી પડેલા છે, અને તેને માટે ધમો મોટો
મત બન્યો છે, અને બલમસીહ ચેલો બન્યો છે, અને
ઝુપડી બાધી શેહેરની નજદીકમાંજ પડ્યા છે

કઠીઆરો ના બનાવટી ના ચેલાના ઝુપડા પામે
આવી પહોચ્યો, ત્યાં ઢઢેરો પીટનાર ને અને થઈને નીક-
ળ્યો, અને ઢઢેરો પીટનાર ને કેવું ના જાતુ મોહોટું ગજ-
કઠીયારાની વાત જાણતું હોય તેમજો જોધાણનાથના દર-
બારમાં આવી રાજકઠીયારાની વાત કહેવી, તે વાત પરદેશી
ગજડુવરીને પાઠ પડ્યો, તે મન ગમતા પંનામ મગશે

એ પ્રમાણે ઢઢેરો ના બની કઠીઆરોએ કહ્યું, બન્યો
તમારા રાજાજીને કહો કે એક નેજી વાત કહેનાર આવ્યો
છે ઢઢેરો પીટનારે કહ્યું, નેજી નાનાર ? તમારા જેવા
તો હજારો આવે ગયા, અને ધડા પડ્યોને રાજા ગયા

કઠીનાર એ કહ્યું, મને ખરોખર આવડે છે, માટે
બન્યો તમારા રાજાજીને જાહેર કરો ઢઢેરો પીટનારે કહ્યું
જાહેર કરવાની કાર નર નથી, રાજકઠીયારા ના વાત કહે-
નારને માટે જોધપુરનો રાજદરબાર ખુલ્લો છે કઠીઆરો

કહ્યું, પરદેશી રાજકુવરી કોણ છે ! ઢઢેરો પીટનારે કહ્યું, તેની મને ખબર નથી, જે વાત બહુતા હોય તો ચાલો.

ઢઢેરો પીટનારની ને કઠીઆરાની વાતચીત સાલળી બલમસી હે ધમાને કહ્યું, સતદાસ ! સાલળ્યુ ? ધમો કહે શુ ? બલમચી હે કહે, શુ શુ ? પેલાઓની વાત ! ધમે કહ્યું શી ? બલમચી હે કહ્યું, રાજકઠીઆરાની વાર્તા કહેનારને માટે જોધપુરનો દરબાર ખુલ્લો છે ? ધમે કહ્યું તેનું શુ છે ! બલમચી હે કહ્યું, આજ બાર બાર મહીના થઈ ગયા, છતાં દરબાર ગઢ જોવા પામ્યા નથી, તો આ અવસર જોવો ની, ચાલ્ય થા તૈયાર ! તેમના પહેલા પહોડી જઈએ ને રાજકઠીઆરાની વાત કહીએ- ધમે કહ્યું મને તો આવડતી નથી, બલમચી હે કહ્યું, ચાલ્ય થોડી તું કહેજે, ને થોડી હું કહીશ, ભલા એ બહાને આજ દરબારગઢના તો દર્શન થયે ! ધમો કહે ત્યારે ચાલો.

ઢઢેરો પીટનાર અને કઠીઆરા વાતચીત કરતા ત્યાથી દરબારગઢ તરફ ગયા, તે પહેલા ધમો અને બલમચી હે દરબારગઢ પાસે પહોડી ગયા, અને છડીદાર માફત રાજકઠીઆરાની વાર્તા કહેનાર એક સાધુ આવ્યા છે, તેવી ખબર દરબારમા આપી.

પ્રકરણ ૮ મો

એક આકીને રહી અને વેઠયુ વીચોગ હુ ખ
સમતાથી પતી મેળવી પામી સયોગ મુખ

ધાણુનાથ દરબાર ભરી બેઠા છે, સતી સુંદરી
વીણા પડદામા બેઠેલી છે, ત્યાં જોધાણુનાથે કહ્યું,
મતી સુંદરી ! ઘણા ઘણા વાર્તાઓ કહેનાગઓ
આવી ગયા છતાં એકેની વાત તમારી વાતને
મળતી આવતી નથી, વીણાએ કહ્યું, તો રાજાજી
મને મારા પતીની શોધથા જવાની આજ્ઞા આપો, જોગણ
વેશે દેશોદેશ ફરી પરાક્રમી પ્રિય તમનો પનો મેળવીશ એ
પ્રમાણે સતી વાત કરે છે, ત્યાં છડીદારે આવીને કહ્યું કૃપા-
નાથ ! કોઈ બે જોગી વાત કહેનાગ આગ્યા છે, જોધાણુનાથે
કહ્યું, તેમને સુખેથી પ્રવેશ કરાવો હુંકમ મળતા છડીદારે
ધમલાને અને બલમસી હને દરબારમા દાખલ કર્યા.

જોધપુરનો દરબાર જોધ ધમો અને બલમસી હ દીંખ
થઈ ગયા. દરબારગઢની શોભા દરબારીનો દોર દમામ
અને જોધાણુનાથની રાજસી છટા ! તે જોધને અચંબો
પામે, એ કાંઈ નવાઈ જેવું નહોતું

દરબારગઢમાં પ્રવેશ કરી વાર્તા કહેનાર માટે ગોઠ-
વેલા આસન ઉપર બેને જણા ખીંગજમાન થયા અને વાત
કહેવા માટે અદરોઅદર હાકાતુશ કરવા લાગ્યા, ધમા
બલમસી હને કહે કે તું કહે, ને બલમમી હે ધમાને કહે કે
તું કહે, એ પ્રમાણે અદર અદર ગુસ્સા કરવા લાગ્યા,
છેવટે બલમમી હે વાત ઉપાડી

બલમસી હે કહ્યું એક હતો કહીઆરો, ત્યા ધમાએ
કહ્યું, તેના બાપ હતો રાજા આ શબ્દો સાંભળી વીણાએ
પરદામંત્રી કેતુ, નહ વીણાને નગીનો ગજદ સાંભળી
છડીદારે તેમને આસન ઉપરથી ઉડાડી મુક્યા તેમને ઉડાડી
મુક્યા, ત્યા ઠંઢેરો પીઠનાર દરબારગઢમાં આવ્યો, અને
એક જોડી વાર્તા કહેનાર આપ્યા કે, તેની મજર આપી.

બોધવનારે કહ્યું, મુજેથી ગાંધે ગાંધે કહેનાર માટે
બોધવનો દરબાર ખુલ્યો કે રાજા ઉમારે આજ્ઞા થતા
કહીયારો જોડી વગર દરબાર ગઢના પાલક ગયો, અને
વાર્તા કહેનાર માટે જે - તેના ગોળુ હતું, તેના ઉપર
અમીન બેસે

વાત કહેના આવનાર જોડીનું મહે ડિક તેજ, અને
લવ્ય કયાજ બોધ બોધાણનાથે કહ્યું, જોડીનજી ! શું તમને
સજકઠીયાનની વાત આવડે છે ? જોડીરૂપમા કહીઆરાએ
કહ્યું, હા, પણ પ્રથમ મારી એક શરત કરવી પરશે ત્યાર
બાદ વાત શરૂ થશે, બોધાણનાથે કહ્યું, શી ? કહીયારાએ

કહ્યું, મારી વાતમાં કોઈથી વચમા બોલાશે નહી, ને જે વચમા કોઈ બોલશે તો વાત અધુરી મુકાશે, કેમ કબુલ) દરબાર સમસ્તે કહ્યું, હા કબુલ.

દરબાર સમસ્તની કબુલાત લઈ જોગી રૂપમાં કઠી આરાએ કહ્યું. હે સકળ રાજનમા શીરિમણી ગજ જોધાણુ નાથ ! હે ! સતી સુંદરી ! હે સકળ દરબારીઓ ! વાત શરૂ થાય છે. એમ કહી વાત ઉપાડી

રાજકઠીયારાની વાત.

ભરતખંડમા સુદીર ગામ, ક્ષત્રીઓનું મોટું ધામ;
જજ્જ નામે પુરનો ધણી, સનામે રાણી પદમણી.

આ વાત સાલણી જોધાણુનાથ અચંબો પામ્યા, અને વચ્ચે નહી બોલવાની આપે બીલકુલ વાત વીસરી ગયા, અને કહ્યું, જ એટલે જોધાણુનાથ ! અને સ એટલે સોઢી સણી તો નહી ! જોધાણુનાથ આ વચનો બોલ્યા, ત્યા કઠીઆસએ કહ્યું, વચમાં બોલ્યા તેથી વાત રહી એમ કહી આસન ઉપરથી ઉઠીને ઉભો થઈ ગયો, અને જવા માંડ્યું.

કઠીયારે જવા માંડ્યું, ત્યા પ્રધાનશ્રીએ ઉભા થઈ જોગીરૂપમા કઠીયારને સમજાવ્યો અને કહ્યું, એટલી ભુલની ક્ષમા કરો, અને વાત આગળ ચાલુ કરો, પ્રધાનશ્રી આશ્રી કઠીયારો આમન ઉપર ખીરાજમાન થયો, અને પાછી વાત શરૂ કરી.

(રાજકઠીયારાની વાર્તા ચાલુ)

એકે દિવસ નિશાએ રાય, પાસે રાણી આપે પાય,
રાત દિવસનો પડયો વિવાહ, હોડ કરી કીધો સવાહ,
ચઢા ઉતરી બેને થાય, રાજા હઠમા આવી બાય,
હાજી આએ હાજીહા કરી, કાળી રાત બપોરે ઠરી,
ગર્ભવતી ગુણવતી નાર, મુકી રાત્રે વન મોબર,
રોતી પીટતી રાણી ગઈ, વનમા પ્રસુત પીડા થઈ.

રાણીને પ્રસુત પીડા થઈ તે વાત સાબળી જોધાણ-
નાથની અધીરાઈ વધી, અને પાછી વચે નહી બોલવાની
આપેલી કબુલાત વીસરી ગયા ને કહ્યું, જોગીરાજ ! રાણીને
અવતર્યું શું !

રાજાજી વચમા બોલ્યા, તેથી કઠીઆરાએ કહ્યું, પાછા
વચમા બોલ્યા, તેથી વાત રહી, એમ કહી આસન ઉપરથી
ઉભા થઈ ગયો, તે ઉભો થયો, ત્યા પ્રધાનજીએ તેની પાસે
આવી કાલાવાલા કરી સમજાવ્યો, અને પાછો આસન ઉપર
બેસાડ્યો. જોગીરૂપમા કઠીયારે આસન ઉપર બીરાજમાન
થઈ પાછી વાત શરૂ કરી

(રાજકઠીઆરાની વાર્તા ચાલુ)

બયો કુ વર કન્હઈઓ કાન્હ, બાણે બીજે ભુપ નિધાન,
ષણ પતીવીણ સતીનુ મન કચવાય, જુવે પુત્રને રોવાઈ બચ;
રાણી શોક અધિક મન ધરે, દીકરો લઈ દક્ષીણ પરવરે.

ભુખ દુ ખના આવ્યા દિન, સતીનું શરીર થાતું ક્ષીણ;
પુત્ર ઉગારી માતા મરે, સદ્ધિ સર્ગ વિશે સંચરે.

જોધાણનાથે રાણીનું મૃત્યુ સાક્ષી, એક જબરી હાથ
મારી; હાથ ! શોભી રાણી !

(રાજકઠીયારાની વાર્તા ચાલુ)

મરતા માદળીયુ દિવ હાથ, માતાએ આશીર્વા સંગાથ;
કુવર પછી કઠીયારો ઠર્યો, પીતા કોધથી કુવરી વર્યો,
સતીએ દળદર કાઢ્યું દુર, ત્યાંથી આવ્યા શ્રી સિદ્ધપુર.

જોધાણનાથે કહ્યું, હે ! પરણીને સિદ્ધપુર સુધી
આવ્યા ! કઠીયારે કહ્યું, પાછા વચમા બોલ્યા ? જોધાણ-
નાથે કહ્યું, હવે આગળ ચલાવો; ત્યાં કઠીયારે વાર્તા
આગળ ચલાવી.

(રાજકઠીયારાની વાર્તા ચાલુ)

કપટે કે થ વગડે ઉપડે, સતી સસરાને પાલવડે;

જોધાણનાથ અચળો મામ્યા, અને કહ્યું કોણ મારા
દીકરાની વહુ ! ત્યા વીણાસુંદરીને પતીનો શક જવાથી એક-
દમ પડદામાથી બહાર આવી, અને કહ્યું જોગીરાજ !

(રાજકઠીયારાની વાર્તા ચાલુ)

વીણા—કહો જોગી પતી કયા જઈ રહ્યા ?

કઠીયારો—જંગલમા જોગી મઠ ગયા.

વીણા—કહો જોગી સસરાનું શું થયું ?

કડીયારો—પુત્રવધુપર ચિત્તજ ગયુ.

દરબાર સમસ્તે અતિ આશ્ચર્યવત થઈ કહ્યું, હે !
 બેધાણનાથે કહ્યું, હાય રે ગોઝારા બેધાણનાથ ! દીકરાની
 વહુ ઉપર નજર કરી ! તને લાખો ફીટકાર છે, એમ કહી
 પોતે પસ્તાવો કરવા લાખ્યો, અને બેગી રૂપમા કડીયારાને
 કહ્યું, કહો બેગીરાજ !

(રાજકડીયારાની વાર્તા આણું)

બેધાણનાથ—કુવર તાતથી કેમ પમાય !

વીણા—સતીને પતીનો સમાગમ કયા થાય !

કડીયારો—ઉત્તર સાંભી આખ્યો કરો,

દક્ષીણ સાંભી પીઠજ ધરો

બેધાણનાથે કહ્યું, આ કર્યા ! આ કર્યા ! પણ કુંવર
 કયા ? વીણાએ કહ્યું, આ કર્યા ! આ કર્યા ! પણ પતી કયા !
 કડીયારાએ કહ્યું, કરો, પછી બતાવુ છું. એમ કહી ઉપરનો
 બેગીનો પોશાક દુર કરી અદરના રાજવી પોશાકમા સજ્જ
 થઈને કહ્યું.

(રાજકડીયારાની વાર્તા આણું)

જયો પીતા શ્રી બેધાણનાથ !

હે સતી આ તુજ પતીનો હાથ

(રાજકડીયારાની વાર્તા સંપૂર્ણ)

બેધાણનાથ કુવરને ભેટવા અને સતીએ પતીને

‘દન કથું’; બેધાણનાથે પોતાના કુમારને પોતાની ગાદી પર બેસાડ્યો, અને મનમા રાણીના મરણના શોક સાથે ન જોવા કુમારને બેઠું હર્ષ પામ્યા આખો દરબાર માનદીત થયો, અને દરબારીઓએ રાજને અને કુમારને પ્રશીશના વચનોથી વધાવ્યા

રબારીઓ—

ગાયન

(વાહ દીવસ વાહ સમય) એ રાહ

ન્ય બડી ધન્ય દીવસ, ધન્ય સમય જય જય જય જય
ભુની મેહેર, આનંદ લેહેર, કુવર મળીયા આહાહાહાહા
ટાડયા નાથ, કુવર સાથ, આનંદ આજ આજ
તી સંગાથ, લેટાડયા નાથ, રાખી પ્રભુ લાજ લાજ-ધન્ય
‘મથી, નેમથી, પ્રેમથી, રહેમથી,
ળીયા રાજકુમાર ને શાણી સતી ધન્ય ધન્ય—

દરબારમા આનંદ શીવાય ળીબુ નામ નહોતું,
માનંદ કેમ ન થાય ! અણચિતવી લક્ષ્મી મળતા કેમ
માનંદ ન થાય ! અણચિતવ્યે લાલ મળતાં કેને આનંદ
થાય ! અણચિતવ્યુ બહાલામા બહાલુ હોય તે મનુષ્ય
ળતા કેમ આનંદ ન ઉલરાય ! તેમજ અણચિતવ્યુ
ઝીવા મેહિણું ટળ્યુ ને રત્ન જેવો કુવર મળ્યા તેથી
ધાણનાથને આનંદ થાય, તે કાંઈ વિશેષ નવાઈની
ત ન કહેવાય

આ પ્રમાણે સર્વ દરબારમા આનંદ ફેલાઈ રહ્યો છે, ત્યાં ધમાએ કહ્યું, બલમસીંહ ! આતો નદીનું પાણી મહાસાગરને મળી ગયું, અને આપણે રહ્યા રખડતા ! બલમસીંહે કહ્યું દોસ્ત ! ગલરાય છે શા માટે ? જ્યારે જોધપુરના દરબારમાથી ઉપાડીએ ત્યારે તું છુટ્ટા સતદાસ અને આ ચેલો રામદાસ એ ખરા ધમે કહ્યું, કેવી રીતે ? બલમસીંહે કહ્યું, કેવી રીતે શું ! યુક્તિથી, ધમે કહ્યું, કીક છે ? હાલ મોતીએ ચોક તો પુરે !

એ પ્રમાણે માહોમાહી વાત કરતા ગોતાના મુકામ તરફ જવા નીકળ્યા, રસ્તામા એક યુક્તિ શોધી કાઢી, અને તેથી સાફદયતા મળવાની તેમની ખાત્રા થઈ એ પ્રમાણે વિચારના તરંગમા ને તરંગમા પોતાના મુકામે પહોંચ્યા

જોધાણનાથે આજની ખુશાલીમા દરબારગઢમા વારાગનાઓને નાચ કરવા માટે બોલાવી વારાગનાઓએ દરબારગઢમા આવી નાચ કર્યો

વારાગનાઓ—

નાચ

સખી રૂમઝુમ કરતી આવો નાચો તીરકીટ તીરકીટ ધા,

તકેધા . . . તકેધા . . . તકેધા . . .

દીયો તાલ તનનનનન તેરેના—સખી૦

તેરે તેરે તનનનન દીમ દીમ દીમ તના

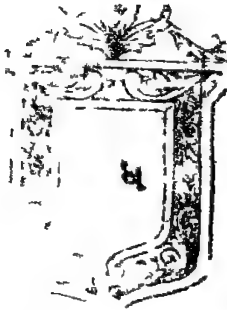
ધા .. ધા . ધા તીના તા તીના ના ધીન્ના ન ધીન્ના
 કડાન કડાન ધા-છીમ છુમ છુમ છક છક છા
 દ્યા તાન આ . . . . . તોડો કાઢો
 રંગમા .. .. કડાનધા ... .. કડાનધા
 સખી રૂમ ઝુમ કરતી—

વારાગનાઓનો નાચ થઈ રહ્યો, ત્યાં જોધાણનાથે
 વારાગનાઓને સારો શીરપાવ આપી વિદાય કરી, અને
 પોતે કુંવર અમરસીંહ અને સતી સુદરી વીણાને લઈ
 રાજમંદિર તરફ જવા ઉઠ્યા, અને કચેરી ખરખાસ કરી.

પ્રકરણ ૯ મું.

ધર્મને જોને ધૃતતા લેખ ધારી સતદાસ
પાછળ પસ્તાવુ પડે જૂવો દાખલો ખાસ.

મે અને જલમસીહ પોતાને ઉતારે ગયા,
અને વીચાર કર્યો કે, વીણાને ગંજો વખત
જેધપુરના દરબારમા નહી રાખતા સત્વર
ઉડાવવી, એવો વીચાર કરી પોતે શેવકોદ્ધાર ગામમા જુમ
ઉડાવવી કે સત મહાત્મા ! સમાધિસ્ત થયા છે, માટે સર્વે
જણે મહાત્માના દર્શને પધારવુ એ પ્રમાણે ગામમા સાદ
પડાવી ધમો મોટો સિદ્ધ થની સમાધીમા બેઠો, અને
જલમસીહ ચેલો થની મહાત્માની સેવામા ગુ થાણો.

સાદ પાડનારે ગામમા સાદ પાડ્યો કે, ગામની
ભાગોળે એક મહત મહાત્મા પુરૂષ પધાર્યા છે, તેઓ
સમાધી લેવાના છે, તેથી ગામનુ નાહાનુ મોહોદુ સર્વે
મહાત્માના દર્શન કરવા પધારજો એ પ્રમાણે સાદ પાડતો
પાડતો માદ પાડવાવાળો દરબાર ગઠ નજીક આવી પહોચ્યો,
ને ઉપર મુજબ સાદ પાડ્યો.

રાજા જોધાજીનાથ અમર કુમાર સહ દરબાર ગઢમાં આવીને ખીરાજયા હતા, ત્યાં માદ પાડનારે સાદ પાડ્યો તે સાબળી સીપાઈને કહ્યું કે, બહાર શેનો સાદ પડે છે, તે તું તપાસ કરી લાવ્ય. સીપાઈને આજ્ઞા મળતા સીપાઈ બહાર આવ્યો અને માદ પાડનારને જોલાવી તેની હકીકતથી વાકેફ થઈ દરબારમાં આવ્યો, અને કહ્યું કૃપાનાથ! એતો ગામની ભાગોળે એક સત મહાત્મા સમાધિસ્થ થયેલા છે, તેમના દર્શન કરવા જવાનો સાદ પાડે છે.

સત મહાત્મા! તે વળી સમાધિસ્થ થયેલા બાણી જોધાજીનાથનું મન તેમના દર્શન માટે દોડ્યું અને કુવરને કહ્યું ગંગા કુમાર! ચાલો આવજો તે સત મહાત્માના દર્શન કરવા જઈએ, અમર કુમારે કહ્યું, જેવો પીતાજીનો હુકમ એ પ્રમાણે કહી દરબારીઓ સહ સત મહાત્માના દર્શન કરવા જોધાજીનાથ અમર કુમાર માથે સત મહાત્માના મુકામ તરફ ગયા.

લોકોના ટોળેટોળા મહાત્માના દર્શનને કરવા આવવા લાગ્યા, અને દર્શન કરી સૌ સૌને મુકામે જતું. એ પ્રમાણે જોધાજીનાથ પણ મહાત્મા સમીપ આવ્યા, અને મહાત્માના આડંબરમાં અલ્પ થયો, જોધાજીનાથે બનાવટી ચેલાને પૂછ્યું, મહાત્મા સમાધિ મુક્ત કયારે થશે?

ચેલાએ કહ્યું, મહારાજ ! હમારા ગુરૂ બડા ચમત્કારી હે, મહીને મહીનેકી, છે છે મહીનેકી, ઓર કોઇ દેશ બારા બારા મહીનેકી સમાધિ લેતે હે, ઓર જળ સમાધિ લેતે હે, વો સમાધીસે મુક્ત હોવે બહા તક કુચ ખાતા પીતા નાંહી હે ઓર અગમનગમ જાનને વાલે બડા સિદ્ધ પુરૂષ હય.

જોધાણનાથે કહ્યું, વો સમાધી કાહા તક રહેગી ! ચેલાએ કહ્યું, આજ જો સમાધી લીધ હે, વો તો ફક્ત તીન દીનકી સમાધી લીધ હય, જોધાણનાથે કહ્યું, મહાત્મા સાથે કાઈ વાતનીત કરવાનું બનશે કે નહીં ! ચેલાએ કહ્યું, ખુશીસે બનેગા, પણ સમાધી મુક્ત હુવા બાદ બનેગા, જોધાણનાથે કહ્યું, ત્યારે સમાધી મુક્ત થયેથી હું મહાત્માના દર્શન કરવા આવીગ, અને કેટલીક વાતનીત કરવાની મનાવાંછના પુછું કરીશ. એ પ્રમાણે કહી મહાત્માના દર્શન કરી પાછા દરબાર તરફ સીધાવ્યા.

સમાધિસ્ત મહાત્માના ભાવિક ભકતો ત્યા બેઠા અને મહારાજ પાસે ચડી ગા લગાવ્યા બનાવદી ચેલારૂપ બલ-મમી હે વીચાર્યું, આ લોકો ચહી બેસશે તો આપણે દાવ ફાવશે નહીં, તેથી ચડી ગા લગાવીને બેસનારાઓને કહ્યું, ભાઈઓ ! ઇંધર બેઠનેકા નહીં હે, કબી મહારાજ ધ્યાન ચમ હો બચલા તો આપ દેગા, વાસ્તે દર્શનકર કંકે ચલે જાના જળ પરમુકે રોજ સમાધિ મુક્ત હોવે તબ આના, હમારા મહાત્મા રોગીકારોજ મીટા તેહે,

હુખીકા હુખ કાટતે હે, અપુત્રવાનકુ પુત્ર દેતાહે, ઓર મહા-
ત્માકી આશીશસે સગકુચ્છ અઝા હોતાહે.

આપની વાતથી અડગો નાખી બેસનારાઓએ વિચાર્યું
કે ચેલાજીનું કહેવું સત્ય છે; આપણી ગડબડથી ધ્યાન ભગ
થવા સંભવ છે, અને કદાપી આપ દે, તો આપણું ભુરૂથાય,
એવો વિચાર કરી સૌ મહાત્માના દર્શન કરી પોતાને
મુકામે ગયા.

સર્વના ગયા બાદ મહાત્માને ચેલો એકલા પડ્યો,
ત્યા ચેલાએ કહ્યું, કેમ સતદાસજી ! આપની સિદ્ધાંતની
વાત ગામમા પ્રસરી, અને બેધાણુનાથે પરમ દીવસે અત્રે
આવવાનો વાયદો આપ્યો છે, જેએ આપણો વેશ કળાઈ
બચ નહીં !

સતરૂપમા ધમએ કહ્યું, તો તે ઠીક, પણ વીણાને
ઉપાડવાનો કામ રસ્તો શોધ્યો ! ચેલારૂપમા બલમસી હે
કહ્યું, ચાર ! ગભરાય છે શાને ? વીણા દેશને ખાનારી
હાકણ છે તેમ બેધાણુનાથને ઠસાવવું, એટલે બેડાખાં,
ધમે કહ્યું, શી રીતે ! બલમસી હે કહ્યું શી રીતે શું !
પરમ દીવસ તારે પુરો વેશ ભજવવો, તે એજ કે (હાથ
બેધાણુ ' હાથ અબાણુ) એટલાજ શબ્દો બોલવા, એટલે
બેધાણુનાથ તને વાત પુછશે, ત્યાં બેચાર વાર પુછે તારે
કહેવું કે દેશને ખાનાર હાકીની કન્યા તેના બાપે દેશમાંથી

ફર કરી, તે તારે ત્યા આવી છે. આજબુધી તેની અવધ હતી હવે અવધ પુરી થઈ છે, રધયતને ખાશે, રાખને ખાશે. ને દેશની પાયમાલી થશે. હમ સંતકુ કયા મગર પરોપકારકે લીધે કહોતેહ, એટલા શબ્દો બોલને પછી હું મારી મેળે તેનો ઘાટ ઉતારીશ, ધમે કહ્યું, પણ કાઈ સાબીતી તો જોઈ શો ! જલમસી હે કહ્યું, તેની પેરવી કેરુ છુ પણ પરમ દીવશે મે કહ્યા તેજ શબ્દો બોલને, હું માળીતીની પે-વીમા છુ તે મેળવી તને વાકેફ કરીશ, એ પ્રસાણે કહી જલમસી હ સાબીતી મેળવવાના વીચારમા સુધાનું !

ત્રીજે દીવસ મવાગના પહોરજા એટ ખવામ પોતાની સ્ત્રી નહ સત મહાતમા પાસે આવ્યો, અને કહ્યું, મહાતમા હજી સમાધી મુકત થયા નથી ! ચેલાએ કહ્યું, તુમકો કયા કામ હય ! ખવાસે કહ્યું મહારાજ ? મારી ખાચડીને ભુત વળ્યું છે, તેથી ઘણી હેતુ થાય છે અને ખાતી નથી (ચેલે વિદ્વાનુ આ કોઈ ટીક હાગમ આવ્યું) ચેલે કહ્યું વો કયા દેવ કામ કરતી ! ખવામે કહ્યું, મહારાજ જનાનામા નેહ છે, (જનાનાની નોકર સાબાગી જલમસી હ વધારે ખુશી થયો અને કહ્યું) તુમ તુમારી આતકુ ધધર રખ જાઓ હમેરા મહાતમા સમાધિ મુકત હોગા તેજ વખતે આખ ઉઘાડી તુમેરી આસ્તકી તર્ફ નજર કરેગા, કે

બુત મળ લગ જાઈ ગે ખવાસે કહ્યુ બહુ સારૂ આપજી !
એમ કહી પોતાની સ્ત્રીને ત્યા મુકી પાતે પોતાની નોકરી
ઉપર ગયો.

ખવાસ ગયો, ત્યા ખવાસની બેરીએ ધુણવાનો ઢોગ
કર્યો, ખવાસની સ્ત્રીને ધુણતી જોઈ બલમસી હે ચીપીયો
લાલચોળ તપાવીને કહ્યુ, હવે ઢોગ જવા દે, તેરા મે શુરૂ
કૃપાસે સમજ ગયા એસા બીના હંક કા ઢોગ કરનેકા સખખ
તેરા ધનીકુ કાબુમે રખનેકા હે કયુ? ખવાસની સ્ત્રી બનાવટી
ચેલાનુ કહેવુ સાલળી તેને પગે પડી અને કહ્યુ, આ વાત
કોઈ જાણે નહી તેમ રાખશે.

બનાવટી ચેલે કહ્યુ, તુ કીસકી પામ નોકર છે? ખવાસની
સ્ત્રીએ કહ્યુ કુવર સાહેબના જનાનામા છુ, આ વાત સાલળી
બલમસી હે વધારે ખુશી થયો, અને કહ્યુ, વારૂ! હમે
તમારૂ પોગળ વેરીશુ નહી, પણ એક શરતે! ખવાસની
સ્ત્રીએ કહ્યુ, શી? ચેલાએ કહ્યુ, હમારે સાધનામા કોઈ
શૌભાગ્યવતી આઈના પગે ત્રીશુળના નીશાનની જરૂર છે,
તેકામ કરી આપવાનુ ખવાસની સ્ત્રીએ કહ્યુ, તે કેવી રીતે!
ચેલાએ કહ્યુ, કેવી રીતે શુ? તમારી રાણીના ડાખા પગે
ત્રીશુળનુ નીશાન કરવુ તેજ ખવાસની સ્ત્રીએ કહ્યુ, તે શી
રીતે અને? ચેલાએ કહ્યુ, હમારે થોડું જ તારી રાણીનુ
કાંઈ કાઢી લેવાનુ છે? આ તો ફક્ત સાધનામા જરૂર છે,

તેથી જ આટલું કામ બતાવ્યું ખવાસની સ્ત્રીએ કહ્યું ઠીક છે મહારાજ હું તમારું કામ કરીશ, પરંતુ મારી વાત કોઈને જણાવતા નહીં ચેલાએ કહ્યું તમારી વાત નહીં જણાવવાનું હું વચન આપું, પરંતુ પ્રથમ ત્રીશુળનું નીશાન કરવાનું તું વચન આપ

આ પ્રમાણે સામસામી વચન લઈ ખવાસની સ્ત્રીને તેને ઘેર વીદાય કરી, પછી ગુરૂરૂપ ધમાને કહ્યું, કેમ દોસ્ત! ઠીક કર્યું ને! ધમાએ કહ્યું શું? ચેલાએ કહ્યું, શું! આ ખવાસની સ્ત્રી નીશાન કરવાની, તે વાત ચોકસ માનવી કારણ તે કાઈ થોડું જ જાણે છે કે આપણી કપટની બાજુ છે અને મેં તો તેને સાધનામા જરૂર જણાવી છે, અને તેના ઢોંગ છુપાવવા વચન આપ્યું છે એટલે એટલી બાજુમા તો કાવ્યા છીએ, પણ હવે બાજુ જીતવી તમારા હાથમા છે ધમાભાઈ!

ધમે કહ્યું તે તો ઠીક, પણ ત્રીશુળનું નીશાન કરાવી શું કરવા ધાર્યું છે, તે તો કહો! જલમમ્મીહે કહ્યું, ન સમજ્યો? ધમે કહ્યું, જે સમજ્યો હોત, તો પુછત શું કરવા! જલમમ્મીહે કહ્યું, વીણા દેશને ખાનારી ડાકણ છે તેમ રાજાને જણાવવું, અને કહેવું કે જાપે કાઢી તે અહીંઆ આવીને રહી છે, હવે અવધ પુરી થવા આવી છે, તેથી રાજાને ખાશે, રહ્યતને ખાશે, અને દેશની પાયમાલી કરશે;

હંમારો તો કહેવાનો ધર્મ તેથી કહ્યું, તેનો બંદોબસ્ત કરવો ન કરવો તે તમારું કામ છે, એમ રાજાને જણાવ્યું.

ધમે કહ્યું, પણ રાજા માનશે કેવી રીતે ? જલમનીહિ કહ્યું, કેવી રીતે શું ? કહેલું કે અખ્ખર ચોગાણી છે, તેની નીશાન આજસુધી છુપું હતું, પણ અવધ પુરી થવાથી બહાર થયું છે, તે એ કેત્રીશુળની નીગાની બતાવવી, કે એક પાર.

ધમે કહ્યું, ઠીક છે, મોતી એ ચોકતો પુગે જલમનીહિ કહ્યું, જો ! જો ! આમેથી રાજાજી આવતા જણાય છે, માટે આડખર લગાવી ખરોખર ગુરૂ બની જાઓ, અને કહી એ વાત બુલતો નહીં, નહીંતર મહેનત વ્યર્થ જશે, અને ઉપરથી શીશા પ્રશે ધમે કહ્યું તારા જેવા ગુરૂ ગતા વાતતે બુલાયજ કેમ ! એમ એ પ્રમાણે કહી ખરોખર આડખર લગાવી (‘હાય જોધાણુ—વાય અજાય’) ચોટલાજ શબ્દોની ધુન લગાવીને બેઠો, અને જલમનીહિ બાબુમા સ્વસ્થ બેઠો ત્યાં જોધણનાથ તથા અમરકુમાર આવી પહોંચ્યા, અને જોગીને પ્રણામ કર્યા, “ હાય જોધાણુ—હાય અજાય ” એજ શબ્દો વારમવાર સીદ્ધના મુખથી નીકળતા જોઈ રાજા તથા કુમાર અચ્ચો પામ્યા, અને શામાટે આ શબ્દો બોલે છે, તે જાણવાની જીજ્ઞાસા ઉત્પન્ન થવાથી ચેલાડપ જલમનીહિને પુછ્યું ચેલાજી ! આ ગુરૂજી શું બોલે છે, તે કાંઈ સમજાતું નથી

જાલમસીંદિ કહ્યું. હમણી નાહી જાનતે કે ગુરૂજીને કયા ધુન લગાઈ હે, આપકી ઇચ્છા હોવે તો હમ પુછ દેખે, જોધણનાથે કહ્યું, પુછો તો ખરા, આ ધુન શા બાબત લગાવી છે કારણ મહાત્મજનોને સસારની ઉપાધીમા પડવાની કાઈ જરૂર હોતી નથી, પરંતુ આતો સસારી જ જાળ જોડુ જણાય છે ચેલાઓ કહ્યું, કયા સખબસે ચહ ધુન લગાઈ હેગી વો બાત ગુરૂસે હાલ સુનાતાહું

આ પ્રમાણે કહી જાલમસીંદિ સીદ્ધરૂપ ધમાને કહ્યું, સિદ્ધજી ! ચહ ધુન કેસી લગાઈ હેગી, વો જાનને કે લીયે જોવાણનાથ આતુર હે, તો ચહ ધુન કે હાલ સુનાઓ, ઓર ઉમકા સખબ સખબ દીખાઓ આપકે કહે મીવાય વો હાલ હમ કીસતરેહસે જાને કે તુમ કયા ધુન લગાતે હો.

ગુરૂરૂપ ધમાએ કહ્યું, ચેલા ! પરોપકર કરના વો સખકા કામ હે ઓર અપને યોગી ટોકોકુ તો તે મુદામહે પરોપકાર કરનેકા ઉમગ દીલમે આયા ઓર ઇસ સખબસે ચહ ધુન લગાયા ચેલાઓ કહ્યું, કેસે પરોપકાર કરનેકા દીલમે આયા, કે ચહ ધુન લગાયા ગુરૂરૂપ ધમાએ કહ્યું, દેશકું ખાનાર, રાજ્યકા નખખોદ વાળનાર, અને રૈયતકુ શોક સમુદ્રમે ડુબાવનાર ડાકીની કન્યા ઇસકા પીતાને નીકાલ દીધ, તે ડાકીની કન્યા ચહ રાજ્યમે આઈ ઉસકી અવધ પુરી દેતે આઈ હે સીદ્ધાઈ કે યોગસે ચહ ખખર હમકો પાઈ

હે. રાજકુ ખાયગી, રેયતકુ ખાયગી, ગજ્યકુ પાયમાલ
બનાયગી, યહ ફીકસે હમ પોકાર કર રહે હે, માનના ન
માનના રાજકી મરજી રાજ્યકા ઓર રેયતકા બચાવ કરના
વો રાજકા ખાસ ધર્મ છે, રાજ્ય ઓર પ્રજાકુ આફતસે બચાના
વો રાજકા મુખ્ય કર્મ હે હમને તો સત્ય થા વો સુના દીયા,
હમ જોગીકો કયા શર્મ હે

રાજકુમાર અમરસી હે કહ્યુ, ખોટુ ખોટું, તફન ખોટું,
શુ વીણા ડાકીની ! નીશાની ! સીદ્ધરૂપ ધમાએ કહ્યુ, નીશાની
વોહોકે ઉસકે પેર મે ખપ્પરકા ચિન્હ ત્રિશુળ આજ તક
છુપાયા, પરતુ અવધપુરી હોનેમે ખુલ્લા હુવા હે, ઉસ્કા
રસ્તા રાજ ન કરે અને ધર્મ વિરૂદ્ધ વિચરે તો
રાજકી મરજી

ગજકુમારે કહ્યુ, વારૂ ! એ નીશાન બતાવશે !
એલાએ કહ્યુ, હા, હા, ખુશીસે દીખાઈગે, યહ સિદ્ધ
માહાત્માકુ જીવ બોલનેકી કયા જરૂર ! નીશાન દેખનેસે
ખાત્રી હોગી જોધાણનાથે કુવરને કહ્યુ, ભાઈ ! એક તો
એ સતીનો ઉપકાર વીસરાય તેમ નથી, અને બીજી તરફથી
ધર્મને પણ જતો મુકાય તેમ નથી, શુ કરવુ તેની સમજ
પડતી નથી, નીશાન સાથે ખુલાસો મળે, તો પ્રજાનુ અને
રાજ્યનુ રક્ષણ કરવુ તે રાજાનો ધર્મ છે, અને તે ધર્મના

આડે નહીં આવતા ખાત્રીમા નીશાનની વાત મળે તો સીદ્ધ કહે તેમ વર્તવું તે તમારૂં કર્મ છે માટે ખુશી થઈ ખુલાસો આપો, અને આ શીરપર આવેલી ધર્મની આકૃતને કાપો.

રાજકુમારે કહ્યું, કઠીઆગમાથી રાજ્યકુમાર બનાવનાર, પીના પુત્રને મીલાવનાર તે સુદરી તેવી હોયજ નહીં, જ્ઞેધાણનાથે કહ્યું, વારૂ કદાપી સીદ્ધનું કહેવું ખરૂં ઠરે તો ! રાજકુમારે કહ્યું, પીતાની આજ્ઞા પાળતી તે મારી ફરજ છે, ધર્મનું રક્ષણ કરવું તે તમારી અરજ છે મીદ્ધને પુછો કે વળતે તમારૂં કહેવું સત્ય ઠરે, તો શું કરવું ! શુરૂરૂપ ધમાએ કહ્યું, હમારી પામે એક પેટી હે વો હમ ભેજદેગે, ઉસમે બધ કરકે હમેરી પાસ પહુચાના, ફીગ હમ ઉસીપે ક્રિયા કરકે જમીનમે ગાડ દેઇગે, સબકો આકૃતમે બચાઇગે. જ્ઞેધાણનાથે કહ્યું, બહુ સારૂ ચેલાજી અમારી સાથે આવો, અને તે નીશાન બતાવો બલમસી હે કહ્યું, ચક્રો હમ આતેહે, નીશાન દીખાતે હે, એ પ્રમાણે કહી ચેલાને તેડી જ્ઞેધાણનાથ તથા રાજકુમાર પોતાના મહેલ તરફ ગયા.

પ્રકરણ ૧૦ મું

ધર્મ ઢાંગી થઈ ધુતતા લેખ ધરી જગમાંહ
ખાત્રી આ દ્રષ્ટાતથી જુવો દાખવી યાહ

વીણા ભગ ઉધમા પોતાના મહેલમા પડેલી હતી,
ત્યા દાશી હાથમા ત્રીશુળનુ ચિન્હ લઈને આવી, અને
વીચાર કરવા માડ્યો, આ હું ઘણુંજ ખોટું કરું છું, રાણીના
ભરોસાનો ગેરઉપયોગ કરું છું પણ નીશાન કરવાથી રાણીનું
કાઈ ખગડતું હોય તો નીશાન ના કરું, પણ આથી કાંઈ
રાણીનું ખગડવાનો સંભવ નથી આતો ખીચાગ સિદ્ધતું કામ
થાય છે, આપેલું વચન પળાય છે, રાણીખાને જાગ્યા પછી
મારો વાક જણાવીશ, અને ક્ષમા માગીશ, માટે હાલ તો
નીશાન કરવુંજ એવો નિશ્ચય કરી હાથ પગ ઉપર તે
નીશાન છાપીને ચાલી ગઈ તેને ખીચારીને થોડીજ ખબર
હતી, કે એ ઠગ ગુરૂ ચેલાનું કાવતરું છે, રાણીને હુ ખી
કરવાનું બાહાર છે

દાસીના ગયા બાદ જોધાણનાથ, અમરકુમાર, તથા
જાલમસીહ ચેલારૂપે આવી પહોંચ્યા ચેલાએ કહ્યું કયું
દીખાઉં ? કુવરે કહ્યું સખુર ! અરે ભગવાન ન નીકળે તો
કેવું સારું ? મારી કગાલ દશા દુર કરનાર સુદરીનો ત્યાગ

કરવો પડશે । જેવી પ્રભુની ઇચ્છા, એ પ્રમાણે પશ્ચાત્ પ કરવા માડ્યો

ચેલાએ કહ્યું, કયુ કીતની ડેર હે । હમકુ ડેર લગતી હે, ના મરણ હોવે તો તુમેરી મિજ હમ જાતે હે રાજ-કુમારે કહ્યું ના મહારાજ । બતાવો ? ચેલાએ પગેથી સાડીનો છેડો ઉઘો કરી ત્રીશુળનુ નીશાન, કે જે દાસીએ તુરત નુજ છાપેલુ હતુ તે બતાવ્યું, કહ્યું દેખો । દેખો । દેખો ।

રાજકુમારે મોટી હાય મારી, અને ચેલાને પેટી મોકલાવાનુ કહી રજ આપી ચેલાના ગયા પછી તેણે પશ્ચાત્તપ કરવા માડ્યો, ત્યા વીણા જાગી ઉઠી, અને રાજકુમારને વિમાસણુમા પડેલો જોઈ કહ્યું નાથ । આમ આટલા બધા દીલગીર શામાટે । શુ આ દાગીને કાઈ અપરાધ થયો છે ? તેમ હોય તો નાથ ક્ષમા કરો, અને દિલગીરી પરહરો

વીણા—

ગાયન

(સખીરી । મોહનમત્રની તાન) એ રાહ

પીયુલ । મુખે મધુર હાસ્ય

ગયુ ક્યા આજે ઉડી ખાસ ।—પીયુલ

ધરી ઉર શુ રીસને, ખોયો મુખ ઉભશ

વાક આવે અબળા વીશે, ડગલે ડગલે વાસ-ગયુ

ક્ષમાવત છો નાથલ, તજો ઉર ઉદાસ ।

બહાલા બહાલની ખ્યાસ, નથી અવરકો આશ,
 નાથ ના કરો નીરાશ-ગયુ
 રાખો હઠીલાળ હદ, જખરો જુલમ ન કીજીએ
 મુખે મધુર જે હાશ્ય, નાથ મારૂં તે તો મુને દીજીએ
 બોલો મધુર મુખ બોલ, બહાલે દાસીપર રીઝીએ
 ગમે તેવી પણ નાથ છુ તમારી
 હાશ્ય કરો, શાન્તિ ધરો, ને ચિતા હરે-રાખો

માટે નાથ ! જે કરવુ હોય, તે સુખેથી કરો, આ
 કાયા અને તેની અદર રહેલો આત્મા તે સૌ તમારજ છે,
 તેના તમોજ મુખ્તીઆર છે, માટે તેનુ દિલ બ્હાય તે કરો,
 પણ તમારૂં મધુરૂં મદ મદ હસવુ, તેતો મારૂં છે, માટે
 તે મને આપો બોલો ! બોલો ! નાથ બોલો ? રાજકુમારે
 કહ્યુ, બોળવા બેઠેલો શુ બોલુ, વીણાએ કહ્યુ, નાથ !
 આટલી તુચ્છ માગણીનો પણ સ્વીકાર કરી શકતા નથી !
 જુવો સાલજો

ગાયન

અજબ છે પ્રેમ, હું ખ્યાસી
 હૃદય ઇચ્છેછે સાચાએ-અજબ
 રૂપ રઢીયાળુ રાજવી, દેવાશી અવતાર
 મધુર હસવુ મનવશ્યુ, અન્ય ન આહુ લગાર

વધંભવને નવ ચહું જરી, પરવા નહી તલભાર
મહેલ અટારી માળીઆ, ઈચ્છુ નહી ભરથાર

માણુ ન ઝાઝર ઝુમણા, કે નહી નાણુ નાથ
માણુ એટલુ નાથજી હસી બોલો મુજ સાથ

તબ્યા મે મુખ રાજતણા, રહી હું ભરસે ભાવી
નશીબમા જે હતુ મારા, તો સર્વે મળ્યુ આવી
નીકળ્યા ગજ મુખરાસી અજળ

માટે નાથ ! જરા હસીને આ દામીનો સતાપ દુર
કરો બોલો ? બોલો ! નાથ જરા બોલો ! શું તમને જરા
પણ દયા આવતી નથી ! કઠીઆરાએ મનમા પ્રશ્નાતાપ સાથે
પોતાના મનનેજ કહ્યુ “ ગાયનુ ગણુ કાપનાર હું કસાઈ
તેને દયા શાની ? ” વીણાએ કહ્યુ નાથ ! આપની ઉદા-
સીનુ કારણ જણાવા કૃપા કરશે ! રાજકુમારે કહ્યુ, સુઢરી
તે વાત તમો પુછશે નહી, તે શીવાય જે કહેવુ હોય તે
મુખેથી કહે।

આ પ્રમાણે વાત ચાલે છે ત્યા મહાત્મા ધમાભાઈની
મોકલેલી પેટી સેવકદ્વારા આવી પહોચી, સેવકે કહ્યુ, મહા-
રાજ પેટી આવી છે રાજકુમારે કહ્યુ તે અહીયા મુકી
તમે બહાગ જાઓ, રાજકુમારનો હુકમ થતાજ સેવક પેટી

સુકી ચાલ્યો ગયો, એવકે ગયો, ત્યા વીણાએ પુછ્યુ, નાથ !
આ પેટી શાની ?

રાજકુમારે કહ્યુ, સુદરી ! મારા મનની ઉદાશીની
અને આ પેટીની વાત શીવાયની વાતો વીચારો. અને આ
પેટીમા પધારો, અન્ય વાત પુછતા નહી વીણાએ કહ્યુ,
ઝોહો ! એજ મારા નાથની ઉદાશીનુ કારણ ? અરે એ
પેટીમાતો શુ, પરતુ લડલડ કરતી લયાનકે આગમા, દવ
દવ કરતા દુરધર દાવાનળમા, અને ચારે કાઠે વેહેતા
પાણીના પુરમા પ્રવેશ કરવાની પતી આજ્ઞા આપે, તો દાસી
તૈયાર છે, તો પછી આ પેટીના શાભાર છે ? નાથ !
નાથ ! આપ હસીને આજ્ઞા આપો, અને આ દાસીનો
હર્ષ વધારો રાજકુમારે કહ્યુ, સુદરી બોલવુ રહેવા દઈને
પેટીમા પધારો પતીની આજ્ઞાને માન આપનાર સતીએ
પેટીમા પ્રવેશ કર્યો, અને કહ્યુ, નાથ ! માફ તો ગમે
તેમ થાવ, પરતુ પ્રભુ તમેને બચાવે એવી મારી પ્રભુ
પાસે અતરની પ્રાર્થના છે -

વીણા—

ગાયન

(નરડ તુઓ હૃદય મારા) એ રાહ

છો આધાર નોધારાના પ્રભુ માણુ છેવટ જતા

દિન અબળા હુ કોખ્યા કય, વીન તી છે પ્રાણુ લુટાતાં,

ભલે આ પ્રાણ મુજ જાયે, પતી આજ્ઞા શુ લોપાયે ?
 ગાઉ ગુણ ગાન ખ્યારાના પતી સતી મોક્ષના દાતા-છા.
 રૂધીર વરસે મુશળ ધારા, માયવજે કાય પીયુ ખ્યારા
 થઈ અળગી હવે તો હું, છેવટ પ્રણમ અલગ થાતા છા

વીણા મુદરી છેવટના પ્રણામ કરી પેટીમા બેઠી, ત્યા
 પેટી બધ કરી અને સેવકો પેટીને ઉપાડી સીદ્ધને ત્યા
 મુકવા ગયા પેટી લઈ ગયા બાદ રાજકુમાર ગમગીનીમા ગી-
 રફતાર બન્યો, હાય ! શુમાવી ! મુકોમળ મુદરી શુમાવી,
 ઉઘમા અપજરા આવી, પણ મે મુગખાએ ન બોલાવી
 કે ન ચલાવી હાલ હું ચિત્ત ભ્રમ જેવો કેમ બન્યો છું ?
 બનેલા બનાવથી દિલને આરામ નથી, બળતી ચિતાગ્નિને
 ઠારવાનું ઠામ નથી, વીશ્રામનો મુકામ નથી વાર્તાનો વીસામો
 એ મુદરીની સાથે ગયો, હું નિર્ભાગી એકલો રહ્યો એ
 પ્રમાણે પશ્ચાતાપના તાપમા તપી ગએલો રાજકુમાર પીતા
 તરફથી આમ ત્રણ આવતા પીતા પાસે ગયો, પરંતુ તેનું
 પ્રેમી હૃદય તો પ્રેમની પુતળી વીણા મુદરીની પાછળજ
 ચાલ્યું ગયું, એટલે કે પ્રેમ એ શબ્દ તેના અંતરમાથી
 સદાને માટે નાબુદજ થઈ ગયો

પ્રકરણ ૧૧ મુ.

સ્વારથ આ સ સારમા જગે જગે દેખાય
સમજે સજ્જન મન થકી પાછળથી પસ્તાય
મે પોતાના ઉતારામા વીચાર નાવ મળમાણુ થાયે
હતો, અને જલમસી હ ત્યા હાજર નહોતો
ધમે વીચાર્યુ ચાલો આજ ઠીકજ થયુ, વીણાને
ડાકીની ઠરાવી, અને આપણી બાજુ ફાવી અત્યારે
ન તદાસ જલમસી હ ભાઈ પણ નથી, માટે જો
અત્યારે રાજ મહેલમા મોકલેલી પેટી વીણાસહ આવે, તો
વીણાને લઈને પમાર, વેલીની બાબતમા હરામી જલમસીહિ
મને બનાવ્યો હતો, તો વીણાની બાબતમા હુ ફસાવુ, પણ
પાપી જલમસી હના આવતા પહેલા પેટી આવી જાય, તો તો
ઠીક, અરે પેલા રાજસેવકો પેટી લઈનેજ આવતા જણાય છે ને !

રાજ સેવકોને આવતા જોઈ ધમો આડખર લ-
ગાવી બેસી ગયો, ત્યા રાજ સેવકો પેટી લઈ આવી પહો-
ચ્યા અને સિદ્ધિ વેશમા ધમાને પગે લાગ્યા ધમાએ આ-
શીર્વાદ કહ્યો, ત્યા સેવકોએ કહ્યુ, મહારાજ આ પેટી
લાગ્યા છીએ ધમે કહ્યુ, એને અહી આ રહેવાઘો સ-
તદાસ આવશે એટલે તેનુ ઠંકાણુ કરીશુ. સેવકોએ કહ્યુ.
બહુ સારુ હમો જઈએ છીએ, ધમે કહ્યુ, સુખેથી જાઓ,

સિદ્ધ મહાત્માની રજા મળતા શેવકો પેટી મુકી વીઢાય થઈ ગયા, સેવકો ગયા, ત્યાં ધમો પેટી પાસે આવ્યો, અને કહ્યું, સતદાસ ગયાતો આઘડા ગયા, હવે મને પેટીમાથી વીણાને કાઢીને લઈને પત્તાર થવાદે, પસાં ! એ ભલે અહીં આ લટક્યા કરે, પ્રથમ એણે મને લટકાવ્યો હતો, તો હવે હું એને લટકાવું, અને આ ધમાલાઈનો રોફ ખતલાવું, એતો વારા ફરતી વારો છે, કાલ તમારો તો આજ અમારો

આ પ્રજાણે વિચાર કરી પેટી ઉઘાડી અને વીણાને બહાર કાઢી, વીણા બહાર નીકળી ત્યાં આ યોગી વેશમા ધમાને ભેઈ અચ્ચો પામી, અને કહ્યું, હું અહીં કયાથી ! મારા પતી કયા ? ભેગીરૂપ ધમાએ કહ્યું, તેતો રહ્યા ભેધપુરના મહેલમા વીણાએ આશ્ચર્ય ચકિત થઈ પુછ્યું, ત્યારે મને અહીં આ લાવ્યું કોણ ! યોગી રૂપ ધમાએ કહ્યું, આ સેવક પોતે વીણાએ કહ્યું, શા માટે ? ધમાએ કહ્યું, સિદ્ધી રીતે સાથે આવશો, તો વઠલવ ભોગવવા અને મોજ માણવા માટે, નહીતો દેશને ખાનાં ડાઢીની ડગવી જમીનમા જીવતા દાટી દેવા માટે

વીણાએ મનમા વીચાર કર્યો, સમજી ! સમજી ! પતીના મને નહીં જણાવાના વીચાર હવે પુર્ણ સમજી ! તેમની ઉદામીનું કારણ પુરે પુરે સમજી. ઠીક છે ભેઉછું

હવે શુ બને છે ! આ પ્રમાણે વિચાર કરી ધમાને પુછ્યુ,
વાર ! તમે કોણ છો ! ધમે કહ્યુ, દુનિયાની નજરમા
સિદ્ધ, પણ અપ્રસિદ્ધ, વીણાએ કહ્યુ અપ્રસિદ્ધ કોણ !
ધમાએ બનાવટી દાદુ કાઢીને કહ્યુ, કોણ શુ હુ ધમે !

વીણાએ કહ્યુ, ચકોરીને ચક્રનો સયોગ છોડાવ-
નાર કાળ સુખારા હુઆ ! તને રોમ રોમ કીડા પડશે, અને
સતી અબળાને સતાવામા સાર નહી કાઢે ધમે કહ્યુ,
પણ સુદરી મે તમારુ શુ બગાડ્યુ ? વીણાએ કહ્યુ,
બધુ ધમાએ કહ્યુ, એટલે ! વીણાએ કહ્યુ એટલે શુ ?
મેનાને પોપટનો વિયોગ કરાવાય, તેમા મેનાનુ કાઈ જાય !
ચકલીને ચકલાનો વીયોગ પડાવાય તેમા ચકલીનુ કાઈ
જાય ! ધમે કહ્યુ, કેમ ન જાય ! વિયોગના કારી હુ અ-
નોજ જખમ થાય

વીણાએ કહ્યુ, તો મને વિયોગ પડાવ્યો, તેમા
તારા હાથમા શુ આવ્યુ ! આવી દુષ્ટ બુદ્ધિ તને કોણે
બતાવી ! ધમાએ કહ્યુ, પાપી બલમસી હે વીણાએ કહ્યુ
એ અભાગીઆનો પણ આમા હાથ છે કે ! ધમે કહ્યુ,
તેના કહેવાથીજ આ યુક્તિ ઉઠાવી, અને તમને દેશને
ખાનાર ડાકણ ઠરાવી, રાજકુમારના હાથેજ પેટીમા પુરાવી
અને એ પેટી શેવક દ્વારા અહી આવી

વીણાએ કહ્યુ, પાપીઆ ! એક બહેનનો ભવ બ-

ગાડયો, તેથી ન ધગયો, કે પાછો મારાતરફ ધાયો. જો અભાગીઆ જો ! આ ફાની સસારમા લલાઈની કમાઈ કરીલે, આવા અઘોર પાપ કર્મ કરી મુખ શુ લોગવ્યુ, તે તુ બતાવીશ !

ધમે કહ્યુ, કાઈજ નહી, મા આપઘાત કરી મરી ગઈ, આયડી નાતરે ગઈ, અને ધમાલાઈની છેવટ આવી દશા થઈ વીણાએ કહ્યુ, લલાલાઈ ! આ ભવતો બગાડયો, પણ પરભવ સુધાર જેવી મુઠ મારી જાણી, તેવી વાળી જાણુ પ્રેમી જોડાને વીયોગ કરાવ્યાનો પાપનો પોટલો બાંધ્યો, તે પ્રમાણેજ સયોગ કરાવી તે પાપનો જોજો હલકો કર, સસારમા કાઈજ નથી, આત્મા મુસાફર સસાર અટવીની મુસાફરી કરવા આવ્યો છે મુસાફરીમા જે કમાવાતુ છે તેની કમાઈ કર, નાહકના પાપ ના પોટલા નહીં ભર જો સાભળ

ગાયન—ભજન

સ સાગ મુસાફરી આવ્યો, પ થી મુસાફર પ્રાણી
વસમી છે વાટયુ ભુ ડા, ચિત્તમા લેતુ જાણી—પ થી
હરદેશ જવુ રહ્યુ, જો તુ વિચારી પ્રાણી,
જવુ જરૂર તારે, નક્કી લે જાણી—પ થી—સ સાગ
સગાને સબધી તારા, તે સૌ રહેવાના ન્યારા,
સ ગે ન આવે ડોઈ, મીઠ્યા લેમાની—પ થી—મુસાફર

ભર વલદધી અસાર છે, અસાર તોફાની ખરે ।
 અપલાગ્યુ કાયા નાવ, કંઈ વાંચા , પ્રાણ ઉર અરે
 ધારીને સય રુકાન, હલેસુ નીતીનું હાથે વરે
 અસત્ય અનીતી ત્રોડતા શઢ, નિશ્ચે ભવમાગર તરે
 ભાતુ ભજન ભગવાન, સગે ગખ્ય પ્રાણી
 તો તો ન આવે પ્રાણી, અને કાંઈ હાની—પથી—અસાર

માટે માન લલાભાઈ માન, અસત્ય અને અનિતી
 કાઢતા ભવમાગર સુખરૂપ તરીકા હરીશ્વરે પુત્ર ને પત્ની
 વેચ્યા, અને પત્ની પોતે પણ ઢેડને ઘેન વેચાણો, તે એક
 સત્યનેજ ખાતર, શેક સગળશાએ પોતાના પુત્ર કેલેયાનું
 માથું ખાડી અનીત માટે જોઈ બનાવી, તે એક ટેકનેજ
 ખાતર, કર્ણરાજાએ મન્તા મન્તા દાત ત્રોડી ભગવાનને
 રેખોનું દાન આપ્યું તે પણ ટેકનેજ માટે, લલાભાઈ એવા
 સાચો ટેક મુકી આવા પાત્રી , ડરે દ, તો પરભવ શુ
 ગતી થશે, તેનો કાંઈ વીચાર કર્યો ।

ધમે કહ્યું, ના આ ભવમા તો આ દશા ભોગલુ
 છુ, પણ પરભવમા મારૂ શુ થશે, તે સમજાતું નથી આ
 પાત્રી કાયાથી અનેક પાપ કર્મ થયા છે, અને કરૂ છુ
 ધીક્કાર છે મને, કે મેં પાપ કર્મમા પછુ વાગી જોયું
 નથી હામી જલભરાની ડ ખવડાઈથી વેડીનો ભવ બગા-
 ડ્યો, અને તમારો પપુ બાલક ધાર્યો, પપુ તેમા નિશ્ચિત

બોધ કૃપાથી, અને તમારા વચનોથી બની ગયો છું બહેન વિણા ! આજથી તમે મારી ધર્મની બહેન છો, ને હું તમારો ધર્મનો ભાઈ છું

વીણાએ કહ્યું શાબાશ છે વીરા ! આ પ્રમાણે હવેથી વર્તીશ, તો ઇશ્વર તારો નીધેબાન થશે, અને પરભવ સુધ શે ધમે કહ્યું, બહેન ! પેલા પાપીને તો પુરી સજાએ પહોચાડવાની જરૂર છે, કાનૂ મને અને તમને નરવાના તે પાપીઓ પાછો પરચો નથી, વીણાએ કહ્યું, તારૂં કલ્પ મત્ત છે, પણ કેવી નીતે કબજે કેવો ! ધમે કહ્યું, તે કબજે થાય એવી ડોઝ યુક્તિ શોધી કાઢે

વીણાએ કહ્યું, હા ! હા ! ઠીક યુક્તિ ચાલે આવો છે, આ પટ્ટીમા વાદ ! પુરો અને આપણે બાબુમા છુપાઈને તમાસો જોયા કરો કાનૂ પાપીયાનું ચિત્ત પેટીમાજ હશે, મારેજ આવતાની સાથે પેટી ઉઘાડશે ત્યાં પેટીમા પુ વાથી ખીજવાઈ ગયેલા વાદરા તેને હાલહવાલ કરશે, અને પાછળથી તું જઈ કહેજે કે વીણા કયા છે ? તે કહેશે કે વીણા નથી પણ વદ ! હંતા, તો તારે કહેવું કે પેટીમાજ મ તારી હશે એમ કહી તેને પેટીમા પેસાડવા યુક્તિ કંવી, પછી પેટી બંધ કરી ! જકુમાર પામે લઈ જવી, અને તેનો ન્યાય રાજકુવ હસ્તક કરાવવો

આ યુક્તિ ધમાને પમદ પટ્ટી, અને પેટીમા વાદરાં

પુરી ધમો અને વેલી બાબુમા સનાઈ બેઠા, તેઓ બાબુમા છુપાઈ બેઠા, ત્યા બલમસીહ આવી પહોચ્યો, અને પેટી બેઠી ખુશી થયો, અને બાબુમા ધમાને નહી જોવાથી કહ્યું સીદ્ધ કયાક ગયા લાગે છે, બાબુ જોતા સિદ્ધ નહી જોવાથી કહ્યું સિદ્ધ ગયા તો આઘડા ગયા, પેટીમાથી પ્રીયાને લઈને પમાર થવા દે પસાર

વીણાને પેટીમાથી કાઢી લઈને નાશી જવાના વિચારથી તે પેટી પાસે ગયો, અને કહેવા માડ્યું. હે' મનમોહની! હે મોહોની! પ્રાણ પ્રીયા! આવ આવ એકદમ ભેટી લે એ પ્રમાણે કહી પેટી ઉઘાડી, ત્યા પેટીમા પુવાથી બીજા વાએલા વાદત તેને વળગ્યા, અને તેના કપડા વીંધેરી ફાડી નાખી તેને ઉઝર્યા ભરવની સાથે હાલ હવાલ કર્યો

વાદા ગયા, ત્યા બલમસીહ સ્વસ્થ થયો, અને વિચારમા પડ્યો, ત્યા ધમો છુપાઈને આ બીના જોતો હતો તે તેની પાસે આવ્યો પાસે આવી બલમસીહને કહ્યું, પ્રીયા કયા? બલમસીહ કહ્યું, અહીં તો પ્રીયાએ નથી ને બીઆએ નથી, પેટીમાથી તો મોટા બુદ્ધ નીકળ્યા બુદ્ધ આ જો હાલ હવાલ કર્યો છે તે, ધમે કહ્યું, ઓગણુ છું બલમસીહભાઈ ઓગણુ છું, વેલીની બાબતમા છેતર્યો હતો, તેમ આમા પણ છેતરવો ધાર્યો હશે કેમ! વારે વારે છેતરાવાનો નથી, તે નક્કી સમજજો બલમસીહભાઈ.

જલમસીંદિ કહ્યુ. ભાઈ ! તને કેણુ છેતરે છે. તારા મોગન આઈને કહુ છું, કે પેટીમા પ્રિયાને બઢવે મોટા બુદ્ધ હતા, ધમાભાઈ ચાલ બતાવુ, કહી પેટી પાસે ગયા અને વાદનની હંગામ બનાવી કહ્યુ, જો આ વાદરાની હંગાર હવે ખાત્રી થઈ, ધમે કહ્યુ, પેટીના પડદામા સતાડી હશે, અને મને બ તરે છે, પણ જોગ બનનાનો નથી સમજ્યો ! અહા પેની પેટો પડદા ઉચો કરી બતાવ્ય તો ખાત્રી થાય.

ધમાની ખાત્રી કરવા જલમસીંદિ પેટીમા ઉતર્યો, અને પડદા ઉચો કરવા નીચો નચ્યો, જલમસીંદિ નીચે નચ્યો ત્યા ધમે પેટી બધ કરી ચાકળ ઈંદીધી અને જાવનની હંને પેટીમા સપડાવ્યો જલમસીંદિને પેટીમા બધ કર્યો, ત્યા અદરથી છુનો પાડવા માડી, કે ધમા ઉગ્રાડ ! ધમે કહ્યુ, હું નહી ઉઘાડું, પણ જોધાણનાથ ઉઘાડશે માટે હાલતો પેટીમા બેઠા બેઠા ઈશ્વરનુ ભજન કરો, જેથી જાપનો ભાગ હવડો થાય

જલમસીંદિને સપડાવ્યો, ત્યા વીણા જે બાબુમા હતી તે ધમા પામે આવી એને કહ્યુ, ખડેન ! તે ઘણી સારી યુક્તિ બતાવી, જેથી પાળીને દીધા સપડાવી, હવે આ પેટીને શું કરવી ! વીણાએ કહ્યુ, ચાલો રાજકુમાર પામે લઈ જઈએ, અને રાજકુમારનો સદેહ ટાળીએ ધમે કહ્યુ, ખડું સારું ખડેન ચાલો એવો નિશ્ચય કરી વીણાએ

ભોગણતુ સ્વરૂપ ધાન્ય કચુર અને ધમો અને વીણા બને
ભોગી વેશમા પેટીને લઈ દુબાર ગઢ તન્ક ગયા

પ્રકરણ ૧૨ મુ

જળથી જેવો મીનનો દીપક જેમ પતંગ
સારન જોડી વીણુ મરે અજબ પ્રેમનો ગગ
ડીને વિદાય કરી, અમ-કુનાર ગમગીનીમા
ગિરફ તાર બનેલો પોતાના એકાત આ
વાસમા વીચારના વમળના શુ થાયેલો
બેઠો હતો મન સાથે વીચાર એ કરતો
હતો, કે, વાહ પ્રભુ! તારી લીલા અજબ છે શુ વીણા ડાકીની
ના ના તેમ તો હોયજ નહી, અરે પણ ત્રીશુળતુ નીશાન
શેતુ ? મનને કોઈ રીતની ખાત્રી મળતી નથી. મન વીચાર
વમળામા શુ ચાલુ છે. કઠીઆગની આ સ્થીતી કરનાર વીણા
ડાકીની હો કે દેવી હો, પણ આ અલાગીને તો દેવીજ
હતી. શુ સિદ્ધની સિદ્ધાઈ ખોટી! નાના તે તો બનેજ કેમ ?
સિદ્ધને શુ સ્વાર્થ હતો કે ખોટું કહે આતું ખર તાત્પર્ય
સમજાતું નથી

આ પ્રમાણે વીચારના વમળમાં શુ ચાયેલો મન સાંથે
વીચાર માળાના મણકામાં શુ થાયેલો હતો, ત્યાં પેલી દાશી

કે જેણે ત્રીશુળનું નીશાન છાપ્યું હતું તે આવી, ને વીણાને નહીં જોતા કુવરને પુછ્યું, કે વીણા બા કયા ? દામીના પુછવાથી રાજકુમારનો વીચાર માળાનો મણકો તુટી ગયો, અને દાસી સામે જોઈને કહ્યું, તારે શું કામ છે ?

દાસીએ કહ્યું, મારે તેમની પામે એક માફી માગવાની છે, રાજકુમારે કહ્યું, શી બાબતની ? દાસીએ કહ્યું, એક યોગીને સાધનામા સતી સ્ત્રીના પગે ત્રીશુળના નીશાનની જરૂર હતી તેથી વીણા બા નિદ્રાધિન હતા, ત્યાં ને તેમના પગે ત્રીશુળનું નીશાન છાપ્યું હતું, તે બાબતની માફી માગવાની હતી.

દાસીની આ વાત સાંભળી કુમારે નિસ્વાસ નાખ્યો, અને કહ્યું, હાય હાય ! તે તેનું નજખેદ કાઢ્યું છે બા એકદમ પીતાળ પાસે બા, અને આ હકીકતથી વાકેફ કર-બગતને ક્રમાવનાર એ પાપી જોગીઓ, સ્વાસ્થી સિધ્ધો, અને ભુલાવામા નાખનાર લામટાઓનું સદ્તરને માટે સત્યાનાશ કેમ જતું નહીં હોય, હાયરે વીણા મુદરી ! આ પ્રમાણે બોલે છે ત્યાં નેપથ્યમાથી નીચે પ્રમાણે અવાજ થયો

તુલસી આ સંસારમા, ભાત ભાત કે લોક

પ્રિયતા વિષુ નહીં માનીએ, શાસ્ત્રે વાણી રોક

ઉપરની સાખી સાંભળી ત્યાં રાજકુમાર એકદમ ચોક્યો, અને સેવકને બોલાવી પુછ્યું કે જોતો કેણુ છે !

સેવકે કહ્યું, એતો એક બુદ્ધો બાવો તેની છોકરી સહલીક્ષા
 માગવા આવ્યો છે તે ગાય છે બુદ્ધો બાવાનું નામ સાલજ્યુ
 ત્યાં કહ્યું એવા ભેખધારી સાધુડાને તો દેમે! ત્યાથી ઠાર
 કરવા ભેંધએ દુનિયાનું સદતન્ને માટે સત્યાનાશ કાઢનાર
 એ વેશ ધારી સાધુડાજ છે એ પ્રમાણે મેવક સાથે વાત
 કરે છે ત્યાં પાછો નેપથ્યમાથી ફરીથી અવાજ આવ્યો,

દાઝેલા જીવ દુધથી શીદ તરઝેડે છાશ

સાહમથી સુખ સૌ જશે વળશે સત્યાનાશ

આ પ્રમાણે બોલતી વીણા સુદરી ભેગી વેશમા
 મહેલમા રાજકુમાર પાસે આવીને ઉભી ભેગણુ વેશમા
 વીણાને ભેંધ રાજકુવરના દીલમા પ્રેમી અકુરો ઉત્પન્ન થયા,
 અને તે ભેગણુ પાસે આવીને ઉભો અને કહ્યું, તમે કોણ
 છો ! કયા રહો છો ? અને આટલી નાની ઉમ્મરમા ભેગ
 લેવાનું કારણ શું તે જણાવશો ?

ભેગી વેશમા વીણાએ કહ્યું, ભલા પ્રાણી ! વો
 કયા પુછતે હો ! હમ કોન હે વો હમ બુદ્ધ નાહી બાણુતે
 હે તો તુમેરેકુ કીમતરેહ કહેવે કે હમ વોહે ઓર હમેરા
 રહેનેકા પુછતે હો, તો હમ મારી દુનીયામે રહેતે સખખ
 આજ ઈધર તો કલ દુસરી જગેપે, હમેરા સ્થાન એક નહી
 કે તુમેરેકુ હમ દીખલા શકે, ઓઝ છોટી ઉમ્મરમે ભેગ
 લેનેકા કારણ કયા વો સુને!

જુઠા સ્વપ્ના વત્ત સ સાર માયાકા શીર જુઠા માર
 અલખ ભજી હોના ભવપાર ઉસીલીયે કીયા લેખ સ્વીકાર
 વીણાએ કહ્યું, માટેજલેખ ધાન્ધુ કરી સ સાર છોડ
 દીધાહે. રાજકુવરે કહ્યું, શુ મ સારમા રહીને અલખ ભજતા
 નથી, કે જોગી થયુ, સગા સગીને તજવા, અને તેમની
 હાય લેવી વીણાએ કહ્યું,

કીસકી મેટી કીમીકા બાપ, જીવ અકેલાહી આપો આપ,
 સ્વાચ્છકે સખ જાનો તાપ, માયાને મત ખા જીલ થાપ.
 વીણાએ કહ્યું, સખ સ્વાચ્છકી બલાહે, સ્વપ્નવત્ત
 આલપ પાલહે પોહ ફાની સ મારમે કબ આયા કબ જાનેકા
 ઇસકી કીમીકુ ખખ નહી, ઇસલીયે જીવકે લીયે જો કામ
 કરનેકા ઉમીમે વખત લગાના નાહી કલકરના પો આજ
 કરના, આજ કરના પો અખ કરના, ધરમકા કામમે લીલ
 નાહી કરના પો સત પુરૂષકા બચન હે

રાજકુમારે કહ્યું, તુમેરી સગમે કોન હે વોતો
 કહો ! વીણાએ કહ્યું, હમેરા જીલ બાવા હે, રાજકુમારે
 કહ્યું શું તમારે જોગી લોકોને પણ બાપ ખરા કે વીણાએ
 કહ્યું, કહેનેમે તો હે, સ સારકી જૂઠી મગાઈ મેતો કહે
 લાતે હે પરતુ—

જુઠી સગાઈ જુઠા રગ સ્વાચ્છ માયા જોડી અગ
 આત્મા જાતા કાયા ભગ, કોઉન આવે જીવકે સગ
 રાજકુમારે કહ્યું, વાર ! તમેને જોગ લીધે કેટલો

વખત થયો ! વીણાએ કહ્યું, વખતકા કયા પુછતે હો !
 છસી વખત માયાકી જ જાલ છોડ દી, ઉસી વખત અગમે
 કેદની જોડદી, ચોર માયાકુ તોડદી રાજકુમારે કહ્યું, વાર !
 સસાર સુખ અનુભવ્યું છે કે નહીં ! વીણાએ કહ્યું વો
 કયા પુછતે હો, જુઠે સસાર ઇસમે સુખ કયસા ? કાય મે
 સુખ હે ! તુમ કીસ ખાતસે સુખ માનતે હો ! પેસે મે
 સુખ હે ! જો પેસે મે સુખ હોતા, તો તવગર લોક હાય
 હાય કરકે કેમે મરતે ! જો ગરીબાઈમે સુખ હોતા, તો
 ગરીબ પેઠ ઘસતે કેમે મરતે ! જો પ્રેમમે સુખ હોતા, તો
 પ્રેમી પ્રેમમે કેસે મરતા ? સતોષ સમાન સુખ કીસીમે
 નહીં, પન વો હે કીધર ! હમ તો ચહ જોગીવેસમે કાયાકો
 કેદ દેકર અલખકો સ્મરને મે હી સુખ માનતેહે

રાજકુમારે કહ્યું, મારી ઇચ્છા પણ તમારો બોધ
 સાલળી જોગી થઈ જવાનો થયો છે, વીણાએ કહ્યું, તુમે
 રેકુ દુખ કયા હે, કે જોગ લીયે ચહા તે હો ! રાજ-
 કુમારે કહ્યું, દુખતુ શુ પુછોછો ? મે અલાગીઆએ
 એક ઘોર પાપ કર્મ કર્યું છે, અને તે પણ સ્ત્રી હત્યાકા

વીણાએ આશ્ચર્ય ચકિત થઈ કહ્યું, કયા સ્ત્રી હત્યાકા
 પ્રાશ્નીત કીયા હે ! નહીં ચાહીએ, નહીં ચાહીએ, સ્ત્રી હત્યા
 કરને વાલેકા ઘરકી ભીક્ષા નહીં ચાહીએ, એ પ્રમાણે કહી
 વીણાએ ચાલવા માડ્યું, ત્યાં રાજકુમારે વીણાનો હાથ પક

ડયો, વીણાનો હાથ પકડયો ત્યા વીણાએ કહ્યું, રાજકુમાર !
વેા કયા કરતે હો !

વીણા—

અબચાત

ખીચારકે કુચ દીલમે મેરા હાથ છોડદો
સ સારી હોજી આપ અન્યસે પ્રીતી જોડદો
હમહે જોગી ફક્કડ બોલો હમસે કામ કયા
જોગીયુકુ પકડનેસે કહો આરામ કયા
હેરાન કયુ કરો હમે બનકે બેવફા
આયાગા બાબા હમેરા હોવેગા ખફા

વીણાએ કહ્યું, રાજકુમાર ! મેરા હાથ છોડો, મેરે
બાબા આયગા, તો ખફા હોગા રાજકુમારે કહ્યું, શુ
તમારે પણ તમારા બાબાની બીક નાખવી પડે છે કે !
વીણાએ કહ્યું, કયુ ન રખે, દુનિયાદારી મેતો રખનીજ
આહીએ. રાજકુમારે કહ્યું, તમારે જોગીને દુનીયાદારી કેવી !
વીણાએ કહ્યું, દુનિયામે રહેવે તો દુનિયાદારી કેસે તજે,
માયાસે છુટે વેા, દુનીયામે છુટે નાહી, દુનિયા કબ છુટેગી
કે યા દેહમેસે આત્મા ચલા જાયગા, યા દેહ છુટેગી તબ
દુનિયા છુટેગી, એાર દુનિયામે રહે તો દુનિયાદારીમે રહેના
આહીએ અબ મેરા હાથ છોડદો, ડોઉ દેખે ગાતો કયા
ખીચાર કરેગા ! રાજકુમારે કહ્યું, મારા મનનુ સમાધાન
થયા શીવાય કદાપી છોડના નથી વીણાએ કહ્યું, જરા સુનો !

વીણા—કુમાર—

ગાયન

અલગ હો કુવર મેરે અંગમે

હમ સ્મરતે હે નાથ

અલગ હો.

અન જગલકે ખાસી હમેરે

હે હમ જોગીયો કે ખાલ

કુમાર—હમે છીએ પ્રજાપાળ

વીણા—અલગ હો કુવર મેરે અંગમે

દેખે પ્રજાકા પાળ તુમેરે

નહી પીછાને પ્રેમી રગ

પ્રેમળ બાળા બીચારીકે

ડાલે રગ મેઝ ભગ

અલગ૦

વહેમ ગીરી ગયા અંગમેરે

દીયા છોડ ઇસકે સગ

કુમાર—હાથરે શુભાવ્યુ રતન હાથથી

ધરમ કષ્ટ સીર પ્રસગ

વીણા—

અલગ૦

વીણાએ કહ્યું, કુવરજી ! અળ મુજે છોડદો, રાજ-
કુમારે કહ્યું, પ્રથમ મને સ્ત્રી હત્યાથી છોડાવો, પછી સુખેથી
જાઓ. વીણાએ કહ્યું, સ્ત્રી હત્યા કરનેવાલા કેાઉ તરેહસે
છુટ શકતા નહી, રાજકુમારે કહ્યું; તો તમારી સાથે રાખો,
અલખ સ્મરીશ, અને ભવમાગર તરીશ વીણાએ કહ્યું,

નાહક જીવ કયુ કરતેહો, હેરાન કરતેહો, રાજકુમારે ક કુ,
ચાહાય તે થાય પરંતુ સ્ત્રી હત્યાથી છોડાઓ, નહીતો સાચે
રાખવા કબુલ થાઓ, તે સ્ત્રીવાય કદી છોડનાર નથી

વીણાએ કહ્યું, હા ! હા ! અબ મુલે યાદ આયા,
હમેરે બાવાજીની પાસ મદદ હય, માફાત દેહધારી સાક્ષી-
ગગમ અદર હય વો તુમો સ્ત્રી હત્યાકા પ્રાશ્નીત સુનાયગા
સ્ત્રી હત્યાસે છુટાયગા, ગજકુમારે કહ્યું, તો તમારા બાવાને
બોલાવો, ને સ્ત્રી હત્યાનુ પ્રાશ્નીત સબખાવો ગજકુમારે
કહ્યું, ના વીણાએ (ધમાને) બુમ પાડી, બાબા ધધર
આઓ, ચોર વો રાજકુમારકુ સ્ત્રી હત્યાકા પ્રાશ્નીત સુનાઓ

ધમો, રાજકુમાર પામે આવ્યો, અને કહ્યું, બેટા
સાલ ગગમકા મદદ અદર લાત હું, ચોર રાજકુમારકુ સ્ત્રી
હત્યાકા પ્રાશ્નીત સુનાતાહું વીણાએ કહ્યું, બા બા ! મે
બાબુમે જાતીહું, અલી આતી હું તુમ સાક્ષી ગગમકા
મદદ લાઓ ચોર ગજકુમારકુ સ્ત્રી હત્યાકા પ્રાશ્નીત સુનાઓ

ધમાને ઉપર પ્રમાણે કહી વીણા પોતાનો જોગણ
વેશ દુર કરી પોતાનો પોશાક બદલવા બાબુમા ગઈ, ત્યા
ધમાએ કહ્યું, રાજકુમાર ! જરા આઈએ મદરકો હાથ
લગાઈએ, રાજકુમારે તથા ધમાએ બંને જણાએ મળી પેલી
પેટી ઠેજેમા જલમસી હને સપડાવ્યો હતો તે મહેલમા આણી

પેટીને જોઈ રાજકુમાર અચ બો પામ્યો, અને કહ્યું,

અરે ! એતો એજ પેલી ઘોળરી પેટી ! ધમાએ કહ્યુ,
 અરે પેટી બેટી કાયકી ! વેતો સાલી ગરામકા મદ્દ હય,
 સાક્ષાત દેહધારી સાલી ગરામ અદ્દ હય રાજકુમારે કહ્યુ,
 બહુ સાડ ખુદા બાવાજી ! હવે સ્ત્રી હત્યાનુ પ્રાશ્વીત મુણાવો
 સ્ત્રી હત્યાથી છોડાવો ધમાએ કહ્યુ, રાજકુમાર ! જો આ
 સાલી ગરામ બોલેગા, વોહી કરના પડેગા, રાજકુમારે કહ્યુ,
 જે કહેશે તે કરવા તૈયાર છુ, ધમાએ કહ્યુ તો આપ
 શરીરપે શસ્ત્રો ધાગ્ન કરકે તયાર બનો, બાદ સ્ત્રી હત્યાકા
 પ્રાશ્વીત સુનો રાજકુમારે કહ્યુ, શસ્ત્ર ધાગ્ન કરાણુ કરવાની
 જરૂર શી કે ?

ધમે કહ્યુ, આપ ક્ષત્રી હો, ઉમીટીયે કરના ગ્રાહીએ,
 આપ આપકા ધર્માનુમાન તયાર હોનેકા નહી, બહાનુ સાલી-
 ગરામ તુમેરેકુ સ્ત્રી હત્યાકા પ્રાશ્વીત સુનાનેકા નહી ધમાની
 આ વાત સાલળી રાજકુમાર શસ્ત્રો રજી રજ થઈ પેટી પાસે
 ઉભો રહ્યો, ત્યા ધમે કહ્યુ કુવન્સાહેબ બરાબર સ્કુરતીમે
 રહેના અળીમે સાલી ગરામકો બુદાતાહુ, એર સ્ત્રી હત્યાકા
 પ્રાશ્વીત સુનાતાહુ

આ પ્રમાણે રાજકુવર સ્કુરતી ધરી ઉભો, ત્યા ધમે
 કહ્યુ, સાલી ગરામજી, સ્ત્રી હત્યા ! પ્રાશ્વીત સુનાઓ, બોલો ?
 જોએ ! ધમે બોલો રહ્યો, ત્યા પેટીમાથી ન વમમી હે
 કહ્યુ, બોલો બોલો, રાજકુવર અચબો પામ્યો ને કહ્યુ

આશુ ! ધમે કહ્યુ, કુવરસાહેબ ! સ્ત્રી હત્યાકા પ્રાશ્નિત
દીખલાતાહુ, એ પ્રમાણે કહી પેટી ઉઘાડી ત્યા બલમમ્મી હ
ઉભો થયો, તેને કુવ-ના કબજામા બરોબર લેવડાવી કહ્યું,
દેખો વો સ્ત્રી હત્યાકા પ્રાશ્નિત આપો આપજાહે

રાજકુમાર બલમમ્મી હને જોઈ અચ્ચ ઓ પામ્યો, અને
કહ્યુ અરેઆતો એજ ! હરામી સતદાસ ! બોલ્ય હનમી !
વીણા કયા ? બલમમ્મી હે ભાગ્યા તુટયા શબ્દોમા કહ્યુ
હમ ઇસકુ જનીનમે દાટને જાતેથે, વ્હાચે ભગ ગઈ ધમે
કહ્યુ, પાપીઆ ! મ્હોતની ઇંદ્રી છડીએ પહોચ્યો, હવે
તો ગઈ સાચુ બોલ, એ પ્રમાણે કહી બનાવટી દાઢી મુછ
ફર કરી નાજકુમા-ને કહ્યુ, કુવરસાહેબ ! હુ બુઠો સિદ્ધ
નથી, અને બલમમ્મી હના દાઢી મુઠો બનાવટી હતા તે
ખેની ગાઢીને કહ્યુ, આ સતનાથ પણ નથી, આ ઠાકોર
બલમમ્મી હ, ને હુ ધમલો માણી.

ધમાના આ શબ્દો સામળી રાજકુમાર અચ્ચ ઓ
પામ્યો અને કહ્યુ, કેણુ બલમમ્મી હ ? અને ધમલો માણી !
ધમે કહ્યુ હા હનમીએ મને ચલાવી વેલીનો ભવ બગ-
ડાવી છેવટ ઠગાઈની બાજુ ચલાવી વીણા દેશને ખાનારી
ઠાકીની છે તેમ બહોરમા લાવી તેમને ઉપાડી જવાની દાનતે
પેટીમા પુરાવી મગાવી, હમારી ઠગાઈ ગઈ ફાવી, અને
વીણા સહ પેટી આવી, પેટી ઉઘાડી મે વીણા બહેનને

બહાર કાઢયા, તેમણે મને ઓધના વચનો સુણાવ્યા, ત્યાં મારી મતી ઠેકાણે આવી, ને વીણા બાએ ચુકિત બતાવી, તે ચુકિતથી આ પાપીઆને પેટીમાં દીધો સપડાવી તમારો બહેન દુર કરવા પેટી અત્રે લાવી વીણાબાસહ અમે આપની પાસે આવ્યા

રાજકુમારે અધિના થઈને પુછ્યું વીણા કયા ! ધમાએ કહ્યું, પ્રથમ આ પાપીને યોગ્ય સજા કરો, પછી વીણાબા આવે છે. રાજકુમારે ચાર સીપાઈઓને બોલાવ્યા અને જલ મસી હને બાધીને દુગર ઉપરથી ટેકી દેવાની સીપાઈઓને આજ્ઞા કરી આ પ્રમાણે આજ્ઞા થઈ ત્યાં જલમસી હને સીપાઈઓએ પકડ્યો અને આગળ ફર્યો, આ પ્રમાણે સજા ઉઠાવાની આવી તેથી ડેવટે જલમસી હે કહ્યું, મુવો, મુવો, હાય હુ મુવો, બીજાને નાખવા જતા જાનેજ પુર્યો કુવો

જલમસી હ—

હુંહો!

કરવું તેવું પામવું, જુવો નજર દ્રશ્ય

મુજ સમ પાપી જગ વીશે આમજ આવે અત

આ પ્રમાણે જલમસી હને સીપાઈઓ લઈ ગયા, ત્યાં રાજકુમારે કહ્યું, વીણા કયા ! ધમે કહ્યું આવે છે, જરા શાન્તિ રાખો આ પ્રમાણે ધમે કહે છે ત્યાં નેપથ્યમાથી અવાજ આવ્યો

વીણા—

ઠોમ ટળ્યો રૂઢીયા તણો હૃદય વળ્યુ પ્રિત પથ
સન્ય સહાયક શ્રીહરી હુ ખના આવ્યો અત
રાજકુમારે કહ્યુ, અરે એનો એજ સ્વર ! નહો વીણા
સુઢરીનોજ ? આવ આવ વહાલી ! તારા પાપી પતીને ભેટ
પાછો ખીજવા નેપથ્યમાથી ઉચ્ચાર થયે

વીણા—તન તરવર મન છાવડો શીતળ પ્રેમી નીર
તાપ નીવારી નાથજી ! બેશી પીચા ધરી ધીર

છેટેથી વીણાને આવતી જોઈ નાજકુવર મામે ગયો
અને વીણાને ભેટી પડ્યો વીણાને રાજકુમાર ભેટયા, તો
ખનેની અખેના હાથના આસુ આવ્યા રાજકુમારે કહ્યુ,
સુઢરી ! હું તમારો અપરાધી છું, માટે મને ઇમા કરો
વીણાએ કયુ, નાથ ! એ શું બોલ્યા ! સસારના રગ
ઢગ ન્યારા છે, ફરબથી મ્હોટા મ્હોટા ફર્યા, તો તમે
કોણ ! ભગવાને પાર્વતીનુ રૂપ લઈ ભખાસુરને લોખવી
માથે હાથ મુકાવ્યો, પાર્વતીએ ભીલાનાણીનુ રૂપ લઈ
શકુને ભરમાવ્યા, તો એવો દેવ દાનનો ભુલ્યા છે, તો
તમેને હું તો એક પામર પ્રાણી છીએ

રાજકુમારે કહ્યુ, વહાલી ! તને વીતવામા બાકી
રહી નથી વીણાએ કહ્યુ, નાથ ! જો આ ધમાની બુદ્ધિ
હેમજે આવે ને, તો આ વખત આવત નહી, પણ

(વાચો) સચિત્ર નરસી હુ મહેતો ભાગ ૧-૨
દરેકના ૦-૧૦-૦

(વાચો) સચિત્ર રામલીલા ભાગ ૧-૨ દરેકના ૦-૧૦-૦

વાચો (સચિત્ર) મીરામણ ભાગ ૧-૨ દરેકના ૦-૧૦-૦

વેલી- વીણાનો હાથ રાજકુમારને મોપે છે ને એક
ટુક શિક્ષા મમળવે છે
વેલી- સ્ત્રીના ધર્મ અજમ છે પહેની,
કહી મભગાવુ હુ આવાર (પાનુ ૧૨૩)

પ્રભુ દુપાએ તેની બુદ્ધિ ઠેકાણે આવી, ને આવી આનંદની
ઘડી પ્રભુએ બતાવી રાજકુમારે કહ્યું, પણ તમને હેરાન
મેળવનાર તેજ હોતો ને !

વીણાએ કહ્યું, નાથ ! નગતથી બલભલાની બુદ્ધિ
બગડે છે તો આતે ડાણ ! હંરામી બલમડાની મગે રહ-
વાથી આની મતી બગડી હતી, પરંતુ બોધ વારીથી તે
બીગાડ દુર થયો, ને મતી સ્વચ્છ થઈ, તેને મેં ધર્મનો
ભાઈ કહ્યો છે, ને તમારા દાગારમા યોગ્ય જગ્યાએ
લાખલ કરી દેવાનો છે. (ધમાને) ધમા ! હાલતો તુ
મહેલમા જા ધમે કહ્યું, બહુ સારૂ બા બહુ, એમ
કહી બનેને નમી મહલના ગયો.

ધમો ગયો ત્યા રાજકુમારે કહ્યું સુધડ સુઢરી ?
કવે તમારી શુ ઈચ્છા છે જે ઈચ્છા હોય, તે સુખેથી
જણાવો વીણાએ કહ્યું, નાથ ! હું બનું વાદળ દુર થઈ
સુખ સુધા ઉદય થયો છે, ખામીમા ખામી એજ કે આ સર્વ
હંકીકત માગ પીતાજીને જણાવાની ઈચ્છા છે, જેથી તેઓ
હું પદનો પસ્તાવો કરી પાપ કર્મ ખપાવે.

રાજકુમારે કહ્યું, શું કરવું ! વીણાએ કહ્યું, આપ
અત્રેથી એક પત્ર લખો, તેમા લખવું કે તમારી પુત્રી
તમોને મળવા આતુર છે. તેથી પત્ર વાચી તુરત આ ત

પ્રકરણ ૧૩ મુ

છાજ્યા નહીં અભીમાન, જગતમા ડોને વાણે,
ગમે ગેજ્યો દસ શીશ, અભીમાને પ-માણે

લીને લઈને તાતોલખા ગવઈઓ નાશી જ્યાં હતો, તેણે વેલીને નાચનારી બનાવી હતી, મુળે વેલીને નાચવાનો શોખ હતો તેથી તે નાચતા શીખી હતી, એટલે ગવઈઓ વેલીના નાચવા ઉપર નિર્વાહ ચલાવતો હતો એમ ફરતા ફરતા તાતોલખા તથા વેલી જોધપુર આવી પહોંચ્યા જોધપુર શહેરનો વેભવ, ગામની બાધણી વીગેરે જોઈ, વેલીને મનમા લાગી આવ્યું, અને તે ગમગીનીમા ગીરફતાર બની તેણે મન માથે કહ્યું, વાહ ભગવાન તારી લીલા ! જે જોધપુરના દરબારમા રાજ ગણી ધર્મ માણુધુ ધાયું હતું, તે જોધપુરમા નાચનારી તરીકે આવી છું, આ પ્રમાણે વેલી ગમગીનીમા ગીરફતાર બનેલી વીચારમા ગુ થાએલી હતી, ત્યાં તાતોલખાએ કહ્યું વેલી ! દેખો વો જોધપુરકા દરબાર હે, નાચ બરાબર કરના, સમજ ગયે વેલીએ કહ્યું, તાતોલખાજી ! જોધપુરના દરબારમા નાચવામા મારો પગ નહીં ઉપડે

તાતોલખાએ કહ્યું, કયો ! વેલીએ કહ્યું, જે દરબારમા મેં ગજરાણી થઈ માહાલવા ધારેલું, તે દરબારમા નાચનારી ચર્ધને નાચવાનું કામ મહારાથી નહીં બને. તાતોલખાએ કહ્યું, એસા ઉમદા દરબારમેંસે અછા ઇનામ મીલનેકી આશા હે, વો કામ તેરેસે નહીં બને ? વેલીએ કહ્યું, ના નહીં બને તાતોલખાએ કહ્યું, એમે મોખે શુભાયગી, તે. શીર છાટે રજવાડેમે કયા પાયગી ? મોસમ શુભાયગી, તો પીંડ કયા ખાયગી ? રાખ કે ધુલ

વેલીએ કહ્યું, ચંડાય તેમ હો, પરંતુ આ દરબારમા તો હાજીકાળે હું નાચનારી નથી, તાતોલખાએ વેલીની હડબોધ વેલી સામે ચાબુક ઉપાડી, અને બે વાર ફટકા લગાવી ઝલ્યું, કયોં નહીં નાચેગી કયા ?

વેલીને ચાબુકના ફટકા પડ્યા, ત્યાં વેલીએ કહ્યું, ન્હાનીશ. તાતોલખાએ કહ્યું, આ ચાબુકમે શુન અજબ હે, કાગણ કીયા હે કે, ‘ જુધે જર ખાજરી, જુધે નાર પાધરી, જુધે ડાખું દોહોવા દે જુધે છોકર છાતુ ગહે ’ કહેવતાનુસાર ચાબુક પડ્યા કે કેમી ઠેકાણે આઈ, ચલો અખ વો ગાના જર કરો વેલીએ ગાવાનું શરૂ કર્યું

નોગ દાવર દગ દાર્યો શાહા

વેલીએ ગાવા માડ્યું ત્યાં બેસુર ગાયન જોઈ તાતોલખાએ ચાબુ પાડ્યા ને ઝલ્યું, તોરે દાવર દર દાર્યો શાહા.

યહ એસુરા ગાયન કાઢાસે શીખલાઈ વોહ ચાલુ કસે.

વેલીએ કહ્યું, કીયુ ? તાતોલખાએ કહ્યું વો કુલનકી
બહારકા ! વેલીએ ગાયન શરૂ કર્યું

ગાયન

(ખ્યારે તોરે અ મમે) એ રાહ

ખ્યારે તોરે ચમનમે કુલનકી બહાર હો

ચમનમે બહાર હો, સુમનકી બહાર હો. ખ્યારીં

રાજનસે રજી રહો, સાજનમે સજી રહો,

તાજ તેરે ગજકા, ચાહ ઓર ખ્યારહો ખ્યારીં

શેઅર

હો મુખારક હમે અય ખુશીકા દરખાર કીયા

ખલકકે ખાવીંદને શુભ અવમર વોહ દીયા

શાહ ફલહા રહેતા હશ્ર રહો આખાદ જોડી

ઉરકે હાસીલ હો ખુશી, અલ્હાદિ વિમ્ન ત્રોડી -રાજનસેં

તાતોલખાએ ખુશી થઈ કહ્યું, હા ! વોહ ગાના ખાસ
જોધપુરકે દરખારકે લીયે બનાયે હે, ઓર વોહ જાનેયે
અચ્છા ઇનામ લેનેકા હે, સમજ ગયે અબ ચલો દરખારમે
જાનેકી તૈયારી કરકે દરખારમે જાવે (બય છે).

રાજા રાયસીંહ ઉપર જોધપુરના ગજકુમારનો પત્ર
આવી પહોચ્યો પુત્રીનો પત્ર વાંચી રાજા રાયસીંહ ખુશી
થયા, અને રાણીને એક સેવકદ્વારા બોલાવી રાણી આવી,
ત્યા રાજા રાયસીંહ કહ્યું, આજે ઘણું દહાડે પુત્રીએ યાદ

કયા લાગે છે એવ અનુલીત રાજવંશવમા માતા પીતા
કર્યોથી યાદ આવે, આજે વળી કેઇ દીશાનો વાયુ વાયો
હશે કે પત્ર લખ્યો

ગણીએ કહ્યું, પ્રાણનાથ ! આજ હીન મુઘી મનને
ચાંતા હતી, કે પુત્રીને પગલીને ગયે આજ ત્રણ ત્રણ વરસ
થવ આવ્યા પણ નહીં ખર કે ખખર આજે આ પત્ર
વાચી આનંદ પ્રાપ્ત ગયો છે કહેવત છે કે ' હાથી દરબાર-
અને છોડ સામરે મારૂં ' તેનું કાઠ નહીં, પણ ખર ખખર
ન લખી જણાવે, તો મનને ચિંતા થાય તે વાસ્તવિક છે
રાજાએ કહ્યું પણ મને મળવા બોલાવે છે, તો
માટે શું કરવું ? રાણીએ કહ્યું, ત્રણ ત્રણ વરસ થવા
આવ્યા, જે પુત્રી એક પણ પણ અલગ રહેલી નહીં, તે
ત્રણ વરસે મળવા બોલાવે તો આપણે અવશ્ય જવું જોઈએ
કારણ કે તે મોટા દરબારમા રાજરાણી થઈ તેથી તેને અત્રે
અવવાનું ન બને, પણ આપણે તો જવું, કારણ મારૂં મન
પણ મારી પુત્રીને મળવા તલપી ગયું છે રાજા રાયસીંહ
કહ્યું, તો ચાલો તૈયારી કરો, આવતી કાલે જ જોધપુર તરફ
નીકળી પડીએ, ને આજે રાજ પ્રધાનશ્રીને ભળાવી હું પણ
નીશ્ચિત થઈ જઉં. કારણ લાખી વાટ તેથી વખતે મોડું
વહેતું પણ થાય, ગણીએ કહ્યું, બહુ સારૂં તમે રાજકોજથી
પગવારો ને હું બીજી તૈયારી કરજી કહી બને જણ જોધપુર
જવાની તૈયારી કરવા ગયા, અને યોગ્ય તૈયારી કરી
જોધપુર જવા રીઆલામહે નીકળી પડયા

પ્રકરણ ૧૪ મુ.

પસ્તાવો કરવો પટે ધરી હું પદ અભીમાન
મ તોશી મુખી મદા ભાજ્ય હોય બળવાન

ધયુગ્ના દરબારમા દરબારીઓ આવી મયા છે
ને દગબાગ ભરાયો છે ત્યા છડીદારે નેકી પોકારી
જોધાણનાથ પધાર્યાનું ભાન દરબારીઓને કયું
નેકીનોઅવાજ નાભળી સઘળા દરબારીઓ સ્વસ્થ
થઈને બેઠા, અને ગજગજ કચેરીમા આવતા સર્વે જણા ઉભા
થયા અને નમીને સલામો ભરી, પછી રાજગજ આસને બે-
સતા સર્વે બીરાજગજ થયા જોધાણનાથ આસને બીરાજ-
માન થયા, ત્યા વારાગનાઓએ નાચ શરૂ કર્યો

કચનીઓ--

નાચ

ધસારેગ રેસાધ પધ સારે સા
સારેગ સારેગ ધપ મગ રેસા
ગરેસા ગરેસા ગરેસા
પપ સા ગરેસા પપ આ ગરેમા-ધમા
સારે સારેગ ધ પ મ ગરેસા, ગરેસા.

પપ સા ગરેસા, પપ મા ગરેસા, પપસા
ગરેસા-ધમા,

કચનીઓ—

ગાયન

આનદે સખી હળી મળી સગ કરે જગ ધારી અ ગે ઉમ ગ
વાર વાર ધારી ખ્યાર એક મેકમા અપાર
ની ધ પ મ ગ રે સા,

લીયો તાલ દઈ ચોતાલ ધીની તક તક
ધીનીતક તક ધીનીતક તક

તધીન ક્રીટ તક ઉમ ગ—આન દે

તા ઘેયા, તા ઘેયા, નાચેયા, માચેયા,
મચેયા, માચેયા, મુકોના ચુકોના,

છન નનનન છુમ—આન દે

કચનીઓનો નાચ પુરો થયો, ત્યા જોધાણનાથે
કહ્યું, પ્રધાનજી ! આજનો દગ્ધાર ખાસ સતી સુદરી
વીણા માટેજ લરવામા આવ્યો છે ગજ રાપસી હ આજે
આવી પહોચવા જોઈએ, છતા હજી કેમ આવ્યા નહી,
તેનું કારણ સમજાતું નથી પ્રધાનજીએ કહ્યું, કૃપાનાથ !
હવણુ આવી પહોચશે, આ પ્રમાણે રાજ જોધાણનાથ
તથા પ્રધાન વાત કરે છે ત્યા દાગપાળ ધમો કે જેને
છડીદારની જગોએ દાખલ કર્યો હતો, તેણે કહ્યું કૃપાનાથ !
ઘડાર ડોઈ ગવઈઓ આવ્યો છે, અને અદર આવવા આ-
જા માગે છે, જોધાણનાથે કહ્યું મુખેથી પ્રવેશ કરાવ

આજ્ઞા મળતા તાતોલખા વેલી સહ દરબારમા દાખલ થયો, અને જોધાણ નાથને સલામ કરી, જોધાણ નાથે કહ્યું, તમે કોણ છો, અને કયાથી આવો છો ? તાતોલખાએ કહ્યું, નેકનામ મહારાજ ધિરાજ ! મેં દુર દેશમા ગઢેતાહું, એર યહ મેરી લડકી નાથનેકા એરે ગાનેકા કામ કરતી હે એર મે બજતાહું, આજ આપડે શહેરમે આવે એર મુનેકી આપને આજ ખુશાલીકા દરબાર ભરી હે, ઉસલીયે મુજરા કરનંકુ આવે હે પરવર દીગાર. આ પ્રમાણે વાત નીત ચાલે છે ત્યાં રાજકુમાર આવ્યો, અને રાજ રાયસી હ આવી પહોચ્યાના સમાચાર તેના પિતા જોધાણ નાથને કહી પોતાના આસને ખીરાજમાન થયો, કુવર ખીરાજગાન થયો, ત્યાં ગજ રાયસી હ આવી પહોચ્યા

રાજ રાયસી હ આવ્યા તેથી જોધાણનાથે તાતોલખાને કહ્યું, તમે બાબુમા ઉભા રહો, તમારો મજરો પછીથી કરાવીશું, રાયસી હ રાજએ દરબારમા પ્રવેશ કરી જોધાણનાથને સલામ કરી, જોધાણનાથે તેમની સલામ માનપુર્વક ઝીલી અને કહ્યું, ગજણ ! પ્રથમ સસરે જમાઈ મળો, સસરા જમાઈને મળવાતું કહ્યું ત્યાં રાજકુમાર આસનેથી ઉઠી રાજ રાયસી હ પાસે આવ્યો રાજકુમારને નહીં ઓળખવાથી ગજ ગયસી હ વીચારમા પડ્યો

અને વીચાર કર્યો કે કુવર બીજા આવનાર હશે, આ તેમનો નાનો કુમાર હશે, એમ વીચારી કહ્યું. પણ કૃપાનાથ ! મારી પુત્રી કયા ?

જોધાણનાથે કહ્યું, રાજાજી ! હાલજ આવે છે આજનો દરબાર ખાસ તેના માટેજ ભગવામા આવ્યો છે. એ પ્રમાણે જોધાણનાથે કહ્યું, ત્યા વીણામુદરી સહજ કચેરીમા આવી, અને પોતાના પીતાને સવિનય પ્રણામ કર્યા

રાયસી હે કહ્યું, દીકરી વેલી ! ખુશીમા તો છોને ? વીણાએ કહ્યું, પીતાજી ! ભુલ્યા, વેલી નહી, પણ વીણા-વીણાનુ નામ સાલળી રાજા અચ્છો પામ્યા, અને કહ્યું. અભાગીણી વીણા ! બેલ્ય વેલી કયા ? અને તુ અહી આ કયાથી !

રાયસી હે આ પ્રમાણે સવાલ કર્યા, ત્યા રાજકુમાર કે જે પાસે ઉભો હતો, તેણે કહ્યું, રાજાજી ! ભાગ્યની બાજી વીણામુદરી જીતી છે, ને વેલી હારી છે, જે કઠી-આરાને તમોએ વીણાનો હાથ સોખ્યો હતો, તેજ હું પોતે અમરકુમાર, જોધપુરનો રાજકુમાર (ધમાને ચોખ-દારના વેશમાં રાયસી હે જોયો અને કહ્યું) ત્યારે જે રાજકુમારને મેં વેલીનો હાથ સોખ્યો હતો, તેતો આ ચોખદારના પોશાકમા ઉભો છે, ધમે પાસે આવી કહ્યું, હા હું તેજ બનાવટી રાજકુમાર ધમલો માળી, પણ હાલ

તો બ્રેધપુર દરબારનો ચોખદાર

આ વાત સાંભળી રાજા રાયસીંહ અચ'બો પામ્યા,
અને કહ્યું, વેલી કયા ? ધમાએ કહ્યું, તાતોલખા ઉપાડી
ગયો તાતોલખાનું નામ આવ્યું ત્યા તાતોલખાના પગ
ધુજવા માડયા, અને નાયનારીના પોશાકમા વેલીએ દર-
બારની વચમા પસ્તાવારૂપ ગાયન ગાવું શરૂ કર્યું

ગાયન

કરમે લખેલું જે, ભોગવવું નીચે તે
અભીમાન હું ખ મુખ છે—કરમે
હું પદ પત્થર નાવમા બેશી મુરખજે
ભવસાગર તરવા ચહે, નીચે હુંખે તેહ—કરમે
મોતી સોપ્યું મન કરી નીકળ્યું ઝાકળ નીર
સોનું સમજી સગ કર્યો કર્મે મળ્યું કથીર
મુઘડ નાજ ભાગ્યે મળી જેને
મુખે મુવે નર તેહ—કરમે

રાજા ગયસીંહ આ માર્મિક ગાયનથી અચ'બો પામ્યા
અને વેલીને ચોખખીને અચ'બો પામીને પુછ્યું, કોણ
દીકરી વેલી ? વેલીએ કહ્યું, પીતાજી' હું આપ જેવા
રાજવી પીતાની પુત્રી અને જહેન વીણા' હું તમો જેવી
કેળવાયેલ સુદરીની જહેન થવાને લાયક નથી અલખ
માતાએ અભીમાન પર્વતની ટોચે ચઢાવી, મહોટા રાજા

કુમાર સાથે વગરી, પરતુ ભાગ્યનો વીચાર નહીં કર્યો પાપી
 બલમસીંહે ધમાને રાજકુમાર બનાવી આ દશા લવરાવી
 હરામી ગવર્ધયાએ નાચનારી બનાવી દેશોદેશ રખડાવી છેવટે
 દશાના બળેજ તમારો ભોટો થવાનો તેથી આ સ્થળે આવી
 વીણાએ કહ્યું, બહેન વેલી ! નાહકનો વીતી વાતનો
 શોક કરવો નકામો છે હવે તુ માગ મહેલમા જ ગહે ને
 તાર દીલ ચહાય તેમ કર આ સર્વ તાર પોતાનું સમજી
 તું અહીંઆજ રહે ભાગ્યમા લખ્યું હતું તે પ્રમાણે બન્યું,
 હવે શોક કરવો નકામો છે એક મિદ્ધાત સ્વામીએ કહ્યું
 છે, તે સાબળ

વીણા--

ગાયન

લીખા લેખ બિધિને વોહ અળ ચાર ના મીટે
 કીજીએ લાખ ઇલાજ પર હોન કાર ના મીટે
 સુખ કંદ સચ્ચિદાન દકો સ્મર સદા પ્રાની
 હોવે કલીમલ બાક બીનકાર ના મીટે-લીખા
 માટે બહેન હવે પ્રભુમા ચીત્ત લગાડ કે જેથી બેડો
 થાય પાર, આ લવ તો બગડયો, પણ પરભવ સુધાર વેલીએ
 કહ્યું, બહેન વીણા ! મારી પણ ખાસ એ જ મરજી છે.
 પીતાજી ! આ દીન બાળકીની એક અરજી છે ગયસીંહ
 કહ્યું, દીકરી ! તારો જન્મારો બગાડનાર હું જ પાપી છું.
 હું જ પાપી છું

વેલીએ કહ્યું, પીતાળ! તમારે શું? તમે તો જોધ-પુરનો રાજકુમાર જોઈને વસાવી હતી, પણ કરને માળી નીકળ્યો, તેમા તમારો શું દોષ ધન્ય છે બહેન વીણા તમારી ટેકને! ભાગ્ય ઉપર આસ્તા રાખી બેઠા, અને ન ડગ્યા, તો આ સાહ્યબી મળી, આસ્તા ફળી અને તમે કહેલું કે મુઘડ નાગ નર સુખે સુનારો તે અક્ષરે અક્ષર કરી બતાવ્યું પીતાળ! મારી અર્જ કબુલ કરો, રાયસીંહે કહ્યું, શી! વેલીએ કહ્યું આ સ સાર મર્વ અસાર છે સ્વમ્ભવત છે આ ભવનુ તો બગડયું પણ પરભવનુ સુધારવા જોગણ થઈ મઠમા રહેવાની આજ્ઞા આપો

વીણાએ કહ્યું બહેન વેલી! અમારા મહેલમા રહો અને સુખેથી પ્રભુનું નામ ચિત્તમા રાખી રહો, મઠમા જોગણ થઈ રહેવાથી શું વિશેષતા છે વેલીએ કહ્યું, બહેન વીણા! વીશેષતા તો બીજી કાઈ જ નથી, પણ માયા ઉપાધીમા રહીને પ્રભુ ભજનમા ચિત્ત ચોટશે નહીં, માટે ખુશી થઈ આજ્ઞા આપો, પીતાળ તમારા નામને આગ્રય નહીંજ આપવા દઉ, તેની ખાત્રી રાખજો, ઈશ્વરની એવીજ મરજ છે.

વેલી--

ગાયન

હવે મને લેખ લેવાદો, હરીનું ધાતું થવાદો

પ્રભુગુણ પ્રેમે ગાવાદો, નશીબનો મેલ જાવાદો
સ સારી જાળ છોડવાદો, મને સ તોષ સીંચાવાદો
પુરવ ભાથુ જમાવાદો—હરી૦

ભવદધી સાગર છે ખારો, બગાડયો જન્મારો મારો
કરૂ પરભવનો સુધારો, ખુશીથી આજ્ઞા મુજનેદો—હરી૦

માટે પીતાજી ! ખુશી થઈ રજા આપો, જાહેન
તમે પણ રત્ન આપો ગજગચસીહે કહ્યું, તારી માતૃશ્રી
અત્રે આવેલ છે, તેમને અત્રે દરબારમા ખેલાવેલ છે, તે
તેઓ આવે તેમની આજ્ઞા પ્રથમ લે આ પ્રમાણે વાત
કરે છે, ત્યાં વેલીની માતૃશ્રી (રાજા ગચસીહની રાણી)
દરબારમા આવી, અને વીણાને ગજ રાણીનો, અને વે-
લીનો નાચનારીનો પોશાક જોઈ અચબામા પડી, રાણી
આવી ત્યાં વીણાએ પ્રણામ કર્યો, અને વેલી પણ પ્રણામ
કરી ગદગદીત કંઠે, માતૃશ્રીને ભેટી પડી

વેલીનો શોકમય ચહેરો, તથા નાચનારીનો પોશાક
જોઈ રાણીએ કહ્યું, જાહેન ! તારો આવો સ્વાગ કેમ ?
અને તને આવો જોધપુરના દરબારનો વર્ધભવ આપ્યો,
છતા ઉદાશી કેમ ? અત્રે કયાથી ? આનું કારણ કાંઈ
સમજાયું નહીં

વેલીએ કહ્યું, માતાજી ! તમેતો ઘણાં જોધપુ-
રના દરબારનો વર્ધભવ આપવા આહ્વાન, પણ તે મારા

નશીબનો હોય તો મને મળેને ? તમે વીણાને એક કે ગાલ કઠીયારો જોઈ વરાવી, પણ તેના નશીબમા રાજ રાણી, અને તે પણ આવા જોધપુરના દરબારની ગજ રાણી થવું લખેલું, તે કેવી રીતે મીથ્યા થાય

રાણીએ કહ્યું, શું તેણે તારો વધલિવ છીનવી લઈ તારા આહાલ કર્યા ? વેલીએ કહ્યું, માતાજી ! ડોઘતું કરમ ડોઘનાથી છીનવી લેવાતું નથી માતાજી ! મારી આ દશા કરનાર મારૂં ભાગ્ય, અને બીજા ખામ તમોજ છો રાણીએ કહ્યું, શું હું તારૂં બુરૂં કરનાર ? વેલીએ કહ્યું, હા, જન્મથી મોઢે ચઢાવી ખરી કેળવણી નહીં આપી, અને અભીમાનના પહાડ ઉપર ચઢાવી, તેથીજ આ દશા આવી તમોએ વીણાને દુખી કરવા મારા પીતાજીને ઉસ્કેરી અભીમાની બનાવ્યા અને આપકર્મી કહેવગવવાની હઠ પણ તમેજ લેવડાવી હું મુરખી અને અજ્ઞાન, કે હું બાપ કર્મી કબુલ થઈ, પરંતુ સદ કેળવણીથી કેળવાયેલી જોઈને વીણાએ એવા અભીમાનના વચનો કબુલ નહીં કરવા સાથે પીતાજીને શીખામણ આપી, અને કહ્યું કે આ અભીમાન તજો, પરંતુ પીતાજી એમજ હોય ચઢ્યા કે હુંજ તમોને સુખી કે દુખી કરી શકું છું એજ હું પદે મારી આ દશા થઈ, અને નશીબ બળે જોઈને વીણાની જીદગી સુધરી ગઈ

તમોએ તો જોધપુરનો રાજકુમાર જાણી વરાવી, પણ તે માળી નીકળ્યો, અને મારી આ દશા આવી વીણા જોડનને કગાલ કઠીયાર સાથે વરાવી છતાં વીણા જોડેન એકની બે ન થઈ, અને નશીબનાજ આધારે રહી, તો તેના નશીબે, અને સદ કેળવણીના પ્રતાપે કઠીઆગને માહચ-ખીવત બનાવ્યો, અને છેવટે જોધપુરના રાજકુમાર નીકળ્યા, અને આવા ઉત્તમ વધલવને પામી ગઈ માતુશ્રી ! વીશે-શમા એટલુજ કે તેણે કહ્યું અક્ષરે અક્ષર સુધરનાર નર સુખે સુનાર તે સન્ધ કરી બતાવ્યો, અને તમારૂં નામ દીપાવ્યું

રાણીએ કહ્યું, ખરૂં છે જોડેન ! કહેવત છે કે “જોદે તે પડે.” તેમ તને જોધપુરનો વેલવ આપવા અને તેને કગાલ બનાવાનો વિચાર ત્રાચ્યો, પરંતુ ધાર્યું ધુળ મળ્યું, જોધપુરની રાજગાદીના વેલવ તેને મળ્યો, અને તું આ દશાન પામી આ દાખલો દરેક વાચકવૃદ્ધે વેવાનો છે, કે મારી માફક પોતાનું સુધારીપરનું બગાડવાની મતી કરશે, તો પોતાનું નહીં સુધરવા સામાનુજ સુધરશે, અને છેવટે મારી માફક પસ્તાવો કરવો પડશે જોડેન વીણા ? માખાપના નામને દીપાવના દીકરી વીણા ! એ તારૂં બગાડવામા બાકી સુકયું નહતું પરંતુ તારૂં બગાડવા જતા મારૂંજ બગડ્યું, અને તં માટેની માફી આપી આ તારી

પાપીણી અપ્પર માતાને કૃતાય કર

વીણાએ કહ્યું, માતાજી ! પીતાજી ! એ બાળતમા માફી આપવા જેવું છેજ નહીં, કારણ હું તો પ્રથમથીજ કહેતી આવી છું, કે હું તો ઉદ્યોગના ભાર્ગ લાગ્યની ભગતાણી છું, અને લાગ્યથી કરીને જે મળે, તેમાજ સતોશી છું, તમે રાજકુમાર જોઈ વરાવી હોત, પરંતુ મારા નશીબમા હું બ હોત તો તમો સુખ શીરીતે કન્ત, વેલીને ઘણાએ સુખ કરવા ગયા, પણ તેના નશીબમા સસાર બગાડવા લખેલો તે કયાથી સુધરે, માટે માતાજી તમારો કાર્જન દોશ નથી, લાગ્યમા લખ્યું હોય, તે બને જગતુ

વેલીએ કહ્યું, માતાજી ! મને ભોગણ ધવાની ગ્લ આપો. આ ભવતો બગડ્યો, પણ આવતો ભવ સુધારવા દો, મસારની મીઠ્યા માયા ભળથી મુકત થઈ હરીમાં ચીત લગાડવા દો. જુઠાને છોડી સાચામા મન લગાડવા દો, એક મીઠાત સ્વામીએ કહ્યું છે, તે સાલજો.

વીણા-

ગાયન.

જુઠા થઈ સસાર હય છોરદે માયા સહી-જુઠા
આખીર કુના હોનાર હય મોરદે માયા સહી-જુઠા
કચ્છી કાયા, જુઠી માયા, સુર્યકી છાયા સમજ
દીલમે તેરે અહ કાર હય, તોડદે માયા સહી-જુઠા.
જનમ્યા વો જાતે સહી, ખીલ્યા વો ખીર ભય,

ઉદયકા હોના અન્તહે, કાલ પીડ કે ખાય-છોર

માટે માતાજી ! જનમ્યુ તે તો જવાનુ જ ખીંચ્યુ
તેતો ખરવાનુજ, ઉદય તેનો અન્ન છેજ કાળ મર્મને ખાય
છે, તો ખુશી થઈ આજ્ઞા આપો કે જંગલ થઈ મઠમા
ગઈ અલખ મભાર, અને પરભવ સુધાર

વીણાએ કહ્યું, માતાજી ! તેની અમ ઇચ્છા છે, તો
ખુશી થઈ આજ્ઞા આપો બહેન વેલી ! જોધપુરનીજ ભાગ્યા
મંડ તેચાક કરાવી આપીશુ, ત્યા રહે અને અલખનીજ જન
યાદ કરે બહેન ! તારી એવીજ ઇચ્છા છે, તો પ્રભુ પુણ્ય
કરો, અને ભવસાગર તરો, માતાજી તમો પણ ખુશી થઈ
કબુલ કરો, ગાળીએ કહ્યું, બહુ સારું, બહેન વીણા ! તેની
એવીજ ઇચ્છા છે, તો હું ખુશીથી રજા આપુ છું

રાણીની રજા મળતા વેલી ખુશી થઈ, અને રાત્ર
ગયસીંહ તથા રાણીને કહ્યું, પીતા માતા ! આજના
મ ગલ અવસરમા વીણાનો હાથ રાજકુમારના હાથમા
આપો એટલે ફગીથીજ વગવતા હો તે પ્રમાણે વીણાનો
હાથ રાજકુમારના હાથમા આપો

ગલ ગયસીંહ તથા રાણીએ વીણા તથા રાજકુ-
મારને પાસે બોલાવી વીણાનો હાથ રાજકુમારના હા-
થમા આપ્યો, અને આશીશ દીધી રાત્ર રાણીએ વીણાને
આશીશ આપી, ત્યા વેલીએ કહ્યું, બહેન વીણા ! હું

પણ ઘણીજ ખુશીથી તમારો હાથ રાજકુમારના હાથમા
સોપુ છું અને એક ટુક શીલા કહું છું તે ગલણ કરી લેવા
મા'ી વીનતી છે, વીણાએ કહ્યું, બેહેન ' સુખેથી કહેા

વેલી—

ગાયન

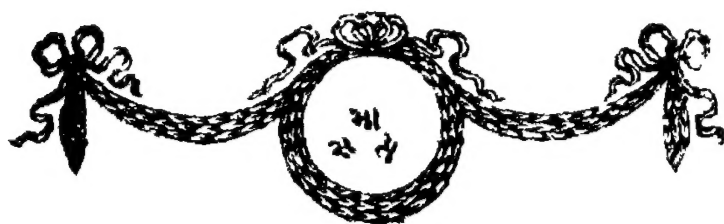
સ્ત્રીના ધર્મ અજબ છે બહેની
કહી સભળાવું હું આવા
એક છતા બની અનેક રૂપે
રીઝવતી ભામીની ભગ્યા
ભોજનમમે માતા મરીખુ હેતને નાખે
દેતી શીખામણ ગુરૂ સમી સાચા વચન ભાખે
વળી મીત્રના જેવી કહાવે છાની વાતતણો વિશ્રામ
આરામ સમયે દાગી પેડે કરની પુગ્લુ શેવા કામ
સુખ હુ ખમા સમાન રહેતી
માન્ની ગરીબની ભાગીદાર—એક છતાં

વીણાએ કહ્યું બહેન વેલી ! તારી અજબ શીખ
હું ડહાપીકાણે નહી વીસરૂ બહેન ! માના પીતા ! આ-
જના માગલીક સમયે મહેલમા ચાલો, ત્યા માથે બેશી
ભોજન કરીએ, અને ઇશ્વરે આપેા માગળીક સમય બતા-
વ્યો, માટે તે નોધારાના આધાર દીનાનાથનુ છેવટનુ રમ
નણુ કરી લઇએ

મર્વે—

મનુષી.

સુખકર હુ ખર્ચર જગધર જનપર રેહિમ નજર કરીદે,
 માણી—અણીમાને આ હુ ખ હું પામી, દોષ સર્વ છરી લે,
 મર્વ—કરી સભા એની જોઈ કળ, આવુ કૃત્ય કરે ન કોઈઝરીએ,
 વેલી—છો સત્ય મહાયક દેવ તમારૂં સ્તવન ચિત્ત ધરીએ
 વેલી—પરને નાખવાને જેહ કુપતો થડ
 પસ્તાય પારાવાર જ્યારે આપ જઈ પડે
 મર્વ—દેખી આ દ્રષ્ટાંત ઉર ઝહીક ધારને
 છે પસ્તાવો રાછળેથી ઉર વીચારને

રજુછાડાણ ભાતીલાલ મુકેસેલર.

૧૦૧૧૬ કામનાને મરે ખરે કુમાર
૪૨૨૧૦ મુકેસેલર ન મુકેસેલર મુનાર

૨ મીવીરા અમદાવાદ
૨ શામલકાવાદ

રફ આવવુ તમારો પત્ર વાંચી તેઓ અત્રે તુરત આવશે.
 માફ નામ લખતા નહીં, બાધેભારેજ લખી જણાવવુ, રાજ-
 કુમારે કહ્યુ, બહુ સારૂ પ્રીયા, હાલજ પત્ર લખી બોલાવુ છું.
 આલો મહેલમા જઈ પત્ર લખી પ્રથમ અનુચરને વીદાય
 કરીએ, એ પ્રમાણે વર્તાવિનોદ કરવુ પ્રેમી જોડું મહેલ-
 મા ગયું

